

Univerzita Karlova v Praze

Filozofická fakulta
Ústav informačních studií a knihovnictví

DISERTAČNÍ PRÁCE

Petra Jedličková

Praha 2007

Univerzita Karlova v Praze

Filozofická fakulta
Ústav informačních studií a knihovnictví

DISERTAČNÍ PRÁCE

Česká republika v procesu transformace

**Globalizace, informační politiky v ČR, EU a USA
a odraz transformace v oblasti knihovnictví a informační vědy**

Praha 2007

Autorka práce:
Studijní program:
Studijní obor:
Školitel:
Oponenti:

Petra Jedličková
Informační studia a knihovnictví
Informační věda
Doc. PhDr. Rudolf Vlasák

Prohlašuji, že jsem tuto disertační práci vypracovala samostatně a že jsem uvedla všechny použité prameny a literaturu.

V Praze dne 14. října 2007

.....
Vlastnoruční podpis

Identifikační záznam

JEDLIČKOVÁ, Petra. *Česká republika v procesu transformace: Globalizace, informační politiky v ČR, EU a USA a odraz transformace v oblasti knihovnictví a informační vědy*. Praha, 2006. 186 s. Disertační práce. Univerzita Karlova v Praze, Filozofická fakulta, Ústav informačních studií a knihovnictví. Vedoucí disertační práce Doc. PhDr. Rudolf Vlasák.

Abstrakt

Práce se zaměřuje na problematiku vzniku a rozvoje informační společnosti ve vztahu ke změnám, které tento proces provázejí, a jejich dopadu na oblast knihovnických služeb. V úvodu je zpochybněna jednoznačnost definice toho, co je a co není informační společnost, a je prezentován kritický přehled současných teorií informační společnosti. Z tohoto shrnutí pak vychází pokus implementovat současné teoretické přístupy k informační společnosti na oblast knihovnických a informačních služeb vymezených informační vědou. Práce předkládá argumenty pro to, že je třeba změnit paradigma informační vědy, kterým není fixovaná informace ani informační proces, ale síť jako momentální konfigurace informačního dotazu. Jako příklady témat, která změnu paradigmatu informační vědy vyvolávají, je prezentována problematika digitální propasti, dilema svobody a otázka soukromí.

Abstract

The text is focused on issues connected with the raise of the information society and its development; challenges for the library services envisaging these new developments are discussed. Starting with an impugment on the definition of the information society the work presents critical overview of the current theories of the information society. This stays as basic for the attempt to implement current theories of the information society into the information and library services, as defined by the information science. The work argues that the information science needs to change its paradigm, since the information and information process themselves are not any more the paradigm, it is the net as an instant configuration formed around the information requirement. Three case studies are presented in order to demonstrate the change of the paradigm: digital divide, dilemma of a freedom and privacy.

Klíčová slova

Informační věda, informační společnost, informační politika, digitální propast, sociální exkluze, surveillance, ochrana duševního vlastnictví, dilema svobody, information commons, politiky EU, politiky USA, globalizace, nová média, statistiky, evaluace.

OBSAH

1	ÚVOD	1
1.1	Vymezení obecných cílů práce	1
1.2	Širší východiska zpracování problému	3
1.3	Poděkování	6
1.4	Specifika zdrojů a pramenů použitých při zpracování této práce	7
2	KRITICKÉ SHRNUTÍ A ÚVOD DO SOUČASNÝCH TEORIÍ INFORMAČNÍ SPOLEČNOSTI	8
2.1	Definice informační společnosti	9
2.1.1	Technologie	10
2.1.2	Ekonomie	10
2.1.3	Profese	12
2.1.4	Prostor	13
2.1.5	Kultura	14
2.1.6	Existuje vůbec informační společnost?	15
2.2	Pozice teorií informační společnosti v informační vědě a knihovnictví	16
3	IMPLEMENTACE SOUČASNÝCH TEORETICKÝCH PŘÍSTUPŮ K INFORMAČNÍ SPOLEČNOSTI NA OBLAST KNIHOVNICKÝCH A INFORMAČNÍCH SLUŽEB VYMEZENÝCH INFORMAČNÍ VĚDOU (TŘI MANIFESTACE ZMĚNY PARADIGMATU INFORMAČNÍ VĚDY: DOSTUPNOST, PRAVIDLA, BEZPEČÍ)	18
3.1	Dostupnost: sociální exkluze v globální informační společnosti	19
3.1.1	Nerovné zapojení do informační společnosti zvyšuje riziko sociální exkluze	19
3.1.2	Zatímco nevzdělání se nevzdělávají, vzniká kognitariát	21
3.1.3	Většině stačí minimum	22
3.1.4	Pravděpodobnost exkluze se zvyšuje v kombinacích	23
3.1.5	Která kritéria rozřazují obyvatele naší planety na opačné strany digitální propasti?	24
3.1.5.1	Dostupnost a infrastruktura jako základní podmínka překonání digitální propasti	25
3.1.5.2	Kvalita přístupu k ICT a vzdělávání	35
3.1.6	Jaké faktické důsledky má sociální vyloučení?	45
3.1.7	Jak může informační věda přispět k řešení problému digitální propasti?	48
3.1.8	Která současná a budoucí řešení jsou relevantní, efektivní a efektivní ve snižování stávajícího či zamezování potenciálního růstu digitální propasti?	52
3.2	Pravidla: Bitva o duševní vlastnictví jako symbol střetu starého s novým	54
3.2.1	Kultura open source	54
3.2.1.1	Technické elity	56
3.2.1.2	Hackeři	56
3.2.1.3	Virtuální komunity	57
3.2.1.4	Podnikatelé	58
3.2.2	Knihovny jako otevřené zdroje?	59
3.3	Bezpečí: knihovna jako Superpanoptikum	61
3.3.1	Chodíme do knihovny, nebo ony k nám? Pokus o redefinici knihovny	61

3.3.2	Surveillance je svoboda _____	63
3.3.3	Velký bratr nebo malé sestry? _____	64
3.3.4	Databáze konstruuji identitu _____	66
3.3.5	All information in all places at all times? _____	69
4	OD INFORMAČNÍ VĚDY K INFORMAČNÍ POLITICE _____	71
4.1	Obecný model procesu změny _____	71
4.2	Kontext národních politik a politik EU v oblasti rozvoje informačních a komunikačních technologií _____	73
4.2.1	Klíčové evropské politiky zaměřené na rozvoj informační společnosti _____	74
4.2.2	Současné trendy přístupu EU k rozvoji informační společnosti _____	77
4.2.3	Rozvoj specifických druhů gramotností a e-learning _____	78
4.2.4	E- a I- politiky naležato _____	80
4.2.5	Informační společnost ležící spící: je rozvoj informační společnosti pouze horizontálním tématem? _____	81
4.3	Kontext globálních politik v oblasti rozvoje informačních a komunikačních technologií _____	83
4.3.1	Historie _____	84
4.3.2	Současnost _____	87
4.3.3	Dvouvojčata dvojčata: informační politika v USA a EU _____	88
4.4	Profesor Katz jde do Washingtonu: co říká věda o informační politice? _	90
5	ZÁVĚRY _____	92
6	POUŽITÉ ZDROJE _____	99
6.1	Literatura _____	99
6.2	Použité internetové stránky a portály _____	106
6.2.1	Statistiky _____	106
6.2.2	Slovníky a encyklopedie _____	107
6.2.3	České zdroje _____	107
6.2.4	Zdroje EU _____	108
6.2.5	Mezinárodní zdroje _____	109
6.2.6	Významné organizace v oblasti INSK _____	109
6.3	Rejstříky _____	110
6.3.1	Rejstřík použitých termínů a jejich význam v této práci _____	110
6.3.2	Rejstřík klíčových slov _____	120
6.3.3	Rejstřík názvů institucí a projektů _____	124
6.4	Seznam použitých zkratk _____	126
6.5	Seznam vyobrazení _____	130
7	PŘÍLOHY _____	131
7.1	Definice ICT sektoru. Srovnání dvou významných klasifikací. _____	131
7.2	Tabulky a grafy _____	133
7.2.1	Tabulka 1: Frekvence užití osobního počítače jednotlivci _____	133
7.2.2	Tabulka 2: Domácnosti v EU připojené k internetu _____	139

7.2.3	Tabulka 3: Frekvence užití osobního počítače jednotlivci _____	146
7.2.4	Tabulka 4: Frekvence užití osobního počítače jednotlivci podle věkových skupin __	151
7.2.5	Tabulka 5: Užití osobního počítače jednotlivci podle věku a dosaženého vzdělání _	159
7.2.6	Tabulka 6: Celosvětový přehled o uživateli internetu: světadíly _____	166
7.2.7	Tabulka 7: Celosvětový přehled o uživateli internetu: jednotlivé země _____	167
7.2.8	Tabulka 8: Země podle podílu online populace na celkové populaci v příslušné zemi	175
7.2.9	Graf 1: Cena pevných linek v přepočtu na spotřební koš. Srovnání vybraných zemí OECD	182
7.2.10	Graf 2: Cena za připojení k internetu vztažená k frekvenci využívání internetu _	183
7.2.11	Graf 3: Uživatelé internetu podle pohlaví a věku _____	184
7.2.12	Graf 4: Procento jednotlivců ve věku 16 až 74 let z celkového počtu osob ve věku 16-74 let, kteří používají internet pravidelně - údaje za rok 2005 _____	185

1 Úvod

1.1 Vymezení obecných cílů práce

Proces globalizace a integrace společnosti do nadnárodních celků je úzce propojen s procesem prorůstání informačních a komunikačních technologií (ICT)¹ všemi vrstvami a rozhodovacími uzly společnosti. Proces přeměny společnosti na společnost informační s sebou však přináší změny v její stratifikaci, ovlivňuje decizivní složky, ekonomiku i kulturu.

Kvalita života i konkurenceschopnost se odvíjejí od schopnosti jedince (regionu, státu) komunikovat a operovat v rámci *informačního milieu*. Kvalita života v *informačním milieu* je dána schopnostmi efektivně používat komunikační technologie, orientovat se v informačních službách a možnostmi dále rozvíjet potřebné znalosti; jedná se o každodenní rutinu (jakou je třeba schopnost vyhledat si telefonní číslo či potřebnou adresu), přes schopnost dobře využít internetového obchodování (například porovnáním cen, vyhledáním subdodavatelů apod.) až po rozvoj kariéry a podnikání (např. od hledání nových zákazníků, expanze na nové trhy až po tvorbu takových produktů, které mimo informační společnost nemohou existovat). Právě rozdílný přístup k těmto možnostem může být příčinou postupující stratifikace ve společnosti, rozvírající pomyslné nůžky mezi informačně chudými a bohatými (jedinci, regiony, státy). Do popředí se tedy dostává otázka funkční (informační) gramotnosti populace, která je považována za jednu z významných podmínek přežití v informační společnosti jakožto indikátor lidské schopnosti orientace v informacích a schopnosti jejich interpretace a strategického využití. Proces vzniku informační společnosti by tedy měla provázet transformace systému vzdělávání, která v sobě zahrnuje reakce na nové výzvy trhu práce, ale rovněž prevenci možných rizik a nebezpečí související s informatizací společnosti. Protože knihovny² jsou v širším pojetí nedílnou součástí vzdělávacího systému a procesu celoživotního vzdělávání, klade si tato práce za cíl zodpovědět otázku, zda **jsou tyto informační instituce vybaveny takovým vědecko-výzkumným zázemím v informační vědě, aby dokázaly na tuto výzvu informační společnosti efektivně reagovat.**

¹ V tomto textu používám zkratky ICT z anglického *information and communication technology*, která se běžně používá namísto českého ekvivalentu *informační a komunikační technologie*. Více viz příloha 7.1 Definice ICT sektoru. Srovnání dvou významných klasifikací.

² V této práci používám výrazu *knihovna* pro pojmenování široké škály institucí, od veřejných knihoven přes knihovny odborné až ke knihovnám speciálním. Do významu pojmu *knihovna* však zahrnuji také ostatní informační instituce jako jsou různá informační centra, podniková střediska a další organizované a institucionalizované poskytovatele informačních služeb. Činím tak záměrně proto (jsem si vědoma skutečnosti, že v odborných textech se zpravidla knihovny od ostatních informačních institucí odlišují), že se snažím rehabilitovat význam termínu *knihovna* a rozšířit tak nejen jeho obsah, ale především význam. V neposlední řadě je v tom skrytý apel na současné knihovny.

Dále se k používání pojmu *knihovna* v této práci vyjadřuji v kapitole 3.3.1.

Mezi významná rizika informační společnosti patří nejen již zmíněná vzrůstající propast mezi informačně chudými a bohatými, jejíž překlenutí závisí na úspěšnosti implementace vhodných antidiskriminačních opatření, ale celá řada informačních deviací (např. komunikace jako cíl nikoli prostředek, závislost, kriminalizace, personifikace ICT apod.), z nichž některé paradoxně urychlují vývoj informační společnosti. Architektura informační společnosti odhaluje ještě jedno dilema, totiž rostoucí transparentnost společnosti, která je v přímém kontrastu s ochranou soukromí. Čím sofistikovanější metody získávání informací a jejich analýzy existují, tím více jsou vyžadována opatření ochraňující jednotlivce před jejich použitím. Sféra veřejná tak penetruje sféru soukromou a naopak, jak je to známé ze světa médií a kyberprostoru. ICT umožňují vysoce účinné metody sledování nepříznivých jevů a ochraňují tak společnost, na druhou stranu může tato prevence znamenat separaci pro ty, kteří nejsou jejím cílem. Tato práce proto klade otázku, **jaká je ideální a dlouhodobě udržitelná role knihoven ve vztahu k metodám a praktikám surveillance³, jakou roli mají tyto instituce hrát ve vztahu k občanům-klientům⁴ a zda jsou vhodnou instancí stojící mezi občanem, státem a firmami jako záruka vyváženého fungování informační společnosti v moderní demokracii.**

Globalizační a evropský integrační proces významným způsobem formuje politickou, ekonomickou a kulturní oblast a přináší vlivy, které se šíří globálně, ale uplatňují se lokálně. Tyto procesy jakož i svět médií tak nepřinášejí univerzální globální kulturu, ale proměňují kultury lokální. Média jako jeden z pilířů demokracie a zmíněné integrační procesy jsou tedy významnou složkou formování informační společnosti. Tato práce se médiím, resp. mediálnímu průmyslu nevěnuje explicitně v některé z dílčích kapitol, nicméně téma rozvoje médií a jejich vztahu ke společnosti, který je významnou paralelou s rozvojem knihoven, implicitně zahrnuje jako horizontální hledisko hodnocení problematiky. Jinými slovy, **výzvy nových médií jsou i výzvami knihovnám a především pak informační vědě.** Historické paralely nás mohou o mnohém poučit, prostřednictvím nových médií se přesvědčujeme o tom, že tradiční struktura nemůže splnit nároky nového klienta.

Tento stručný nástin aspektů formování informační společnosti ukazuje hlavní směry uvažování a zaměření této disertační práce, která se zabývá především podmínkami vzniku

³ Vysvětlení pojmu *surveillance* je v Rejstříku použitých termínů v kapitole 6.3.1. Termíny, které jsou vysvětleny v tomto rejstříku, jsou v textu označeny podtržením a symbolem šipky (termín↗). Stejně jsou označeny zkratky, které jsou vysvětleny v Seznamu použitých zkratk v kapitole 6.4. Vyskytuje-li se termín nebo zkratka vícekrát v textu, je takto označen každý první výskyt v odstavci.

⁴ V této práci se nevyskytuje výraz „čtenář“ anebo „uživatel“ ve smyslu tradičního označení těch, kteří mají využívat služby informačních institucí. Domnívám se, že v informační společnosti jsou tato označení zastaralá až irelevantní. Používám proto výraz „klient“, který podle mého názoru lépe vystihuje vztah subjektu k informační instituci. Tento vztah totiž není definován ani způsobem užití poskytnutých služeb (čtenář) ani hierarchickým přednastavením posloupností činností (uživatel); obojí totiž – i když nehmotně – přetrvává v myslích i procesech některých informačních institucí. Výrazem klient označíme individuální, skupinový i institucionální subjekt a zároveň definujeme vztah jako vztah užití bez přednastavené podřízenosti či určenosti užití služby. V angličtině používá pro toto označení informační a knihovnická věda výrazu patron, který v sobě navíc nese význam příznivě nakloněného častého zákazníka informačních služeb.

informační společnosti v České republice na pozadí iniciativ, vlivů a politik (především pak politiky EU a informační politiky USA) a procesu globalizace. Ze širokého spektra dopadů těchto procesů se pak práce specificky zaměřuje na oblast produkce, uchovávání a rozšiřování znalostí, tedy na sféru knihovnických a informačních služeb v jejich podpoře vzdělávání a rozvoje lidských zdrojů.

1.2 Širší východiska zpracování problému

Na této doktorské práci jsem začala pracovat v roce 2000, tedy ještě před oficiálním započítáním svého postgraduálního studia v **Ústavu informačních studií a knihovnictví** FF UK Praha (ÚISK) v roce 2002. Studiu teoretických přístupů k fenoménu nazývaném *informační společnost* jsem se začala věnovat v Institutu humanitních studií ve Vídni (IWM, Institut für die Wissenschaften vom Menschen⁵), kde jsem získala v roce 1999 půlroční stipendium a dále možnost zúčastnit se mezinárodní letní školy IWM v italské Cortoně, na které tradičně přednášejí přední filozofové a politologové. Měla jsem tak možnost diskutovat a konzultovat svoje vlastní vědecké směřování s takovými osobnostmi, jako jsou Jaques Rupnik, Ralf Dahrendorf, Claus Leggewie, Charles Taylor, Timothy Garton Ash, John Gray, Marcin Krol, Aleksander Smolar, Leszek Kołakowski, nebo Krzysztof Michalski. V IWM jsem publikovala ve sborníku „A Decade of Transformation“ (Desetiletí transformace) odborný článek s názvem „**From Monasteries to the Informational City, from Manuscripts to the New Media**“ (Od klášterů k informačním městům, od rukopisů k novým médiím⁶) a zároveň jsem byla spolueditorkou celého sborníku, který se zaměřoval na tehdy velmi aktuální a významné transformační procesy v celé Evropě a jejich dopady na myšlení, kulturu a společnost. Můj článek sledoval tyto dopady na analýze historických paralel ve vývoji médií a poukazyval na novou stratifikaci společnosti v důsledku determinace jedinců, sociálních skupin a regionů na základě kvality přístupu k novým médiím a jejich využívání. Tuto teoretickou práci jsem dále rozvíjela, až jsem dospěla k výzkumnému projektu, který jsem navrhla jako téma a zaměření doktorského studia v ÚISK.

Transformačním procesům, zejména v České republice a Evropské unii, jsem se však věnovala také v praktické rovině. Od roku 1996 jsem pracovala v Národním vzdělávacím fondu jako asistentka a později jako vedoucí projektů zaměřených na informační podporu rozvoje konkurenceschopnosti, zaměstnatelnosti a adaptability lidí v ČR v procesu přidružování do Evropské unie. V roce 2000 jsem byla začleněna do týmu expertů pracujících

⁵ Více informací na www.iwm.at.

⁶ Tento text vyšel ve sborníku, který sestavily Roseanne Gerin a Petra Jedličková s názvem *A Decade of Transformation*, Vol. XIII. IWM, Vienna 1999. Příspěvateli do sborníku byli: Matthew Simpson, Iulia Voina-Motoc, Dan Dungaciu, Aneta Gawkowska, Piotr Korys, Szymon Wrobel, Daniel Vojtěch, Paulina Bren, Petra Jedličková, Karin Wetschanow a Melita Zajc. Sborník vyšel ve formě CD a dostupný je rovněž na internetu na adrese: http://www.iwm.at/index.php?option=com_content&task=view&id=146&Itemid=276&limit=1&limitstart=2

na doporučení strategických postupů v ČR v oblasti rozvoje lidských zdrojů. V rámci přípravy této **Strategie rozvoje lidských zdrojů pro Českou republiku**⁷ jsem přispěla především v oblasti informační gramotnosti a ICT ve vzdělávání. Celá strategie pak byla oficiálně představena klíčovými politikům, jako byl například tehdejší ministr práce a sociálních věcí Vladimír Špidla, na konferenci v Praze. Na konferenci jsem organizovala odborný panel, ve kterém zástupci různých institucí a myšlenkových hnutí diskutovali přístupy informační politiky ke vzdělávání. Díky této práci jsem měla možnost osobně se seznámit s tvůrci politik a strategií v této oblasti u nás a také s předními politiky a klíčovými hráči. Osudy informační politiky ve vzdělávání sleduji dodnes a lze říci, že jsem ji v rámci svých možností také měla možnost aktivně ovlivnit.

Strategie rozvoje lidských zdrojů pro Českou republiku byla dopracována a předložena veřejnosti v roce 2000 a posléze byla (v přepracované a zkrácené podobě) přijata Vládou ČR formou usnesení č. 733 ze dne 16. 7. 2003. V roce 2002 se rozběhly práce na několika projektech zaměřených na implementaci strategie na národní i krajské úrovni. V témže roce jsem se stala členkou koncepčního pracoviště při Národním vzdělávacím fondu zajišťujícího stále odborné zázemí pro výkon nových kompetencí MPSV a dalších orgánů státní správy, sociálních partnerů a krajů v oblasti rozvoje lidských zdrojů a dalšího profesního vzdělávání⁸. Posláním pracoviště je iniciovat a navrhovat systémové změny, přinášet a uplatňovat inovační přístupy a metody v oblasti rozvoje lidských zdrojů a dalšího profesního vzdělávání a řídit zavádění změn a nových postupů do praxe. Jeho hlavním cílem je vytváření "učícího se prostředí" a uplatňování konceptu celoživotního učení v praxi. Kromě zapojení do téměř všech činností tohoto pracoviště bylo mým hlavním úkolem koncipovat, realizovat a rozvíjet **informační, metodickou a poradenskou pomoc národním a krajským partnerům při strategickém řízení rozvoje lidských zdrojů.**

Při svém nástupu na toto pracoviště jsem dostala za úkol koncepčně vyřešit informační a komunikační podporu procesů popsaných nejprve ve *Strategii rozvoje lidských zdrojů pro Českou republiku*, dále v dokumentu shrnujícím výstupy z dlouhodobého procesu zavádění principů popsaných ve Strategii do praxe *Implementace strategie rozvoje lidských zdrojů pro ČR* a posléze rozpracovaným pro krajskou úroveň v dokumentu *Metodika strategického managementu rozvoje lidských zdrojů pro Českou republiku - krajská úroveň* z prosince 2001. Všechny tyto dokumenty navrhují základní směry a doporučení pro strategický přístup k RLZ s cílem posílit konkurenceschopnost národního lidského potenciálu na mezinárodním trhu práce, zvýšit zaměstnatelnost, adaptabilitu a flexibilitu pracovních sil a zlepšit konkurenceschopnost českých firem a národní ekonomiky. Tyto směry jsou pak dále

⁷ Všechny související texty, nejen samotná strategie, ale i podpůrné studie a návazné dokumenty, jsou k dispozici na webových stránkách NVF na adrese http://www.nvf.cz/rozvoj_lz/strategie.htm.

⁸ Více o tomto pracovišti, jeho aktivitách a výstupech na adrese http://www.nvf.cz/rozvoj_lz/. Zde jsou také k dispozici všechny zmiňované dokumenty.

rozpracovány do konkrétních opatření, z nichž jedno definovalo inspirační databanky pro strategický management RLZ, kterými bylybyly:

1. banka dat a trendů o RLZ,
2. banka metod analýz a prognóz RLZ ,
3. banka úspěšných praktik v oblasti RLZ,
4. banka postupů a metod tvorby a řízení implementace programů, plánů a projektů v oblasti RLZ
5. banka možností, jak financovat záměry a projekty RLZ⁹.

Stručně řečeno, šlo o poskytování informační, metodické a poradenské pomoci národním a krajským partnerům při zavádění, realizaci a rozvoji strategického řízení RLZ, jejímž konkrétním nástrojem měl být strukturovaný informační systém poskytující výše uvedené okruhy informačních zdrojů. Ačkoliv byl tento nástroj definován poměrně podrobně, pro zadání konkrétního informačního systému to zdaleka nestačilo. Musela jsem proto nejdříve provést analýzu problému, jeho okolí a ověřit nástroje jeho řešení¹⁰. Pro svou disertační práci i další vědecké směřování byl tento úkol skvělou výzvou, která mi přinesla naprosto konkrétní zkušenost s realizací komplexní informační podpory dlouhodobému a velmi komplikovanému procesu, do kterého je zapojena řada aktérů a který musí postihovat vnitřní i vnější vlivy. Vnitřní i vnější vazby systému tedy musí být natolik pevné, aby se nerozpadly změnou politické situace či vlivem rozdílů mezi jednotlivými kraji, a zároveň musí být natolik flexibilní, aby se systém rychle přizpůsoboval změnám vnitřního i vnějšího prostředí . Odvážuji se tvrdit nejen, že se tento úkol podařilo splnit, ale navíc že tato zkušenost na konkrétním příkladu poukázala na obecnější trend, zásadní změny v rozvoji a realizaci informačních politik; tento trend jsem se pokusila postihnout v této disertační práci.

Faktickým úspěchem koncepčního týmu při NVF byla mj. skutečnost, že v roce 2003 vláda ČR nejprve ustavila Radu vlády pro rozvoj lidských zdrojů a jmenovala její vedení a členy; dne 3. 3. 2003 pak usnesením č. 210 schválila novou verzi *Strategie rozvoje lidských zdrojů pro Českou republiku*. Zkušenosti z období teoretické práce na koncepci Strategie RLZ a její konkrétní realizace jsem využila v této práci všude tam, kde ukazují **důležitost a provázanost nástrojů politiky s jejím původním odborným nebo strategickým zázemím**. V této práci tedy nepopisuji jednotlivé informační politiky odděleně, ale přibližuji je jako proces vedoucí od identifikace problému, jehož řešení bylo navrženo v určitém strategickém dokumentu založeném zpravidla na výzkumu a širším zkoumání daného problému, přes nastavení nástrojů pro realizaci vytčených cílů až po fázi hodnocení a regulace.

⁹ Metodika strategického managementu rozvoje lidských zdrojů pro Českou republiku. Krajská úroveň. Úplná verze 3.12.2001. Stránky 69-80. Dokument je dostupný na adrese http://www.nvf.cz/rozvoj_lz/dokumenty/2_1.pdf.

¹⁰ Konkrétním výstupem této práce je internetový portál www.topregion.cz.

1.3 Poděkování

Na cestě k dokončení této práce stála řada osob a institucí, které mě směřovaly k cíli. Na tomto místě nemohu zmínit všechna jména, omlouvám se proto těm, jejichž jména zde chybí. Snažila jsem se zachytit alespoň zástupce těch skupin a institucí, které považuji za významné partnery na své cestě. Především bych tedy chtěla poděkovat svému školiteli docentu Rudolfu Vlasákovi za odbornou pomoc při zpracovávání nejen tohoto textu, ale i během celého mého studijního působení v ÚISK. Poděkování patří také dalším kolegům působícím v ÚISK, především pak vedoucímu ústavu, doktoru Richardu Papíkovi za podporu rozvoje studijního oboru Studia nových médií a podporu mojí stáže ve Spojených státech amerických na jaře roku 2004. V souvislosti se zmíněnou stáží děkuji všem z Longwoodské univerzity ve Virginii¹¹, kteří mě zapojili do výzkumného programu, díky němuž jsem se mohla seznámit s realitami informační politiky a knihovnictví v USA. V souvislosti s mým působením v ÚISK bych chtěla vyjádřit dík mému konzultantovi diplomové práce a kolegovi v oboru Studií nových médií doktoru Sashovi Skenedrijovi, který mi svým entuziasmem pomohl získat nadhled, rozhled a posléze vhled do věcí, o kterých pojednává moje disertační práce. Poděkování patří rovněž redakci časopisu Ikaros, díky němuž jsem neustále vystavována novým trendům a kontaktům v oboru informační vědy a knihovnictví. Děkuji za přátelství, pomoc a podporu také panu profesoru Milanu Jarošovi z Centra pro výzkum znalostní vědy a společnosti Newcastleké univerzity ve Velké Británii¹². Dále bych chtěla poděkovat odborníkům a pracovníkům z vídeňského Institutu humanitních studií (IWM), kteří mi pomohli realizovat zahraniční stáž, a kolegům – mladým výzkumníkům –, se kterými jsem často konzultovala a diskutovala svou práci. Dále bych ráda poděkovala svým kolegům z Národního vzdělávacího fondu za odbornou i osobní podporu během celé doby, po kterou jsme společně usilovali o prosazení cílů definovaných ve *Strategii rozvoje lidských zdrojů pro Českou republiku* a během níž jsem pro tuto práci sbírala cenné zkušenosti a poznatky. Děkuji Mgr. Josefovi Schwarzovi a Doc. Janovi Županičovi za korekturní, stylistické a věcné připomínky k výslednému textu této práce. Děkuji Mgr. Barboře Drobíkové za korektury bibliografických záznamů. V neposlední řadě děkuji své rodině a příteli za všestrannou podporu a toleranci.

¹¹ Longwood University (<http://www.longwood.edu/>), především pak její knihovna (<http://www.longwood.edu/library/>).

¹² Centre for Research in Knowledge Science and Society, Newcastle University, UK (<http://www.phil.ncl.ac.uk/>).

1.4 Specifika zdrojů a pramenů použitých při zpracování této práce

Ačkoliv jsou použité zdroje uvedeny v závěru práce, ráda bych na tomto místě uvedla několik drobných poznámek týkajících se dostupnosti, spolehlivosti a specifčnosti zpracování těchto pramenů. V době, kdy jsem se začínala věnovat tématu informační společnosti, bylo – především v České republice – k této problematice jen velmi málo dostupných zdrojů. Zpočátku tento problém neřešil spolehlivě ani internet, kde se sice materiály vyskytovaly, ovšem často bez garance kvality, informace o původu a aktuálnosti. V současné době je již k dispozici řada oficiálně publikovaných materiálů k dané problematice, vycházejí monografie, časopisy i celé webové portály zaměřené na problematiku informační společnosti. Z povahy zaměření této práce logicky vyplývá, že řada použitých zdrojů je elektronické povahy. Na jednu stranu to řeší výše zmíněný problém s prvotní nedostupností informací, na stranu druhou je potřeba počítat se specifiky elektronických dokumentů. Zdroje elektronické povahy, především tematické portály, ale často také jednotlivé dokumenty či články, mohou být dodatečně aktualizovány, doplněny či jinak pozměněny. Tyto materiály také mohou ze sítě na čas nebo zcela zmizet, jejich vydavatel může změnit politiku přístupu či jinak pozměnit adresu či dostupnost dokumentu v síti. Z tohoto důvodu cituji elektronické dokumenty k danému datumu s tím, že nemohu garantovat jejich pozdější identičnost či dostupnost. Vzhledem k objemu těchto zdrojů nebylo ani možné tento problém řešit tím, že bych elektronické zdroje připojila k práci jako přílohy.

Druhá poznámka se týká statistických údajů použitých v textu. Práce staví na daleko větším množství statistických dat, než kolik jich je přímo citováno. Ambicí práce totiž nebylo pokrýt všechna pojednávaná témata dopodrobna statisticky, uvedené statistiky jsou proto pouze výběrem, s tím, že většina tabulek je v příloze a v textu se nacházejí pouze ty statistické údaje, které vhodně text doplňují a posilují argumentaci. Pro některé moje úvahy navíc nebyl důležitý konkrétní statistický ukazatel, ale jeho vývoj v čase. Vzhledem k tomu, že většina klíčových ukazatelů je dnes již volně k dispozici na internetu, rozhodla jsem se neuvádět v práci všechna použitá data a odkázat na jejich zdroje; rovněž jsem upozornila na dlouhodobá statistická sledování a některé další charakteristiky statistického zachycení trendů. Jednou z nich je i skutečnost, že vybrané jevy, trendy, je možné predikovat dle vývoje ve vyspělejších částech světa. Z tohoto důvodu neuvádím nejnovější statistiky (v práci jsou nejmladší data z roku 2006 a nejstarší z roku 2002), neboť by nepřinesly významně novou informaci pro účely této práce.

2 Kritické shrnutí a úvod do současných teorií informační společnosti

Společnosti bývají – nejen v populárním tisku, ale i ve vědeckých pracích – často označovány souhrnnými a svým způsobem i generalizujícími názvy: *socialismus*, *kapitalismus*, *industrialismus* nebo například *totalismus*. V posledních desetiletích, zdá se, jsme svědky obrovského růstu významu informačních a komunikačních technologií, v důsledku čehož máme tendenci označovat současnou vyspělou část světa za *informační*. **Informační společnost** je tedy termín, který se vžil i v odborné literatuře a soudobých teoriích o přeměnách společnosti ve smyslu její sociální stratifikace, rozvoje elektronické kultury, transformace ekonomiky a vzniku nového geopolitického a mocenského uspořádání. Těchto vzájemně propojených procesů si všímá mnoho vědních disciplín. Vznikají tak teorie, které se snaží tyto procesy popsat, pochopit a objasnit z různých časových i oborových hledisek. Jak se však ukazuje, konkrétní aplikace těchto teorií naráží právě na tato omezení: čas i teoretická východiska. Například teorie vznikající v 70. letech 20. století akcentovaly historický determinismus informačních a komunikačních technologií do té míry, že pozdější kolaps elektronického obchodu v 90. letech byl pro ty, kteří tyto teorie postulovali, naprostým překvapením. Obdobně lze problematizovat oborové hledisko: určujeme-li existenci informační společnosti na základě stanovené¹³ saturace společnosti informačními a komunikačními technologiemi, co nám to říká o postavení této společnosti v globalizovaném světě? Je například Jižní Korea více informační než Irák jenom proto, že má podle zjištění CIA více telefonních ústředen a uživatelů internetu? V současném válečném konfliktu se totiž může ukázat, že na tom vůbec nezáleží. Zatímco totiž Jižní Korea podlehla útoku počítačového virusu SQL Slammer, Irák může podobnému útoku lépe odolat díky provázanosti virusu se síťovým prostředím mimo geografické území této blízkovýchodní země.

V následujícím textu se pokusím představit nejvýznamnější směry v teoriích informační společnosti a kriticky je zhodnotit. Hypotéza, kterou stavím mimo jiné na tomto kritickém rozboru, stanovuje, že **rámec informační vědy je to, co pomáhá zachytit proces utváření a rozvoje informační společnosti nejen z hlediska historických paralel, ale také jako proces konvergující v poli relevantních vědních oborů a disciplín**. Informační věda je totiž interdisciplinárním polem, jejíž jádro spočívá v průniku (resp.

¹³ Ve skutečnosti však neexistuje pevné měřítko, podle něhož by se společnosti zařazovaly mezi ty informační. Většina teorií totiž používá srovnávání a poměrování se stavem v těch společnostech, které určila za „informačně vyspělé“. Organizace pro ekonomickou spolupráci a rozvoj (OECD) například měří informační ekonomiku na základě čísel, tabulek a vztahů, které ukazují na míru investic do informační a komunikační infrastruktury a její hustotu na daném území, přístup občanů a organizací k ICT, růst zaměstnanosti v informačním sektoru, nové profese a rozvoj elektronického obchodu. Toto „měření“ tedy naznačuje míru vyspělosti a trendy ve vývoji informační společnosti téměř výhradně na základě srovnání (číselných) ukazatelů za jednotlivé členské země OECD.

v širším pojetí pak v logické jednotě) teorií informace přejatých z různých oborů od filozofie přes kybernetiku až po teorie založené na lingvistice, aplikaci informační a komunikační techniky a technologie na společenský informační proces a funkci orientovaných na informační služby. Obecně informační věda zkoumá rozmanité jevové formy informace, informační toky, procesy a systémy¹⁴. Je to věda o zprostředkování informace ve společnosti a o společenských účincích těchto jevů a procesů. V nejširším pojetí má tedy informační věda vazby na filozofii, kybernetiku, ekonomii, sociologii, kognitivní psychologii, logiku, sémiotiku, lingvistiku, sémantiku, právo, etiku, politologii, počítačovou vědu, matematiku a statistiku¹⁵. Jako věda aplikovaná zkoumá informační věda metody získávání, zpracování, ukládání a zprostředkování informací¹⁶, zabývá se aplikací informačních a komunikačních technologií a otázkami řízení tohoto procesu, jakož i jeho dopady na člověka a společnost.

2.1 Definice informační společnosti

Připustíme-li možnost určitého zobecnění etablovaných teoretických přístupů k fenoménu informační společnosti a dovolíme-li si pracovat s jistou esencí těchto teorií, pak můžeme konstatovat, že analyticky lze vysledovat **pět hlavních okruhů**, do kterých lze jednotlivé definice rozčlenit. Lze říci, že existuje pět základních pilířů těchto definic, které se **zakládají se na technologickém, ekonomickém, profesním, prostorovém a kulturním pohledu**. Nesmíme však opominout, že **existuje linie, která odděluje tyto jednotlivé přístupy podle toho, zda přijímají informační společnost jako nový fenomén, nebo zda si všímají spíše procesu informatizace**. Jinými slovy, jedni uvažují o informační společnosti jako o zcela nové etapě vývoje, kvalitativně odlišné od předchozího historického stádia, zatímco druzí představují informační společnost v kontinuálním procesu utváření vztahů na základě předchozích ustavených podmínek. Do první skupiny můžeme jako zástupce zařadit například postindustrialismus (Daniel Bell) a postmodernismus (v informačních teoriích pak jako zástupce Marka Postera) a ze současných aktuálních prací pak Manuela Castellse. Ve druhé skupině pak můžeme vidět neo-marxismus (Herbert Schiller), Antonyho Giddense (teorie vzniku národních států postavených na kontrole informací) nebo Jürgena Habermase (veřejná sféra)¹⁷.

¹⁴ Cejpek 1993a, s. 61.

¹⁵ Cejpek 1993a, s. 63.

¹⁶ V tomto případě je použití výrazu *informace* nepřesné, protože v určitých fázích tohoto komplikovaného procesu se přenáší zaznamenaná *data* (v případě, že se jedná o záznamy uložené na datových nosičích nebo data tekoucí sítí), zatímco v určitých uzlech tohoto procesu dochází k jejich transformaci na *informace* (tedy komunikovaná data, užitá data). Na konci tohoto procesu, resp. cyklu, se informace mohou transformovat na *znalosti*. V této práci však nejčastěji používám termín *informace*, který je také nejspíše pochopitelný i mimo rámec informační vědy.

¹⁷ Webster 1995, s. 1-5.

2.1.1 Technologie

Nejrozšířenější a historicky nejstarší definice informační společnosti pokládá důraz na její technické podloží. Klíčovou je zde idea, že významné pokroky v technologiích zpracování, ukládání a šíření dat vedly k prorůstání informačních a komunikačních technologií prakticky všemi složkami společnosti. Tímto prudkým rozvojem technologií tedy došlo ke změnám společenským, ekonomickým, politickým i kulturním, které přímo nebo nepřímo zasáhly každého obyvatele planety Země, protože jednou z podmínek a zároveň důsledků informační společnosti je vznik *společnosti sítové*. Většina prací v této oblasti obsahuje celkem podrobný popis „historie“ informačních a komunikačních technologií, zdařilejší práce si potom všímají komplexu příčin vedoucích ke konvergenci a vzájemné propojenosti technologií. Například **Manuel Castells** ve svých pracích ukazuje, že se v 70. letech minulého století nakumulovalo několik klíčových technologických objevů (mikroprocesor, osobní počítač, operační systém Microsoft, digitální přepínače (switche), optické kabely, video, ARPANET a protokol TCP/IP), které se později staly základem celého technologického podloží dnešní informační společnosti. Jako klíčový prvek je shodně viděn vznik a rozvoj internetu.

Půjdeme-li k historickým počátkům formování této definice, pak je jistě nutné zmínit **práce Alvina Tofflera a Jamese Martina**. Jde-li o zdůraznění dopadu mikroelektronické revoluce v domácnosti, automatizace výrobních procesů nebo vzniku nové civilizace šířením třetí vlny, vždy se zde technologie vyskytují jako jistá samozřejmost. Zdá se však, že v podrobnější analýze těchto a dalších prací je tato binární logika (technologie buď jsou nebo nejsou významné) velice pochybená. Kolik a jakých technologií je potřeba na to, abychom hovořili o třetí vlně, resp. *informační společnosti*? Lze zachytit a popsat okamžik, kdy se společnost industriální změní na informační? Tuto oblast definic lze samozřejmě problematizovat daleko hlouběji, není to však v záměru této práce, jde spíše o to, že jednotlivé „logické bloky“ definic nelze od sebe jednoduše oddělovat. Příkladem mohou být právě následující teorie, které se *de facto* mohou jevit jako podrobnější, analytičtější a šířeji pojaté rozpracování technologického směru v definování informační společnosti.

2.1.2 Ekonomie

V ekonomii se etabloval celý podobor, který zkoumá sítovou ekonomiku, resp. informační průmysl. Za zakladatele tohoto směru je považován **Fritz Machlup**, který věnoval svoji práci měření velikosti a růstu informačního průmyslu¹⁸. V roce 1962 vydal klíčovou práci s názvem *The Production and Distribution of Knowledge in the United States*, ve které **rozčlenil průmysl na pět skupin, rozdělených dále na padesát podskupin pro**

¹⁸ Vlasák 2001, s. 3.

statistické zachycení informačního průmyslu: vzdělávání, média, informační stroje, informační služby, ostatní informační aktivity. Argument, který byl přelomový a který inspiroval další studie, dokládal růst podílu *informační ekonomiky* na celkovém HDP. V 60. letech pak guru manažerských teorií **Peter Drucker** dokazoval, že znalosti (knowledge) se staly základem moderní ekonomiky a že právě *znalostní management* (knowledge management) je zdrojem bohatství moderní společnosti.

Pravděpodobně nejznámějším autorem tohoto směru je **Marc Porat**, který sice vycházel z práce Fritze Machlupa, ale zároveň překonal jeho slabinu v tradičním dělení sektorů hospodářství na informační a neinformační. Svoji studii o informační ekonomice postavil na **tripartitním schématu sektorů hospodářství**, které rozdělil na primární, sekundární a neinformační, a tím tedy mohl zachytit i ekonomické aktivity, které jsou "informační", ale v sektorech "neinformačních" a naopak (například výzkum v rámci chemického koncernu).

Slabiny této definice vyplývají již z její podstaty: dělení sektorů hospodářství na primárně informační či neinformační. Obtížnost definování a rozlišení nuancí toho, co je informační činnost a co není, vedou pravděpodobně také k dosti rozdílným výsledkům, ke kterým dospěli jednotliví badatelé. Například Machlup naměřil 29% HDP v informačním sektoru, zatímco Porat 46%. Agregovaná data totiž homogenizují svou podstatou dosti rozdílné aktivity: je práce informačního pracovníka, který přenáší bedny v depozitáři neinformační, protože jde *de facto* o práci manuální, nebo naopak informační je, protože podporuje informační sektor hospodářství? Jinými slovy, rozdíl mezi manuální a duševní činností ve vztahu k informacím a jejich nosičům je téměř nemožné přenést do statistických tabulek. V tomto směru je jistě účinnější pohled na informační průmysl, který nabízí informační věda, jež informační činnosti (tedy tvorbu, zachycení, transformaci a distribuci informací/dat/znalostí) chápe jako **proces, který probíhá v rámci systému**. *Systém* je definován jako mnohvrstevná struktura, v níž lze stanovovat pravidla: charakteristiku jeho prvků, k nim přiřazených vlastností a povahy vztahů mezi těmito prvky. Pak je možné odlišit činnosti nad daty (tedy v Poratově terminologii bychom toto označili jako sekundární sektor hospodářství) a činnosti nad informacemi (tedy místa transformace, mimo jiné jako jediná shodná s Druckerovým pojetím *knowledge economy*).

2.1.3 Profese

Teoretické práce a jejich aktuální výsledky měření informačního průmyslu byly však pro postup teorií zachycujících fenomén informační společnosti bezesporu velmi přínosné. Svědčí o tom nejen to, že jsou dodnes rozpracovávány a aktualizovány, ale také skutečnost, že tvoří základ sledování současného vývoje (viz již zmiňovaná soustavná a s roční periodou publikovaná měření [OECD](#), [Eurostatu](#) a dalších institucí). Kromě toho se jejich zjištění potkávají se směry, které zaznamenávají **změny na trhu práce v souvislosti s rozvojem informační ekonomiky**. Byl to právě **Marc Porat**, který si všímá růstu pracovní síly v informační ekonomice a rozděluje informační profese následovně: 1) ti, kteří vytvářejí informace, 2) ti, kteří je posunují a 3) ti, kteří obsluhují informační stroje. Jeho metoda spočívá tedy v tom, že **nerozděluje hospodářská odvětví vzhledem k jejich vztahu k informacím, ale vyděluje jednotlivé profese**. Každá profese je tedy zařazena do jedné ze tří kategorií podle toho, jaký je její vztah k informační práci. Tím je dilema manuálně pracujícího knihovníka v depozitáři (zdánlivě) vyřešeno. Také OECD měří růst informačního průmyslu v souvislosti se změnami na trhu práce: například růst poptávky po některých profesích a dovednostech, změny v odměňování, nároky na vzdělávání apod.

Opět můžeme poukazovat na slabiny těchto teorií (například, že ignorují hierarchii kompetencí a nejednoznačně definují pojem informace), nicméně jejich největší přínos spatřuji v tom, že poukázaly na změny na trhu práce a s tím související **změny ve stratifikaci společnosti**. Právě tyto teorie totiž dokázaly identifikovat, popsat a vysvětlit významné sociální změny a také – v rámci možností – poukázat na možná budoucí rizika. Jejich přínosem jsou tedy dále rozpracovávané myšlenky rozvírajících se nůžek mezi informačně chudými a informačně bohatými, změny ve vzdělávání apod. Někteří teoretici, kteří nejsou řazeni do tohoto směru, například Manuel Castells, dále rozvedli princip sociální změny a ukázaly na černé díry informační ekonomiky, které vznikají tím, že dynamika síťové ekonomiky může obejít pracovní síly, které nejsou dostatečně mobilní, a vybrat si ty, které jí vyhovují. V síťové ekonomice tedy vznikají i nové nerovnosti například tím, že mezi ohrožené se řadí i ty skupiny, které tradiční ekonomika nediskriminovala. Tyto definice mohou být podnětné pro zkoumání v rámci informační vědy právě proto, že pomáhají zachytit určitý vývoj a jeho trendy (a tím například lépe chápat požadavky na vzdělání informačních pracovníků ve vztahu k měnícímu se postavení informačních institucí v rámci globálního prostředí). Informační věda do nich totiž může vnést podrobnější zkoumání toho, jak sledovat vztah informace a profese v rámci informačního procesu a jak je hierarchizovat nejen ve vztahu tradiční podřízenosti a nadřízenosti v rámci pracovního prostředí, ale jak chápat hierarchii ve smyslu **role dané profese pro budoucí vývoj** informační společnosti.

2.1.4 Prostor

Jak již zřejmě vyplynulo z tohoto shrnutí definic, jedná se i o jistý přehled jejich postupného rozvoje: ty následující se zakládaly na těch předchozích, které nejprve kritizovaly a později rozvíjely a zdokonalovaly. Není tomu jinak ani u této předposlední kategorie, která je založena na přístupu **chápání informační společnosti jako určitého prostoru charakterizovaného svou sítovostí, interkonektivitou a mnohvrstevností**. Jedná se o relativně „mladé“ teorie, mezi jejichž průkopníky patří zejména **John Goddard**, a bývá sem zařazován také **Manuel Castells**¹⁹, jehož práce se zakládají na zkoumání technologického podloží informační společnosti, podrobných a rozsáhlých měření informačního průmyslu a společensko-historickém přehledu vývoje politických sil. John Goddard formuluje čtyři vzájemně propojené elementy, které zakládají informační společnost: **informační management**, který globálně ovládá produkci a distribuci zboží a který vede k expanzi informačních profesí, rozvoj informačních a komunikačních technologií jako nutné **infrastruktury**, rozvoj nových informačních produktů a služeb (v jiných teoriích označovaných za výsledek **konvergence** původně historicky oddělených služeb, např. video na požádání, internetové rádio apod.) a existence **globální ekonomiky**, která integruje národní a regionální úrovně, tedy vznik sítové ekonomiky redukující prostor.

Ačkoli si většina z těchto teorií všímá technologického podloží informační společnosti, stojí za pozornost, jak byly např. v práci Manuela Castellse dány do souvislosti fyzické lokace a *prostor informačních toků*²⁰, tedy virtuální a reálný prostor. Ukazuje se totiž, že na historických místech inovace, např. v továrnách, výzkumných institutech, školách a podobných lokacích, které byly motorem industriální revoluce, jsou i v době informační revoluce generovány podmínky pro nové inovativní prostředí. Výmluvným je v tomto smyslu příběh Silicon Valley, ve kterém původně vzniklé firmy vytvořily jakýsi **klastr inovace**, jenž se na dlouhou dobu stal tažnou silou rozvoje informační společnosti – a to i přesto, že se původní firmy rozpadly, zanikly nebo přetransformovaly na poskytování zcela jiných služeb. Podobný pohled z jiného úhlu nabízejí „mapy informační společnosti“, tedy zachycení geografické lokace uživatelů internetu, příp. jiných **nových médií**, např. online uživatelů, registrovaných dotcom²¹ firem apod.²² Ukazuje se, že tradičně průmyslově vyspělá území dominují i v této oblasti. Mimo jiné je však jasné, že rozložení globální informační sítě není zdaleka tak globální a že oka této sítě jsou různě veliká. To je mimo jiné i okno do největších problémů ukazujících se při studiu těchto definic: jak budeme kvantifikovat objem

¹⁹ Webster 1995, s. 18.

²⁰ U Castellse je tento termín označován jako *space of flows*. Věnuje mu poměrně velkou část prostoru ve svých knihách, komplexně jej představuje například v první části trilogie *The rise of the network society*, část 1.: *The information age: Economy, society and culture* v kapitole 6 nazvané „The Space of Flows“. (CASTELLS 1996, s. 407-459).

²¹ Dotcom pochází z angličtiny, je to způsob, jakým čteme konec obvyklé internetové adresy většiny komerčních webovských stránek – „tečka com“, tedy v angličtině „dot com“.

²² Castells 2001, s. 207-246.

informačních toků, abychom určili, co je síťová a co není síťová struktura? Je stejně kvantifikovaný uzel sítě opravdu stejný, bude-li se vyskytovat v různých lokacích? (V této souvislosti je velice výmluvný článek Joerga Dyrktona „Cool runnings: the coming of cyberreality in Jamaica“, který vyšel před jedenácti lety ve sborníku podobných příspěvků na téma internetové kultury a popisuje zavádění internetu na Jamajce²³. Technicky vzato je zaváděna stejná síť, stejné protokoly, konfigurace, programové vybavení, ovšem kulturně jsou zcela jinak přijímány.

Přílišná akcentace technologického podloží také odsouvá do pozadí další z významných rysů informační společnosti: **síť jsou zasaženy a přispívají do ní také prvky, které se nacházejí mimo ni**. Provázanost s rozvojem informačních a komunikačních technologií a jejich časovost a prostorovost ale hraje významnou roli. Pokud by totiž šlo pouze o koncept bez této určenosti, mohli bychom jako o informační mluvit téměř o jakékoliv společnosti v dějinách lidstva²⁴. Samotné vymezení prostoru informačních toků je problematické: jak vymežíme prostor, jehož komponenty nejsou rovně a rovnoměrně zapojeny do jeho vytváření? Myslím, že přijatelné odpovědi lze hledat v posledním bloku definic.

2.1.5 Kultura

Tato poslední koncepce informační společnosti se zakládá na nejméně měřitelných parametrech – to je nejspíš jedním z důvodů, proč je také nejlépe přijatelná. Ukazuje totiž **vliv médií**²⁵ na každodenní život jedince a společnosti, na formování sociálních rolí a mocenských elit, fungování demokracie a globální ekonomiku. Všimá si především faktu, že žijeme – slovy Manuela Castellse – nikoli s médii, ale v nich. „[Multimedia] *make virtuality our reality, [where] reality itself [...] is entirely captured, fully immersed in a virtual image setting, [...] in which appearances are not just on the screen through which experience is communicated, but they become the experience*“²⁶.

Definice si všimá například toho, jak média mění politickou hru, jak formují utváření mocenských, sociálních a kulturních hnutí, jak zasahují nejen do soukromí každého jedince, ale navíc pronikají do podoby jeho bezprostředního okolí a formování identit. Módní styly,

²³ Shields 1996, s. 49-57.

²⁴ Jisté historické paralely však svůj význam pro pochopení současné informační společnosti neztrácejí. Anthony Giddens popisuje vznik národních států v souvislostech rozvoje metod (nikoli technologií) kontroly nad informacemi. Dale Spenderová v monografii „Nattering on the net“ zase demonstruje na reakcích společnosti na vznik nového média historické paralely ve vývoji médií a provázanost vývoje společnosti s vývojem technologií. Její srovnání hysterické reakce 80. let minulého století na internet s reakcí církve na rozšíření knihtisku v 16. století je velmi výmluvné.

²⁵ Vycházejíce především ze zahraniční literatury, měla bych spíše použít výrazu *kultura*, ovšem pojem *kultura* má v českém kontextu jiný význam než anglický výraz *culture*, proto jsme zde použila výrazu *média* – také s ohledem na teorie, ze kterých vycházím. V následujícím textu slova „*kultura*“ používám ve smyslu anglického „*culture*“.

²⁶ Castells 1996, 403-404.

mediální pravidla a produkty, veřejné a soukromé spolu konvergují a vytvářejí – v Baudrillardově terminologii – *hyperrealitu*.

2.1.6 Existuje vůbec informační společnost?

Ačkoliv výše shrnutá kritika relevantních teorií informační společnosti může vypadat jako odmítnutí existence informační společnosti jako jevu, není tomu tak. Významný trend patrný ve všech vědních oborech – totiž pojmout, zachytit a zabudovat do svého teoretického pole **význam informace a informačních procesů ve společnosti** – nelze ignorovat. Pochopení významu vznikání, předávání a využívání informací ve společnosti a s tím souvisejícím růstem informačního průmyslu, politiky a ekonomiky je tedy většinou teorií společné navzdory tomu, že zároveň oscilují mezi chápáním informační společnosti jako kvalitativně nové úrovně vývoje lidstva a naopak posilováním systémů sledování, kontroly a moci nad občany, mezi oslavou rozšiřování vzdělávacího procesu do všech sociálních vrstev a všech generací, a zároveň zdrcujícími kritikami globální kultury, která rozměňuje moudrost na triviální, skandalizující a propagandistické směsi zpravodajství, zábavy, vzdělávání a propagandy, nebo mezi chápáním informační společnosti v souvislostech vzniku národních států a naopak teoriemi ukazujícími, že právě informační společnost národní stát překonává a vytváří jakýsi *bypass*²⁷ mezi občanem a globálním světem.

Ačkoliv v tomto textu operuji s termínem *informační společnost*, ve skutečnosti jsem k tomuto konceptu vesměs skeptická. Mnozí teoretici, kteří se pokusili popsat podstatu a vývoj informační společnosti, došli k podobnému závěru: nejedná se o homogenní, jednoznačně popsatelný jev, který lze vymezit místně, časově, sektorově nebo technologicky. Jako příklad uvedme přehledovou studii „*Theories of the information society*“ Franka Webstera nebo rozsáhlou trilogii „*The information age: economy, society, and culture*“ Manuela Castellse. Stejně jako oba uvedení autoři preferují termín *informační společnost* především proto, že je to pravděpodobně nejrozumnější způsob, jak tak obrovskou šíři teoretických i praktických pojetí vztahu informace a společnosti vůbec nazvat. Je to zkrátka již zavedený – i když z hlediska přesné definice problematický – výraz. Spíše však než o definování tohoto pojmu nebo o problematizování konkrétních teorií mi jde o představení významných příspěvků každé z nich, vedoucí k sestavení výsledné mozaiky, která nás přibližuje k pochopení historie, současnosti i budoucnosti vztahu lidstva a informace. Právě taková mozaika není nepodobná podstatě vymezování a ustalování informační vědy jako takové v rámci univerza vědních disciplín.

²⁷ *Bypass* je oblíbený termín v soudobé odborné literatuře vyjadřující jakýsi obchvat kolem tradičně nevyhnutelného prvku v systému nebo hierarchii.

2.2 Pozice teorií informační společnosti v informační vědě a knihovnictví

Pokud bychom tento obecný a velice stručný přehled dosavadního vývoje zkoumání informační společnosti rozvedli do podrobnějších aplikací, dostali bychom podobnou mozaiku vědních disciplín, jaká zakládá informační vědu. Zdá se, že pojem informační společnost skutečně nelze vymezit v rámci jednoho, uzavřeného oboru. **Stejně jako její podstata, tedy mnohvrstevnost, síťovost a interkonektivita, i podstata jejího zkoumání musí být založena na stejných principech.** Jak vidíme ze stručného nástinu teoretických přístupů k tomuto fenoménu, existuje mezi nimi vždy nejedno propojení a vždy z nich vychází řada aplikací v různých jiných oborech v logickém okolí příbuzných věd. Jinými slovy, těžko lze zkoumání informační společnosti přisoudit jednoznačně určitému vědnímu oboru. Tuto kapitolu jsem záměrně nazvala „*pozice teorií informační společnosti v informační vědě a knihovnictví*“, protože se domnívám, že **informační věda svoji mnohvrstevnou, multidisciplinární a síťovou podstatou slouží jako platforma nikoli pro rozdělování jednotlivých přístupů podle tradičního dělení věd (jak jsme se právě přesvědčili, toto dělení je v podstatě umělé a nevyhovující), ale naopak vystižení esence fenoménu informační společnosti.**

Předchozí text nás mohl nechat zapomenout na skutečnost, že primárním úkolem informační vědy není popsat, zkatalogizovat, hierarchizovat a jinak organizovat zachycené vědění, ale **řešit problémy člověka a společnosti spojené s procesem tvorby, organizování, vyhledávání a využívání poznatků.** Jádrem zkoumání není katalog či sbírka dokumentů (knihovní fond), ale původce a uživatel informací. V této nelehké situaci se právě v souvislosti s transformačním procesem ocitají knihovny²⁸. Knihovny jsou tradičně vnímány jako instituce zabývající se knihou (obecně dokumentem), alespoň to vyplývá z jejich názvu. Ve skutečnosti se knihovny nutně musí vzdalovat od původní koncentrace na knihy, příp. jiné nosiče informace. Informační věda se zabývá fenoménem informace bez ohledu na její fyzickou podobu. Knihovny jsou však instituce původně vystavěné kolem fyzického a na tomto základě popsatelného dokumentu. Výzvou pro knihovnictví se stala, jak jsme se nakonec přesvědčili i v době ostrých debat o možnostech knihoven zpřístupňovat audiovizuální dokumenty, oblast duševního vlastnictví. Knihovny nerozhodují o způsobech užití informací a nemají kontrolu nad jejich rozšiřováním. Přesto se dostávají do střetu zájmu mezi těmi, kdo informace produkují, a těmi, kteří je užívají, protože některé informace se

²⁸ Jak jsem již uvedla v poznámce pod čarou č. 2, používám obecné označení *knihovna*. Avšak tam, kde hovořím o roli knihoven v procesu vytváření a šíření znalostí, mám zejména na mysli procesy vedoucí k vědeckému pokroku a tudíž hovořím (především) o **odborných knihovnách**. Protože však nelze jednoznačně určit, kdy do procesu zasahují (byť jen teoreticky) všechny a kdy jen některé knihovny, ponechávám ve většině případů obecný výraz *knihovna*.

přeměnily na obchodní komoditu. Kde přesně je však pozice knihoven jako zprostředkovatelů lidského poznání a podporovatelů vzdělávání, vědy a výzkumu?

Kromě toho knihovny pracují odlišně s konceptem informace. To, jak knihovny naloží s informačním dotazem, se totiž odvíjí od představy binární logiky dotazů. Reálný dotaz má však téměř vždy kontext, který je klíčový pro jeho správné pochopení (z angl. *problem environment*). Tento kontext, okolí dotazu, se ale téměř vždy nachází mimo systém knihoven, nehledě na to, že kromě kontextu záleží také na tom, v jakém stádiu knihovní systém dotaz zachytí. Může se jednat o iniciační, průzkumnou nebo formulační fázi. S tím souvisí i další výzva, která vyplývá ze skutečnosti, že zatímco se informační věda zabývá celým procesem vzniku a užití informace, teorie knihovnictví postihuje jen jeho omezenou část. Z toho vyplývá, že **současné teorie informační vědy naznačují změnu koncepte, organizace a procesů knihovnictví**. Tato zásadní změna však nevyplývá z fascinace novými informačními a komunikačními technologiemi a rozvojem digitalizace a elektronického publikování, jak bývá častým omylem i v odborné literatuře. Vychází z poznání, že k největšímu přelomu dochází ve dvou rovinách: 1) v **předmětu** (knihovnické procesy se mají zabývat informací) a 2) v **integraci** (proces, který knihovnictví zachytí, se má rozšířit o výše zmíněný kontext informačního dotazu)²⁹. Kromě těchto zásadních posunů v informační vědě je třeba také zvážit podstatné změny okolí takto pojatého informačního procesu a jeho zkoumání informační vědou, které mají přímý vliv na proces samotný. Tyto vlivy jsou podrobněji popsány v následujících kapitolách; jedná se jednoduše řečeno o procesy kontroly produkce, zpracování a užití informací, které stojí mimo informační proces realizovaný knihovnictvím.

²⁹ Rubin 2000.

3 Implementace současných teoretických přístupů k informační společnosti na oblast knihovnických a informačních služeb vymezených informační vědou (tři manifestace změny paradigmatu informační vědy: dostupnost, pravidla, bezpečí)

Kritické zhodnocení dosavadního zkoumání informační společnosti jsem uzavřela konstatováním, že informační věda sice může nabídnout relevantní otázky do diskuse, ovšem zároveň se sama proměňuje v reakci na výzvy, které jí zkoumání informační společnosti přináší. Podle mého názoru lze vliv těchto výzev vycházejících z nových zkoumání v informační vědě demonstrovat na třech velmi výrazných oblastech: dilematu svobody, otázce duševního vlastnictví a otázce podstaty soukromí v informační společnosti. Stručně jde o dostupnost, pravidla a bezpečí. Tyto tři okruhy jsou však vzájemně provázané. **Dostupností** označuji komplex otázek vztahujících se k požadavku překonání sociální exkluze způsobené digitální propastí. Dilema svobody v informační společnosti v teoriích vyvolává snahu po hledání nové definice demokracie a rovnováhy v **pravidlech** tak, aby bylo chráněno soukromí a ctěna suverenita individua, aby byla zachována základní lidská práva a zároveň vyřešeno dilema svobodného přístupu k informacím při současném respektování zájmů jejich producentů v nejširším smyslu slova. Dvě ze zmíněných paradigmat, pravidla a bezpečí, na výzvu svobody reagují. Paradigma pravidel vysvětluje rozpor mezi primární kulturou sítě, na jejíž základech dnešní informační společnost staví, a tradičním pojetím ochrany duševního vlastnictví. Na okruh otázek spojených s *pravidly* logicky navazuje okruh, který jsem nazvala **bezpečí** a který dále rozpracovává dilema svobody a ochrany, již tradičně zaručovaly demokratické státy. Řada teoretických prací ukazuje, že se pojetí demokracie v době globalizace a informatizace světa nutně mění, ale zároveň se ukazuje, že podstata demokratických principů přetrvává. V poslední části této kapitoly nerozebírám všechny související aspekty, protože by to bylo daleko za rámec této práce, ale věnuji se teorii surveillance (dohledu), která je těmito úvahám společná a která dobře demonstruje konflikt přetrvávajícího pojetí tradiční role státu v informační společnosti.

Historicky první problematikou, kterou se všechny informační politiky pokoušely (částečně úspěšně) vyřešit, je řešení překonání sociální exkluze a digitální propasti. Ve skutečnosti je tato problematika mnohem komplexnější, než jak by se mohlo zdát z konkrétních aplikačních přístupů. Je to dáno tím, že růst informační společnosti totiž zároveň způsobuje sociální, kulturní a ekonomické změny, a to jak na úrovni regionů, tak i na individuální úrovni. Splnění výše uvedeného požadavku tedy ve výsledku předpokládá sladění rychlostí

růstu všech složek společnosti, aby nedocházelo k zaostávání některých sociálních skupin nebo regionů vedoucí v důsledku až k jejich úplnému vyloučení z informační společnosti. Jak však ukazují teorie a některé výzkumy, informační společnost nevyrostla na zelené louce a tudíž je řada příčin současného sociálního vyloučení hluboce zakořeněna v minulosti, případně postavena na aspektech, které jedince nebo regiony diskriminovaly i v jiných prostředích. Dnes se hovoří o tzv. dvourychlostní společnosti. Manuel Castells například popisuje „vysokorychlostní elity“, které v globálním síťovém prostředí přesouvají znalosti i kapitál podle nejvýhodnější konfigurace, kterou jim globalizovaný a vzájemně propojený svět nabízí. Ve skutečnosti je však svět takto propojený jen pro někoho, pro určité skupiny či regiony. Tato kapitola tedy začíná pojednáním o systémových příčinách sociálního vyloučení a digitální propasti. V této široké problematice je pro informační vědu, podle mého názoru, relevantní otázkou podpora osvojování si schopnosti zpracovávat informace (informační gramotnost), využít tyto informace pro vlastní růst a orientovat se v globalizovaném světě včetně možnosti ovlivnit procesy, které ve výsledku toto prostředí formují.

Následující podkapitoly tedy pojednávají o globálních výzvách informační společnosti, které z hlediska informačního procesu zachyceného informační vědou tvoří vnější prostředí, mající bezprostřední vliv na subjekt tohoto procesu, organizaci tohoto procesu a relevanci jeho výstupů vůči *okolí problému* (z angl. *problem environment*).

3.1 Dostupnost: sociální exkluze v globální informační společnosti

3.1.1 Nerovné zapojení do informační společnosti zvyšuje riziko sociální exkluze

Za sociálně vyloučené osoby či regiony nemůžeme považovat pouze ty, které nemají dostatečně vyvinutou ICT infrastrukturu. Je třeba velmi pečlivě zvažovat více aspektů, více hodnot a kombinovat identifikátory vztahující se k vybavenosti ICT, možnostem podnikání, profesního růstu, výzkumu a vývoji. Jedinci či regiony se totiž mohou na rozvoji informační společnosti podílet, ale nemusí je tento podíl nijak posunovat na roveň s těmi, kteří využívají výhod a určují směr vývoje informační společnosti. Například země, které produkují počítačové a softwarové vybavení nebo jednotlivci pracující v ICT sektoru nemusí z faktu, že přispívají k rozvoji informační společnosti, sami něco získat. Jejich pozice v síťovém světě je totiž relativní: ačkoliv jim jejich participace může zdánlivě přinášet zisk (např. v podobě

pracovních míst či investic do infrastruktury), přispívají svou činností zároveň k tomu, že jiné skupiny či regiony rostou ještě rychleji. **Z principu síťovosti tedy nemusí těžit všichni stejně a ne pro všechny je globální svět skutečnou výhodou.** O tomto fenoménu hovoří řada teoretiků, kteří se zabývají globálními trendy. Například Manuel Castells vystihl podstatu problému, totiž, že se jedná o **systémový problém informační společnosti**, nikoli dočasný defekt, jehož postupné překrývání ukazují některé statistiky: *„It can be argued instead that, under the current social and institutional conditions prevailing in our world, the new techno-economic system seems to induce uneven development, simultaneously increasing wealth and poverty, productivity and social exclusion, with its effects being differentially distributed in various areas of the world and in various social groups. And because the Internet is at the heart of the new socio-technical pattern of organization, this global process of uneven development is perhaps the most dramatic expression of the digital divide³⁰.“* Síťovost informační společnosti a fakt globálního propojení světa totiž způsobuje, že každý z marginalizovaných bodů této sítě (jednotlivec, skupina či region) může být snadněji, rychleji a s fatálnějšími důsledky „odpojen“, jinými slovy být součástí marginálních oblastí sítě je tak v dlouhodobějším horizontu podobné stavu úplného odpojení³¹.

Nedávná studie [Eurostatu](#) zkoumající digitální propast dokládá výše uvedený argument například na srovnání vývoje počtu uživatelů internetu rozlišených věkem, dosaženým vzděláním a ekonomickou silou regionu³², ze kterého pocházejí. Ačkoliv rostou absolutní čísla uživatelů z takto odlišených sociálních skupin a mohlo by se tedy zdát, že si tyto skupiny považované za momentálně nejspíše ohrožené vyloučením z informační společnosti „polepšují“, zůstává v časové křivce rozdíl mezi mladými a staršími, vzdělanými a méně vzdělanými a lidmi z bohatších regionů a obyvateli chudších oblastí stále stejný. [Eurostat](#) zpracoval data do výmluvného grafu (viz níže), který poukazuje nejen na fakt, že se **existující digitální propast na úrovni jednotlivců a sociálních skupin nemění**, ale vzhledem k tomu, že pravděpodobnost, že příslušník znevýhodněné skupiny bude uživatelem internetu roste pomaleji než pravděpodobnost, že nebude uživatelem internetu, **relativní propast se mezi skupinami prohlubuje³³**.

³⁰ Castells 2001, s. 265.

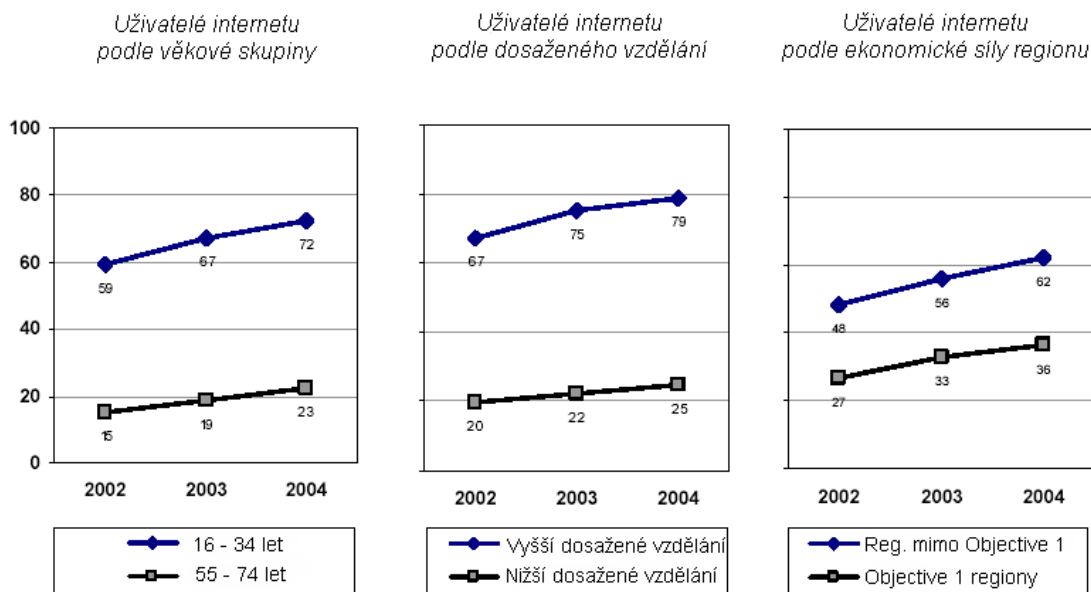
³¹ Šindelářová 2005.

³² Ekonomicky slabší a silnější regiony rozlišuje EU na základě tzv. Objective 1, tj. za ekonomicky chudé oblasti jsou považovány ty, kde je HDP na hlavu nižší než 75 % průměru v EU.

³³ Statistics in focus 2005, str. 6.

Graf 1: Prohlubování digitální propasti

Rozvoj digitální propasti (2002,2003, 2004)

Zdroj: Statistics in focus, 2005, str. 6, překlad a úprava autorka.

3.1.2 Zatímco nevzdělání se nevzdělávají, vzniká kognitariát

Stěžejními zdroji hodnoty v nové ekonomice jsou především vzdělání, informace, věda a technologie. Tyto zdroje jsou však v globálním pohledu distribuovány extrémně nerovnoměrně. Vzhledem k nedostatku vzdělávacích příležitostí v některých regionech dochází v ekonomicky slabších oblastech k **odlivu mozků**. **Chudé oblasti tedy přicházejí o potenciální zdroj růstu, zatímco bohaté oblasti více bohatnou.** Tuto **globální akceleraci rozdílu** mezi (informačně) bohatými a chudými regiony můžeme pozorovat i u jednotlivců: tendenci zvyšovat si vzdělání a znalosti v oblasti ICT mají především lidé s vyšším vzděláním, zatímco lidé s nižší úrovní vzdělání mají obecně větší nechuť ke kurzům (formalizovanému vzdělávání) a metody sebevzdělávání zase nedostatečně ovládají (nenaučili se učit). Bez intervencí citlivých na potřeby jednotlivých sociálních skupin nebo regionů by pokračoval růst propasti, kde na jedné straně menšina hromadí kapitál (finanční i znalostní) na úkor většiny, která rychle ztrácí příležitosti vznikající rozdíl překonat. Je zajímavé, že se vždy hovoří o propasti či předělu, jakoby existoval čistý řez mezi jedněmi a druhými; globálně tomu tak skutečně je – vzdělání muži mladšího věku pocházející z velkých měst a ekonomicky silných regionů jsou na tom skutečně lépe než všichni, kteří nezapadají do této kategorie, na druhou stranu při jemnějším pohledu na problém zjistíme, že kritéria rozlišující jednotlivé sociální skupiny zpravidla nerozdělují jedince či regiony na pouze dvě jasně oddělené skupiny. Výraz „propast“ tak spíše vizualizuje výše uvedený trend, totiž že **čím více se od sebe určité skupiny vzdalují, tím obtížnější je tento rozdíl překonat.**

3.1.3 Většině stačí minimum

Různé studie a odhady ukazují, že naprostá většina sofistikovaných služeb a nástrojů ICT zůstává uživatelům příslušných technologií z různých důvodů nedostupná, např. velká část uživatelů internetu používá pouze služby elektronické pošty, velmi málo uživatelů textového editoru MS Word je schopno správně pracovat se styly nebo rejstříky, většina uživatelů vyhledávače Google nemá tušení o nástrojích pro kombinaci klíčových slov či omezení rozsahu vyhledávání. S tím nepřímo souvisí i fakt, že na (spolu)rozvoji těchto služeb a nástrojů má podíl jen velmi malé procento jejich uživatelů. Studie Eurostatu z roku 2006 např. ukázala, že zatímco většina lidí ví, jak používat vyhledávače nebo přikládat přílohy k emailovým zprávám, pouze minimum uživatelů je blíže obeznámeno s použitím služeb internetové telefonie, peer-to-peer (P2P) komunikačních sítí nebo tvorby webových stránek³⁴. I zde je nutno podotknout, že „umět používat vyhledávač“ představuje škálu úrovní, od prostého zadání klíčového slova do vyhledávacího formuláře až po schopnost používat booleovské operátory a kombinovat možnosti specializovaných vyhledávačů. K tomu je třeba zvážit ještě fakt podstatného rozdílu mezi rutinním využíváním určité služby a jejím ojedinělým použitím. Statistiky například zjišťují, zda uživatel použil určitou službu (například tabulkový procesor), ovšem odpovědi rozlišují pouze na binární úrovni (ano – ne), přestože je dost podstatný rozdíl v tom, zda uživatel v tabulkovém procesoru zakládá například finanční řízení svého podnikání nebo hospodaření domácnosti, nebo zda v něm pouze jednorázově vyplňoval již předpřipravené tabulky. **Jemnější sledování kvality by bylo potřeba u většiny současných statistických šetření v oblasti znalostí ICT**³⁵. Kromě podrobnějšího pohledu na celkovou úroveň znalostí ICT nám uniká i informace o tom, jak je skutečně velká (či spíše malá) ICT elita a kdo tedy determinuje další vývoj ICT a informační společnosti vůbec.

Zdá se, že nezanedbatelnou roli v používání sofistikovaných nástrojů internetu hraje typ připojení dostupný pro domácnosti (internetové telefonování či služby P2P téměř nelze používat bez vysokorychlostního připojení), na druhou stranu ovšem úroveň dovedností může ovlivnit, zda si domácnost zvolí vysokorychlostní připojení. Smyčka exkluze se utahuje ve chvíli, kdy do hry vstupuje ekonomická úroveň regionu (vysokorychlostní připojení je

³⁴ Statistics in focus, 2006, str. 4.

³⁵ Ačkoliv se ICT považuje za významný zdroj ekonomického, sociálního i kulturního vývoje, statistické zachycení těchto trendů je v ČR i ve světě stále ve vývoji. V posledních letech byly však každopádně založeny důstojné základy koncepčního a systematického sledování trendů, které v budoucnu umožní komplexnější a ucelenější pohled na tento vývoj včetně pevnějších podkladů pro možné odhady jeho budoucího směřování. Kromě jiných například OECD a Eurostat sledují růst informační ekonomiky. Také v ČR jsou zakládána dlouhodobá sledování, například ČSÚ provádí statistické zjišťování o využívání informačních a komunikačních technologií a elektronickém obchodování (ICT 5-01), které je založeno na obdobném šetření probíhající v členských zemích Evropské unie (Community Enterprise survey on ICT usage) a je s ním z hlediska metodologického i obsahového plně kompatibilní. Tyto informace jsou podkladem pro hodnocení výsledků Státní informační politiky a plnění programových cílů Akčního plánu eEurope+, Akčního plánu eEurope 2005 a v současné době iniciativy i2010 Evropská informační společnost pro růst a zaměstnanost za ČR, a dále umožní provádět mezinárodní srovnání a analýzy. Dále existuje řada státních i soukromých iniciativ, které sledují různé trendy ve vývoji informační společnosti.

technicky a někdy i finančně nedostupné díky špatné konkurenci na trhu) nebo ekonomická úroveň domácnosti (vysokorychlostní připojení je finančně nedostupné nebo se nachází níže na žebříčku priorit). Tím se ukazuje, že kombinace různých bariér výrazně zvyšuje pravděpodobnost exkluze – jak ostatně podrobněji přibližuje následující podkapitola.

3.1.4 Pravděpodobnost exkluze se zvyšuje v kombinacích

Skutečně se ukazuje, že mnohem záladnější jsou různé kombinace bariér a sociálních kategorií. Nejenom, že zvyšují pravděpodobnost sociální exkluze, ale navíc je často velmi těžké určit, která ze všech zkombinovaných kategorií je prvopočátkem problému. To nakonec dobře demonstroval příklad výše: má-li domácnost vysokorychlostní internet, daleko pravděpodobněji využívá pokročilých služeb internetu vč. například e-learningu pro sebevzdělávání nebo P2P komunikačních sítí. To nakonec potvrzují data Eurostatu; z tabulky „*Frekvence užití osobního počítače jednotlivci dle jejich postavení na trhu práce, hustoty osídlení místa a typu připojení domácnosti k internetu*“ (viz Tabulka 1 v příloze 7.2.1) vyplývá, že daleko častěji používají lidé počítače v domácnostech, které mají vysokorychlostní připojení k internetu. Na druhou stranu, je-li jedinec nevzdělaný, je méně pravděpodobné, že bude investovat do vysokorychlostního připojení. Zdá se tedy, že čím kvalitnější připojení k internetu domácnost má, tím častěji používají její členové počítač a také tím pravděpodobněji využijí ICT ke svému vzdělávání. Na druhou stranu však, jak ukazuje výsledek studie Eurostatu níže, je dost pravděpodobné, že nevzdělaný jedinec nebude mít zájem o používání počítače a bude mít větší zábrany zapsat se do počítačového kurzu. Zde tedy narážíme na digitální propast, na jedné straně jsou vzdělávající se členové domácností s vysokorychlostním internetem a na straně druhé jsou nevzdělaní a o vzdělání se nezajímající členové domácností, které mají méně kvalitní připojení k internetu. Kde je začátek bludného kruhu? Je účinné vzdělávat nevzdělané (přestože o to pravděpodobně nebudou stát), snižovat cenu za připojení (k čemuž dochází, avšak rozdíly přetrvávají) a nebo přibližovat sofistikované služby internetu většímu počtu uživatelů (za cenu snížení rychlosti jejich rozvoje)? Zdá se, že na kombinaci příčin sociální exkluze je lékem opět kombinace: kombinovaná injekce ve smyslu intervencí a regulace na telekomunikačním trhu, vzdělávání šitého na míru možnostem konkrétních skupin a cílené pomoci oslabeným regionům a jedincům.

3.1.5 Která kritéria rozřazují obyvatele naší planety na opačné strany digitální propasti?

Zhoršená **dostupnost** ICT vybavení, jeho nižší **kvalita** nebo neschopnost infrastruktury nabídnout všem zájemcům služby odpovídající jejich možnostem a rychle se měnícím a/nebo specifickým potřebám (**flexibilita**) mohou být prvopočátkem vzniku nerovností mezi určitými sociálními skupinami. Jak se totiž ukazuje, dotaz na dostupnost, kvalitu a flexibilitu ICT infrastruktury ve vztahu k různým sociálním skupinám skutečně relevantní je, neboť napříč regiony a zeměmi EU, bez ohledu na vyspělost země či postupné snižování rozdílů, vzorec nerovností přetrvává. Tedy ačkoliv se mohou lišit jednotlivé země v okamžitém srovnání ve své vyspělosti a zároveň sledujeme snižování rozdílů v časovém srovnání napříč Evropou, **stále přetrvávají rozdíly mezi sociálními skupinami definovanými věkem, dosaženým vzděláním, postavením na trhu práce, ekonomickou silou regionu, velikostí sídla a pohlavím**³⁶ (viz též graf 3 v příloze 7.2.11). Z tohoto důvodu budu tyto kategorie vztahovat k ukazatelům vyspělosti jednotlivých zemí a regionů v rámci EU. Relevanci těchto kategorií může nakonec velmi dobře demonstrovat stručné shrnutí současného stavu znalostí lidí v EU ve vztahu k ICT:

Ze studie Eurostatu [Statistics in Focus](#) o počítačových a internetových dovednostech Evropanů, která shrnuje výsledky *Šetření Společenství o použití ICT domácnostmi a jednotlivci 2005*, vyplývá, že základní počítačové dovednosti chybí u 37 % občanů EU. Největší rozdíly nalézáme u skupin definovaných věkem: míra počítačových dovedností prudce klesá u občanů starších 55 let, tři ze čtyř občanů EU starších 65 let nemají žádné počítačové dovednosti, 61 % občanů EU nad 55 let nikdy nepoužilo počítač. Rozdíly se prohlubují při kombinaci věkových skupin a úrovně dosaženého vzdělání: 79 % lidí starších 55 let a zároveň s nižší úrovní vzdělání nepoužilo počítač nikdy. Lidé s vyšším vzděláním jsou na tom lépe než lidé bez vyššího a středního vzdělání: 57 % z nich nikdy nepoužilo počítač, zatímco pouze 25 %, resp. 8 % lidí se střední a vyšší úrovní vzdělání nikdy nepoužilo počítač. Nezaměstnaní a ekonomicky neaktivní jsou na tom hůře než zaměstnaní, studující a podnikající, například 68 % nezaměstnaných a 84 % neaktivních nepoužívá internet pravidelně. V regionálním srovnání vidíme, že v chudších oblastech je podíl obyvatel, kteří nikdy nepoužili počítač, téměř dvojnásobný než v ekonomicky úspěšných regionech. Co se týče rozdílu mezi pohlavími v internetových dovednostech, v obecném pohledu dochází k postupnému snižování rozdílů, nicméně rozdíly v neprospěch žen přetrvávají, například více žen než mužů nemá žádné zkušenosti s počítačem (31 % mužů a 37 % žen), zatímco více mužů má vysoké počítačové dovednosti (29 % ku 15% žen). Pozornosti neuniknou ani rozdíly ve způsobu získávání počítačových dovedností: zatímco ženy preferují formalizované vzdělávání, muži se více učí nezávisle.

³⁶ Zde je důležité uvést, že velmi pravděpodobně bude jednou z nejvíce ohrožených skupin vyloučením z informační společnosti skupina tělesně či mentálně hendikepovaných. Statistická data ani analýzy stavu této skupiny se však nevyskytují v pravidelných šetřeních Eurostatu a ČSÚ, která zde cituji. Je však jisté, že členské země EU vyvíjí řadu iniciativ zaměřených na pomoc těmto skupinám vč. vývoje vybavení a služeb v oblasti ICT šitých na míru potřebám tělesně či mentálně postižených lidí. Pravidelné vyhodnocování jejich účinku by tedy bylo nesmírně přínosné pro dokreslení celkového obrazu rozdělení informační společnosti. Této otázce je proto věnována podkapitola s názvem „Nevidíme je, neslyšíme je, mnoho o nich nevíme: zdravotně postižení“.

Výše uvedená zjištění podrobně analyzuje a interpretuje následující text. **Česká republika v tomto obecném pohledu na situaci sociálních skupin zachovává stejné vzorce nerovností jako průměr členských zemí EU. Ve srovnání s vyspělými zeměmi EU však v mnoha ohledech ČR zaostává, zejména v kvalitě a flexibilitě ICT infrastruktury nebo úrovni počítačové gramotnosti u starší generace;** případně vykazuje hlubší rozdíly mezi definovanými skupinami než je tomu v EU, například v kategorii nízkokvalifikovaných, nezaměstnaných a starších osob.

3.1.5.1 Dostupnost a infrastruktura jako základní podmínka překonání digitální propasti

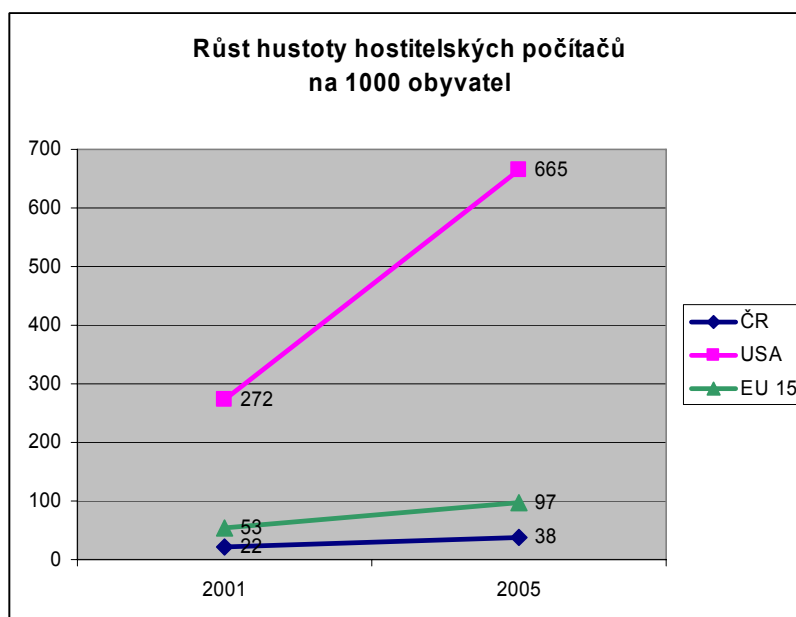
Hustota hostitelských počítačů připojených k internetu je primárním indikátorem rozvoje informační společnosti v různých statistikách napříč regiony. Srovnání za poslední roky ukazuje, že se hustota a kvalita ICT infrastruktury ve všech zemích EU a [OECD](#) zlepšuje. Například ještě v červenci 2001 dosáhl průměr zemí OECD hustoty 101 počítačů na 1000 obyvatel³⁷, průměr zemí EU byl 53 počítače na 1000 obyvatel, Česká republika dosáhla přibližně hustoty 22 počítačů na 1000 obyvatel. V roce 2005 byl světový průměr 42 počítačů na 1000 obyvatel, průměr starších členských zemí EU (EU15) byl 97 a Česká republika dosáhla hustoty 38 hostitelských počítačů na 1000 obyvatel. Ze zemí EU si nejlépe vedly Dánsko (268) a Nizozemí (333), ve světě vedou Spojené státy (665) a Island s 476 hostitelskými počítači na 1000 obyvatel³⁸.

Ačkoliv hustota hostitelských počítačů stoupá ve všech zemích světa vč. České republiky, ukazuje se, že se stoupá strměji ve vyspělých zemích (USA a EU15) než v České republice – **zaostávání ČR za světem se tedy paradoxně zvyšuje navzdory zřejmému růstu absolutních čísel.** Toto mírné, byť zřejmé zaostávání ČR za vyspělým světem demonstruje následující graf.

³⁷ Nejvyspělejší členskou zemí OECD v tomto ohledu byly Spojené státy americké, které v té době dosáhly hustoty 272 hostitelských počítačů na 1000 obyvatel.

³⁸ Statistiky OECD: Measuring the information economy 2002, s. 40-41 a statistiky ITU za rok 2005.

Graf 2: Zaostávání ČR za světem v hustotě hostitelských počítačů

Zdroj: OECD, ITU.

Významným indikátorem zvyšování dostupnosti ICT infrastruktury je skutečnost, zda a v jaké kvalitě mají jedinci **přístup k internetu z domova**. V tomto ohledu sledujeme významné zlepšení: zatímco v roce 2000 převažovalo v České republice jako přístupový bod k internetu pracoviště (tři čtvrtiny uživatelů internetu) a z domova se připojovaly pouze dvě třetiny uživatelů internetu, stává se v posledních letech (v souladu s celosvětovými trendy) **primárním místem přístupu českých občanů k internetu domov**. V prvním čtvrtletí roku 2006 mělo v ČR 32,6 % jednotlivců přístup k internetu z domova. Uvážíme-li, že v témže srovnání 47,2 % populace někdy použilo internet a 41 % jej použilo v posledních třech měsících, jsou to přibližně opět dvě třetiny uživatelů internetu, které se připojují z domova. Z porovnání podílu užití PC doma, v zaměstnání nebo ve škole však vyplývá, že **nejvýznamnějším místem setkávání jedinců s výpočetní technikou je jejich domov** (viz následující tabulka).

Tabulka 1: Místo použití osobního počítače

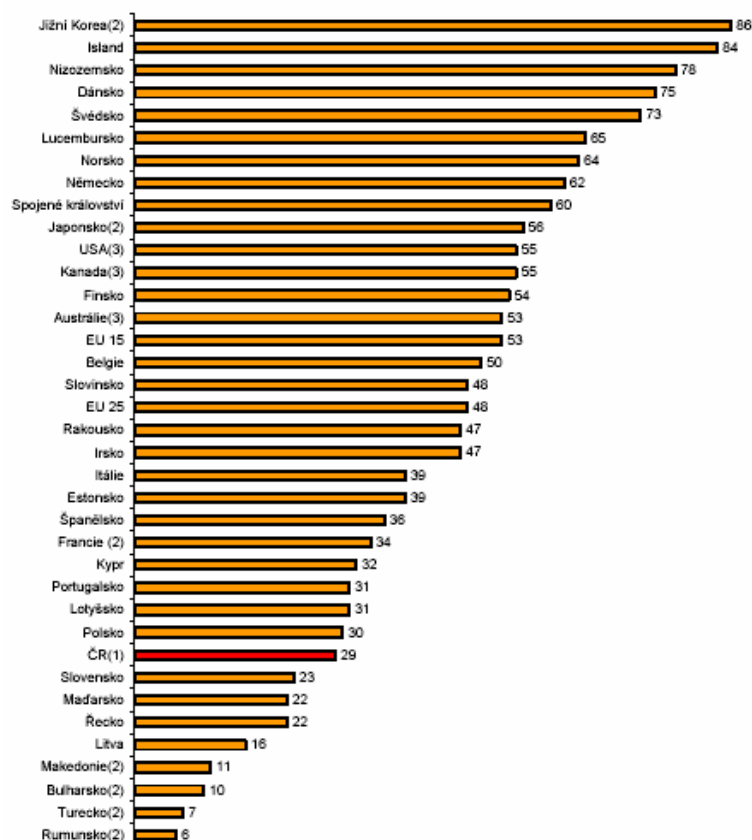
Místo použití osobního počítače (PC) jednotlivci v %								
	2004				2005			
	doma	v práci	ve škole	jinde	doma	v práci	ve škole	jinde
EU 15	48	28	9	10	52	30	9	7
EU 25	44	26	9	10	48	28	9	6
CZ	30	21	9	6	30	20	9	2
HU	30	19	10	13	33	20	8	5
PL	27	13	9	12	32	15	12	5
SK	41	34	12	14	42	35	11	7

Zdroj: Eurostat, 2006.

Obecně mají nejlepší přístup k internetu domácnosti v Severní Americe a severní Evropě (Dánsko, USA, Kanada, Švédsko, Nizozemí, Velká Británie, Finsko, Island) a Jižní Koreji a Japonsku, kde podíl domácností s přístupem k internetu v roce 2001 dosahoval hodnot mezi 40-60 % a v roce 2005 to bylo mezi 54 a 86 %. I mezi vyspělými zeměmi existují velké rozdíly; země kontinentální Evropy a jižní Evropy totiž ve stejném období dosáhly hodnot pod 30 % v roce 2001 a pod 40 % v roce 2005. Česká republika však nedosahuje ani k méně vyspělým zemím Evropy, ze 4 156 200 domácností bylo v roce 2001 pouze 681 900 připojeno k internetu (tedy 16,4 %), ve druhém čtvrtletí roku 2006 pak 1 123 200 domácností (tedy 26,7 %) ³⁹. Nově přistoupiší země se zatím všechny nacházejí pod průměrem evropské patnáctky, která má 53 % domácností online, nicméně v roce 2005 mělo Polsko (30 %), Lotyšsko (31 %), Estonsko (39 %) a Slovinsko (48 %) vyšší procento připojených domácností k internetu než měla Česká republika ve druhém čtvrtletí roku 2006.

Graf 3: Procento domácností s připojením k internetu

(Podíl na celkovém počtu domácností, kde je alespoň jeden člen ve věku 16 až 74 let)

(1) údaje roku 2006

(2) údaje roku 2004

(3) údaje roku 2003

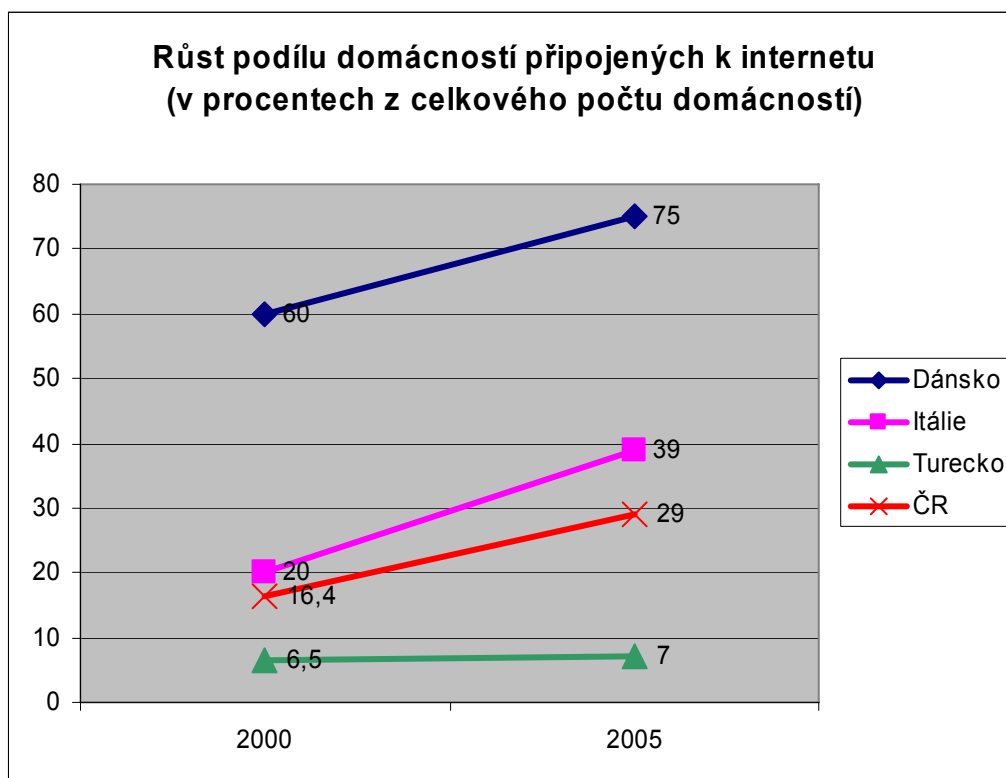
Zdroj: Eurostat, Community survey on ICT usage in households and by individuals 2005
 ČSÚ, Šetření o využívání ICT v domácnostech a mezi jednotlivci v roce 2006. Graf: ČSÚ.

³⁹ Šetření o využívání ICT v domácnostech a mezi jednotlivci v roce 2006, ČSÚ.

V EU má tedy každá druhá domácnost připojení k internetu, v Nizozemí, Dánsku a Švédsku jsou to však tři domácnosti ze čtyř. Srovnání vývoje v letech 2000-2005 však ukazuje na jednu podstatnou skutečnost naznačenou již v obecném úvodu: ačkoliv se zvyšuje počet připojených domácností a jednotlivé země se vzájemně předhánějí ve světovém žebříčku, základní motiv nerovností zůstává: vyspělé státy a státy Severu se drží na horních příčkách, zatímco jižní Evropa, noví členové EU a kandidátské země jsou ve srovnání poslední. **Nadále tak přetrvává odstup mezi evropskou patnáctkou a ostatními zeměmi a mezi severem a jihem Evropy:** Řecko s 22%, Portugalsko s 31 %, Kypr s 32 %, Francie se 34 %, Španělsko se 36 % a Itálie s 39 % domácností připojených k internetu se i v roce 2005 drží pod průměrem evropské pětadvacítky, která měla ve stejném období 48 % domácností připojených k internetu⁴⁰. **Česká republika zaostává v roce 2005 stejnou měrou, jakou zaostávala v roce 2001 za státy EU, a to bez ohledu na fakt, že se počet domácností připojených k internetu téměř zdvojnásobil.** Srovnání v čase však navíc dokazují globální trend uvedený v úvodu tohoto textu, totiž že **náskok těch nejvyspělejších se mírně zvyšuje.** Pravděpodobně především díky intervencím a politikám EU a příp. dalších uskupení nedochází k dramatictějšímu růstu digitální propasti mezi nejvyspělejšími a nejzaostalejšími zeměmi Evropy. Následující graf demonstruje na malém vzorku dynamiku růstu digitální propasti: křivka růstu podílu domácností připojených k internetu stoupá strměji u zástupce nejvyspělejších zemí v oblasti ICT (Dánsko, které se trvale drží na světové špičce ve většině ukazatelů růstu ICT sektoru) než u České republiky a Turecka, tedy zástupců méně vyspělých zemí (nových členských a kandidátských zemí EU), přičemž odstup mezi zástupcem nejvyspělejších zemí EU a kandidátskými zeměmi je více než výmluvný. Itálie, zástupce méně ICT vyspělých zemí jihu Evropy, demonstruje svým růstem v této oblasti zřejmou úspěšnost politik směřovaných do oblasti rozvoje ICT infrastruktury a dostupnosti, zatímco růst v Turecku téměř stagnuje, zřejmě mj. v důsledku nedostatku srovnatelných intervencí a finanční podpory, které jsou dostupné členským zemím EU.

⁴⁰ Zdroj: Eurostat, Community survey on ICT usage in households and by individuals 2005 a ČSÚ, Šetření o využívání ICT v domácnostech a mezi jednotlivci v roce 2006.

Graf 4: Růst podílu domácností připojených k internetu

Zdroj: OECD, Measuring the information economy, 2002 a ČSÚ, Šetření o využívání ICT v domácnostech a mezi jednotlivci v roce 2006.

Evropa přechází na vysokorychlostní internet, domácnosti tento trend kopírují

Výše naznačený obraz nerovností se dokreslí jemnějším pohledem na připojené domácnosti. Jak již bylo zmíněno, důležité je zkoumat také kvalitu připojení a v té se v posledních dvou letech odehrála obrovská změna. S rozvojem služeb širokopásmového připojení, konkurencí na trhu a rozšířením služeb poskytovatelů připojení k internetu se totiž objevují **další nerovnosti v připojení domácností k internetu.**

Počet domácností vybavených osobním počítačem a připojením k internetu pozvolna stoupal v letech 2000 až 2006, obrovská změna však nastala u typu připojení k internetu. Například v České republice v roce 2006 výrazně vzrostl počet domácností připojených vysokorychlostně, čímž se v tomto roce poprvé **obrátí poměr počtu domácností připojených vytáčenou linkou ve prospěch domácností připojených vysokorychlostně**: zatímco ještě v roce 2005 převažovaly domácnosti připojené standardní telefonní linkou (12 % všech domácností, zatímco vysokorychlostně připojené domácnosti tvořily pouhých 5 %), v polovině roku 2006 bylo standardní telefonní linkou připojeno pouze

9,3 % domácností, zatímco vysokorychlostně se připojovalo 15,1 %⁴¹. Ještě výrazněji je tato změna patrná, podíváme-li se na podíl jednotlivých typů připojení k internetu na celkovém počtu připojených domácností. **Postupně totiž dochází k poklesu podílu domácností připojených k internetu vytáčenou telefonní linkou.** Zatímco v roce 2003 bylo ze všech připojených domácností 82 % domácností připojených přes modem, v roce 2005 již byl tento podíl 63 % a v polovině roku 2006 to bylo necelých 35 % z celkového z počtu domácností, které měly připojení k internetu. Naopak, výraznější nárůst je možno sledovat u podílu domácností připojených k internetu vysokorychlostně. Zatímco v roce 2003 používalo pouze 10 % ze všech připojených domácností vysokorychlostní internet⁴², v roce 2005 to již bylo 27 % a v polovině roku 2006 to je necelých 57 %⁴².

Zatímco **v České republice v polovině roku 2006 patnáct domácností ze sta využívá vysokorychlostní internet**⁴³ a s tím i možnost přístupu ke službám jako je P2P⁴³, internetové telefonování, online (video)konference, synchronní e-learning v reálném čase, sledování televize či poslech rádia v reálném čase, **v evropské patnáctce měla již v roce 2005 přístup k těmto službám každá čtvrtá domácnost** (polovina ze všech připojených domácností). Ve srovnání zemí EU dosáhly horších skóre než měla Česká republika pouze Řecko s 1 % a Kypr se 4 % vysokorychlostně připojených domácností v roce 2005 (v témže roce Česká republika udává 5 %), srovnatelné jsou pouze Slovensko a Irsko se 7 % vysokorychlostně připojených domácností (viz Tabulka 2 v příloze). Ve srovnání zemí OECD z června 2006 vyplývá, že země severní Evropy mají největší podíl vysokorychlostních připojení na 100 obyvatel⁴³, přičemž největší meziroční růst zaznamenaly Dánsko, Rakousko, Norsko, Nizozemí, Finsko, Lucembursko, Švédsko a Spojené království, kde za poslední rok přibylo nejméně šest připojení na 100 obyvatel. Inspirativní je však také pohled na typ vysokorychlostního připojení: zatímco v celkovém součtu stále vede připojení technologií DSL (63 %), v Japonsku a Koreji začíná podíl této technologie výrazně klesat a stoupá obliba optického vlákna. Statistická šetření Eurostatu⁴³ a ČSÚ zatím tento typ připojení nesledují odděleně a řadí jej do kolonky „jiný typ připojení“.

Česká republika kopíruje vývoj ve vyspělých zemích: stoupá podíl domácností s vysokorychlostním internetem, absolutní počet těchto domácností začíná převyšovat nízkorychlostně připojené domácnosti. Zdá se, že **programy EU namířené na podporu vysokorychlostního internetu přinášejí výsledky**, neboť podíl tohoto připojení na 100 obyvatel je v zemích Evropy nejvyšší ze zemí OECD (do první desítky zemí OECD se mimo

⁴¹ ČSÚ, šetření o využívání informačních a komunikačních technologií v domácnostech a mezi jednotlivci v roce 2005 a 2006.

⁴² ČSÚ, šetření o využívání ICT v domácnostech a mezi jednotlivci 2003,2004,2005,2006.

⁴³ Dánsko vede tabulku s 29 vysokorychlostními připojeními na 100 obyvatel, ze zemí severní Evropy jsou to dále Nizozemí s 28,8, Island s 27, Finsko s 25, Norsko s 24,6 a Švédsko s 22,7 připojeními na 100 obyvatel.

evropských zemí probojovala pouze Jižní Korea a Kanada); země s nejvyšším nárůstem hustoty širokopásmového připojení se nacházejí na severu Evropy⁴⁴. Z globálního hlediska přetrvávají nerovnosti mezi zeměmi Severu a Jihu, ekonomicky silnými zeměmi a zeměmi střední a východní Evropy. Nejhůře jsou na tom v celosvětovém srovnání země rozvojové. Tento globální trend má svoji obdobu i v lokálním pohledu na jednotlivé země; existují totiž rozdíly mezi regiony a sídly v rámci jednotlivých zemí, jak podobněji ukazuje následující podkapitola.

Dostupnost v souvislosti s geografickou lokací a velikostí sídla

Manuel Castells poukázal na silně nevyváženou „geografickou mapu internetu“. V analýze, kterou provedl mj. na základě výzkumu Matthewa Zooka⁴⁵, ukázal, že uživatelé internetu jsou v rámci světa koncentrováni v jeho ekonomicky nejvyspělejších částech. Při pohledu na konkrétní světadíly pak odhalil silně nerovnoměrné rozložení internetových připojení: **uživatelé internetu jsou koncentrováni ve velkých metropolích a tradičně industriálních oblastech**, zatímco rurální oblasti vykazují daleko menší hustotu internetového pokrytí; tento vzorec platí obecně pro vyspělé části světa i pro ty méně vyspělé⁴⁶. Nerovnoměrné rozložení online populace v rámci světa je rovněž patrné z tabulek 6 až 8 v příloze 7.2. I v rámci konkrétní metropole však může být pokrytí internetem značně nerovnoměrné; výmluvný obrázek poskytl ojedinělý výzkum počtu registrovaných domén (tzv. dotcomů) ve městě New York. Připojí-li se k doméně poštovní směrovací číslo registrovaného subjektu, vznikne mapa s nejhustší koncentrací dotcomů na Manhattanu, zatímco okrajové a chudinské čtvrti města vychází jako bílá místa⁴⁷. V rámci EU budeme sledovat rozdíly mezi jednotlivými regiony podle jejich ekonomické vyspělosti a hustoty populace (velikosti sídla).

Tabulka 2: Vybavenost domácností ICT

Vybavenost domácností osobním počítačem - ve 2. čtvrtletí 2006								
	Domácnosti vybavené							
	Osobním počítačem***		z toho domácnosti vybavené					
			Stolním počítačem		Přenosným počítačem		Počítačem do dlaně	
	v tis.	%*	v tis.	%**	v tis.	%**	v tis.	%**
Celkem ČR	1 499,4	35,7	1 421,5	94,8	285,5	19,0	24,2	1,6
Typ domácnosti								
jeden dospělý bez závislých dětí	143,3	13,2	115,7	80,7	43,8	30,6	.	.
dva dospělí bez závislých dětí	267,0	21,9	246,3	92,2	55,2	20,7	.	.
tři nebo více dospělých bez závislých dětí	148,6	39,7	141,6	95,3	27,7	18,6	.	.

⁴⁴ OECD, Broadband subscribers per 100 inhabitants, by technology, June 2006 (viz http://www.oecd.org/document/9/0,2340,en_2649_34223_37529673_1_1_1_1,00.html).

⁴⁵ www.zooknic.com.

⁴⁶ Castells 2001, s. 205-246.

⁴⁷ ibid., s. 218.

jeden dospělý se závislími dětmi	111,2	47,3	107,2	96,4	10,8	9,7	-	-
dva dospělí se závislími dětmi	696,1	64,7	680,2	97,7	124,4	17,9	.	.
tři nebo více dospělých se závislími dětmi	133,2	61,9	130,6	98,0	23,7	17,8	.	.
Typ lokality								
vysoká hustota populace	571,9	38,5	525,1	91,8	160,2	28,0	13,1	2,3
střední hustota populace	345,6	35,0	334,2	96,7	61,1	17,7	.	.
malá hustota populace	581,9	33,6	562,1	96,6	64,3	11,1	.	.
Kraj								
Hl. m. Praha	230,8	42,4	202,2	87,6	85,4	37,0	.	.
Středočeský	167,0	36,5	156,3	93,6	39,8	23,8	.	.
Jihočeský	86,3	32,9	85,7	99,2
Plzeňský	88,7	39,1	86,6	97,6	14,5	16,3	.	.
Karlovarský	50,3	38,7	49,6	98,5	6,8	13,4	-	-
Ústecký	89,4	24,9	86,5	96,8	.	.	-	-
Liberecký	55,3	32,4	53,7	97,1	.	.	-	-
Královéhradecký	73,3	34,4	72,4	98,8
Pardubický	77,0	38,7	71,4	92,7	13,6	17,7	-	-
Vysočina	74,9	37,1	71,5	95,5	.	.	-	-
Jihomoravský	157,7	37,3	150,9	95,7	31,8	20,2	.	.
Olomoucký	79,5	30,5	75,1	94,4	16,9	21,3	-	-
Zlínský	76,7	32,3	75,8	98,8	.	.	-	-
Moravskoslezský	192,5	37,5	183,9	95,5	29,9	15,5	.	.

Zdroj: ČSÚ, 2006.

Poznámky: Respondenti vybírali z více možností volby.

* Hodnota je procentem z celkového počtu domácností v dané socio-demografické skupině;

** Hodnota je procentem z domácností (v dané socio-demografické skupině), které jsou vybavené osobním počítačem

*** Osobní počítač zahrnuje stolní počítač, přenosný počítač a počítač do dlaně

Podle posledního šetření ČSÚ o využívání ICT v domácnostech a mezi jednotlivci za druhé čtvrtletí 2006 nehraje hustota populace⁴⁸ v obecném pohledu výraznou roli u počtu domácností vybavených počítačem a připojením k internetu, **rozdíly však začínají být patrnější, podíváme-li se na kvalitu tohoto vybavení a připojení** (typ počítače a typ připojení k internetu). V lokalitách s vysokou hustotou populace je téměř třikrát vyšší vybavenost přenosnými počítači (notebooky) než v lokalitách s malou hustotou populace⁴⁹. V lokalitách s vysokou hustotou populace je 20,4 % domácností připojeno vysokorychlostně, zatímco u lokalit s malou hustotou je to o devět procentních bodů méně (11 %). Jak dále ukazuje tabulka 3 „Domácnosti s vysokorychlostním připojením k internetu - ve 2. čtvrtletí 2006“, ve vysokorychlostním připojení má výraznější náskok kraje Hl. m. Praha a kraj Jihomoravský (25,5 % a 18,6 %), neboť v nich se nacházejí dvě naše největší města – Praha a Brno; průměr ostatních krajů je 13 %.

⁴⁸ V uvedených tabulkách ČSÚ je hustota osídlení definována takto: 1) Lokalita s vysokou hustotou populace = lokalita s hustotou populace vyšší než 500 obyvatel na km² a celkovým počtem obyvatel nejméně 50.000
2) Lokalita se střední hustotou populace = lokalita s hustotou populace vyšší než 100 obyvatel na km² a celkovým počtem obyvatel nejméně 50.000 a 3) Lokalita s nízkou hustotou populace = lokalita, která nepatří k lokalitě s vysokou hustotou populace ani k lokalitě se střední hustotou populace.

⁴⁹ Jak vyplývá z tabulky 2 „Vybavenost domácností osobním počítačem - ve 2. čtvrtletí 2006“, poměr je 28 % ku 11,1 % z domácností vybavených počítačem.

Tabulka 3: Vysokorychlostní připojení domácností

Domácnosti s vysokorychlostním připojením k internetu - ve 2. čtvrtletí 2006			
	Domácnosti s vysokorychlostním připojením k internetu		
	v tis.	%*	%**
Celkem ČR	636,3	56,7	15,1
Typ domácnosti			
jeden dospělý bez závislých dětí	73,0	65,3	6,7
dva dospělí bez závislých dětí	105,3	51,4	8,6
tři nebo více dospělých bez závislých dětí	63,8	55,6	17,0
jeden dospělý se závislými dětmi	45,6	64,0	19,4
dva dospělí se závislými dětmi	291,1	55,8	27,1
tři nebo více dospělých se závislými dětmi	57,5	58,2	26,7
Typ lokality			
vysoká hustota populace	302,8	65,0	20,4
střední hustota populace	142,6	55,8	14,4
malá hustota populace	190,9	47,6	11,0
Kraj			
Hl. m. Praha	138,8	69,5	25,5
Středočeský	67,7	51,5	14,8
Jihočeský	23,0	35,6	8,8
Plzeňský	27,5	44,1	12,1
Karlovarský	17,8	52,5	13,7
Ústecký	33,0	47,5	9,2
Liberecký	22,9	56,1	13,4
Královéhradecký	37,6	63,4	17,6
Pardubický	30,7	58,6	15,4
Vysočina	29,9	60,3	14,9
Jihomoravský	78,9	66,1	18,6
Olomoucký	33,5	53,8	12,8
Zlínský	24,1	52,8	10,1
Moravskoslezský	71,0	53,6	13,8

Zdroj: ČSÚ, 2006.

Poznámky:

* Hodnota je procentem z domácností (v dané socio-demografické skupině), které mají připojení k internetu

** Hodnota je procentem z celkového počtu domácností v dané socio-demografické skupině

Data Eurostatu [↗](#) potvrzují, že se nejedná pouze o český problém – identický vzorec nerovností nalézáme v rámci EU 15, EU 25 i jednotlivých členských zemí EU, z nichž žádná kromě Lucemburska, kde rozdíl mezi hustě a málo osídlenými oblastmi není téměř patrný, **nevybočuje z obecného principu rozdílu mezi hustě a málo osídlenými oblastmi**; jednotlivé země se samozřejmě liší v proporcích těchto rozdílů, například tradiční zemědělské velmoci mají rozdíly patrnější, země decentralizované a vysoce vyvinuté vykazují rozdíly mírně slabší. Ukazuje se tedy, že geografická lokace a ekonomická síla regionu mají souvislost s úrovní a kvalitou vybavení domácností ICT, které determinuje spektrum dosažitelných služeb a nástrojů. Velká sídla a ekonomicky silné regiony také přitahují investice do ICT a nabízejí více vzdělávacích a pracovních příležitostí v ICT sektoru. **Ekonomický potenciál a přístup ke vzdělávání jsou tedy významnými faktory ovlivňujícími digitální propast**, jak ukáží následující kapitoly.

Finance až na prvním místě

Český statistický úřad pravidelně zjišťuje důvody, které vedou domácnosti vybavené počítačem k tomu, že se nepřipojily k internetu. Na prvním místě vždy figuruje bariéra v podobě vysokých poplatků a ceny za připojení, na dalším místě je uváděna skutečnost, že členové domácnosti mají k internetu přístup jinde, na třetím místě respondenti uvádějí nedostupnost požadované služby, dalším důvodem bývá fakt, že jedinci nevědí, k čemu by jim byl internet dobrý; na posledním místě bývá uváděn nedostatek znalostí. Toto šetření bylo provedeno opakovaně v letech 2004, 2005 a 2006 a pokaždé byly za největší bariéru připojení k internetu uváděny finanční důvody. Pro Českou republiku tedy stále platí obecný fakt, že **finanční bariéra je jednou z nejfatálnějších překážek v rozvoji ICT infrastruktury.**

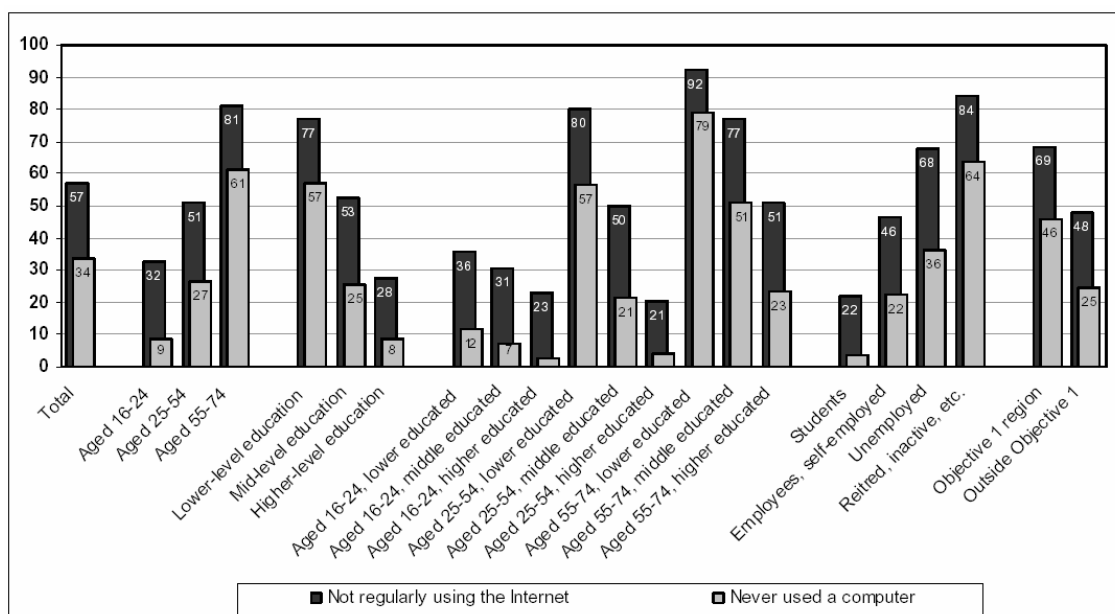
V roce 2001 se Česká republika ve srovnání zemí **OECD** v cenách (v přepočtu na spotřební koš) za pevné připojení octla na posledním místě; úroveň, které dosáhla, byla tehdy téměř třikrát horší než činil průměr zemí OECD (viz graf č. 1 v příloze 7.2.9). V posledních letech však velmi pozitivně působily především dva významné faktory: 1) došlo k postupnému uvolňování telekomunikačního trhu, rozvoji konkurence na telekomunikačním trhu a zavádění alternativních služeb, zvyšovaly se investice do programových nástrojů, internetového obsahu a služeb a 2) v souvislosti se vstupem České republiky do EU byl přijat závazek výrazně snížit ceny za připojení k internetu, a to do konce roku 2002. Obecně se totiž předpokládá, že **existuje přímá spojitost mezi cenou za připojení, frekvencí využívání internetu a počtem jeho uživatelů.** Tuto spojitost demonstruje graf č. 2 v příloze 7.2.10. Země, které měly nižší ceny za připojení, měly zároveň vyšší frekvenci využívání internetu a více uživatelů internetu.

Tím, že se zvyšuje kvalita ICT infrastruktury, může vznikat iluze, že se stírají rozdíly založené na ekonomické síle regionu či domácnosti. Stále více domácností je připojeno k internetu, v kandidátských a některých nově přistoupičších zemích EU roste počet uživatelů internetu dokonce několikanásobně rychleji než v celé EU 25⁵⁰. Při podrobnějším pohledu však zjistíme, že se rozdíly pouze posunuly „o patro výše“ a patrně jsou tak například více u počtu domácností s vysokorychlostním připojením nebo u domácností s větším počtem PC. Ačkoliv přístup domácností k internetu roste a roste i jeho kvalita, jak jsme ukázali v předchozím textu, **ekonomická síla regionu a příjem domácnosti koreluje s úrovní připojení k**

⁵⁰ Světová statistika uživatelů internetu (<http://www.internetworldstats.com/>) udává poučné srovnání: zatímco v celé EU 25 rostl počet uživatelů internetu v letech 2000-2006 v průměru o 157,5 %, v České republice to ve stejném období bylo 410 % a v Lotyšsku a Litvě to bylo ještě více (586 % a 443 %). Nejvyšší růst však mají kandidátské země: Bulharsko 411 %, Chorvatsko 625%, Makedonie 1209 %, Rumunsko 517 % a Turecko 700 %. Růst v kandidátských zemích je tedy čtyřnásobně vyšší než v zemích EU 25.

internetu, využívání služeb internetu a tím i úrovni ICT znalostí. Jak ukazuje následující graf shrnující výsledky šetření v pětadvaceti členských zemích EU o využívání ICT v domácnostech a u jednotlivců, v chudších oblastech EU 46 % lidí nikdy nepoužilo počítač, zatímco ve zbytku EU je to „pouze“ 25 %; podobný rozdíl se logicky vyskytuje i u používání internetu: zatímco v chudších oblastech 69 % obyvatel nepoužívá internet pravidelně (tj. průměrně alespoň jednou týdně), v ostatních regionech EU je to o více než pětinu méně.

Graf 5: Jedinci, kteří nikdy nepoužili počítač nebo internet (2005), EU 25

Zdroj: Eurostat, Community survey on ICT usage in households and by individuals.

Graf: Statistics in Focus. How skilled are Europeans in using computers and the internet? s. 3.

3.1.5.2 Kvalita přístupu k ICT a vzdělávání

Existuje vztah mezi kvalitou využívání ICT a sociálními nerovnostmi?

Jak ukázal předchozí text, nerovnosti v ICT infrastruktuře vznikají mj. na základě omezení dané povahou regionu; aplikace hypotézy z úvodního textu o globálních trendech by znamenala, že v kombinaci s vybranými sociálními kategoriemi se budou tyto nerovnosti ještě zvyšovat. Následující text toto tvrzení ověřuje; zatím jsem hovořila o infrastrukturních a ekonomických bariérách a vlivu geografické lokace, nyní se zaměřím na **kategorie věku, pohlaví, postavení na trhu práce a úrovně vzdělání**. Cílem je obecně zjistit, kdo a jak ICT využívá, tedy zda se liší rozsah a kvalita využívání ICT u různých sociálních skupin, neboť míra kvality zapojení do informační společnosti předurčuje možnosti jedince či skupiny ovlivňovat vývoj společnosti, udržet si konkurenceschopnost a naplno využívat služeb a nástrojů, které ICT nabízí.

Frekvence užití jako indikátor kvality: více znamená lépe

Jedním ze statistických indikátorů, pomocí nichž můžeme odhadovat kvalitu využívání ICT, je **frekvence používání PC a internetu**. Má se totiž za to, že se osoba, která použila internet jen několikrát a nahodile, příliš neliší od osoby, která jej nepoužila nikdy, neboť v obou případech je málo pravděpodobné, že by osoba měla vysoké znalosti ICT, používala tyto technologie ve svém profesním rozvoji, podnikání a že by tím pádem měla větší vliv na rozvoj informační společnosti. Z tohoto důvodu většina statistik rozlišuje frekvenci užívání PC a internetu poněkud jemněji než pouze v binárním módu ano/ne; zpravidla na uživatele, kteří užíli danou službu za poslední tři měsíce alespoň jednou a dále podle četností užívání během posledního měsíce⁵¹.

Nyní ověříme, zda **kritérium ekonomické síly regionu a geografické lokace zesiluje rozdíly u jednotlivých sociálních skupin**. Podle šetření ČSÚ o využívání informačních a komunikačních technologií v domácnostech a mezi jednotlivci v roce 2006 je v lokalitách s vysokou hustotou populace procento obyvatel, kteří někdy nebo v posledních třech měsících použili internet, o deset procentních bodů vyšší než u obyvatel lokalit s malou hustotou osídlení⁵². Také pravidelných uživatelů počítače je více v oblastech s vyšší hustotou obyvatelstva. Studie Eurostatu z roku 2006 potvrzuje, že se jedná o celoevropský problém: jak uvádí graf „Jedinci, kteří nikdy nepoužili počítač nebo internet (2005), EU 25“, v ekonomicky chudších oblastech EU je procento těch, kteří nikdy nepoužili počítač nebo internet, téměř dvojnásobně vyšší než v ekonomicky silných oblastech⁵³. Tabulka „Frekvence užití osobního počítače jednotlivci dle jejich postavení na trhu práce, hustoty osídlení místa a typu připojení domácnosti k internetu“ (viz Tabulka 3 v příloze 7.2.3) ukazuje, že **souvislost mezi frekvencí používání počítače a hustotou osídlení oblasti, ze které jedinec pochází, je obecně platná pro všechny země EU**: s výjimkou Lucemburska je v každé ze zemí EU až dvojnásobně vyšší počet každodenních uživatelů PC v lokalitách s vysokou hustotou obyvatelstva než v lokalitách s malou hustotou.

Daleko dramatičtější jsou však rozdíly ve frekvenci používání počítače a internetu v jednotlivých věkových skupinách. Jak bude ukázáno postupně u dalších indikátorů kvality, **nejohroženější skupinou jsou lidé nad 65 let**, kteří bývají pravidelnými uživateli PC a

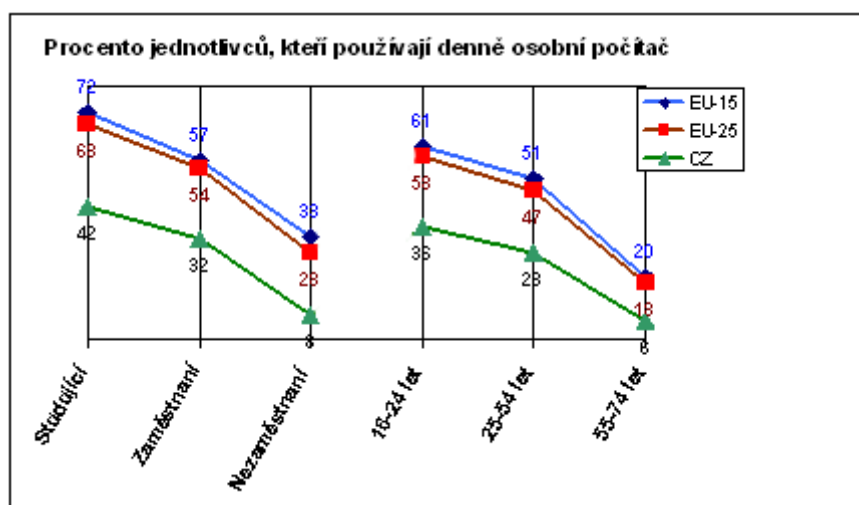
⁵¹ Pro základní přehled srovnání zemí EU viz Graf 4 v příloze 7.2.12.

⁵² Někdy použilo internet 53,3 % obyvatel hustě osídlených oblastí oproti 42,9 % obyvatel málo osídlených oblastí; internet použilo v posledních třech měsících 46,9 % obyvatel hustě osídlených oblastí a pouze 36,4 % obyvatel málo osídlených oblastí. Podrobná tabulka viz Šetření ČSÚ o využívání informačních a komunikačních technologií v domácnostech a mezi jednotlivci 2006, tabulka č. 18 „Použití internetu jednotlivci“. [http://www.czso.cz/csu/2006edicniplan.nsf/t/FE00264C6F/\\$File/97010618.xls](http://www.czso.cz/csu/2006edicniplan.nsf/t/FE00264C6F/$File/97010618.xls).

⁵³ Statistics in focus 2006, str. 2.

internetu dramaticky méně často než ostatní věkové skupiny. Zatímco v polovině roku 2006 v Česku použilo 84 %, resp. 77,7 % mladých (16-24 let) počítač, resp. internet v posledních třech měsících, bylo takových uživatelů nad 65 let pouze 7 %, resp. 5,2 %. Křivka pravidelných uživatelů PC a internetu však klesá prudce dolů již po 55. roce věku jedince, což je poněkud alarmující fakt, neboť u této skupiny ještě předpokládáme aktivní účast na trhu práce. Z tohoto důvodu je tedy důležité poznamenat, že rovněž věková skupina 45 až 54 let vykazuje větší odstup od mladších ročníků ve frekvenci používání PC a internetu. Zcela identický vzorec sledujeme u zemí EU, kde **nejvyšší frekvenci používání počítačů a internetu a nejvyšší procento takových uživatelů nalézáme ve věkové skupině 16 až 24 let, nejnižší frekvenci i počet uživatelů pak u jedinců nad 65 let, po 55. roce věku počet pravidelných uživatelů ICT prudce klesá**, přičemž výraznější pokles zaznamenáváme již u skupiny nad 45 let (viz Tabulka 4 v příloze 7.2.4). Mírněji se tento věkový rozdíl objevuje u zemí, které byly již několikrát zmíněny jako vysoce vyspělé z hlediska ICT infrastruktury (Dánsko, Nizozemí), ovšem i v těchto zemích se rozdíl mezi věkovými skupinami projevuje. Oproti tomu v zemích jižní Evropy a Pobaltí vypadává skupina občanů nad 55 let z účasti na informační společnosti téměř úplně.

Graf 6: Pravidelní uživatelé osobního počítače podle věku a postavení na trhu práce (2005)

Zdroj: Eurostat

Rozdíly mezi věkovými skupinami však zřejmě utužuje **postavení jedinců na trhu práce**; předpokládá se totiž, že mladší ročníky dosud navštěvují školu, kde mají nejen přístup k patřičnému ICT vybavení, ale jsou také studijními povinnostmi a přípravou na povolání podněcováni s ICT pracovat. Skupina ve věku 25 až 44 je velmi pravděpodobně aktivní skupinou na trhu práce (zaměstnanci, zaměstnavatelé), a tudíž je zde opět vyšší šance přístupu a motivace k používání ICT. Věková skupina nad 45 let, u které zaznamenáváme

první prudký pokles ve frekvenci a míře užívání ICT, je skupina vysoce ohrožená nezaměstnaností, toto ohrožení se zvyšuje s věkem – ještě prudší pokles užívání ICT pak shodně zaznamenáváme u skupiny nad 55 let. Lidé nad 65 let jsou nejspíše lidé neaktivní na trhu práce (v důchodovém věku), tedy opět skupina se zhoršenými možnostmi a nízkou motivací k pravidelnému používání ICT. Tento předpoklad potvrzují data [Eurostatu](#), která ukazují, že **lidé v důchodu a nezaměstnaní jsou nejméně zastoupeni mezi pravidelnými uživateli PC a internetu**; křivka poklesu oproti skupině ekonomicky aktivních a studentů je téměř identická s křivkou poklesu užívání ICT u odpovídajících věkových skupin (jak demonstruje výše uvedený graf a Tabulky 3 a 4 v příloze 7.2). Z toho vyplývají přinejmenším dva závěry: 1) vybavení domácností počítači a připojením k internetu samo o sobě nestačí, **jedinec potřebuje mít důvody, motivaci ICT používat pro práci, vzdělávání, získávání informací, orientaci, odpočinek nebo zábavu**; pro zvyšování informační gramotnosti populace a zamezování digitální propasti je tedy nezbytné zajistit přístup k ICT také mimo domov; ve škole a zaměstnání k němu mají přístup zřejmě méně ohrožené skupiny. **Svoje opodstatnění tedy stále má přístup k internetu z veřejných knihoven**, a to především v zemích se slabší ICT infrastrukturou a v chudších regionech. 2) Portály sloužící nezaměstnaným k vyhledávání pracovních příležitostí, orientaci na pracovním trhu nebo vyhledání potřebného rekvalifikačního kurzu musí počítat s faktem, že tři čtvrtiny jejich potenciálních klientů patří k tzv. offline populaci; programy pro tyto skupiny obyvatel tedy musí být šité na míru možnostem starších a/nebo nezaměstnaných či neaktivních lidí.

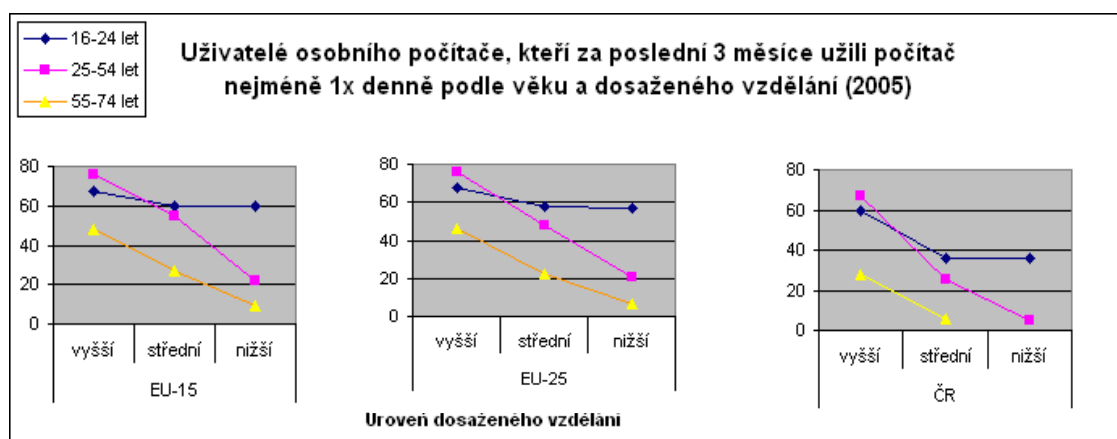
Kdo nic neví, neví, že nic neví

Výše uvedené závěry provokují k velmi důležité otázce na nejlepší strategie překonání digitální propasti, zastavení spirály, která uvedené sociální skupiny stahuje do propasti totálního vyloučení z informační společnosti. Jak již naznačil obecný úvod, pro síťovou společnost platí, že ti, co se nacházejí na jejím okraji, jsou *de facto* předurčení k úplnému vyloučení, nebudou-li velmi rychle vtaženi dovnitř. Otázky po účinných způsobech, jak tomu zabránit, úzce souvisí s velmi významným indikátorem pohledu na tyto skupiny – **výší dosaženého vzdělání a možnostmi a schopnostmi získat a doplňovat si dovednosti v oblasti ICT**. Nebude – bohužel – žádným překvapením, že pohled prizmatem výše uvedeného indikátoru ukazuje velmi zřetelný předěl mezi lidmi s nižším a lidmi s vyšším vzděláním (obecně). Napříč všemi statistikami, analýzami a studii platí neoddiskutovatelné pravidlo: **čím nižší vzdělání, tím nižší účast na informační společnosti**.

Souvislost mezi věkem, dosaženým vzděláním a možnostmi a schopnostmi získat a doplňovat si dovednosti obecně (tedy nejen v oblasti ICT) dokázala analýza britské výzkumné a

konzultační firmy Ecotec z prosince 2005 zaměřená na dostupnost vzdělávání a školení v Evropě. Zjištění, týkající se dostupnosti vzdělávání dospělých, ukazují, že zatímco evropští lídři jako je Dánsko nebo Švédsko mají 30 % vzdělávajících se dospělých, většina zemí EU má problém dosáhnout pětiprocentní hranice, a to nemluvě o faktu, že jedním z cílů Lisabonské strategie bylo dosažení 12,5% hranice. **Participace dospělých na vzdělávání se však liší podle stupně dosaženého vzdělání; lidé s nižším vzděláním představují 23 %, zatímco lidé s vyšším vzděláním 69 % těch, kteří participují na vzdělávání dospělých. Lidé ve věku 25 až 34 let se vzdělávají více (50 %) než lidé ve věku 55 až 64 let (30 %)**⁵⁴.

Graf 7: Kombinace nerovností: věk a vzdělání

Zdroj: Eurostat, 2005.

Vztah mezi výší dosaženého vzdělání, věkem a frekvencí používání PC ukazuje výše uvedený graf, který odhaluje, že čím nižšího vzdělání a vyššího věku jedinec dosáhl, tím méně pravděpodobněji bude patřit do skupiny pravidelných uživatelů osobního počítače. Nižší vzdělání je hendikepem pro všechny věkové skupiny, nejméně pro mladé lidi do 24 let věku, pro všechny ostatní je však výše dosaženého vzdělání skutečně významná. Ve srovnání s průměrem zemí EU je zřejmé, že **v České republice je odstup mezi mladými vzdělanými a staršími méně vzdělanými osobami mnohem hlubší**. Kromě toho je v ČR oproti průměru zemí EU **hlubší propast i mezi lidmi se středním vzděláním a lidmi s vyšším vzděláním** (viz Tabulka 5 v příloze 7.2.5).

Z výše uvedeného můžeme usuzovat, že **získání ICT dovedností a tím i větší motivace k jejich pravidelnému používání (kdekoliv vč. domova), je determinováno především aktivitou na trhu práce**: charakter zaměstnání do jisté míry určuje, zda bude

⁵⁴ Study on Access to Education and Training, 2005, str. vii.

jednotlivec dále vzděláván v ICT dovednostech a zda a na jaké úrovni bude s těmito technologiemi vůbec pracovat. Ukazuje se totiž, že ne všichni zaměstnanci ve firmě mají možnost pracovat s počítačem, natož pak mají přístup k internetu. V ročence Lidské zdroje v České republice 2003 jsem například uvedla, že v *Dánsku a Finsku mělo v roce 2001 80 %, resp. 84 % firem s více než pěti zaměstnanci přístup k internetu, avšak pouze 40 %, resp. 44 % jejich zaměstnanců používalo počítač a přístup k internetu. V České republice mělo v roce 2001 sice 86 % firem s více než deseti zaměstnanci přístup k internetu, ovšem pouze asi třetina jejich zaměstnanců používala počítač a pouze 17 % zaměstnanců těchto firem mělo přístup na web*⁵⁵. K tomu nutno poznamenat, že také záleží na sektoru, ve kterém firma podniká, a velikosti firmy. Větší a na zpracování dat a služby zaměřené firmy mají logicky kvalitnější přístup na internet, mají pravděpodobněji webové stránky a častěji používají nástroje elektronického obchodu. S tím pak dále souvisí úroveň a rozsah vzdělávání jejich zaměstnanců v oblasti počítačové a informační gramotnosti.

Rozdíl v přístupu k ICT vzdělávání založený na postavení jedince na trhu práce však většina vyspělých zemí EU dorovnáva pomocí různých vzdělávacích programů pro nezaměstnané a jinak vyloučené skupiny. Zatímco v České republice si počítačovou gramotnost zvyšuje třikrát více zaměstnaných než nezaměstnaných⁵⁶, ve vyspělých zemích EU je tento rozdíl podstatně nižší, přičemž ve většině z nich se pohybuje do tří procentních bodů. Jiný pohled na tatáž data navíc odhaluje fakt, že **v České republice se vzdělává žalostně málo nezaměstnaných** – zatímco v celé EU 25 je to 18,4 %, Česká republika s necelými pěti procenty těch, kteří se vzdělávali v oblasti počítačů v roce 2005 z řad nezaměstnaných, patří mezi nejhorší státy EU; v tabulce za ní se nachází pouze Slovensko s 3,5 %, Litva s 2,8 % a Maďarsko s 0,8 % (viz tabulka níže).

Tabulka 4: Kombinace dosaženého vzdělání a postavení na trhu práce

Účastníci počítačových kurzů podle postavení na trhu práce a výše dosaženého vzdělání							
	CELKEM	Zaměstnaní	Nezaměstnaní	Neaktivní	Nižší střední a nižší vzdělání (ISCED 0-2)	Střední a vyšší střední vzdělání (ISCED 3-4)	Vyšší vzdělání (ISCED 5-6)
eu25	19,4	23,6	18,4	8,6	5,9	20,1	44,5
be	15,7	19,9	17,3	5,7	4,6	14,1	32,7
cz	12,4	15,5	4,9	3,8	1,3	9,5	42,4
dk	42,4	45,6	44	28,2	21,4	36,9	63,1
de	22,7	27,2	18,5	10,5	5,3	19,4	42,9
ee	10,3	13	5,8	2,4	1	7,3	19,6

⁵⁵ Jedličková 2004, str. 42.

⁵⁶ Podobně nepříznivý poměr nalézáme u většiny nových členských zemí, pouze s výjimkou Slovinska, kde uvedený poměr dosahuje hodnot 37 % vzdělávajících se zaměstnaných ku 31 % procentům vzdělávajících se nezaměstnaných.

gr	6,6	8,3	7,8	2,2	0,5	6,5	21,3
es	7,2	8,5	9,3	3,3	1,6	8,3	19
fr	28,1	33,5	32,5	10,4	10,1	25,1	62,1
ie	19	22,4	17,5	9,7	5,1	18,2	39,8
it	24,4	31,6	24,2	10,9	8,7	37	59,8
cy	14,9	18,1	12,7	3,4	0,8	8,8	38,6
lv	14	18,2	8,4	3,1	1,7	10,4	38,7
lt	8,9	11,2	2,8	2	0,3	3,7	28,2
lu	47,1	53,9	52,1	29,6	17,1	55,4	77,4
hu	2,8	3,9	0,8	0,7	0,2	1,8	11,1
mt	19,1	24,8	19,9	11,1	12,3	42,9	48,7
nl	16,7	18,8	21,3	9,6	7,7	15,7	29,2
at	16,6	19	15,5	9,6	6,4	16,5	31,4
pl	10,7	15,4	5,4	2,6	0,3	6,4	45
pt	16,1	18,8	16	6	5,4	44,1	64
si	29,9	36,7	30,6	10,5	5,2	27,4	68,7
sk	12,2	16,4	3,5	3,3	1	9	46
fi	27,8	32	24,6	12,9	11,3	24,4	44,5
se	38,1	39,2	32,2	33,3	17,7	34,3	57,4

Zdroj: Eurostat, 2006.

Pohled na druhou část výše uvedené tabulky ukazuje, že mnohem dramatičtější je rozdíl v počtu vzdělávajících se v oblasti počítačových dovedností z hlediska **dosaženého vzdělání**. Zatímco lidí s maturitou se v České republice vzdělává alespoň pětina a vysokoškolsky vzdělaných téměř polovina, **lidí bez maturity se (nejen) v ČR vzdělává žalostně málo**. V EU 25 se v roce 2005 vzdělávalo pouze 5,9 % jedinců s úrovní vzdělání odpovídající ISCED 0-2, ale již 20,1 % s úrovní ISCED 3-4 a 44,5 % s úrovní dosaženého vzdělání 5-6 dle klasifikace ISCED (viz tabulka výše a tabulka 5 v příloze 7.2.5). Na tomto místě je však velmi důležité poznamenat, že **vzdělávání v oblasti počítačových dovedností má různé formy, které více nebo méně vyhovují skupinám osob určených věkem, pohlavím a dosaženým vzděláním. Vycházíme zde z obecné hypotézy, že nejvíce se člověk učí z úkolů a zkušeností během pracovní činnosti nebo příkladem od jiných osob, nejméně pak z formalizovaných školení a kurzů**⁵⁷. Studie Eurostatu například zjistila, že lidé nejčastěji získávají počítačové dovednosti neformální a *ad hoc* cestou: 59 % uživatelů počítače se nejspíše učí od kolegů a známých, 58 % pomáhá samostudium a učení se příkladem (learning-by-doing), zatímco např. pouze 15 % získalo počítačové dovednosti na školeních, kterých se zúčastnili z vlastní iniciativy⁵⁸. Nedávné šetření ČSÚ přináší podobný obrázek: nejčastěji se lidé učí počítačové dovednosti samostudiem (necelých 44 %), ve škole 40 %, na kurzu iniciovaném zaměstnavatelem 27,6 % a na kurzu z vlastní iniciativy pak 16,2 %. Z toho tedy lze usuzovat, že zřejmě **příjemnější formou zvyšování ICT dovedností u dospělých je neformální pomoc**

⁵⁷ Center for Creative Leadership, cit. podle přednášky PhDr. Zdenka Palána, PhD., 10. 10. 2006 na setkání k problematice RLZ v krajích ČR, Karlovy Vary.

⁵⁸ Statistics in focus 2006, str. 6.

kolegů a známých, učení se při práci a samostudium spíše než formalizovaný počítačový kurz ve školicím středisku. Toto obecné tvrzení je však nutné nahlížet optikou potřeb různých sociálních skupin, např. skupin určených pohlavím, dosavadními zkušenostmi s ICT a výší dosaženého vzdělání. Rozhodně nebude překvapením, že **lidé méně vzdělání se daleko více vyhýbají formalizovaným způsobům vzdělávání (školení, kurz) než lidé s vyšším vzděláním a mladší ročníky (16 až 24 let).** Vysvětlit to lze zřejmě tím, že lidé nižšího vzdělání nemají příliš dobré vzpomínky a pozitivní zkušenost s formálním vzděláváním a proto daleko méně ochotně půjdou „zpět do školních lavic“. Zaznamenán byl také nepatrný rozdíl mezi pohlavími: ženy častěji preferují vzdělávání formálnějšího charakteru než muži, kteří naopak spíše než ženy získávají počítačové znalosti neformálními cestami, především samostudiem knih a CD-ROMů a učením se při práci (learning-by-doing). Poměrně podstatnou poznámku lze uvést také k rozdílu podle již dosažených počítačových znalostí: ti, kteří mají relativně vysoké znalosti ICT, je zřejmě získali především neformálními cestami, zatímco lidé s nižšími znalostmi počítačů používají samostudium a učení se při práci daleko méně. Zatímco obecně v EU nemá způsob získávání počítačových znalostí souvislost s velikostí sídla či ekonomickou silou regionu, **počítačové znalosti jako takové jsou rozloženy nerovnoměrně.** Podle šetření ČSÚ má nulové znalosti práce s internetem o deset procentních bodů více obyvatel v lokalitách s malou hustotou populace než v lokalitách s vysokou hustotou, zatímco úroveň znalostí stoupá u obyvatel hustě osídlených lokalit ČR.

Vraťme se nyní k důvodům, pro které si domácnosti vybavené PC dosud nepořídily připojení k internetu. Vezmeme-li v úvahu výše uvedené skutečnosti, musel by být nejčastějším důvodem právě nedostatek vědomostí, jenže digitální propast nelze jednoduše matematicky modelovat pouze na základě odpovědí získaných v dotazníkových šetřeních. Předpřipravené odpovědi mohou respondenty ovlivňovat, otevřené otázky jsou zase pastí pro vyhodnocovatele a navíc respondenti mohou mít různé strategie pro volbu té či oné odpovědi. Například tvrzení, že „služba není dostupná“, může znamenat, že dostupná skutečně není, ale zrovna tak se může jednat o pouhou nevědomost, že služba vůbec existuje. Šetření ČSÚ o ICT v domácnostech a jejich využívání jednotlivci se na tuto otázku dotazuje opakovaně a opakovaně se důvod pro nepořízení internetu „*nedostatek znalostí jak s internetem pracovat*“ nachází na posledním nebo předposledním místě z pěti až šesti nabízených odpovědí⁵⁹. Za nejčastější důvod, jak jsem již uvedla, udávají domácnosti ekonomické podmínky (vysoká pořizovací cena a poplatky za připojení) a případně skutečnost, že mají k internetu přístup odjinud. Nabízí se odpověď založená na principu

⁵⁹ ČSÚ, Šetření o využívání ICT v domácnostech a mezi jednotlivci 2004, 2005, 2006. Mezi nabízené důvody pro nepořízení si internetu jsou zařazovány možnosti: 1. připojení jinde, 2. nevíme, k čemu by nám internet byl, nemáme pro něj využití, 3. vysoké poplatky za připojení, 4. vysoké náklady na vybavení, 5. jiné důvody, 6. nemožnost připojit se způsobem, jakým chceme a 7. nedostatek znalostí. Pořadí je určeno podle četnosti výskytu odpovědí v posledním šetření provedeném v červnu 2006.

podobném uspokojování základních potřeb člověka: nejdříve musí mít domácnost nebo jednotlivec uspokojivé ekonomické podmínky, pak jej zajímá infrastrukturní zabezpečení (dostupnost a kvalita ICT a nabízených služeb) a až na nejvyšším místě pomyslné hierarchie ICT potřeb se nacházejí vzdělávání a znalosti. Tomuto jednoduchému vysvětlení by skutečně odpovídalo pořadí důležitosti bariér, které domácnosti uvádějí jako důvod, proč dosud nevyužívají připojení k internetu. Na jednu stranu bychom mohli konstatovat, že nelze přeceňovat význam vzdělávání a dovedností, nejsou-li v regionu přijatelné podmínky pro pořízení základního vybavení ICT a není-li vyvinuta dostatečná infrastruktura. To by nakonec potvrzovala i zjištění uvedená v podkapitole 3.1.5.1 *Dostupnost a infrastruktura jako základní podmínka překonání digitální propasti*, která odhalila, že ekonomická a infrastrukturní bariéra je stále přetrvávajícím problémem. Na druhou stranu však poznamenávám, že uvedená šetření se zaměřovala na domácnosti, které již do ICT investovaly pořízením PC, a zřejmě tak předpokládala, že takové domácnosti uvedou důvody spíše směřující k odhalení bariér souvisejících s motivací a schopnostmi takovou investici dále zhodnotit. Jinými slovy, byl zde předpoklad, že domácnostem budou chybět spíše důvody a schopnosti internet využít než finance na jeho pořízení. Zdá se, že tomu tak skutečně bude, navzdory procentům v tabulkách, neboť jedním z často uváděných důvodů je také sdělení, že si tázaný neuvědomuje, „*k čemu by mu vlastně internet byl dobrý*“; tato volba se vyskytuje jako druhá nejčastější. Jinými slovy, tázaný si nedovede představit, jak by internet efektivně využil, nemá pro něj ve svém životě uplatnění, není jeho prioritou. Uvedení tohoto důvodu však můžeme interpretovat také tak, že **jedinec prostě neví o službách a příležitostech, které mu internet může nabídnout, tedy nemá dostatečné znalosti a zřejmě jej ani nic nemotivuje k tomu, aby na tomto stavu něco změnil**. Studie [Eurostatu](#) shodně se šetřením ČSÚ ukazuje, že častěji jsou ICT vybavené a k internetu připojené domácnosti s dětmi. To by nahrávalo uvedené domněnce, že **důležitým spouštěčem investic do ICT je motivace**: u studentů a ekonomicky aktivních jsme sledovali, že ICT využívají častěji zřejmě v souvislosti se studijními a pracovními povinnostmi, u domácností s dětmi předpokládáme, že motivátorem jsou nejspíše tito školou povinní členové domácnosti. Motivace tedy může mít různé zdroje a ne všechny musí být nutně uvědomované. Proto nízká frekvence výskytu uvědomované bariéry „nedostatku znalostí jak s internetem pracovat“ nemusí vypovídat o skutečném stavu znalostí jedinců v oblasti využití ICT. Nakonec, čím víc vím, tím víc vím, že nic nevím, může platit zrovna tak obráceně: **kdo o internetu nic neví, ani nemůže vědět, že o něm nic neví**.

Nevidíme je, neslyšíme je, mnoho o nich nevíme: zdravotně postižení

Zatímco se většina výše pojmenovaných rozdílů přenesla do roviny kvality přístupu k ICT a pestrosti palety možností při jejich využívání, lidé, kteří nevidí, neslyší, nemluví nebo mají ztížené podmínky pohybu či orientace, často nemohou překročit ani elementární podmínku

vstupu do informační společnosti: tedy možnost ICT vůbec nějakým způsobem použít. **Ačkoliv se o tělesně a duševně hendikepovaných hodně mluví, víme o jejich potřebách spojených s používáním ICT jen velmi málo, a to nejen na individuální úrovni, ale dokonce i na úrovni národní.** Evropská komise nedávno zveřejnila *Závěrečnou zprávu*, kterou vypracovala podskupina Inclusive Communications Subgroup (INCOM final report), která je součástí Communication Committee, nezávislé expertní skupiny Evropské komise, Ředitelství pro informační společnost⁶⁰. Závěrečná zpráva INCOM na prvním místě konstatuje zjištění velmi zřetelného **nedostatku informací a povědomí o skutečné situaci hendikepovaných** a později navrhuje větší osvětu šířením dobrých zkušeností a osvědčených praktik. Nedostatek znalostí o situaci hendikepovaných má totiž za vinu fakt, že konkrétní programy a projekty pak neumí správně s těmito lidmi zacházet, nezahrnují je buď vůbec a nebo jim nedokáží nabídnout takové služby a nástroje, které by byly skutečně **šity na míru jejich potřebám**⁶¹. Není proto divu, že smutným závěrem zmíněné zprávy je fakt, že **hendikepovaní jsou stále znevýhodněni ve smyslu dostupnosti, možnosti výběru, kvality a ceny při užívání telekomunikačních služeb**. Konkrétně to například znamená, že hendikepovaní nemají ve všech členských zemích stejný přístup k evropskému nouzovému číslu 112⁶² nebo veřejným telefonním stanicím, neboť některá postižení vyžadují speciální úpravu telefonu, např. pro hluché a/nebo němé je potřeba tzv. textového telefonu, pro slepé je potřeba braillový řádek (hmatového výstupu) nebo hlasový výstup (to platí pro ICT obecně). Ačkoliv se tedy v projektech EU vyžaduje vstřícnost vůči těmto postižením např. při výrobě telekomunikačních a informačních zařízení, programových nástrojů, webových stránek, knihoven nebo jiných informačních služeb, jen velmi málo z nástrojů a služeb ICT, které jsou dostupné většinovému uživateli, mohou hendikepovaní použít. Například Sjednocená organizace nevidomých a slabozrakých ČR testovala v roce 2006 v rámci soutěže „*Byt vidět*“ webové prezentace neziskových organizací, které se samy do této soutěže přihlásily. Ze 46 testovaných mělo 34 webů dostupnost silně zhoršenou a osm jich dokonce bylo vyhodnoceno jako zcela nedostupných⁶³. V oblasti bezbariérovosti webových prezentací by měly jít příkladem především státní a veřejné instituce, jeden namátkový test provedený v

⁶⁰ Incom Report, 2006.

⁶¹ Velmi stručně, ve vztahu k používání ICT, lze říci, že slabozrací jsou schopni číst pouze malou část stránky (při použití SW lupy), vyžadují dobře rozlišitelné znaky a číslice na přístrojích, nevidomí získávají informace pomocí hmatového (braillový řádek) nebo hlasového výstupu a z webu získají pouze textovou část informace, kterou čtou lineárně; hluchoněmí potřebují převádět hlasovou komunikaci na textovou nebo obecně vizuální; některá tělesná postižení vyžadují komunikaci s počítačem pouze pomocí klávesnice nebo dokonce pouze hlasem, případně jinými zařízeními uzpůsobenými na konkrétní typ postižení; lidé s poruchami učení a soustředění většinou vyžadují přehlednou, jasnou navigaci, srozumitelný, snadno čitelný text, rozlišitelné body, jednoduchou obsluhu. Toto je zde uvedeno pouze pro rychlou představu, každý z uvedených typů postižení má dále svá specifika (rozsah, kombinace, oblast zasazení) a je proto těžké generalizovat.

⁶² Některá postižení vyžadují komunikaci nejen hlasem, ale také obrazem, textem, příp. jejich kombinací, a je proto třeba speciálního vybavení na straně volajícího vč. např. předprogramovaných zpráv. Na straně call centra je potřeba speciální školení pro operátory a odpovídající technické vybavení.

⁶³ Soutěž probíhá na známých stránkách věnovaných metodice, jak vytvářet tzv. blind-friendly weby (www.blindfriendly.cz), výsledky soutěže viz <http://www.blindfriendly.cz/doc/byt-videt-2006.pdf>.

roce 2003⁶⁴ však odhalil, že jejich webové stránky vykazovaly řadu nedostatků a z vybraných webových stránek ministerstev, krajů nebo obcí nebyla nalezena ani jedna, která by nevykazovala alespoň nějaké prohřešky proti bezbariérovosti⁶⁵. Situace překvapivě není o mnoho lepší ani několik let od nastartování speciálního programu EU eAccessibility; v roce 2006 provedl Český statistický úřad šetření obsahu webových stránek ve veřejné správě v rámci průzkumu „*Poskytování informací a služeb na webových stránkách veřejné správy*“⁶⁶, kdy zařadil i nový ukazatel, přístupnost stránek pro těžce zrakově postižené uživatele. Zkoumáno bylo celkem 245 webových prezentací úřadů ústřední státní správy, krajů a obcí s rozšířenou působností. Pouze devět z nich ČSÚ vyhodnotil jako *blind friendly*, což představuje pouhých 9 %. Situace se pomalu zlepšuje, „*blind-friendliness*“ webu začíná být chápána jako značka jeho kvality a mnohé webové stránky se chlubí testem na bezbariérovost – ta se ovšem týká pouze potřeb slepých občanů, ostatní hendikepy jsou z hlediska jejich skutečných potřeb při užívání ICT málo známé a zajištění bezbariérovosti bývá v některých případech dosti náročné. Z těchto důvodů je zatím plná bezbariérovost ICT tak vzdáleným ideálem, že o něm konkrétně raději nemluví ani oficiální politiky (viz kapitola 4.2 *Kontext národních politik a politik EU v oblasti rozvoje informačních a komunikačních technologií*).

3.1.6 Jaké faktické důsledky má sociální vyloučení?

Zatímco je pravděpodobné, že dříve nebo později vymizí infrastrukturní⁶⁷ a díky regulacím telekomunikačního trhu částečně také finanční bariéry, největším problémem zůstává překonání sociálního vyloučení jako důsledku rozvíjející se informační společnosti. Tím se netvrdí, že je sociální vyloučení „novinkou“ informační společnosti, má naopak hluboké kořeny v minulosti, ale rozvíjející se informační společnost může – jak argumentuje řada současných autorů – ještě více rozšířit dosavadní propast mezi bohatými a chudými a zvyšovat tempo jejího zvětšování. Například Manuel Castells považuje síťovou podstatu

⁶⁴ Test publikoval server Lupa, postupně vyšly články o přístupnosti webů ministerstev (<http://www.lupa.cz/clanky/pristupnost-webu-statni-spravy-test-prvni/>), krajů (<http://www.lupa.cz/clanky/pristupnost-webu-statni-spravy-test-druhy/>)

a obcí (<http://www.lupa.cz/clanky/pristupnost-webu-statni-spravy-test-treti-a-posledni/>). Špinar, 2003.

⁶⁵ V případě testování stránek NNO provedeném Sjednocenou organizací nevidomých a slabozrakých ČR byla použita metodika, kterou tato organizace sama vydává, s názvem „Dokumentace zásad přístupnosti webových stránek pro těžce zrakově postižené uživatele“. Na serveru LUPA vycházelo testování z metodiky WCAG (Web Content Accessibility Guidelines) doporučené sdružením W3C a navržené iniciativou WAI (Web Access Initiative). V obou případech mají metodiky konkrétní zásady rozdělené do několika skupin podle priorit, tedy stupně důležitosti: např. nesplnění zásad s nejvyšší prioritou zpravidla znamená, že web není pro nevidomého vůbec čitelný, nesplnění zásad s nižší prioritou snižuje možnosti orientace, okrádá nevidomého o část informací, případně není čtení webu pro něj pohodlné.

⁶⁶ Viz http://www.czso.cz/csu/redakce.nsf/i/poskytovani_informaci_a_sluzeb_na_webovych_strankach_veřejne_spravy_v_roce_2006.

⁶⁷ Například Iniciativa eLearning, přijatá EU, stanovila čtyři prioritní oblasti opatření: zlepšení infrastruktury a vybavení (přístup k internetu ve třídách, maximálně pět žáků připadajících na multimediální počítač), školení na všech úrovních (počítačová gramotnost absolventů škol, podpora využívání počítačových technologií učiteli při výuce, vytváření platform pro online výuku, přizpůsobení osnov výuky, přístup k počítačové gramotnosti pro všechny pracovníky), vývoj kvalitního obsahu a služeb, propojení škol v Evropě.

informační společnosti za příčinu nerovnoměrného rozvoje, tedy simultánního nárůstu bohatství a chudoby⁶⁸; z jiného pohledu dochází k podobným závěrům také Naomi Kleinová, která ukazuje, že růst konzumní společnosti jde na úkor vykořisťování chudých zemí, především Asie a Latinské Ameriky⁶⁹. Za největší příčinu sociálního vyloučení je považována právě výše popsaná znalostní bariéra. Z toho ale na druhou stranu vyplývá, že **sociální vyloučení lze překonat právě posilováním určitých znalostí potřebných pro informační společnost u skupin ohrožených sociální exkluzí**⁷⁰. A o to samozřejmě usiluje většina současných národních politik a politiky EU. Například jeden z obecných rámců současných politik EU, Boloňská deklarace⁷¹, podepsaná 19. června 1999 evropskými ministry školství 28 států, včetně většiny tehdejších kandidátských zemí, zakotvila zásadní změny v oblasti vyššího vzdělávání a vzdělávacích systémů obecně. Ministři mimo jiné prohlásili, že „ ... *Evropa znalostí je nyní široce uznávaná jako nenahraditelný faktor sociálního a lidského rozvoje a jako výlučný prvek v procesu konsolidace a obohacení evropského občanství, schopná dát svým občanům nezbytné předpoklady, aby mohli čelit úkolům a výzvám nového tisíciletí, s vědomím sdílených hodnot a náležitosti ke společnému sociálnímu a kulturnímu prostoru.*“⁷² Výše uvedenou hypotézu, ze které vycházejí současné politiky v oblasti vzdělávání a překonání sociálního vyloučení, budu demonstrovat na dvou konkrétních příkladech, jednom z regionální úrovně a jednom z globální úrovně.

Česká republika spolu se vstupem do EU získala možnost využívání finančních prostředků Unie z tzv. **Strukturálních fondů**⁷³. Řečeno velmi stručně, Strukturální fondy slouží k rozvoji regionů a směřují do různých oblastí, jejichž základní nastavení je dáno povahou fondu, ale konkrétní priority a cíle si určuje každá členská země sama. Jeden z takto konkrétně definovaných programů je směřován do rozvoje lidí a vychází z Evropského sociálního fondu (ESF), který má obecně stanovené pilíře. V České republice konkrétní podobu naplňování rozvoje lidí určuje programový dokument, který se jmenuje **Operační program rozvoj lidských zdrojů** (OP RLZ)⁷³. V tomto programu je jedno konkrétní opatření, tedy jedna ze čtyř hlavních kapitol, na jejíž naplňování konkrétními projekty je vyčleněno 54 milionů EUR z celkových 422 milionů EUR na celý program⁷⁴, zaměřeno na sociální integraci a rovnost příležitostí. OP RLZ není jediným programovým dokumentem, který podporuje sociální

⁶⁸ Castells 2001, s. 265.

⁶⁹ Kleinová 2005.

⁷⁰ Toto tvrzení by snadno mohlo vést k závěru, že ICT znalosti jsou všelékem na sociální problémy lidstva. Tak jednoduché to samozřejmě není, i když výzkumy ve Skotsku například ukázaly, že bez ohledu na to, kde má být nezaměstnaný umístěn, se jeho šance na trhu práce výrazně zvyšují, má-li patřičné jazykové a ICT dovednosti. I když tato strategie reálně funguje, může se jednat o krátkodobé řešení, v horším případě může dlouhodobé a neměnné prosazování této strategie založit novou nerovnováhu. Navíc, u některých sociálně vyloučených skupin tento princip nefunguje, protože – jednoduše řečeno – jsou natolik diskriminované, že jim ani srovnatelné znalosti nevyrovňají šance v uplatnění ve společnosti. V České republice je takovým příkladem romské etnikum.

⁷¹ <http://europa.eu.int/comm/education/programmes/socrates/erasmus/guide/bologna.pdf>

⁷² cit. podle Akčního plánu eEurope+ 2003, s. 16.

⁷³ Takto se program jmenoval v programovém období 2004-2006, v programovém období 2007-2013 jej vystřídal Operační program Lidské zdroje a zaměstnanost (OP LZ).

⁷⁴ Dodatek 2006, str. 93.

integraci a rovnost příležitostí; rovné příležitosti jsou navíc jedním ze čtyř tzv. horizontálních témat, což znamená, že všechny projekty realizované v rámci podpory z ESF musí v sobě integrovat princip rovných příležitostí. Konkrétní podoba aktivit naplňujících opatření na podporu sociální integrace a rovnosti příležitostí dokládá výše zmíněnou hypotézu, totiž víru, že dosažení určitých znalostí a dovedností napomůže lidem vyloučeným ze společnosti se do ní navrátit a těm, kteří jsou takovým vyloučením ohroženi, zvýší šance, aby se tak nestalo.

Druhým příkladem aplikace výše zmíněné hypotézy je horizontální princip označený jako **Accessibility** (dostupnost), který prochází aktivitami EU směřovanými k rozvoji informační společnosti. Co se týče oblasti informačních a komunikačních technologií (ve skutečnosti je koncept *Accessibility* širší), jedná se o podporu a prosazování takových produktů a služeb, které jsou a nebo mohou být přístupné co největšímu počtu uživatelů. *„Dostupnost znamená integraci všech uživatelů do informační společnosti, tzn. starších osob, hendikepovaných osob a též osob pocházejících ze slabších prostředí. K tomu dojde jedině tehdy, pokud budeme vytvářet produkty a služby, které budou přístupné co nejširšímu spektru uživatelů.“*, uvádějí oficiální stránky Evropské unie.⁷⁵ V rámci této koncepce vznikla iniciativa **Design for All** (Návrh pro všechny⁷⁶), která prosazuje tvorbu takových produktů, které mohou být jednoduše a bez složitých modifikací použitelné pro danou uživatelskou skupinu, které používají standardní a jednoduše použitelná rozhraní apod⁷⁷.

Srovnání situace ČR s trendy ve vyspělém světě, které jsem stručně představila v kapitolách 3.1.1 až 3.1.5, sice neukazuje na extrémní odchylky, nicméně naznačuje, že v ČR existují rezervy, které je třeba rozvíjet. Každé porovnávání napříč mnoha různými zeměmi a územími (OECD srovnává například USA, Kanadu, Austrálii a Velkou Británii se zeměmi severu Evropy, zeměmi jihu Evropy, ale také např. Mexikem nebo asijskými zeměmi) s sebou nese rizika zjednodušení, přehlédnutí specifik daného území, doby účinnosti národních politik (u nás příslušné statistické ukazatele významně poskočily s dobou nastartování celonárodního programu *Internet do škol*) a rozdílů mezi srovnávanými zeměmi. Pokud se totiž srovnáváme pouze s průměrem zemí **OECD**, ve většině takových srovnání vycházíme uspokojivě. Přínosné je jistě pro ČR srovnání se zeměmi EU a především takovými, kterým se chceme podobat. Například ve srovnání se severskými zeměmi Evropy, jako jsou Finsko, Švédsko a Dánsko, nevyházíme „vítězně“ nikdy. Země severu Evropy a Ameriky jsou totiž extrémně vpředu oproti ostatním zemím. A nejen to: ukazují nám zmíněné rezervy, které máme,

⁷⁵ http://europa.eu.int/information_society/topics/citizens/accessibility/dfa/index_en.htm.

⁷⁶ Překlad podle české verze Akčního plánu eEurope+ 2003, s. 23.

⁷⁷ Akční plán eEurope+ 2003 uložil kandidátským zemím do konce roku 2002 zajistit zřízení a síťové propojení národních středisek kvality, v rámci „Návrhu pro všechny“; viz http://europa.eu.int/information_society/topics/citizens/accessibility/dfa/index_en.htm. Pokud je mi známo, žádné takové středisko v České republice založeno nebylo.

například možnosti **efektivnějšího využití ICT ve školách a většího propojení využívání ICT s procesem výuky** (v ČR je např. poměrně vysoké procento těch, kteří počítač pro přípravu do školy nepoužívají vůbec). Česká republika by tedy měla zaměřit nejen na vybavenost škol, ale především na vhodnost tohoto vybavení a strategie jeho efektivního nasazení pro zlepšení kvality výuky a rozvoje učitelů. Jak ukázala analýza ICT sektoru, zaměstnanosti a vzdělávání zaměstnanců firem⁷⁸, spíše než konkrétní znalosti specifického software jsou požadovány **schopnosti adaptability, flexibility a celoživotního učení**. Právě rozvoj pedagogů a dalších aktérů přímo působících na kvalitu vzdělávání (tedy například také knihovníků) je tím, na co se bude více zaměřovat budoucnost.

Ke zpětnému hodnocení národních a regionálních politik a jejich lepšímu nasměrování slouží mj. různá sledování a šetření. Data použitá v předchozí podkapitole však velmi často pocházejí z jednorázových nebo zcela nových výzkumů, kde je velice těžké stanovit „konečný verdikt“ a z něj odvozovat trendy. Jde totiž o to, **aby bylo založeno koncepční, dlouhodobé sledování, které bude možné srovnat se stejnými nebo podobnými sledováními v ostatních zemích a za jednotlivá časová období** (nejen roky, které používá OECD, ale u nás data spuštění určitých politik nebo opatření) a dále aby toto hodnocení nesledovalo pouze počty studentů, počítačů a internetových přípojek, nýbrž aby předkládalo hodnověrné podklady pro sledování kvality výuky ICT a dopady zavádění ICT do výuky. Je nebezpečné vyvozovat závěry z jednorázových šetření, stejně jako sledovat pouze ty jevy, které jsou měřitelné. Právě odraz politik nasměrovaných na oblast rozvoje informační společnosti se komplexně sleduje velmi obtížně. Je důležité si uvědomit, že kromě kvantitativních dat **je důležité provádět také kvalitativní hodnocení, obě sledování kombinovat a pečlivě analyzovat** a výsledky pak promítat do procesu plánování. Principu tvorby strategií, jejich zavádění a vyhodnocování je věnována celá kapitola 4; na otázku, jak by mohla přispět informační věda k efektivnímu a kvalitnímu sledování, vyhodnocování a ovlivňování rozvoje informační společnosti včetně eliminace výše popsaných rizik, se pokouší odpovědět kapitola následující.

3.1.7 Jak může informační věda přispět k řešení problému digitální propasti?

Konkrétní řešení překonávání digitální propasti ve smyslu zvyšování gramotnosti občanů, podpory celoživotního vzdělávání a zamezování sociální exkluze v informační společnosti se rozkládají do několika specifických směrů v současných národních a evropských politikách. Politiky, které ovlivňují oblasti, jimiž se zabývá tato práce, musíme hledat v průsečíku

⁷⁸ Jedličková 2004, s. 47-48.

intervencí, strategií a komunikačních procesů usilujících o **rozvoj informační společnosti** (což většinou obnáší rozvoj ICT infrastruktury, podnikání, elektronického obchodu a výzkumu), **prevence a odstraňování sociální exkluze** (relevantní našemu tématu jsou politiky požadující zajištění dostupnosti vytvářených služeb a nástrojů ICT pro všechny občany a všechny takové služby, které jsou veřejné) a **rozvoj gramotnosti** v nejširším slova smyslu (od vzdělávání přes komunikaci ve veřejném sektoru až po kultivaci médií jako pilíře demokracie). Kapitola 4 shrnuje klíčové politiky, které více či méně ovlivnily a ovlivňují oblast záběru této práce. Smyslem tohoto shrnutí není vyčerpávající, historicky přesný přehled, ale analýza návazností, souvislostí a překryvů těchto politik za účelem zjištění trendů ve vývoji strategického řízení rozvoje informační společnosti v EU. Na kapitolu 4 se tedy odvolávám – zejména – v závěrech této části textu.

Ukazatele rozvoje informační a komunikační infrastruktury v České republice, které jsem popsala v podkapitole 3.1.1, mimo jiné odhalují, že **pozitivní vliv mohou mít dobře promyšlené a zacílené politiky a jejich efektivní implementace**. V posledních letech se pozitivně projevil především vliv projektů spojených se státní informační politikou, podpora plynoucí z programů EU na pomoc rozvoje ICT a informační společnosti, postupná liberalizace trhu s telekomunikacemi a rozvoj alternativních operátorů a služeb. Lze předpokládat, že pozitivní vliv bude mít i pokračování aktivit spojených s iniciativami pod společným jmenovatelem eEurope, v současné době je to tedy iniciativa i2010. Kromě infrastrukturní bariéry je třeba řešit i překážky finanční, protože obecně se ukazuje, že v zemích, kde nejsou poplatky za užívání internetu měřeny na množství přenesených dat nebo čas, tráví uživatelé více času na internetu než v zemích, kde uživatelé platí podle délky připojení, příp. podle množství přenesených dat.

Celosvětový trend však ukazuje, že **základní vybavenost ICT není klíčovým problémem**. Pozornost se nyní obrací na **kvalitu zapojení ICT do činnosti subjektů, zvýšení efektivity využívání ICT, rozvoj znalostí a dovedností především formou celoživotního učení, inovace a bohatost nabídky služeb a aplikací vč. kvalitnějších služeb občanům, rozvoj obchodu a podnikání, výzkum a vývoj vč. reorganizace podnikatelských procesů implementací ICT**. Iniciativa i2010 akcentuje řešení problému sociálního vyloučení, a to tím, že jednak obecně deklaruje, že usiluje „o rozvoj takové informační společnosti, která nebude nikoho vynechávat či vylučovat a prostřednictvím použití uživatelsky příjemných informačních a komunikačních technologií bude nabízet vysoce kvalitní a dostupné veřejné služby“⁷⁹, ale navíc v jejím rámci vzniká **iniciativa eInclusion**. Ministři členských států EU, přistupujících států, kandidátských zemí, států

⁷⁹ Viz <http://www.micr.cz/eu/i2010.htm>.

ESVO a EHP podpořili 12. června 2006 na ministerské konferenci „ICT for an Inclusive Society“ cíle eInclusion a přijali následující cíle formou ministerské deklarace:

- zvýšit využívání internetu skupinami obyvatel, které nemohou plně využívat výhod informační společnosti (např. senioři, hendikepovaní nebo nezaměstnaní);
- zvýšit pokrytí vysokorychlostním internetem do roku 2010 nejméně na 90 %;
- zajistit, aby do roku 2010 webové stránky všech veřejných institucí byly v souladu s pravidly přístupnosti webu.

Podle oficiálního zdůvodnění uveřejněného na stránkách Ministerstva informatiky ČR se odhaduje, že „30 až 40 % evropských občanů nemá možnost plně využívat výhod informační společnosti z důvodů nedostupnosti přístupu k internetu, nepřístupnosti webových stránek..., ICT znalostí nebo jiných překážek. Ačkoliv počet broadbandových přípojek stoupl v roce 2005 o 60 % a Evropa v tomto ohledu poprvé překonala Spojené státy, celkově broadband využívá pouze 13 % obyvatel Významné rozdíly přetrvávají mezi městskými a venkovskými oblastmi. Jen 10 % obyvatel nad 65 let v EU používá internet, pouze 3 % webových stránek veřejných institucí jsou v souladu s minimem standardů pro přístupné ... webové stránky. To znamená opravdový problém pro handicapované. Z toho důvodu je velké procento evropské populace zčásti nebo zcela vyloučeno ze sociálního a ekonomického života. Evropa tím ztrácí konkurenceschopnost na trzích práce, výrobků a služeb. **ICT však mohou napomoci vyloučeným skupinám zpět na trh práce a tak přispět k evropskému cíli 70% zaměstnanosti**“⁸⁰.

Výše uvedené vyjádření naprosto otevřeně deklaruje víru ve znalosti a dovednosti v oblasti ICT jako pomoc při integraci vyloučených nebo vyloučením ohrožených skupin obyvatelstva do společnosti. Hlásí se k pragmatickému přístupu k tomuto problému; cílem integrace je zaměstnanost, ekonomický růst a konkurenceschopnost na globálním trhu. Integrace tedy sleduje cíl vrátit jednotlivce či skupinu na trh práce, sociální začlenění je touto optikou viděno jako důsledek zaměstnanosti. Jak jsem již naznačila v poznámce pod čarou číslo 70, může být tento princip zjednodušením problému ve smyslu postulování realizovatelného a měřitelného řešení. Z filozofického hlediska tyto hypotézy staví na tradici dominantních zemí EU, kdy práce je chápána jako socializační činitel, práce „dělá člověka člověkem“, tedy tvorem akceptovatelným většinou společností.

⁸⁰ Viz <http://www.micr.cz/scripts/detail.php?id=3578>. (zvýraznění v textu citace autorka)

Jaké může informační věda přinést alternativy k tomuto diskurzu a jak může přispět k řešení složitých sociálních dopadů rozvoje informační společnosti?

Překonání digitální propasti bylo a zřejmě ještě zůstane významným problémem rozvoje informační společnosti. Informační věda věnuje tomuto problému specifickou pozornost: zkoumá jeho příčiny s použitím vlastního výzkumného aparátu, identifikuje modely dobrých řešení, iniciuje patřičný mezioborový výzkum, kriticky se zamýšlí nad stávajícími přístupy k překonání digitální propasti a předvídá budoucí vývoj. Výstupy z tohoto zkoumání by se pak měly – obecně řečeno – 1) promítat do formování strategií a jejich nástrojů pro konkrétní řešení překonání digitální propasti a 2) do přenosu know-how (sdílení a rozvoje dobrých příkladů praxe). To může znamenat např. formulaci doporučení pro konkrétní politiky rozvoje informační společnosti (mám na mysli všechny politiky, které jsou v daném případě relevantní, např. podle výše uvedených okruhů), nebo může jít o tvorbu a úpravy kurikula předmětů v rámci výuky informačních studií a knihovnictví ve vztahu k požadavkům trhu práce a vývojovým trendům. Knihovny (zejména pak veřejné knihovny) by měly do svých vlastních cílů a činností integrovat principy prevence sociálního vyloučení, testovat a ukazovat ostatním institucím efektivní způsoby takové prevence. Měly by být **aktivním činitelem v oblasti realizace smysluplných politik vedoucích k odstranění sociální exkluze v důsledku rozvoje informační společnosti, a to od garance dostupnosti kvalitních informačních a komunikačních technologií v co nejpestřejší škále nabídky (tedy i multimedialní pomůcky, e-learning a high tech zařízení) a potřebné instruktáže až po systematické zvyšování informační gramotnosti občanů, podporu celoživotního učení a zvyšování kvality vzdělávání cestou efektivní integrace knihovnicko-informačních služeb do vzdělávacího procesu.** Tyto konkrétní zkušenosti a modely řešení by měli informační specialisté dále přenášet na ostatní instituce, měli by se stát školiteli a výzkumníky v aplikačních rovinách, např. pro oblast eGovernment, eInclusion a human-computer interaction (HCI).

Uvedené procesy již v českých knihovnách probíhají, několik knihoven už má zkušenosti s implementací **ESF**, pomocí hendikepovaným občanům a prací se sociálně vyloučenými skupinami. Osvědčilo se inspirovat se dobrými příklady ze zahraničí, například v oblasti implementace nového pojetí služeb ve smyslu tzv. *information commons*, méně úspěšné jsou zatím činnosti v oblasti výzkumu a podpory vzdělávání (*learning commons*).

3.1.8 Která současná a budoucí řešení jsou relevantní, efektivní a efektivní ve snižování stávajícího či zamezování potenciálního růstu digitální propasti?

Nejdůležitější národní a evropské politiky v oblastech, které přímo nebo nepřímo souvisejí s tématem této práce, lze – jak již bylo uvedeno – rozdělit do tří okruhů: na politiky zabývající se rozvojem informační společnosti, politiky zaměřené na rozvoj vzdělávání a gramotnosti a politiky napomáhající zamezení sociální exkluze. U vzdělávacích a informačních politik lze konstatovat, že jejich start kolem roku 2000 znamenal především obrovské a plošné investice do infrastruktury a zaměření na posilování existujících struktur (školský systém, národní centra počítačové gramotnosti, centra Návrhu pro všechny, sítě školních středisek, centrální portály pro e-obchod atd.). Tyto politiky bezpochyby přinesly úspěch, který se projevil nejen v pozitivních statistikách měřících vývoj v dané oblasti, ale také iniciací dalších nezbytných změn, např. liberalizace telekomunikačního trhu, zpestřování nabídky služeb poskytovatelů internetu, konkurence na trhu s multimediálními výukovými pomůckami. Kromě mnoha jiných dopadů byl také zaveden systematický a soustavný monitoring a evaluace rozvoje těchto oblastí, ze kterých pak přicházela řada dalších podnětů. Mezi nejsilnější jistě patřila také varování týkající se zaostávání některých sociálních skupin. Přibližně kolem roku 2005 se politiky rapidněji mění v reakci na tento vývoj: integrují do sebe horizontální přístupy, které mají zajistit jemnější pohled na problematiku, větší citlivost pro potřeby různých skupin a přesnější tvorbu nástrojů a služeb s ohledem na tyto skupiny. Kromě proklamací je však potřeba také sledovat, s jakými efekty ta která politika vychází, zda nejen zasahuje určený cíl, ale zda také dochází ke zmírňování problémů spojených s vyloučením určitých skupin nebo regionů z informační společnosti. V následujících bodech jsou shrnuta **základní pozorování ve vývoji evropských a národních politik dotýkajících se řešení digitální propasti v důsledku rozvoje informační společnosti v tom smyslu, jak ji chápe tato práce**. Tato pozorování staví mj. na zjištěních uvedených dále v kapitole 4:

- národní politiky v daných oblastech kopírují dění v EU, dříve existující národní politiky (např. u nás [SIP](#)) se přizpůsobují aktuálním evropským politikám a koordinují další vývoj s nimi; existují však také rozdíly v situaci v nových členských (kandidátských) zemích EU, které jsou zpravidla zohledněna při aktualizaci akčních plánů a vyhodnocování dopadu příslušných politik (např. začátek harmonizace EU a národních politik v oblasti eEurope směřoval v kandidátských zemích k urychlení reform, modernizace ekonomik, zvyšování kapacity budování institucí a zlepšení celkové konkurenceschopnosti s ohledem na specifické poměry v těchto zemích);

- strategické přístupy ke vzdělávání, sociální kohezi a rozvoji informační společnosti postupují současně, např. kolem roku 2000 byly klíčové politiky v těchto oblastech shodně zaměřené na rozvoj infrastruktury, kolem roku 2005 kulminuje téma sociální nerovnosti a nutnosti podrobnějšího zkoumání, co je to „dostupnost“ a „kvalita“, neboť se ukazuje, že původní proklamace „XY pro všechny“ neznamena v konkrétní aplikaci otevření informační společnosti opravdu všem sociálním skupinám; objevuje se proto nutnost podrobnějšího a přesnějšího zkoumání potřeb konkrétních skupin (např. zdravotně postižených, mladých lidí, nízkokvalifikovaných lidí, starších občanů apod.);
- existuje určitý časový odstup mezi vznikem problému, vypracováním a přijetím strategie jeho řešení na úrovni EU a přenesením tohoto principu na národní úroveň; jak se však ukazuje, toto „zpoždění“ není příčinou digitální propasti mezi EU 15 a novými členskými zeměmi a kandidátskými zeměmi;
- navzdory přijatým strategiím a existujícím politickým, finančním a organizačním nástrojům jejich implementace se překonání (příp. alespoň zastavení růstu) digitální propasti a prevence sociálního vyloučení u některých skupin nedaří; jedná se o skupiny, které nemohly být efektivně osloveny plošnými a/nebo jednorázovými intervencemi (na rozdíl např. od žen, jejichž zaostávání bylo pomocí takových opatření téměř zastaveno), neboť se jedná o skupiny vyžadující odbornou a podrobnou znalost jejich potřeb, náročné metody uzpůsobení ICT, soustavnou přípravu a specifické metody motivace;
- politiky zaměřené na vzdělávací soustavu původně akcentovaly realizaci strategií rozvoje informační společnosti a souvisejících dovedností a znalostí především v rámci školské soustavy; později došlo k aktualizaci některých jejich cílů směrem k větší flexibilitě a prostupnosti vzdělávacího systému, jeho propojení s celoživotním vzděláváním, nutností chápat toto vzdělávání jako proces, který se neuzavírá pouze dobou školní docházky a který musí zaujmout všechny věkové a vzdělanostní skupiny;
- statistická sledování a pravidelný benchmarking je poněkud opožděn za aktuální politikou v dané oblasti, některé aspekty (např. vzdělávání dospělých, prostupnost vzdělávacího systému, přístup zdravotně postižených k ICT apod.) nejsou v pravidelných statistických šetřeních zastoupeny vůbec a sledovány jsou buď *ad hoc* a nebo nesystematicky.

3.2 Pravidla: Bitva o duševní vlastnictví jako symbol střetu starého s novým

Jak už jsem uvedla v úvodu této kapitoly, teorie informační společnosti přináší do informační vědy tři paradigmat: dostupnost, pravidla a bezpečí. V této kapitole se zabývám druhým z uvedených paradigmat, které – stejně jako ostatní dvě - vyvolává změnu v přístupu informační vědy k informační společnosti. Na paradigmatu pravidel totiž demonstruji rozpor mezi jazykem starého média, který, je-li aplikován na médium nové, ztrácí možnost vypovídat o podstatě nového a nutně tak odhaluje své vlastní limity – řečeno parafrází Marshalla McLuhana⁸¹. V kapitole 3.2.1 popisují kulturu *open source*, otevřeného kódu, která byla dominantní v počátcích internetu, kdy vznikalo jeho technologické podloží a základní principy (rozuměj *pravidla*) fungování. Tato kultura nepopírá skutečnost, že každé dílo má svého tvůrce; v rámci *open source* ovšem některá díla vznikají kolektivně, síťově a inkrementálně, což se může dostat do rozporu s tradičním pojetím duševního vlastnictví, které vede lineárně od díla k tvůrci. Nechystám se zde popisovat „historii“ internetu ani argumentovat pro nebo proti přístupu *open source* či myšlenkám vycházejícím více či méně z filozofie této kultury (např. Open Access Initiative). Nejsem historička ani agitátorka. Z hlediska informační vědy je kultura *open source* podnětná ze zcela jiných důvodů. Na přístupu *open source* totiž vyrostla nová média; je to princip, který umožnil jejich rychlý rozvoj a rozšíření a především determinoval jejich kulturu, ve smyslu anglického termínu „culture“, tedy způsobů chování, rituálů, hodnot, pravidel socializace atd. V této kapitole se tedy pokouším ukázat, jaký vliv mají tyto skutečnosti na informační vědu a co z toho může vyplývat pro knihovny.

3.2.1 Kultura open source

Vznik nového média, internetu, jedinečným způsobem popisují dva autoři: Christian Huitema a Manuel Castells. Příběh vzniku internetu byl vyprávěn již mnohokrát, nikde se mi však nečetl tak dobře a nikde tolik nerezonoval s mými argumenty pro změnu paradigmatu informační vědy v době nových médií tak, jako při čtení řádek těchto dvou autorů. Ačkoliv se vzájemně vůbec necitují, oba při svém líčení počátků nového média vyjadřují podobnou myšlenku. Shodují se totiž v tom, že – bez ohledu na jejich rozlišný názor na vojenské podloží internetu – toto nové médium vznikalo na principech *open source*, které determinovaly nejen jeho technologický rozvoj, ale také kulturu těch, kteří jej rozvíjejí a používají. Tento technologicko-kulturní základ, který přístup *open source* vtiskl novému médiu, se jako vodoznak objevuje ve všech sporech „starého s novým“, jako nemožnost

⁸¹ McLuhan 2000, s. 159.

nového média začlenit se plně do tradičních způsobů produkce, identifikace a zpřístupňování dat. Huitema tento princip demonstroval ve své knize „A bůh stvořil internet“ na rozdíl mezi tradičním fungováním pošty a organizací dat v síti internet, když citoval Boba Kahna⁸²: „*Chcete-li uspět při konstrukci sítí, je důležité sledovat, jak to dělá správa pošt a telekomunikací. Je dokonce důležité sledovat to velmi pozorně, abyste správně pochopili jejich [způsoby rozhodování]. A pak musíte udělat přesný opak.*“⁸³ Máme štěstí, že si pro přirovnání tradičního způsobu organizace dat v síti někdo nevzal za příklad knihovny. Je totiž pravděpodobné, že by dopadly podobně.

Kultura *open source* je často dávána do přímého protikladu s komerčními způsoby tvorby. Je skutečně pravda, že oproti dnešní podobě nových médií sehrála komerční sféra překvapivě malou roli v průkopnických časech rozvoje internetu, tj. v 60. až 90. letech. Velké korporace té doby byly podle Castellsova líčení „historie“ internetu v knize „Internet galaxy“ poněkud konzervativní ve svých průmyslových a finančních strategiích, nepřipravené riskovat lidské a kapitálové zdroje. Jako příklad předkládá Castells nabídku privatizace ARPANETu z počátku 70. let, která se setkala s naprostým nezájmem ze strany telekomunikační společnosti AT&T, na níž byla mířena.⁸⁴ Podobný nezájem o nové médium projevoval i Microsoft, který dodnes dohání zaspání při jeho rozjezdu. Mnozí zastánci *open source* si mnou ruce a tvrdí, že internet díky tomu unikl hrozbě omezení komerčním monopolem, který by pravděpodobně technologii nepředvídatelným způsobem zmrzačil. Ať je tomu jakkoliv, internet se ve svých počátcích skutečně vyvíjel v zóně mezi třemi „světy“: vojenskými výzkumnými centry, univerzitními institucemi a svobodnou kulturou otevřeného přístupu.

Podstatou principu *open source* je, samozřejmě, **otevřený přístup ke zdrojovému kódu** a tedy možnost vylepšovat, měnit a využívat práci jiných. To je ovšem pouze „aplikační“ rovina tohoto přístupu. Jde tu totiž o něco podstatnějšího: toto působení uživatelů na technologii internetu totiž proměňuje samotnou jeho podstatu způsobem daleko výraznějším, než tomu bylo doposud u předchozích technologií. Aktivní přizpůsobování (si) technologie jejími uživateli totiž **probíhá v reálném čase**⁸⁵. Tvůrce kódu zveřejňuje průběžně výsledky své práce na internetu, čímž ovlivňuje ostatní tvůrce, kteří jeho práci použijí jako další z nástrojů fungujících v komplexním prostředí internetu, případně na jejím

⁸² Robert E. Kahn se narodil 23. 10. 1938, po studiích pracoval v Bellových laboratořích a jako odborný asistent na katedře elektrotechniky na MIT. Spolu s Vintonem G. Cerfem vymyslel protokol TCP/IP. V roce 1972 začal pracovat v agentuře DARPA, kde téhož roku veřejně představil ARPANET, který tehdy obnášelo spojení 40 různých počítačů. Stal se ředitelem oddělení DARPA s názvem Information Processing Techniques Office (IPTO) a nastartoval největší vládní výzkumný program USA v oblasti počítačů, Strategic Computing Program. Po třinácti letech strávených v DARPA odešel a v r. 1986 založil Corporation for National Research Initiatives (CNRI), neziskovou organizaci, která financuje výzkum a rozvoj Národní informační infrastruktury, projektu na podporu informační společnosti v USA.

⁸³ Huitema 1996, s. 52.

⁸⁴ Castells 2001, s.22.

⁸⁵ Šindelářová 2005, str. 31.

podkladu nový nástroj vytvoří. Internetová komunita se tak stává kolektivním tvůrcem schopným pružně a rychle reagovat na změny uvnitř i vně tohoto prostředí.

Kultura *open source* však není homogenní, nýbrž rozkládá se do rozlišných vrstev či typových skupin. Například Manuel Castells rozlišuje čtyři typy skupin tvůrců internetu: **technomeritokratické elity, hackery, virtuální komunity a internetové podnikatele**. Všechny tyto subkultury mají kořeny v síťové internetu a dohromady splétají nový typ kultury, v němž se snoubí víra v pokrok lidstva díky technologiím, otevřená kreativita, snahy o vytvoření paralelní společnosti a nová ekonomika, která tuto kulturu napájí ohromným přítokem peněz.⁸⁶ V následujících čtyřech podkapitolách se pokusím stručně vystihnout charakter jednotlivých subkultur, které tvoří podle Castellse základy kultury dnešní informační společnosti.

3.2.1.1 Technické elity

Skupina historicky nejstarší se utvářela v prostředí akademických a vědeckých institucí a tedy i její hodnoty pokračují v univerzitní tradici sdílené vědecké činnosti, hodnocení kolegy, otevřenosti v poskytování výsledků výzkumu a prestiže pro autory objevů; jejími příslušníky byli především původní tvůrci architektury internetu. Castells upozorňuje na jejich "modernistickou" **víru v pokrok**, přibližování lidstva k lepší budoucnosti, a to pomocí vědy a techniky. Hlavním měřítkem prestiže je **schopnost rozvíjet společnou technologii**, tedy prostředí, v němž se jednotlivci pohybují, a zároveň společný nástroj, který při tvorbě používají; nejvyšší hodnotu má **technologický objev**⁸⁷. Společenství členů této subkultury vnímá Castells jako sebeurčující se komunitu, kdy hodnocení obecného přínosu jednotlivce stanovuje vždy celá komunita.

3.2.1.2 Hackeři

Subkulturou, která staví na výsledcích i sdílených hodnotách té předešlé, je kultura hackerů. Označení "hacker" je zde nutno chápat v původním významu, tak jak jej vnímají sami počítačová nadšenci, nikoli ve smyslu negativní nálepky, kterou nesprávně používají populární média pro označení kriminálních živlů využívající své technické znalosti počítačů a počítačových sítí k ilegálnímu pronikání do cizích systémů, ať již za účelem osobního obohacení či pouze rozpoutání chaosu; tedy chybně zaměňují hackery s tzv. crackery, lidmi, kteří „rozlouskávají“ (z angl. crack, rozlousknout) ochranné systémy za účelem poškození či zneužití dat. Kultura hackerská je svázána celým souborem pravidel, etiketou i sdíleným politickým přesvědčením; je v ní možné vysledovat i určitou hierarchii. Nejvýraznějším rysem je **zpřístupňování zdrojového kódu**, což umožňuje komukoliv studovat skladbu

⁸⁶ Castells 2001, s.60-61.

⁸⁷ Castells 2001, s.39.

jednotlivých softwarových nástrojů a dále je pak využívat, upravovat a především rozvíjet. Sdílení zdrojového kódu se stalo historickým, strukturálním rysem vývoje internetu, který byl dán nutností komunikovat klíčové technické postupy mezi univerzitami a následně je sdílet v síti. Jako hlavní hodnota hackerské kultury je většinou vyzdvihována **svoboda**, konkrétně svoboda tvorby, svoboda využití jakéhokoliv dostupného poznatku, svoboda dále tento poznatek šířit v jakémkoliv zvolené podobě a jakýmkoliv vybraným kanálem. Podobně jako ve světě umění je i v tomto hackerském důležitou hnací silou radost z tvorby; určujícími rysy jejich komunikace je *neformálnost* – kontakt probíhá pod přezdívkami – a *virtualita* – jen zřídka dochází k setkání komunikujících tváří v tvář⁸⁸.

Aktivistická podstata hackerské komunity se rodí z bojů o obhájení otevřenosti zdroje operačního systému UNIX. Ten se díky tomu, že byl v polovině 70. let volně šířen na amerických univerzitách, stal všeobecně sdíleným softwarovým prostředím, aby na něj o deset let později začaly tvrdě uplatňovat svá vlastnická práva Bellovy laboratoře⁸⁹, které jej původně vyvinuly pro telekomunikační společnost AT&T⁹⁰. Právo na otevřenost softwarového kódu jakožto **novou odnož svobody projevu** začal prosazovat Richard Stallman, programátor Laboratoře umělé inteligence při MIT⁹¹. V roce 1984 založil Nadaci pro volně přístupný software⁸⁹ a vyhlásil princip svobodné komunikace a užívání softwaru za základní právo. V současnosti jsou pokračovateli tohoto směru uživatelé operačního systému Linux, stavícího na architekturu UNIXu a hodnotách zastánců volně přístupného zdroje. Právě s Linuxem se identifikuje hlavní proud hackerské subkultury, v opozici k nejrozšířenějším operačním systémům firmy Microsoft, která zdrojový kód svých produktů tají.⁹⁰

3.2.1.3 Virtuální komunity

Zatímco předchozí dvě subkultury vypovídají o původu a příčinách současné podoby technologického podloží informační společnosti, z hlediska zkoumání sociálních aspektů rozvoje informační společnosti a její kultury jsou velice inspirativní virtuální komunity, pro něž je **primární hodnotou samotné bytí v Síti**. Jedním z obecných principů virtuálně komunitariánské kultury se stala **svobodná horizontální komunikace mnohých s mnohými**. Druhým principem je praxe **samořizení sítě**, tedy možnost otevřená každému jednotlivci vytvořit a uveřejnit novou informaci a tím si síť uzpůsobit svým představám⁹¹.

⁸⁸ Šindelářová 2005, s. 35.

⁸⁹ Free Software Foundation.

⁹⁰ Castells 2001, s.45.

⁹¹ Šindelářová 2005, s. 35-36.

Zakladatelé prvních virtuálních komunit měli blízko k hackerské kultuře, neboť šlo zpočátku především o schopné programátory a technicky vzdělané osoby. Teprve vývoj 80. let umožnil přístup k Síti i technicky nezkušeným osobám, které posléze již výrazně formovaly podoby určujících technologií 90. let, například web. Lidé sdružení v průkopnických sítích [Usenet News](#), [FIDONET](#) či [BBS](#) vyvinuli a rozšířili tyto nástroje: *messaging* – tedy odesílání a přijímání zpráv v elektronické podobě; *mailing-lists* – zájmově profilované seznamy adresátů hromadné elektronické pošty; *chat rooms* – virtuální místnosti, v nichž je možno v reálném čase komunikovat s jinými uživateli; *multi-user games* – hry, na nichž participuje v reálném čase více hráčů; *konference* a konferenční systémy⁹². Tyto komunitariánské nástroje a principy práce v síti se v dnešní době rozvinuly do mnohem více uživatelsky přívětivých a laikům otevřených prostředí. Ze stejných hodnot a principů komunitariánské práce vycházejí dnešní online herní prostředí, virtuální světy (jako např. [Second Life](#)), [peer to peer sítě](#), instant messaging (jako např. [ICQ](#), [Skype](#) apod.), [wiki](#) a [blogy](#). Domnívám se, že právě tato subkultura se výrazně podílí na formování dnešní podoby tzv. [sociálních médií](#).

3.2.1.4 Podnikatelé

Internetoví podnikatelé jsou osoby nebo skupiny, které vyhledávají jednak potenciálně výtěžné nápady či již vytvořené technologické nástroje, jednak investory ochotné do nápadu investovat, či kupce, kteří nový nástroj, službu či know-how odkoupí; hodnotou této subkultury je schopnost **neustálé inovace a realizace nových nápadů, odvaha riskovat, odhalovat nekonvenční řešení a dávat jim šanci na uplatnění**. Díky podnikatelům se **propojují a vzájemně ovlivňují svět byznysu a svět nezávislých**, svobodomyšlných a všesdílejících tvůrců. Ačkoliv se tyto dva světy mohou jevit jako přesná opozita, domnívám se, že oba sdílejí touhu objevovat, rozvíjet a prosazovat nová řešení, a proto je jejich propojení a vzájemné ovlivňování synergické. Bez ohledu na různě ideologicky zabarvené kritiky (Castells je například líčí jako novodobé zlatokopy, kteří parazitují na otevřené kultuře hackerů a jejichž hlavní hodnotou jsou peníze a jejich inovativní utrácení⁹³; mnozí jiní autoři poukazují na řadu podnikatelských kiksů a velký krach IT firem v roce 2000⁹⁴) má podnikatelská subkultura nespornou zásluhu na profesionalizaci, marketingu a rozvoji řady služeb a nástrojů, z nichž některé mohly vzniknout v hackerském prostředí.

⁹² Castells 2001, s.54.

⁹³ Castells 2001, s.55-60.

⁹⁴ např. Croteau, Hoynes 2002, McChesney 2002, Bagdikian 2004, s. 55-73.

3.2.2 Knihovny jako otevřené zdroje?

V této kapitole se zabývám paradigmatem informační vědy, které jsem zjednodušeně označila jako „pravidla“. V předchozím textu jsem se pokusila demonstrovat na konkrétním příkladu z „historie internetu“ příčiny tenze mezi „starým“ a „novým“ a doložit McLuhanovu tezi, že *nová média nelze popisovat jazykem starých médií*. Kromě toho se však pokouším ukázat, že mcluhanovská dichotomie staré-nové je příliš zjednodušující a ve světle současných teorií nových médií⁹⁵ již není udržitelná. Z tohoto důvodu jsem vycházela z jednoho z prvních zdařilých pokusů o vystižení typologie skupin vytvářejících, ovlivňujících a aktivně užívajících internet a síťové prostředí informační společnosti. Ačkoliv je tato typologie poněkud primitivní, ukazuje poměrně zdařile, že pravidla chování síťového prostředí nenastavuje jedna homogenní skupina (navzdory faktu, že některé ze současných teorií nových médií akcentují skutečnost, že původní technická elita skutečně výrazně determinovala současné uspořádání odpovědností, standardů a pravidel chování⁹⁶), ale že vznikají jako výsledek působení různých subkultur, které sdílí navzájem odlišné hodnoty a vycházejí z rozlišných prostředí. Tato kapitola nesloužila v žádném případě k vyčerpávajícímu popisu historie internetu či obhajobě jedné nebo druhé z těchto subkultur, ale naopak jako východisko pro pochopení podstaty některých současných tenzí, které ovlivňují také oblast informačních a knihovních služeb tak, jak je vymezuje informační věda. Můžeme si položit například otázky: **Mohou konvergovat sítě knihoven a síťové internetové kultury? Jakou inspiraci může knihovnictví čerpat ze znalosti subkultur internetu? Jaký vliv má kultura *open source* a *self publishing* na služby knihoven? Jinými slovy, mohou se knihovny stát otevřenými zdroji?**

Knihovny jsou založené jako síť; principy síťové spolupráce, sdílení a společný rozvoj norem, standardů, osvědčených postupů, znalostí i některých zdrojů (vytváření souborných katalogů, konsorcií či informačních bran) a zároveň respektování určité hierarchie jsou jim vlastní. Z poznatků o kultuře *open source* lze mj. vyčíst, že podpora svobodné a otevřené tvorby, sdílení know-how a jeho společné rozšiřování v rámci sítě je skutečně tím, co přináší pokrok. Z tohoto důvodu se domnívám, že by knihovny měly akcentovat **podporu svobody projevu a tvorby ve virtuálním prostředí ve smyslu *open source***. Tímto nenabádám k ignorování autorských práv, ale vycházím z prací současných autorů, jako je např. Lawrence Lessig, který poukazuje na nebezpečí umrtvení inovací, kreativity a svobodné tvorby, převáží-li kontrola ze strany prodejců informací nad svobodou jejich uživatelů⁹⁷. Andrew Shapiro dokonce namísto „informační revoluce“ označuje současný proces změny

⁹⁵ Bolter 1998, Chun a Keenan 2006, Lovink 1996, Manovich 2000 a Skenderija 1999.

⁹⁶ např. Galloway 2006, s. 187-198.

⁹⁷ Lessig 2001.

jako „control revolution“, tedy tvrdí, že podstatou změny není to, jak vytváříme, publikujeme a komunikujeme informace, zkušenosti a zdroje, ale kdo tyto procesy kontroluje⁹⁸. Knihovny by křehkou rovnováhu mezi pravidly a kontextem, pohodlím a svobodou volby, pořádkem a chaosem, individuem a společností a trhem a vládou měly vyjednávat na poli zpřístupňování a šíření informací, zkušeností a zdrojů, kde některá z pravidel, vycházejících z tradičního procesu tvorby, produkce a šíření informací, nejsou schopna zároveň zahrnout současnou síťovou, kolektivní (sociální) podobu tvorby a posuny moci a kontroly⁹⁹.

Perfektní alternativou tradičního, lineárního, jednosměrného a časově omezeného spojení mezi tvůrcem, zpracovatelem a uživatelem v síťovém prostředí je právě kultura virtuálních komunit. V rámci těchto komunit vznikají díla **kolektivně**, resp. principy autorství a autority (z pohledu tradičního knihovnictví) nemizí, ale mění se; **díla se proměňují v závislosti na čase či momentální konfiguraci nebo dotazu klienta** a především vznikají nikoli uložením dokumentu na vymezené místo, ale **spojením**, tedy vznikají ze samotné fluidní podstaty sítě. Díla takto vytvářená, šířená a používaná se stávají legitimním, masovým a rovnocenným zdrojem znalostí vedle tradičních zdrojů, jako jsou například kapitoly z knih nebo články z časopisů, a navíc jsou tím, co **utváří momentální podobu sítě a determinuje její další vývoj** – každý zásah klienta do sítě (dotaz, publikování libovolné informace, přihlášení do sítě, přenos dat, výpočet apod.) *de facto* mění její podobu. Jinými slovy, **užití díla mění dílo samo. Jak reaguje současné knihovnictví na tuto kulturu self publishing, fluidní povahu děl na síti, kolektivní autorství a permanentní proměnu sítě, které existují právě a jenom díky jejich užívání?**

Domnívám se, že zkušenosti z kultury virtuálních komunit, především pro jejich schopnost vytvořit a inovovat uživatelsky přívětivé služby a nástroje, mohou být skvělou inspirací pro strategii modernizace stávajících služeb knihoven a zavádění služeb zcela nových. V současné době výše uvedeným způsobem vznikají například otevřené encyklopedie (wikipedie), virtuální úložiště dat, velkou výzvou tradičnímu knihovnictví je fenomén sociálních médií a Web2.0, inspirací jsou určitě možnosti simulace virtuálních knihoven v prostředích podobných Second Life jako extenze stávajících „commons“. Knihovny by však měly **hledat inspiraci ve všech subkulturách internetu**, které jsou úspěšné v jeho formování a vývoji; například podnikatelská kultura může být inspirativní v metodách hledání nových řešení a strategií jak „prodat“ a zkvalitňovat informační (knihovní) služby.

⁹⁸ Shapiro 1999.

⁹⁹ Rozhodně zde netvrdím, že se nic z toho, co navrhuji, již neděje, a to jak na národní úrovni, tak i na mezinárodní poli. Konference, společné projekty, existence a činnost asociací a různých sítí a sdružení knihovníků a knihoven, iniciativy vedoucí ke změnám v legislativě a/nebo standardech jsou velkým přínosem. Nemám zde ambici postihnout danou problematiku do detailu, neboť byla do větší hloubky zpracována v řadě odborných a absolventských prací. Zde mi jde o to, vidět **komplexnost a vzájemnou provázanost** těchto okruhů problémů.

3.3 Bezpečí: knihovna jako Superpanoptikum

Pokusila jsem se dokázat, že knihovny by měly být otevřeným zdrojem a aktivním činitelem svobody projevu ve virtuálním prostředí. S tím přímo souvisí požadavek, aby zároveň hrály aktivní roli v ochraně svobody jednotlivce nebo skupiny před vlastníky kódu a databází. Téma svobody je totiž pro mne klíčové k pochopení podstaty výzev pro informační vědu, podstaty změny paradigmat. V této kapitole chci navázat na předchozí argumentaci a na rozboru role knihoven v zpřístupňování informací v síťovém prostředí ukazuji podstatu nového paradigmatu, které jsem stručně nazvala „bezpečí“. Domnívám se, že v různých pracích autorů, kteří se zabývají teorií informační společnosti, nalezneme jako táhnoucí se červenou nit dilema svobody a bezpečí. Současné úvahy o tomto dilematu stále zůstávají pod výrazným vlivem díla francouzského filozofa Michela Foucaulta, který svobodu a bezpečí staví jako opozita – bezpečí je zajištěno na účet ztráty svobody. Historickým pohledem na technologii moci a biomoc se zabývá mj. Foucaultova kniha *Dohlížet a trestat*, které dominuje popis principů utváření podmínek pro výkon moci nad masou (biomoc) na modelu Panoptika. Panoptikum bylo původně architektonickým návrhem vězení, v jehož středu je strážce, který může sledovat každého vězně jednotlivě, přičemž ani jeden z takto sledovaných a vzájemně izolovaných vězňů neví, zda se na něj strážce v daný moment dívá či nikoliv. Namísto stávajících modelů pro popis surveillance nabízím model Superpanoptika. Moje kritika stávajících přístupů v teoriích surveillance vychází z následujících tezí: 1) technologii moci nelze uspokojivě popsat pomocí modelu Panoptika, který používá Foucault a texty, které na jeho teoriích staví, 2) knihovnu v síťovém prostředí nových médií je třeba redefinovat ve smyslu jejího opodstatnění v informační společnosti.

3.3.1 Chodíme do knihovny, nebo ony k nám? Pokus o redefinici knihovny

První odborné texty, které začaly reflektovat příchod nových médií, vždy začínaly exkurzem do „historie“, smrští názvů různých sítí a služeb a výpisem všech technologických komponent. Autoři se vyžívali v konspiračně laděných popisech temného vojenského podhoubí internetu nebo naopak nekriticky oslavovali novou, svobodnou a otevřenou kulturu internetu pod zaklínadlem s názvem *open source*. Ani jedno ani druhé nemám nyní v úmyslu. Předně, nechci a nemohu hodnotit nová média v intencích zla a dobra; nebudu hodnotit ani metody a techniky *surveillance* – o kterých zde především chci pojednat – tak, že bych hledala přínosy a rizika jednotlivých aspektů. Na základě kritického rozboru modelů *surveillance* nabízím model *Superpanoptika*, který dle mého názoru nejlépe vystihuje

změnu paradigmatu a jehož součástí jsou bezpochyby i knihovny. K tomu ale musím v úvodu objasnit, jak chápu termín *knihovna*, aby byl následující text správně pochopen. Nemám vůbec pochyby o tom, že všichni mají nějakou představu o tom, co knihovna je. Nebo si to alespoň myslí...

V tomto textu totiž nechápu knihovnu jako instituci, ale jako **organizovaný systém algoritmů nad o/vy/mezeným souborem dokumentů**. Nehovořím zde jen o knihovnách, jejichž instituce mají ono slovo ve svém názvu či v názvu některé ze svých organizačních jednotek. Ve své podstatě je knihovnou způsob uspořádání soukromé sbírky zaznamenaného poznání každého z nás – bez ohledu na to, jak je veliká nebo hodnotná z hlediska tržní ceny. Nedávno u mě bylo pár lidí na návštěvě a jedna návštěvnice zvolala, že mám krásnou knihovnu. Pýcha absolventky knihovnictví mě zřejmě zaslepila, začala jsem líčit rafinovanost, s jakou je rozsáhlá a podvkrát zděděná knihovna uspořádána. Než jsem stačila vylíčit onen soubor „algoritmů“, které jsem musela použít pro uspořádání všech zděděných i vlastních knih tak, abych se v nich vyznala, zarazil mě jeden z přihlízejících. Ona návštěvnice totiž nemyslela moje sofistikované třídění vzniklé kombinací jazykového hlediska, hlediska původu, vzhledu knižního hřbetu, žánru a předmětu, ale onu dřevěnou skříň, ve které se nacházel obsah, nad kterým jsem ony algoritmy vytvořila. Profesor Jiří Cejpek používal v textech o informační vědě termín „osobnostní fond“ a právě tento pojem mě inspiroval k tomu dívat se na problém knihoven a knihovnictví vně prizmatu existujících institucí. Každý člověk přece kolem sebe má určitým způsobem organizované vědění, ať již v podobě uspořádaných knih ve skříni, papírů na stole, vědomostí v hlavě či souborů v počítači, přičemž neexistuje kodifikovaná, jediná a závazná metoda třídění tohoto osobnostního fondu. Přesto ale existuje soubor algoritmů, pomocí nichž každý jedinec přistupuje k informacím z tohoto souboru, přičemž je potřeba zdůraznit, že tyto algoritmy mohou být různě efektní a efektivní.

Knihovny jako instituce byly vystavěny kolem dokumentu. Z hlediska informační vědy, která se zabývá fenoménem informace bez ohledu na její fyzickou podobu a celým procesem vzniku a užití informace, postihují knihovny jen výšeč těchto procesů a jen některé instance informace. V této kapitole se pokusím ukázat, že je důležité **chápat knihovnu jako způsob organizace znalostí a inteligentní rozhraní mezi těmito znalostmi a klientem (člověkem, institucí, jiným rozhraním nebo strojem)**.

3.3.2 Surveillance je svoboda

Začněme rozborem *Panoptika* jako jednoho z modelů ke studiu metod a technik *surveillance*. Předně bych měla objasnit termíny, které zde používám v původním anglickém znění: význam termínu *Panoptikum* s ohledem na jeho užití v tomto textu a použité teorii a výraz *surveillance*, většinou do češtiny překládaný jako „dohled“. Ačkoliv u nás představa dohledu či dokonce dozoru pravděpodobně spíše vyvolá negativní pocity, **můžeme termín *surveillance* chápat dvěma způsoby**: 1) dávat pozor ve smyslu hlídat, zda někdo neudělá něco, co jsme mu zakázali, ale také 2) dávat pozor ve smyslu chránit, aby se někomu něco zlého nestalo. Ačkoliv jistě může ochranný dohled napomáhat segregaci a právě pro tento fakt je *surveillance* často dávána do souvislosti se ztrátou svobody a nástupem totality informační společnosti, není pro popis tohoto fenoménu relevantním modelem Orwellův *Velký bratr*. V roce 1949 vyšel antiutopický román *1984* anglického spisovatele George Orwella. Líčí osud úředníka Winstona Smitha, který žije roku 1984 v Londýně ve fiktivní zemi Oceánii. Této zemi vládne absolutní totalita, jejíž ikonou je *Velký bratr*. Z tohoto díla pochází známý výrok „Velký bratr tě sleduje!“, který se stal symbolem pro vyjádření asynchronního, permanentního a všudypřítomného sledování jednotlivců či skupin. *Velký bratr* se tak stal především v populární literatuře symbolem *surveillance*. Domnívám se však, že tento model centralizovaného, hierarchizovaného a organizovaného dohledu neodpovídá současné podobě *surveillance* v informační společnosti. Mimo jiné proto, že *surveillance* je integrální součástí moderní společnosti, bez které nelze zajistit svobodu jednotlivce. Anthony Giddens při popisu *surveillance* v moderní společnosti používá termín *reflexivní modernizace*. Jedinec neustále monitoruje své aktivity a podle jejich vyhodnocení upravuje své jednání. **Modernita tedy dělá ze *surveillance* základní podmínku sociální kontroly, zisku a užití svobody.**

Jsem si vědoma toho, že výše uvedené je pouze jedním ze současných způsobů nahlížení symbiózy *surveillance* a moderní společnosti. Marxističtí kritici například ukazují, že právě infrastruktura *surveillance* posiluje moc určitých institucí, především nadnárodních společností. Jejich argumenty (nejcitovanějším takovým kritikem je zřejmě Herbert Schiller) totiž poukazují na to, že technologie moci a především informace obsažené v databázích nejsou dostupné pro všechny stejně. Rozhodným kritériem je zde vzdělání (schopnost chápat, používat, být si vědom), mobilita (schopnost plynout s informačními toky) a dostupnost (odstranění bariér v přístupu k ICT). Domnívám se, že hlavním argumentem marxistů je fakt, že ani při splnění všech těchto podmínek není dosaženo rovnosti v přístupu k datům a infrastruktuře. V této rovině zní tento argument přijatelně, ovšem tento pohled vkládá pojetí *surveillance* nových médií do pojmového systému existujícího pro masová

média a ignoruje změny, vliv a inovace, které *surveillance* sama přináší. V následujícím textu mě proto zajímá, jak se *surveillance* podílí na kulturních změnách.

3.3.3 Velký bratr nebo malé sestry?

Vraťme se nyní k modelům používaným v teoretické literatuře pro popis fenoménu *surveillance*. Model, který pronikl také do populárního tisku (lidé si zpravidla uvědomují existenci *surveillance* pouze ve chvíli, kdy nastane chyba – teprve v ten moment začne tento problém zajímat masová média), je orwellovská vize *Velkého bratra*, který je za pomoci svých extenzí přítomen ve veřejném sektoru a zároveň penetruje soukromí každého jednotlivce. Vizualizován pomocí velkých obrazovek i nenápadných kamer, vděčně předebral všudypřítomný internet a jiné informační a komunikační technologie, které vyděsily mnohé svým nekompromisním vpádem do soukromí. Současná informační společnost se snad může v určitém úhlu jevit jako *Velký bratr*, ovšem liší se ve dvou, podle mého názoru zásadních, aspektech. Proto považuji za poněkud přesnější, i když ne bezvýhradně akceptovatelný, model *Panoptika*, který využil Michel Foucault a řada dalších teoretiků, kteří vesměs vycházeli z jeho práce.

Prvním aspektem je fakt, že *Velký bratr* popisuje organizovaný, hierarchizovaný a především centralizovaný systém. Techniky sledování jsou vedeny jednotnou ideologií, pro kterou slouží. Dopředu je tedy znám důvod, pro který se monitoring každodenního života provádí, a tento monitoring je vědomý a plánovaný. Pro srovnání s modelem *Panoptika* není důležité, jakými prostředky byly oba modely realizovány, v obou případech jde z pohledu dnešních technologií o velmi primitivní nástroje a navíc ani dnes nejsou technologie *surveillance* zdaleka na vrcholu svého technického vývoje. Důležité je porovnání **procesu jejich vzniku**. Zatímco *Velký bratr* existuje jako vědomý nástroj moci konkrétního režimu, Foucault věnuje nemalou pozornost barvitému popisu zrodu vězení. Právě zrod vězení je pro pochopení principu současné *surveillance* společnosti zásadní: nejde totiž o vědomý, plánovaný, kompaktní a centrálně řízený systém – byť nám jej může Berthamův okrouhlý plán vězení evokovat –, ale o mozaiku nesouvisejících střípků rané historie, z nichž se ani jeden osamoceně nechápe jako příčina existence moderního vězení: zrod trestu jako reakce na kritiku starého režimu, vojenské výcvikové praktiky, plány a postupy zkoušení, architektonické plány věznic atd.¹⁰⁰ Poněkud to připomíná čtení historie vzniku internetu: co bylo příčinou vzniku internetu? V předchozím textu jsem záměrně analyzovala vývoj internetu s ohledem na tuto tezi. Internet nebyl „vynalezen“, nýbrž vzniká díky řadě různých objevů, celkovému pokroku ve vývoji technologií a několika na sobě nezávislých událostí. Na druhou stranu nechci opominout postřeh Manuela Castellse, který si všimá toho, že internet

¹⁰⁰ Foucault 2000.

sice je výslednicí mnoha různých na sobě nezávislých objevů, ale zároveň byly tyto objevy generovány kumulovaně, a to nejen v čase, ale i dokonce v místě. Navzdory tomu ale platí, že tyto objevy nikdo neřídil plánovaně nebo dokonce nikdo s jasným úmyslem od samého počátku nevytvořit síť, která přežije atomový útok. Jak kdysi vtipně poznamenal Christian Huitema – jeden z těch, kteří u zrodu internetu stáli –, kdyby byl internet plánován jako vojenský nástroj, byl by to vskutku velmi špatný plán. Síť nemá žádné centrum, byť je vysoce organizovaná, a proto neexistuje centrum, které by tuto síť mělo pod kontrolou. Navíc většina počítačů nepřežije silnější magnetické záření, natož nukleární výbuch. A pokud by přeci jen přežila Síť, nebyl by tu už nikdo, kdo by ji mohl rozumně použít. Spíše tedy než jeden *Velký bratr* je *surveillance* v moderní společnosti tvořena mnoha *malými sestrami*¹⁰¹, které jenom zdánlivě působí jako celek, neboť fungují na společné platformě: síti. Nejsou ovšem řízeny centrálně, nemusí být hierarchizovány a zjevně ani nemusí být vždy výsledkem pečlivého plánování, jako tomu bylo v případě Velkého bratra či *Panoptika*¹⁰².

Druhým zásadním aspektem je právě výše zmíněná **sít'ovost** *surveillance*¹⁰². Oba modely, Velký bratr i *Panoptikum*¹⁰², jsou koncepce vzniklé na principu masových médií, nikoli sítě. Surveillance v moderní (informační) společnosti však funguje na platformě **nových médií**. V čem spočívá rozdíl? Předně, masová média pracují principem *one-to-many*, tedy jeden nerozlišený signál, který má mnoho příjemců; jeden Velký bratr nebo jeden dozorce, který dle stanoveného diskurzu rozlišuje všechny občany/vězně podle identických kritérií, nikoli na základě momentální konfigurace vytvořené kolem konkrétního občana/vězně. Přejít mezi masovými a novými médii symbolizuje tehdejší velká novinka od firmy Lévi Strauss – totiž nikoli masová výroba džínů, v předem stanovených velikostech, střížích a designech, ale individualizovaná produkce, šitá doslova na míru konkrétního zákazníka. Identifikace konkrétních potřeb a možností individua nebo precizně definované skupiny, která vede k vytvoření produktu nebo služby na míru, tedy jakási nepřímá interaktivita, je předzvěstí nových médií, s tím rozdílem, že nové médium, síť, funguje principem *many-to-many*. Je to tedy komunikace všech se všemi, vzájemná propojenost, obousměrná interakce, především pak personalizace každého konkrétního vstupu do sítě. Při každém vstupu klienta (jednotlivce, instituce, robota, jiné sítě) do sítě se totiž vytvoří zcela specifická konfigurace, *celé informační univerzum se uspořádá do originální mozaiky jako krasohled*¹⁰².

Pro modelování surveillance v sít'ovém prostředí jsem odmítla centralizovaného Velkého bratra i izolované *Panoptikum*¹⁰² a nabízím **model Superpanoptika**. Stejně jako je Síť složena z mnoha sítí, je Superpanoptikum, složeno z mnoha Panoptik, která jsou vzájemně propojená a navzájem spolu mohou interagovat. Podobně je systém vězení zasazen do mozaiky, kterou spolu s ním tvoří podobné systémy pracující na stejné platformě. Moc

¹⁰¹ Castells 1997.

¹⁰² Parafraze Saši Skenderiji.

nespočívá v rukou jednoho Velkého bratra, není homogenní, ale definuje se pouze singularitami, jedinečnými body, jimiž prochází¹⁰³. Ačkoliv Foucault definuje moderní společnost jako disciplinární, není tato disciplína identifikována s žádnou institucí nebo aparátem, protože disciplína je typem technologie, která propojuje a způsobuje konvergenci těchto institucí a aparátů. Jednotlivé části, kolečka systému tak vytvářejí něco, čemu Foucault říká „mikrofyzika moci“. Modelu *Superpanoptika* odpovídá nová topologie společnosti, která nelokalizuje moc v konkrétních privilegovaných institucích, jedincích, skupinách, národech či technologiích, ale do toků mezi prvky sítě. V podobném duchu hovoří Manuel Castells v závěru kapitoly, ve které rozebíral vzájemnou propojenost médií a politiky: „Power is no longer concentrated in institutions (the state), organizations (capitalist firms), or symbolic controllers (corporate media, churches) [...] [t]he new power lies in the codes of information and in the images of representation around which societies organize their institutions, and people build their lives, and decide their behaviour. The sites of this power are people's minds.“¹⁰⁴

Moc, o které se zde mluví, je dána mírou kontroly nad informacemi (obecně daty, viz následující kapitola) a jejich využitím. **Mezi instituce, které ztratily tuto symbolickou moc, podle mého názoru patří i knihovny**. Důvody, proč mě zajímá princip surveillance v informační společnosti s ohledem na roli knihoven v něm, jsou objasněny v následujícím textu.

3.3.4 Databáze konstruuji identitu

Surveillance tedy není výsledkem racionálního plánu ani není v državě konkrétních institucí nebo aparátu. Jak tedy popíšeme *mikrofyziku moci* v současné informační společnosti? Především je důležité se ptát, co nebo koho vlastně sledujeme. Obecně jde o data uložená v databázích, tedy do struktur, které umožňují jejich další třídění, porovnávání, vyhledávání a výpočty rychlostí světla. Soudě podle populárních článků v novinách, mnozí si asi představují, že největší nebezpečí skýtají data uložená v registrech, jako jsou údaje zdravotních pojišťoven, registrace firem, aut a jiného majetku, údaje z policejních a nemocničních databází, finanční data apod. Ve skutečnosti však nejde jen o tyto vědomě zadávané údaje, nad kterými teoreticky existuje kontrola, neboť na ně lze vztáhnout současné zákony – bez ohledu na to, jak účinně. Jedná se zde také o tzv. **transakční data**, tedy data, která generují samy stroje během činností, při kterých s nimi vstoupíme do jakéhokoliv kontaktu. Jednoduše řečeno, jedná se o jakousi elektronickou stopu, kterou za sebou zanecháváme pokaždé, když jsme jakkoliv kontaktováni Sítí, tedy kdykoliv se jen dotkneme některé z entit, která ji tvoří. Přeneseme-li mobilní telefon z jedné místnosti do

¹⁰³ Deleuze 1996, s. 42.

¹⁰⁴ Castells 1997, s. 359.

druhé, zaznamená operátor pomocí sítě *BTS* změnu souřadnic polohy našeho mobilního přístroje bez ohledu na to, zda jsme z něj telefonovali či nikoliv. Řada elektronických stop se generuje automaticky a většina z nich vzniká bez našeho vědomí. Projdeme-li například pod kamerou umístěnou na rušné křižovatce, nemusíme vůbec tušit, zda nás kamera zachytila nebo ne. Často jsou tato data pouze vedlejším produktem nějaké jiné činnosti, sama se však často stávají obchodovatelnou komoditou. Tedy například údaje o použití bankovní karty, nákupech v obchodech, průjezdu určitým místem, hledaných výrazech v Google apod. se mohou automaticky ukládat do databázových struktur, z nichž mohou být buď (opět automaticky) vymazána a nebo extrahována na základě sofistikovaných algoritmů (dotazů).

V tomto bodě většina pesimistických vizí budoucího světa protkaného elektronickými očima končí. Nemám v úmyslu líčit chmury *surveillance*. To, co je podle mého názoru významnější, je totiž to, co se s těmito transakčními daty děje a jak se to děje.

Surveillance totiž monitoringem a sběrem dat jenom začíná. To podstatné jsou algoritmy, metody a nástroje, kterými jsou tato data vyhodnocována, a následné aktivity, které z tohoto soustavného vyhodnocování vycházejí. Aby mohla být data vyhodnocena, musí být uložena v databázové struktuře, která musí každý element jednoznačně odlišit od ostatních elementů v databázi. Zpracováváme-li údaje o jednotlivcích, musí mít databáze jednoznačný předpis na to, jak jednotlivce nejdříve rozčlenit, aby následně mohlo dojít na základě stanovených kritérií k agregacím a analýzám.

Nejdůmyslnější příklady použití takovýchto databází a jejich kombinací se objevují ve firmách zabývajících se průzkumem trhu, jako je např. Claritas Corporation¹⁰⁵. Tato firma kombinuje stovky databází tak, aby získala mj. přehled o spotřebitelských skupinách, jejich podrobných charakteristikách a vzorcích jejich chování (databáze Prizm). Jednotlivci jsou tak z pohledu konkrétní databáze jednoznačně identifikováni a začleněni do jedné z mnoha desítek předdefinovaných skupin. Další komunikace s nimi se pak do jisté míry řídí touto identifikací, tedy například jednateli nově založené firmy je zaslán katalog nabízející úvěrové služby, zatímco ženě ve věku 25-29 let ukázka časopisu o módě.

Nemusí se však vždy jednat jen o nákup zboží a služeb. V současné době vznikají databáze, které na identickém principu rozlišují jedince podle toho, jaký mají vztah k terorismu. Řečeno obecně, stavitel databáze a algoritmů vychází z dosavadních zkušeností¹⁰⁶ a na základě dostupných a kódovatelných informací sestaví klasifikační řád. Tento řád například určuje, že jedinec s identifikovatelnou kombinací charakteristik patří do skupiny potenciálních teroristů

¹⁰⁵ Poster 1996, s. 186.

¹⁰⁶ Kromě přenositelných vzorců chování, charakteristik a faktických údajů mohou výsledné kódování ovlivnit i zavedené kulturní vzorce, stereotypy a předsudky. Ambicí této práce není rozebírat možné důsledky aplikace takových postupů při rozhodování, selekci obyvatel či výkonu řídicí a organizační funkce (státu, firmy). Mnohé z toho velmi bystře zaznamenává i literatura sci-fi, ze současnosti pochází níže uvedený příklad časopisů o životním stylu.

(jde například o kombinaci údajů o původu, zahraničních cestách, oboru studia, výpůjčkách v knihovně a příjmech). Podle mého názoru není nebezpečný samotný sběr takových informací a šetření, ale zásadním je vliv této strukturalizace a hierarchizace na konstituci subjektu. Subjekt je totiž identifikován na základě jen omezeného souboru charakteristik, jinými slovy, informace o subjektu nejsou vyčerpávající a vykazují určitou míru zjednodušení (škálování, zaokrouhlování, přibližné počty). Databáze navíc vytváří kontext, ve kterém je výsledek dotazování považován za pravdivý, jediný platný. Subjekt je algoritmem přidělen do určité skupiny a na základě této identifikace je s ním dále nakládáno; tedy například může být vyhodnocen jako podezřelý z přípravy teroristického útoku nebo jako svolný s koupí luxusního automobilu; na základě tohoto vyhodnocení je buď odveden do vyšetřovací vazby nebo je mu zaslán na domácí adresu značkový katalog nových modelů luxusních vozů.

Příkladem toho, jak databáze konstruuje identitu jednotlivce, jsou současné časopisy o životním stylu. Tyto čistě marketingově založené projekty totiž staví na takto konstruovaných identitách, pro které pak míchají svůdný koktejl spotřebního chování, sdílených hodnot a přání. V literatuře je známý příklad časopisu *Esquire*, který nebyl založen spisovatelem ani novinářem, ale marketingovými specialisty¹⁰⁷. Časopisy pro muže a časopisy pro ženy jsou známé nosiče reklamních sdělení, přesně cílených na konkrétní skupinu vymezenou nejen pohlavím, ale dále věkem a sociálním postavením. Tyto časopisy si „rozporcovaly“ skupinu mužů a skupinu žen na jednotlivé věkové kategorie a společně pak pokrývají (kontinuálně, přecházejíce z jednoho do druhého) tu část populace, která je přínosná pro inzerenty. Reklama je existenční podmínkou těchto časopisů (a nejen jich). Například časopisy určené ženám takto vytvořily zcela novou sociální skupinu – mladé ženy – jejich příslušnice se definují jako ženy mezi 20-28 lety¹⁰⁸ a vymezují se vůči mladším a především starším ženám. Tato vyprovokovaná rivalita mezi (databázově) definovanými sociálními skupinami přesně odpovídá způsobu šifrování reklamního sdělení. Tedy symbolické významy jsou přisuzovány konkrétnímu produktu tak, aby jej jednoznačně oddělily od stejných nebo velmi podobných produktů na trhu a aby přesně korespondovaly se způsobem identifikace (vymezení) dané cílové skupiny. V případě časopisů o životním stylu jsou tímto zbožím marketingem definované sociální skupiny, časopisy tedy „prodávají“ mladou ženu, dívku, mladého muže, muže ve středních letech atd. Můžeme říci, že kroky, které následují za analýzou databází, způsobily sociální a kulturní změnu.

¹⁰⁷ Breazeale 2003, 230-243; Gauntlett 2002, 152-180.

¹⁰⁸ Věkové skupiny mohou být u různých produktů děleny různě, na větší nebo menší úseky. U časopisů o životním stylu jsou zpravidla definovány tyto skupiny: dívky / chlapci, mladé ženy / muži, střední věk a starší ženy / muži. Konkrétní „porcování“ je zřejmé zpravidla z informací pro marketing, viz například základní přehled pro inzerenty v časopisech, které u nás vydává Stratosféra (v polovině roku 2007 to byly: *Esquire*, *Cosmopolitan*, *Harper's Bazaar*, *CosmoGIRL!*, *SPEED*, *Style*, *Redhot*, *SPY*, *Dolce Vita**, *Carauto*, *Jackie*, *Stuff*, *F1 Racing*, *Reload*, *Lucky Star*, *Top Gear* a *Family Star*), <http://www.cosmogirl.cz/clanek.php?clID=116>.

Databáze tedy konstruuji identitu jednotlivce. Síť pracuje v každém okamžiku s velkým množstvím takových databází a je velice pravděpodobné, že je (dříve či později) jedinec identifikován ve více databázích najednou; může mít záznam v databázi místní knihovny, u několika zdravotnických zařízení, u různých online služeb na internetu, policejní záznam spojený s užíváním řidičského průkazu a automobilu, pohybuje se ve veřejném prostoru sledovaném kamerami a používá mobilní telefon a platební kartu. Počet databází, ve kterých jsou zaznamenána data o jednotlivci, odhaduji na desítky až stovky. Tyto databáze (extenze *Panoptika*) spolu konvergují a interagují v síťovém prostředí a vytvářejí tak *Superpanoptikum*. Pokud každá jednotlivá součást Superpanoptika konstituuje subjekt odděleně, pak by naše identita v Síti byla konstruována jako pouhý výčet těchto identit. Domnívám se však, že síťové **Superpanoptikum konstituuje identitu založenou na principu sítě, tedy vytváří ji jako momentální konfiguraci všech dostupných síťových identit.**

3.3.5 All information in all places at all times?

Otazníkem na konci nadpisu jsem nemyslela pochybnosti, zda tohoto ideálu můžeme dosáhnout, ale zda ho chceme dosáhnout. Knihovnickým snem je možnost poskytovat všechny informace pro všechny bez rozdílu a všude dostupné. Jaké podmínky musíme splnit, abychom toho dosáhli?

1. Veškeré vědění je převedeno do digitální podoby a přístupné odpovídajícími médii.
2. Tímto převodem a následných zpracováních nedojde k významné informační ztrátě.
3. Žádná z knihoven (ve smyslu významu tohoto termínu osvětleného v podkapitole 3.3.1 a poznámce pod čarou č. 2) neaplikuje limitovaný přístup.
4. Užití informací není podmíněno politicky, kulturně či jinak.

Ačkoliv většina z těchto podmínek se zdá být nesplněna nebo dokonce nespílitelná, odvažují se tvrdit, že se to týká jen odhadů založených na současných a poznaných možnostech techniky, vědění a lidské práce. A kdyby tohoto ideálu přece bylo dosaženo, byl by skutečným ideálem? Klíčem k odpovědi je podle mého názoru vztah subjektu a vědění. Subjekt se k vědění dostává přes mediátora, v našem textu by mu odpovídala aplikační rovina a inteligentní rozhraní mezi databází a jedincem. Například webový vyhledávač Google překládá dotazy položené téměř v přirozeném jazyce sofistikovaným a utajeným algoritmem, na jehož základě je z databáze vyhledána odpověď na otázku. Celý kosmos dat dosažitelných a kódovatelných googlovskými roboty se uspořádá do jedinečné konfigurace, odpovědi na otázku. Napsala jsem, že *knihovny* jsou instituce vystavěné kolem

dokumentu. Podle mého názoru z výše uvedených zjištění vyplývají přinejmenším dvě **výzvy pro knihovny**:

1. Knihovny se dosud snaží „vlastnit“ data (nebo alespoň přístup k nim). V popisu principu surveillance jsem konstatovala, že není důležité vlastnictví dat, ale algoritmů, které nad nimi provádím. **Knihovna v síťovém prostředí tedy musí nutně pracovat jako aplikační rovina a inteligentní rozhraní mezi klientem a univerzem dat** dostupných mimo její fyzickou instanci, dat dostupných v Síti.
2. *Surveillance*¹⁰⁹ generuje terabyty transakčních dat, která dále generují nové informace. Tyto nové informace soustavně mapují náš každodenní život a v budoucnu budou pravděpodobně stále více zpřesňovat digitální odraz reality. Je-li společensko-kulturní funkcí veřejných knihoven¹⁰⁹ zajistit rovný přístup občanů k informacím (určitým způsobem omezených a definovaných), pak je otázka, jak do budoucna tyto informace vlastně definovat¹¹⁰ a především jak k nim zajistit rovný přístup. Fakt, že je technicky možné, aby byly splněny výše uvedené čtyři podmínky, totiž vůbec nezaručuje, že se tak skutečně stane. Zatímco si technologičtí deterministé spokojeně mnou ruce, vědění a s ním i moc plíživě přechází do uzlů sítě. To nejcennější, tedy klíče k porozumění obsahu databází (aplikační rovina) je v držení různých institucí a jednotlivců. **Existuje-li v současném světě typ instituce, která by mohla fungovat jako garant rovného přístupu k terabytům informací proudícím sítí skrze superaplikační rovinu, pak je to superpanoptikální knihovna, tedy síť knihoven v síťovém prostředí.** Informace zachycené v různých typech dokumentů již nejsou napříště tím, kolem čeho by měly být vystavěny knihovny a nejsou ani tím, co by knihovna měla sbírat; její zájem se totiž obrací na klíče k porozumění obsahu databází a algoritmy umožňující jeho vytěžení, tedy vygenerování informací do jedinečné konfigurace kolem jedinečného dotazu. Jinak řečeno parafrází Lyotarda, knihovny by měly být tím rozhraním, které zajistí společnosti bezbariérový přístup k vlastní paměti a realitě¹¹¹.

¹⁰⁹ Ačkoliv tento text používá výrazu „knihovna“ ve smyslu vysvětleném v podkapitole 3.3.1 a poznámce pod čarou č. 2, zde se skutečně myslí pouze ty knihovny, které fungují jako veřejné, neboť pouze ony mají definovaný úkol zpřístupňovat zaznamenané vědění široké veřejnosti. Všechny ostatní knihovny lze v tomto smyslu považovat za knihovny fungující pro určitým způsobem limitovanou skupinu uživatelů, a tudíž ze své podstaty neodpovídají vstupní podmínce pro výše uvedený závěr.

¹¹⁰ Se současnou typologií (primární – sekundární, publikovaná – šedá literatura apod.) již dávno nevystačíme.

¹¹¹ Poster 1990, s. 98.

4 Od informační vědy k informační politice

Logická linka poznávání transformačního procesu vede od teoretických úvah, studií a analýzy trendů k formování vizí budoucnosti, z nichž následně vznikají strategie vývoje a formulace cílů, které jsou naplňovány prostřednictvím politik a finančních nástrojů. Pro zachycení procesu transformace jsem proto vybrala oblast informačních politik, na nichž lze demonstrovat nejen složitost a historii tohoto procesu, jeho jednotlivé aktéry, ale především společné trendy a výzvy pro oblast informační vědy a knihovnictví. Dříve, než popíši, zanalyzuji a zhodnotím informační politiky jednotlivých regionů a nadnárodních uskupení, ráda bych předeslala několik obecných principů, které jsou důležité pro analýzu specifik jednotlivých konkrétních aplikací. Proto předkládám **obecný model procesu změny**, který platí nejen pro vznik a realizaci informačních politik, ale v obecné rovině tento model cyklického procesu změny platí pro téměř všechny politiky reagující na určitou významnou změnu ve společnosti. Informační politika je jen jednou z mnoha politik vznikajících jako takováto reakce. Ať již je iniciátorem změny kdokoliv nebo cokoliv, proces změny má průběh, který popisují v následujícím textu.

4.1 Obecný model procesu změny

Změnu zpravidla **iniciují** tenze mezi zájmy jednotlivých **stakeholders** a stavem ve společnosti. Kontextem změny je **prostředí**, ve kterém ke změně dochází, které má vliv na celkový průběh zejména díky specifickým tradicím, rituálům a předpokladům pro změny. Změnu nikdy nevytvářejí všichni aktéři společně, nikdy nejsou všechny vrstvy společnosti zapojeny do stejných činností ve stejný čas, zpravidla vzniknou **zájmová uskupení**, která mají prostředky a důvody pro realizaci změny. Tato uskupení iniciují hledání řešení, přičemž je spojuje společná **vize**. Rozpracováním této vize vznikne několik (zpravidla dva až pět) **obecných cílů**, které jsou obvykle konkretizovány do podoby specifických **aktivit** a **indikátorů** jejich dosažení (pojmenovatelné, viditelné nebo měřitelné výstupy z aktivit, pomocí nichž se posuzuje, do jaké míry bylo cílů dosaženo). Musí být stanovena opatření, jak tyto cíle naplnit (obecné cíle, aktivity, indikátory a opatření zpravidla tvoří obsah **strategického dokumentu**). Postihuje-li strategie celou šíři změny, dojde zpravidla k jejímu **rozvrstvení na jednotlivé sektory nebo oblasti**, a to buď podle tradičního dělení oborů lidské činnosti, nebo – již s přihlédnutím k budoucí politické odpovědnosti – podle rezortů: ministerstev, komisariátů nebo jiných organizovaných složek politické moci. Vytvořením strategie a jejím zformulováním do výše uvedené struktury ovšem proces změny zdaleka nekončí; důležitá je úspěšnost **implementace strategie**, která většinou

předpokládá iniciaci legislativních změn, finanční nástroje, nástroje politické moci, motivační prvky a proces kontroly a zpětné vazby. Právě monitoring a **evaluate** jsou podstatou cyklické povahy celého procesu změny, který se opakuje s tím, že z měření indikátorů a jejich zhodnocení, zhodnocení efektivity a především ze zhodnocení současného stavu vyjde **modifikace opatření, obecných cílů a aktivit**; může dojít také ke změně indikátorů měření výsledků realizace strategie.

Iniciace změny vedoucí ke vzniku **strategií informační politiky vychází** obecně z tenzí mezi zájmy, schopnostmi a možnostmi jednotlivých *stakeholders*, kteří jsou v tomto případě definováni tím, zda u nich převažuje zájem tvořit, získávat nebo distribuovat informace. Všichni usilují o vliv na informační politiku, k čemuž posléze většinou používají různé nástroje a možnosti. Nejsou však jedinými aktéry, kteří tvoří, ovlivňují a realizují informační politiku; existují sféry, jejichž zájmy a specifika mají na výše uvedené velký vliv. Jsou to především:

- Soukromý (podnikatelský sektor)
- Politická moc
- Producenti, špičkové a poskytovatelé informačních služeb
- Telekomunikace
- Občanská společnost a občané

Vznikající informační politiky se podle výše uvedeného rozkládají do subpolitik, které mohou existovat buď zcela odděleně a nezávisle na sobě, nebo jsou kapitolami téhož dokumentu a jejich realizace běží v součinnosti s ostatními subsférami. Zpravidla to bývají následující oblasti:

- Vzdělávání a lidské zdroje
- Telekomunikace a ICT infrastruktura
- Ochrana soukromí a metody a techniky sledování (*surveillance*)
- Legislativní rámec: regulace, standardy a kriminalita
- Autorská práva a duševní vlastnictví
- Role státu v informační politice, zodpovědnosti, kompetence a termíny
- Finanční nástroje
- Audit, monitoring a evaluace

Co se týče realizace politiky, existuje několik úrovní, na kterých k ní dochází:

- Nadnárodní celky a organizace
- Stát
- Region
- Mikroregion, lokální úroveň
- Rezort
- Obor
- Organizace, podnik
- Asociace, sdružení, hnutí, církve a občanské iniciativy

Výše uvedená pravidla platí pro většinu politik a strategických dokumentů, které je nastavují. V následujících kapitolách se již budeme věnovat srovnání politik EU a USA v oblasti rozvoje informační společnosti. Srovnání nebudeme provádět na základě faktických údajů (např. časování, financování apod.), ale právě na základě výše popsaného obecného modelu a principů, na kterých byly konkrétní politiky vystavěny.

4.2 Kontext národních politik a politik EU v oblasti rozvoje informačních a komunikačních technologií

V České republice bylo vypracováno a přijato několik zásadních dokumentů, které formují transformaci země směrem k informační společnosti. Na vládní a celonárodní úrovni vznikla **Státní informační politika – cesta k informační společnosti (SIP)**, která byla přijata vládou ČR 31. května 1999¹¹². S přijetím SIP vláda zároveň uložila Ministerstvu školství, mládeže a tělovýchovy (MŠMT), aby ve spolupráci s Ministerstvem kultury vypracovalo do 31. března 2000 **Koncepci státní informační politiky ve vzdělávání (Koncepce SIPVZ)**, kterou vláda schválila 10. dubna 2000¹¹³. Návrhy, které předložila Koncepce SIPVZ, pak byly zohledněny mj. v Akčním plánu SIP¹¹⁴ a především byl vypracován podrobný harmonogram realizace Koncepce SIPVZ. Za realizaci Koncepce SIPVZ bylo odpovědné MŠMT s tím, že ostatní rezorty měly za úkol na realizaci spolupracovat; zvláštní úlohu pak v tomto procesu převzalo tehdy nově vzniklé Ministerstvo informatiky ČR. **Realizace SIPVZ** zahrnovala dvě etapy. **I. etapa realizace SIPVZ** byla dále rozdělena do tří programů podpory škol: Program I – Informační gramotnost, Program II – Vzdělávací software a informační zdroje a Program III – Infrastruktura. **Plán II. etapy realizace SIPVZ**, který byl vládou ČR přijat 12. 9. 2001¹¹⁵, stanovil postupné kroky ke zvyšování informační gramotnosti veřejnosti a navazoval na Plán I. etapy SIPVZ ve vzdělávání, který řešil problematiku informační gramotnosti pouze na školách. Konkrétně si Plán II. etapy Realizace SIPVZ kladl tyto cíle:

- vytvořit podmínky pro zvyšování informační gramotnosti občanů;
- vytvořit podmínky pro zvyšování informační gramotnosti pracovníků veřejné a státní správy a knihovnictví;
- koordinovat aktivity jednotlivých rezortů směrem k co nejefektivnějšímu využití aktivit v oblasti zvyšování informační gramotnosti;

¹¹² Usnesení Vlády ČR ze dne 31. května 1999 č. 525 k návrhu státní informační politiky.

¹¹³ Usnesení Vlády ČR ze dne 10. dubna 2000 č. 351 o Koncepci státní informační politiky ve vzdělávání.

¹¹⁴ Akční plán realizace SIP byl vládou schválen dne 31. května 2000 usnesením číslo 527 o Akčním plánu realizace státní informační politiky pro období do roku 2002.

¹¹⁵ Usnesení Vlády ČR ze dne 12. září 2001 č. 904 k Plánu II. etapy Realizace státní informační politiky ve vzdělávání.

- zajistit informační infrastrukturu pro celoživotní vzdělávání;
- vytvořit rámec umožňující integraci ICT do soustavy celoživotního vzdělávání.

V roce 2006 pokračovala realizace SIPVZ¹¹⁶, MŠMT přidělovalo finanční prostředky na projekty škol, a to zejména v oblastech zajištění standardních informačních a komunikačních služeb, což představuje především „počítačová“ školení, výukové programy a jiné elektronické výukové materiály, infrastrukturu a připojení do internetu. Kromě toho probíhal sběr dat o zapojení ICT do výuky, vyhodnocování SIPVZ a činnost škol jako školicích středisek informační gramotnosti nebo informačních center SIPVZ. Od nastartování Státní informační politiky uběhla řada let, během nichž začaly na významu nabývat aktivity EU, které formovaly oblast informační politiky u nás především v souvislosti se vstupem naší země do EU.

4.2.1 Klíčové evropské politiky zaměřené na rozvoj informační společnosti

Současně s přijetím Státní informační politiky v České republice byla na sklonku roku 1999 poprvé představena podobná, evropská koncepce tzv. **Prodiho iniciativa eEurope**, která byla poté oficiálně vyhlášena na summitu EU v Lisabonu. Na tomto zasedání Evropské rady, které se konalo 23. až 24. března 2000, si čelní představitelé vlád a států EU stanovili ambiciózní cíl pro příští desetiletí: evropská ekonomika se má stát *„nejvíce konkurenceschopnou a nejdynamičtější ekonomikou založenou na znalostech na světě“*¹¹⁷. Následně byla 19. až 20. června 2000 v portugalské Feiře zahájena realizace akčního plánu (iniciativy) eEurope. Tím byla v EU nastartována dosud nejvýznamnější politika, která formovala rozvoj informační společnosti viděný strategicky jako nutnou podmínku udržení konkurenceschopnosti Evropy v globálním prostředí, zejména pak vůči Spojeným státům americkým a Japonsku. Rozvoj informační společnosti byl samozřejmě v EU podporován dávno před započatím tzv. Lisabonského procesu, ale tím, že byla ICT infrastruktura, e-business, informační gramotnost, rovnost přístupu k ICT a další aspekty rozvoje informační společnosti „povýšeny“ na strategický, mocenský, politický a ekonomický cíl, dostalo se systematickému rozvoji informační společnosti v EU větší pozornosti, řízení a finanční podpory.

¹¹⁶ Oficiálně zatím nebyl program SIP VZ ukončen. Ministerstvo školství o něm stále informuje na svých webových stránkách (www.msmt.cz) a zřídilo pro něj samostatnou adresu <http://www.e-gram.cz/>. Na tomto portálu sice není (ke dni 10. září 2007) zmínky o ukončení programu, naopak, ovšem realizace SIP VZ se zastavila počátkem roku 2007, neboť na ni nebyly vyčleněny požadované prostředky ze státního rozpočtu.

¹¹⁷ eEurope+ 2003: Společný program k realizaci informační společnosti v Evropě. Akční plán připravený kandidátskými státy s přispěním Evropské komise. Červen 2001, s. 2

Na Evropské ministerské konferenci ve Varšavě, ve dnech 11. až 12. května 2000, se země střední a východní Evropy seznámily se strategickým cílem, stanoveným EU v Lisabonu, a dohodly se, že se chopí příležitosti a zahájí svůj vlastní akční plán ve stylu eEurope. 23. dubna 2001 vláda ČR rozhodla o připojení země k **Akčnímu plánu eEurope+**¹¹⁸ a 13. června 2001 vzala na vědomí **Národní Akční plán eEurope+ (Česká republika)** s tím, že uložila tehdejšímu ministru Březinovi aktualizovat do 31. 10. 2001 Akční plán realizace SIP na základě přijatého Akčního plánu eEurope+ kandidátských zemí a závěrů summitu EU v Göteborgu¹¹⁹. V průběhu summitu Evropské unie ve švédském Göteborgu 15. až 17. června 2001 byl nejvyššími představiteli vlád tehdejších kandidátských zemí EU přijat Akční plán **eEurope+ 2003**, společný politický závazek, jehož cílem bylo využít příležitostí spojených s rozvojem digitální a znalostní ekonomiky, který vznikl jako reakce na tehdy aktuální akční plán členských států EU **eEurope 2002**¹²⁰. Společné úsilí kandidátských zemí střední a východní Evropy v oblasti informační společnosti směřovalo k urychlení reforem a modernizace ekonomiky ve prospěch občanů. Připojení se k Akčnímu plánu eEurope+ 2003 bylo pro Českou republiku významným krokem směrem k aktualizaci cílů Státní informační politiky do konce přechodného období spojeného s přípravami na členství v Evropské unii¹²¹ a umožňovalo výrazně posílit tuto oblast o politickou pozornost i o finanční podporu.

Akční plán eEurope+, podobně jako eEurope, se zaměřoval především na urychlení reforem, modernizace ekonomik, zvyšování kapacity budování institucí a zlepšení celkové konkurenceschopnosti s ohledem na specifické poměry v kandidátských zemích¹²². Akční plán eEurope+ obsahoval tři hlavní cíle shodné s těmi, které byly vybrány evropskou patnáctkou pro eEurope. Akční plán eEurope byl však v zemích EU zahájen za podmínek plné liberalizace telekomunikací a za stavu, kdy téměř všechny domácnosti vlastnily telefonní linky. Tehdejší situace v kandidátských zemích však tomuto stavu neodpovídala. To vyústilo v začlenění dodatečného cíle, jehož smyslem bylo vyrovnat deficit v základních podmínkách rozvoje informační společnosti (tzv. nultý cíl: „Urychlená realizace základních stavebních prvků informační společnosti“). Dále byla do eEurope+ oproti eEurope včleněna oblast „Životní prostředí on-line“¹²³. Akční plán eEurope+ 2003 tedy obsahoval tyto kapitoly:

0. Urychlená realizace základních stavebních prvků informační společnosti

- Urychlení zabezpečení přístupu k dostupným komunikačním službám pro všechny
- Převzetí implementace *acquis* souvisejícího s informační společností

1. Levnější, rychlejší, bezpečný internet

¹¹⁸ Usnesení Vlády ČR ze dne 25. dubna 2001 č. 405 k návrhu na připojení České republiky k Akčnímu plánu eEurope+ kandidátských zemí střední a východní Evropy.

¹¹⁹ Usnesení Vlády ČR ze dne 13. června 2001 č. 594 k národnímu akčnímu plánu eEurope+ (Česká republika).

¹²⁰ Akční plán eEurope+ 2003 <http://www.micr.cz/scripts/detail.php?id=1281>.

¹²¹ Akční plán eEurope+ 2003. Ministerstvo informatiky ČR. Dostupné z <http://www.micr.cz/?idm=14&lng=cz&iddoc=32>.

¹²² eEurope+ 2003: Společný program k realizaci informační společnosti v Evropě. Akční plán připravený kandidátskými státy s přispěním Evropské komise. Červen 2001. s. 2.

¹²³ *Ibid.*, s. 3-6.

- Levnější a rychlejší přístup k internetu
 - Rychlejší internet pro pracovníky ve výzkumu a studenty
 - Bezpečné sítě a inteligentní čipové karty
2. Investice do lidí a dovedností
- Evropská mládež v digitálním věku
 - Práce v ekonomice založené na znalostech
 - Účast všech v ekonomice založené na znalostech
3. Podpora používání internetu
- Urychlení elektronického obchodu
 - Státní správa online: elektronický přístup k veřejným službám
 - Zdravotnictví online
 - Evropské digitální informace pro globální sítě
 - Inteligentní dopravní systémy
 - Životní prostředí online¹²⁴

Klíčovým termínem Akčního plánu byl rok 2003, kdy byly přezkoumány jeho dopady s cílem navrhnout další doporučení a opatření. Aby bylo možné srovnání mezi eEurope a eEurope 2002 v zemích EU a eEurope+ 2003 v kandidátských zemích, byly použity stejné indikátory, které evropská patnáctka používala pro eEurope. Program eEurope+ 2003 byl ukončen na Evropské ministerské konferenci o informační společnosti konané v únoru 2004 v Budapešti. Konference byla pořádána maďarskou vládou, Evropskou komisí a irským předsednictvím v Radě EU. Smyslem konference bylo zhodnotit pokrok v rozvoji informační společnosti v přistupujících a kandidátských státech a porovnat jej se stavem v EU na základě výše zmíněných kritérií. Výsledky programu jsou popsány ve Zprávě o pokroku (Progress Report), Závěrečné zprávě a dokumentu nazvaném Závěry ministrů¹²⁵. Tehdejší kandidátské země deklarovaly pokrok v rozvoji ICT infrastruktury, dostupnosti a využívání ICT, zavedení služeb e-governmentu a e-health, vytvoření veřejných přístupových míst, růst využívání a rozšíření ICT ve školách a firmách a postupnou liberalizaci trhu.

Mezitím Evropská unie aktualizovala také „svůj“ program eEurope a z akčního plánu eEurope 2002 „upgradovala“ na akční plán **eEurope 2005**, který pokračuje v linii tehdy ještě nezpochybněného Lisabonského procesu. Akční plán eEurope 2005 byl představen na zasedání Evropské rady v Seville v červnu 2002 a podpořen usnesením Rady ministrů z ledna 2003. eEurope 2005 se už odklání od prvotních investic do infrastruktury a rovného

¹²⁴ Ibid., s. 4.

¹²⁵ Závěrečná zpráva viz http://www.emcis2004.hu/dokk/binary/30/17/3/eEurope_Final_Progress_Report.pdf, Závěry ministrů viz http://www.emcis2004.hu/dokk/binary/31/24/9/Conference_Conclusions.pdf a Zprávy o pokroku: 1. za červen 2002 http://www.micr.cz/files/368/eEurope+_zprava_o_pokroku.pdf, 2. únor 2004 první část http://www.micr.cz/files/1281/Progress_report_1.pdf a 3. únor 2004 druhá část http://www.micr.cz/files/1281/Progress_report_2.pdf.

bezbariérového přístupu všech k ICT; byl zaměřen na podporu rozvoje bezpečných služeb, aplikací a obsahů založených na široce dostupné širokopásmové infrastruktuře. Cílem bylo, aby do roku 2005 měly země EU e-government, služby e-vzdělávání, služby e-zdravotnictví, dynamické prostředí pro elektronický obchod, k čemuž jim měl dopomoci kvalitní a dostupný širokopásmový přístup a bezpečná informační infrastruktura. Finanční podporu implementace Akčního plánu 2005 poskytoval komunitární program MODINIS a opět byly výsledky programu eEurope 2005 porovnávány na základě statistických výsledků všech zemí EU; velká pozornost byla rovněž věnována analýze důsledků rozvoje informační společnosti jako podpory strategického řízení programu a rozhodování o jeho budoucnosti.

4.2.2 Současné trendy přístupu EU k rozvoji informační společnosti

Aktuální strategie pro oblast rozvoje informační společnosti v EU navazuje na předchozí program eEurope a je zřejmou reakcí na tehdejší diskuse kolem Lisabonského procesu; 1. června 2005 zveřejnila Evropská komise iniciativu **i2010** (A European Information Society for growth and employment), která je založena na třech hlavních prioritách, označovaných také jako tři "i": inovace, investice a integrace do každodenního života:

- dobudovat jednotný evropský informační prostor, který podpoří otevřený, soutěžní a obsahově bohatý vnitřní trh pro elektronické komunikace a digitální obsah (tj. zaměření na interoperabilitu, bezpečnost, zvyšování rychlosti připojení k internetu a bohatost nabízeného obsahu);
- posílit inovace a investice do výzkumu v oblasti ICT (tj. podpora výzkumu, rozvoje podnikání v ICT a reorganizace podnikatelských procesů s využitím ICT);
- všem přístupná informační společnost podporující růst a vytváření nových pracovních míst, lepší veřejné služby a kvalitu života.

Iniciativa i2010 sice vychází z předchozích akčních plánů v rámci programu eEurope, avšak nově je rozšířena o oblast médií a integruje regulaci, výzkum a realizaci; velmi výrazně také **akcentuje zajištění rovného přístupu**, ovšem ve smyslu posunu v chápání rovnosti v EU od akcentace genderového hlediska ke kombinaci také ostatních příčin sociálního vyloučení. Dokument deklaruje, že „[j]de o rozvoj takové informační společnosti, která nebude nikoho vynechávat či vylučovat a prostřednictvím použití uživatelsky příjemných informačních a komunikačních technologií bude nabízet vysoce kvalitní a dostupné veřejné služby”¹²⁶. Třetí z pilířů iniciativy i2010 odpovídá horizontálnímu přístupu EU pro oblast

¹²⁶ i2010 Evropská informační společnost pro růst a zaměstnanost viz <http://www.micr.cz/eu/i2010.htm>

informační společnosti nazvanému **eInclusion**¹²⁷, tedy podpoře sociálního začleňování v informační společnosti. Jedním z nástrojů dosažení eInclusion je přístup nazvaný **eAccessibility**¹²⁸, což je užší vymezení obecné politiky EU nazvané Accessibility (vycházející ze strategie EU Disability Strategy), která se zabývá otázkou rovných šancí a kvality života osob nejvíce ohrožených exkluzí, především pak osob se zdravotním postižením a seniorů. Kromě toho existuje rozsáhlá agenda spojená s analýzou, monitoringem a řešením **digitální propasti v EU**.

Iniciativa i2010 je financována z prostředků z již započatých programů MODINIS (2003-2005), eTEN (1997-2006), eContent Plus (2005-2008) a z 6. rámcového programu pro vědu a výzkum (FP6); po jejich ukončení ze 7. rámcového programu (FP7) a z podprogramu na podporu ICT v rámci Rámcového programu na podporu konkurenceschopnosti a inovací (CIP).

4.2.3 Rozvoj specifických druhů gramotností a e-learning

Aktuální debata, která zapadá do širšího rámce politik směřujících ke zvýšení kvality a bezpečnosti digitálního obsahu, nastartovala zcela novou iniciativu Evropské komise, která 6. října 2006 uveřejnila výzvu k veřejné diskusi na nové téma: **mediální gramotnost**. Tento typ gramotnosti Evropská komise definuje volně¹²⁹ jako „... *schopnost získat, analyzovat a posoudit hodnotu obrazů, zvuků a zpráv, kterým jsme denně vystavováni a které tvoří významnou část naší kultury, ale také kompetentně komunikovat pomocí médií, která máme osobně k dispozici. Mediální gramotnost se vztahuje na všechna média, včetně televize a filmu, rádia a zvukových nahrávek, tištěné produkce, internetu a ostatních nových digitálních a komunikačních technologií.*“¹³⁰ V roce 2007 vydá Komise oficiální dokument, který bude

¹²⁷ eInclusion je věnována samostatná stránka Evropské komise (http://europa.eu.int/information_society/eeurope/2005/all_about/einclusion/index_en.htm), která odkazuje na související témata, aktivity a politiky. Politika sociálního začleňování v souvislosti s rozvojem informační společnosti začala být akcentována nastartováním programu eEurope 2005.

¹²⁸ Tomuto tématu je věnována v EU velká pozornost. Samostatná webová stránka Evropské komise (http://europa.eu.int/information_society/policy/accessibility/index_en.htm) uvádí řadu strategií, politik a aktivit, které musí být v souladu s principy / požadavky eAccessibility (resp. s Accessibility).

¹²⁹ Komise nedefinuje mediální gramotnost s ohledem na dnes již ustálenou definici ostatních gramotností. Podle níže uvedeného shrnutí definic gramotností by mediální gramotnost nejspíše znamenala novou součást komplexně pojaté gramotnosti informační. **Informační gramotnost** je totiž zastřešujícím pojmem a je definována jako komplex gramotnosti funkční a počítačové. Rozumí se jí schopnost rozeznat potřebu informace, umět ji vyhledat, vyhodnotit a efektivně využít. **Funkční gramotnost** je odvozená od povahy vyhledávaných informací, která je obvykle dána charakterem profese. Funkční gramotnost se navíc skládá z literární, dokumentové, numerické a jazykové gramotnosti (**Literární gramotnost** = např. čtení s pochopením, interpretace textů, psaní odborných textů; **Dokumentová gramotnost** = např. práce s formuláři, práce s informačními zdroji, citace; **Numerická gramotnost** = např. práce s grafy, tvorba tabulek, výpočty; **Jazyková gramotnost** = např. schopnost použít cizí jazyk a stylistická stránka tvorby textů ve vlastním jazyce). **Počítačová gramotnost** je tedy jedním z předpokladů či podmínek dosažení informační gramotnosti. Představuje jednoduše schopnost používat informační a komunikační technologie ke své práci. Počítačově gramotný člověk zvládá pracovat s využívaným programovým vybavením, komunikovat prostřednictvím internetu a využívat ho k vyhledávání a zpracovávání informací. Je také schopný využívat dalších možností a služeb, které mu tyto technologie nabízejí (viz http://www.czso.cz/csu/redakce.nsf/i/e_skills).

¹³⁰ Viz stránka Evropské komise věnovaná Audiovizuální a mediální politice:

shrnovat základní trendy a současné i budoucí přístupy k rozvíjení mediální gramotnosti. Dokument vzniká jako práce expertní skupiny a příspěvků, komentářů a podnětů všech občanů a institucí EU, které se do tzv. konzultačního procesu zapojily. Evropská komise považuje mediální gramotnost za klíčovou pro zkvalitnění demokracie v zemích EU, aktivního občanství, ale také lepší orientace občanů v socio-kulturním dění, která snižuje rizika jejich vyčlenění ze současné společnosti. Vazba na Lisabonskou strategii spočívá ve zvýšení konkurenceschopnosti evropského prostoru v globální, informační společnosti. Zdá se, že Komise sází především na mladou generaci Evropanů, neboť otázky mediální gramotnosti zaměřené na její rozvoj spadají především do oblasti formálního vzdělávání a práce s mladými lidmi. Ačkoliv se Komise ptá také na aktivity směřující k rozvoji mediální gramotnosti mimo formální vzdělávací systém, konkrétní otázky týkající se sociálních skupin ohrožených exkluzí se v současném dotazníku ke komunikačnímu procesu nevyskytují¹³¹, přestože právě méně vzdělaní a/nebo starší občané budou mít zřejmě ještě větší problém s mediální gramotností, např. při očekávaném efektivním využívání vyhledávacích nástrojů, schopnostech hodnotit kvalitu získaných internetových zdrojů, zapojování do virtuálních komunit, diskusních fór či orientaci v sociálních médiích (blogy, wiki, sdílené záložky apod.).

Zaměřením na rozvoj gramotnosti se dostáváme do dvou oblastí politik EU relevantních našemu tématu, a tím je **celoživotní vzdělávání a e-learning**. V roce 2001 oficiálně nastartovaly tehdejší členské státy EU základní politiku **Lifelong Learning**. Tato politika je provázána s politikou **e-learning**, jedná-li se o usnadnění integrace ICT do vzdělávacího procesu, jeho efektivního využití, zkvalitnění kurikula a nutné transformace vzdělávacího systému tak, aby byl schopen změn souvisejících s rozvojem informační společnosti. V této oblasti existují tři základní dokumenty, jejichž obsah nám přiblíží, oč EU v oblasti e-learningu vlastně jde. Prvním z nich je strategický dokument původně z roku 2000 s názvem **Designing Tomorrow's Education** vycházející z iniciativy Evropské komise eLearning a zaměřený především na zvýšení kvality výuky a vzdělávacího obsahu, který byl rozšířen obecným Akčním plánem Komise na léta 2001-2004 v oblasti e-learningu a posléze programem e-learning na léta 2004-2006. Druhý důležitý dokument udává princip, kterým se má celoživotní vzdělávání ubírat a vůči čemu se má porovnávat; dokument hovoří o tzv. Evropském prostoru pro celoživotní vzdělávání (A European Area of Lifelong Learning) a nese název "**Making a European Area of Lifelong Learning a Reality**". Dokument vyzývá členské státy k tomu, aby transformovaly své stávající vzdělávací systémy směrem k větší dostupnosti (mj. hovoří rozlomení bariér mezi formálním a neformálním vzděláváním), flexibilitě a schopnosti efektivně využít moderních informačních a

http://ec.europa.eu/comm/avpolicy/media_literacy/index_en.htm. Citát „... the ability to access, analyse and evaluate the power of images, sounds and messages which we are now being confronted with on a daily basis and are an important part of our contemporary culture, as well as to communicate competently in media available on a personal basis. Media literacy relates to all media, including television and film, radio and recorded music, print media, the Internet and other new digital communication technologies.“ přel. aut.

¹³¹ Media Literacy Questionnaire, http://ec.europa.eu/comm/avpolicy/media_literacy/docs/questionnaire_ml_en.pdf.

komunikačních prostředků. V roce 2001 přijali ministři školství členských zemí EU soubor cílů, kterých má být na poli integrace ICT do vzdělávání dosaženo do roku 2010. Desetiletý pracovní program schválila Rada Evropy jako „**Future Objectives of Education and Training Systems**“. Tři základní cíle tohoto programu stanovují způsob, jakým má školství a vzdělávací systém přispět k naplnění Lisabonské strategie; cíle jsou podobně ambiciózní, jako byl cíl Lisabonu. Konkrétně první cíl, **zvyšování kvality vzdělávání**, stanovuje, že všechny školy mají mít přístup k ICT, učitelé musí být kompetentní v práci s ICT a investice do HRD se mají zvyšovat; druhý cíl, **usnadňování přístupu ke vzdělávání**, mj. hovoří o vyšší dostupnosti jednotlivých typů vzdělávání a jejich uzpůsobení potřebám různých skupin; třetí cíl požaduje **otevření vzdělávacího systému světu práce a občanské společnosti**, což konkrétně například znamená zvyšování atraktivity vzdělávání pro zaměstnavatele nebo podporu mobility vzdělávacích. Těchto cílů má být dosaženo pomocí tzv. *otevřené metody koordinace*¹³².

4.2.4 E- a I- politiky naležato

Kromě výše zmíněných politik, které se primárně zabývají ICT, se problematika rozvoje informační společnosti dostává do ostatních strategických dokumentů a politik většinou ve dvou podobách: 1) jako relativně samostatná kapitola či opatření reflektující ICT z pohledu daného oboru či rezortu; v současné době je to však spíše ve formě 2) tzv. horizontálního principu. Příkladem prvního způsobu může být **Národní program rozvoje vzdělávání v České republice**, tzv. Bílá kniha, kterou publikovalo MŠMT v roce 2001,¹³² a **Strategie rozvoje lidských zdrojů pro Českou republiku**, která je výsledkem několikaleté práce Národního vzdělávacího fondu ve spolupráci s Ministerstvem práce a sociálních věcí¹³³. Bílá kniha charakterizuje jednu z šesti navrhovaných strategických linií takto: „*Dosáhnout vyšší kvality a funkčnosti vzdělávání tvorbou nových vzdělávacích a studijních programů, které budou odpovídat požadavkům informační a znalostní společnosti, udržitelného rozvoje, zaměstnanosti a potřebám aktivní účasti na životě demokratické společnosti v integrované Evropě a zároveň respektovat individuální odlišnosti a životní podmínky účastníků vzdělávání.*“¹³⁴ V konkrétním opatření pak Bílá kniha hovoří o podpoře informační gramotnosti žáků, studentů a učitelů a modernizaci metod a forem výuky¹³⁵. Strategie rozvoje lidských zdrojů pro Českou republiku klade vývoj směrem k informační společnosti na první místo ve výčtu globálních a národních výzev, v jejichž rámci byla strategie

¹³² Národní program rozvoje vzdělávání v České republice. Bílá kniha. MŠMT, ÚIV : Praha, 2001. ISBN 80-211-0372-8. 98 s.

¹³³ Strategie rozvoje lidských zdrojů pro Českou republiku. Úřad vlády ČR, MPSV : Praha, 2003. ISBN 80-86734-02-1. 64 + 72 s. Tento dokument schválila vláda svým usnesením ze dne 3. 3. 2003 č. 210 + P (???) ke Strategii rozvoje lidských zdrojů pro Českou republiku.

¹³⁴ Národní program rozvoje vzdělávání v České republice, s. 90.

¹³⁵ Ibid., s. 91.

vypracována. V úvodu je řečeno, že: „*Prorůstání informačních a komunikačních technologií všemi vrstvami společnosti vytváří globální informační společnost, která zakládá své bohatství na lidském kapitálu*“¹³⁶.

Příkladem druhého způsobu včleňování informační politiky do jiných politik a programů, je princip tzv. **horizontálních témat**. Obecně to znamená, že téma podpory informační společnosti (nebo téma jen některé z oblastí rozvoje informační společnosti, jako je například otevřenost kódu (Design for All) nebo dostupnost produktu hendikepovaným občanům (eAccessibility)) je integrální součástí všech aktivit, které jsou v rámci takového programu podpořeny. Příkladem, na kterém jsou horizontální témata dobře viditelná, neboť jejich splnění je nutnou podmínkou financování projektů, je realizace aktivit podpořených jedním ze *Strukturálních fondů*, *Evropským sociálním fondem* (ESF). Čtyři horizontální témata, *rovné příležitosti, udržitelný rozvoj, informační technologie a místní iniciativy*, musí být součástí každé z aktivit podpořené z fondu ESF. V praxi to znamená, že navrhovatel projektu identifikuje, jaké části jeho projektu se týkají např. rozvoje informačních technologií. Jedním z indikátorů výstupů a výsledků projektu pak je číslo, které ukazuje, kolik procent ze všech aktivit v projektu mělo v sobě komponentu informačních technologií. Protože se většina aktivit podporovaných ESF týká vzdělávání, je často tímto indikátorem počet hodin z celkového počtu odučených hodin, které byly věnovány ICT.

4.2.5 Informační společnost ležící spící: je rozvoj informační společnosti pouze horizontálním tématem?

V předchozí kapitole jsem se pokusila velmi stručně shrnout dosavadní vývoj evropské a národní politiky ve vztahu k chápání transformačního procesu, jehož integrální součástí a zřejmě i motorem je právě rozvoj informační společnosti. Proto byla deklarace v Lisabonu, později nazývaná Lisabonský proces, tak významná – chápala totiž rozvoj informační společnosti jako nutnou podmínku rozvoje regionu jako celku, a to ve smyslu ekonomickém i sociálním. Když už nic jiného – Lisabonská strategie byla stále více zpochybňována, až byla v březnu 2005 schválena její střednědobá revize v reakci na zjištění týkající se nemožnosti dosažení vytyčených cílů, např. 70% zaměstnanosti v EU – je celý Lisabonský proces významný tím, že 1) přispěl k větší integraci politik a přístupů k transformačnímu procesu, harmonizoval evropskou politiku a tím nepřímo posílil myšlenku horizontálních témat, neboť mj. identifikoval problémy, které procházejí více oblastmi řešenými v různých politikách; a 2) zvýšil pozornost a citlivost na některé problémy spojené s přechodem na znalostní

¹³⁶ Strategie rozvoje lidských zdrojů pro Českou republiku, s. 12.

ekonomiku. V neposlední řadě je Lisabonská strategie dokladem toho, jak mohou pronikat výsledky vědeckého výzkumu do strategicko-mocenské sféry až ke každodenní praxi.

Otázkou, kterou si kladu v celé této kapitole, je, zda je tato spojnice mezi vědou a každodenním životem obousměrná, jinými slovy, **kam se dostává zpětná vazba z realizace politik postavených na vědeckém výzkumu a zda do průběhu jejich řízení mohou zasáhnout nové vědecké poznatky.** Jednoduše řečeno, strategické dokumenty staví splnitelné a realistické cíle, protože od nich se odvíjejí konkrétní opatření a ve výsledku tedy konkrétní čísla. Omezují proto risk, variabilní cesty, definují jednoznačné způsoby řešení a z celého spektra otázek se tak věnují jen těm, které jsou řešitelné, definovatelné, měřitelné a jednoznačné, resp. na jejichž pochopení se shoduje většina. Kromě toho jsou strategickými dokumenty stanoveny priority, kterými se mohou urychlit řešení nějakého problému, zdá-li se, že právě tento problém blokuje řešení ostatních nebo je z jiných důvodů shledán důležitým. Nastavení cílů a priorit je samozřejmě legitimní součástí strategického řízení, ale může vést také k tomu, že se některým problémům věnuje více pozornosti, protože jsou buď politicky přitažlivé nebo prostě jen snadno viditelné a dokladovatelné, zatímco jiným se věnuje pozornosti méně nebo dokonce vůbec – třeba takovým, které jsou sporné, rizikové, dvousečné, politicky neprůchodné, vycházející z menšinových názorů apod. I toto je však legitimní a pochopitelnou součástí strategického řízení. Moje otázka směřuje k tomu, zda strategické řízení politik přijme nové poznatky, které vznikají vně jejich vlastního paradigmatu. Vyhodnocení dopadu politik totiž velice často pouze posuzuje, do jaké míry byly cíle určité politiky naplněny. Je však důležité dopad politik zkoumat také ve vztahu k současnému geopolitickému vývoji a novým trendům. Jinými slovy, **má-li být řízení politik, zvláště v oblasti rozvoje informační společnosti, harmonické, dynamické a pružné, musí být založeno na kontinuální evaluaci, která pružněji zachytí trendy ovlivňující efektivitu politik, a dále na pružné spolupráci s vědou a výzkumem tak, aby došlo ke zmírnění zpoždění mezi vědeckým objevem a jeho uplatněním.**

Právě na shrnutí, které jsem uvedla k iniciativě eEurope a Lisabonskému procesu, jsem chtěla demonstrovat, jak je potřeba sledovat vývoj i dopad konkrétních opatření ve velmi krátkých časových intervalech. Revize původně desetileté Lisabonské strategie je nyní plánována na tříleté období. Současně každý z celkem čtyř po sobě jdoucích akčních plánů v rámci eEurope, které vznikly za posledních pět let, vycházel ze svého předchůdce, ovšem vždy přidával nová opatření a měnil priority. Od počátečního zaměření na vytvoření ICT infrastruktury a rovného přístupu všech občanů k ní se priority posouvaly od zvyšování kvality služeb provozovaných v této infrastruktuře až k otázkám rovnosti a bezpečí, tedy

mimo jiné k otázkám, o kterých v širším pohledu a souvislostech hovořím v kapitole 3 jako o současných nejvýznamnějších výzvách informační společnosti.

Posun v informační politice EU však nespočívá jen v revizi cílů a opatření a v nedávné silnější integraci jednotlivých politik vedoucí k jejich harmonizaci. Posun se odehrává také v tom, že některé z problémů spojených s rozvojem informační společnosti a globalizací obecně se stávají integrální součástí všech politik. Pojímání rozvoje ICT jako horizontálního tématu stejně jako podpora rovnosti šancí je jen logickým vyústěním tohoto vývoje. Otázkou, kterou si kladu na základě své analýzy současných teorií informační vědy, je, zda skutečně **je problematika informační společnosti horizontální?** Na jednu stranu lze skutečně najít dnes snad již ve všech oborech lidské činnosti souvislost s informačními a komunikačními technologiemi – když už nic sofistikovanějšího, alespoň v podobě investic do ICT či školení informační gramotnosti. Na stranu druhou je chápání podpory rozvoje informační společnosti jako horizontálního tématu zavádějící, protože: 1) se tím **pohled na podstatu informační společnosti zužuje a zplošťuje**, 2) **nedovoluje pojmout všechny souvislosti a rizika**, 3) **vede k bulvarizaci problému**, pocitu jeho snadného a konečného „vyřešení“ a ve výsledku i plýtvání prostředky. Zajímavé by z tohoto pohledu tedy bylo vyhodnotit dopad prosazování horizontálních témat napříč různými politikami a programy a zjišťovat, ve kterých oblastech jsou kvalitněji aplikována, kde přinášejí nejvyšší efektivitu a kde jsou naopak „pouze na papíře“ a nejsou pochopena, zaváděna či žádána. Tento pohled by mohl přispět novými podněty ke zkoumání problematiky rozvoje informační společnosti nejen napříč oblastmi lidské činnosti, ale i regiony a jejich hierarchií.

4.3 Kontext globálních politik v oblasti rozvoje informačních a komunikačních technologií

V předchozí kapitole jsem se věnovala propojení teoretických poznatků vědy v oblasti rozvoje informační společnosti se strategicko-politickým řízením, a to na příkladu národních a evropských politik. Jak jsem však uvedla, stejně jako mají národní politiky kontext v politikách a vlivech jejich nejbližšího geo-politického souseda, v našem případě EU, mají i politiky EU svůj kontext, světové mocenské uspořádání a globalizační výzvy. Když jsem roku 2004 pobývala na stáži ve Spojených státech amerických, překvapilo mě, jak vzdálená se odtamtud jevila Evropská unie a celé dění kolem jejího tehdejšího rozšiřování. Uvědomila jsem si, že se evropská politika vyskytuje v určitém globálním prostředí a že je důležité tuto skutečnost neopominout při kritickém zkoumání vývoje informační společnosti v EU, neboť to je záležitost, jejíž hranice nekončí v evropském prostoru. Naopak, k pochopení a nadhledu

nad informačními politikami EU mi právě dopomohla stáž v zemi, pro kterou je EU jen jedním z několika významnějších celků, jehož dění si jen vzácně vyslouží místo na titulní stránce deníků. Právě strategie rozvoje informační společnosti jsou v USA a EU v současné době velmi odlišné, o to zajímavěji však působí skutečnost, že původně pocházejí ze společného úsilí a názorů sdílených v rámci tehdejšího uskupení G7.

4.3.1 Historie

Tehdejší senátor a pozdější viceprezident Al Gore použil poprvé výrazu „informační superdálnice“ (Information superhighway) v článku, který napsal v lednu 1991 pro časopis *Futurist*, kde uvádí: „*To, co potřebujeme, je národní síť informačních superdálnic spojující vědce, obchodníky, vzdělavatele a studenty optickým kabelem*“¹³⁷. Termín vešel v obecnou známost až v roce 1994, kdy byl popularizován v médiích jako reakce na zásadní proslov, který Al Gore pronesl na Kalifornské univerzitě v Los Angeles (UCLA)¹³⁸. V témž roce se poprvé odehrál svatební obřad ve virtuální realitě a společnost Nintendo, známý výrobce počítačových her a herního zařízení, uvedla na trh první brýle pro simulaci virtuální reality¹³⁹.

Al Gore dosáhl již v roce 1991 prvních kroků na cestě k vybudování **Národní informační infrastruktury** (National information infrastructure, NII), byl přijat High Performance Computing Act z roku 1991, což vedlo k založení výzkumu spolehlivosti a rychlosti internetu v rámci Národní vědecké nadace (National Science Foundation, NSF) a založení Národní výzkumné a vzdělávací sítě (National Research and Education Network, NREN), která měla zajistit přístup k digitálnímu obsahu v rámci všech úrovní škol, knihoven a zdravotnictví¹⁴⁰. V roce 1993 se do Bílého domu nastěhoval Bill Clinton, který myšlenku **NII** mohutně popularizoval – byl například prvním americkým prezidentem, který měl e-mailovou adresu. Al Gore, který se stal viceprezidentem a problematiku NII dostal na starost, byl zase první viceprezident, který odpovídal v reálném čase na otázky v online chatu. Bílý dům si vytvořil první webové stránky a symbolicky tak nastartoval jeden z nejsilnějších programů NII, převedení informací a komunikace v rámci státní správy do online prostředí. Skutečně, jedním z prvních kroků v realizaci NII bylo převést agendu federální vlády USA do elektronické podoby, zpřístupnit občanům některé dokumenty týkající se její činnosti, zavést investice do IT jako součást strategického plánování státních institucí (Government Performance Act z roku 1993 a Clinger-Cohen Act z roku 1996) a snížit náklady na tisk různých brožur, zákonů apod. tím, že budou zveřejněny v elektronické podobě (Paperwork Reduction Act z roku 1995)¹⁴¹.

¹³⁷ cit. podle Gay, 1996: str. 16, překlad aut.

¹³⁸ Přepis tehdejšího vystoupení viceprezidenta Al Gora je k dispozici například na adrese <http://www.ibiblio.org/icky/speech2.html>.

¹³⁹ Gay 1996, s. 55.

¹⁴⁰ Gay 1996, s. 16.

¹⁴¹ Fletcher a Westerbach 1999.

V březnu roku 1994 Al Gore přednesl na konferenci International Telecommunications Union, ITU v Buenos Aires zásadní projev, ve kterém vyzval všechny k zapojení do celosvětové sítě, kterou nazval Globální informační infrastruktura¹⁴². Následná popularizace myšlenky vytvoření celosvětové sítě pod hlavičkou „GII“ nastartovala aktivity, které dnes považujeme za samozřejmé pilíře informační společnosti. Šlo o vytvoření patřičné telekomunikační infrastruktury a propojování knihoven, škol, zdravotnických zařízení a nebo také zpřístupňování úředních dokumentů online. Clintonova vláda usilovala o splnění vize viceprezidenta Al Gora o propojení všech knihoven, škol, nemocnic do jedné sítě do roku 2000. **NII** dostala od prezidenta Clintona jednu z nejvyšších priorit, neboť tehdejší americká vláda viděla v realizaci NII nutnou podmínku pokračování ekonomického růstu americké ekonomiky v 21. století¹⁴³. Od NII si Clintonova vláda slibovala především snížení nákladů spojených s určitými papírovými agendami (jako např. ve zdravotnictví nebo ve státní správě), zlepšení podmínek vzdělávání a zaměstnatelnosti, zprůhlednění správy země a lepší informovanost občanů, otevřenější a participativnější demokratickou společnost. V letech 1993-1996 fungovala tzv. Poradní komise pro národní informační infrastrukturu (National Information Infrastructure Advisory Council), poradní orgán prezidenta Clintona složený z 37 dobrovolných členů: zástupců mediálních společností, komerčního světa, základních, středních a vysokých škol, informačních služeb, počítačových firem a vývojářů software. Tato komise uspořádala řadu diskusí po celé zemi a získávala podněty od zástupců z různých sfér, až nakonec v roce 1996 předložila prezidentovi Clintonovi Závěrečnou zprávu, která konkretizovala představu NII. Iniciativa NII byla řízena pomocí *ad hoc* týmů a různých dobrovolných pracovních skupin: svou působnost v iniciativě NII započala Pracovní skupina pro informační infrastrukturu (Information Infrastructure Task Force) vydáním dokumentu *The National Information Infrastructure: Agenda for Action*, jehož zveřejněním 15. září 1993 Clintonova vláda oficiálně zahájila program NII¹⁴⁴. Iniciativa NII měla devět základních cílů, z nichž každý byl dále konkretizován dvěma až pěti aktivitami. Základní cíle byly podpora soukromých investic, informace přístupné všem za rozumnou cenu, podpora inovací a nových aplikací, uživatelsky přívětivá a interaktivní řešení, bezpečnost a spolehlivost sítě, zlepšení rozsahu rádiových frekvencí, ochrana duševního vlastnictví, zlepšení komunikace v rámci státní správy a samosprávy a zajištění přístupu k informacím z vlády a zkvalitnění služeb státu občanům.

Clintonova vláda vycházela z modelu *High Performance Computing and Communications Program*, který byl založen předchozí Bushovou vládou, ale na rozdíl od tohoto programu **NII** jako taková nikdy nebyla položkou federálního rozpočtu¹⁴⁵. NII byla vládním projektem, nikoli běžícím programem, a měla proto omezenou dobu trvání (přibližně tři

¹⁴² Záznam tohoto projevu je např. zde: <http://www.goelzer.net/telecom/al-gore.html>.

¹⁴³ *Ibid.*, s. 299.

¹⁴⁴ Kahin a Wilson 1997, s. 151, 167.

¹⁴⁵ *Ibid.*, s. 166.

roky). Za těchto podmínek dokázala přinejmenším vzbudit pozornost k otázkám rozvoje informační společnosti a jejích sociálních, ekonomických a kulturních důsledků uvnitř i vně americké společnosti. Domnívám se, že je to právě tím, že pojetí NII bylo velice široké, moderní a dalo by se říci i odvážné vzhledem k tomu, že zahrnovalo všechny formy, nosiče, producenty, šířitele či uživatele informací; jejím **centrem zájmu nebyla technologie, ale člověk, který vytváří, šíří nebo používá určitou informaci**. Za jednoznačně největší **přínos iniciativy NII je kromě zvýšení povědomí o otázkách rozvoje informační společnosti považován boom v IT businessu a vůbec podpora volného trhu**, kterou zdůrazňoval také Martin Bangemann ve Zprávě Evropské komise, která později v Evropě nastartovala program eEurope.

Agenda for Action nedefinovala tak konkrétní cíle, jako např. Japonci, kteří chtěli kupříkladu dostat optický kabel do každé domácnosti¹⁴⁶, ale hovořila o integraci služeb, propojení, informační superdálnici. Odborné studie zabývající se NII se shodují v tom, že je těžké hodnotit výsledky **NII** jako celku, některé z uvedených cílů *Agendy for Action* se podařilo splnit daleko lépe než cíle jiné. Navíc NII neměla vládní rozpočet a řízení se částečně odehrávalo na *ad hoc* či dobrovolné bázi; byl to svým způsobem virtuální program, jehož prostředky byly ve srovnání s jinými programy velmi skromné. Navíc vítězství Republikánů ve volbách do Kongresu USA v listopadu 1994 ubralo iniciativě NII vítr z plachet; jako projekt bez federálního rozpočtu sice nebyla iniciativa NII Republikány zastavena, ovšem nevěnovali jí takovou pozornost a péči a především zamítali některé dílčí aktivity. Zatímco rétorika *Agendy for Action* byla velice vzletná a odvážná, kritici poukazují na fakt, že řadu překážek ve skutečném propojení agend a harmonizaci informačních politik se splnit nepodařilo a především, že iniciativa NII byla úspěšná hlavně tam, kde se jednalo o rychlé nenáročné kroky nevyžadující komplexní zásahy do informační politiky. Každopádně iniciativa NII je pro budoucnost významným poučením minimálně ze dvou důvodů: 1) **NII ukázala, jak důležitá je dobře zformulovaná, stakeholderům srozumitelná a všemi sdílená vize**¹⁴⁷; -, vzhledem ke skromnému finančnímu a administrativnímu zázemí se ukazuje, že bohatě financovaná, státem podpořená a zákony vynucená politika nemusí ještě zajistit kýžený výsledek a nemusí být efektivní; 2) **I když cíle nejsou přesně definované (na rozdíl například od Japonska či EU), může projekt dosáhnout kýžené vize**. Tuto vizi musí všichni sdílet a dobře jí rozumět: v USA byla vize rozvoje informační společnosti velmi jasná a všeobecně srozumitelná, měla „sexy“ název (information superhighway) a její dopady byly demonstrovány na konkrétních příkladech konkrétního občana (Clinton například sliboval, že studentka z Miami si bude moci číst knihy z Kongresové knihovny).

¹⁴⁶ Ibid., 1997, s. 164.

¹⁴⁷ Revolution 1995, s. 37.

4.3.2 Současnost

Současná informační politika Spojených států amerických se odklání od původně vizionářské role federální vlády a řada procesů a aktivit nastartovaných Clintonovou vládou se nyní řídí na úrovni jednotlivých států, resp. ještě níže na úrovni tzv. counties, tedy nižších správních jednotek odpovídajících našim krajům. Některé postupy jsou zase doporučované napříč USA v rámci určitého typu institucí, například každý stát na jejich základě vydává standardy pro bezpečnost dat a IT na státních školách. Na druhou stranu zůstávají ty agendy, které představují bezpečnostní riziko či strategickou moc, v rukou federálního státu. Tento současný vývoj informační politiky v USA je determinován dvěma významnými tenzemi. Obecnější a dlouhodobější tenze pochází z tradice americké společnosti – jde o snahu **najít rovnováhu mezi záměry a zájmy podnikatelského sektoru, který je v oblasti produkce, rozšiřování a využívání informací dominantnější než v EU, a snahou o zachování demokratického pořádku**, tedy vyvážením kulturních a sociálních zájmů. Nejznámějším symbolem právě takového střetu byla diskuse a následné přijetí zákona Telecommunications Act z roku 1996, který je obrazem střetu soukromého a veřejného zájmu v oblasti telekomunikací a je některými teoretiky považován za jeden ze hmatatelných úspěchů iniciativy **NII**¹⁴⁸. Svět knihoven a informačních služeb pocítil dopad tohoto zákona v podobě **problémů s ochranou duševního vlastnictví**, o které mj. hovořily již první představy o informační superdálnici. V USA tuto oblast řeší řada legislativních opatření, nejznámější z nich je Copyright Act z roku 1976, který obsahuje nařízení, podle něhož jsou chráněna originální autorská díla zaznamenaná na známých i později vyvinutých médiích a ochrana se nevztahuje pouze na literární díla. Tato lapidární formulace zajistila Američanům ochranu práv i u databází nebo webových stránek. V době, kdy se připravoval Copyright Act, vznikla také Národní komise pro techniku užívání materiálů chráněných copyrihtem (National Commission on New Technological Uses of Copyrighted Works), která stanovuje „přiměřenost“ množství kopírovaných stránek, přičemž nikde není stanoveno, co to znamená „přiměřeně“, pouze se uvádí, že kopie nesmí zcela nahradit původní dokument. Legislativa zajišťující ochranu autorských práv v USA obsahuje dvě doktríny, pro knihovny fundamentální: *Right of first sale* a *Fair use*. Obě se totiž týkají ochrany držitele práv v situaci, kdy si nemůže tato práva zajistit sám.

Druhým významným determinujícím prvkem byly události 11. září 2001 a jejich následky. Např. *Politika knihoven o důvěrnosti informací o výpůjčkách*, která vycházela z „Confidentiality of circulation records“, byla po událostech 11. září 2001 omezena¹⁴⁹. V oblasti legislativních opatření má dopad na tvorbu, šíření a užití informací Sarbarnes-Oxly Act z roku 2002 veřejnosti známý jako Patriot Act. Dopad bezpečnostní politiky státu na

¹⁴⁸ Kahin a Wilson 1997, s. 183.

¹⁴⁹ Rubin 2000.

oblast informačních a knihovnických služeb má však v USA zajímavý precedent z dob dávno před 11. zářím 2001. V roce 1970 byl v USA spuštěn vládní program „Library Awareness Program“, jehož primárním cílem bylo sledovat „podezřelé“ výpůjčky a chování klientů knihoven. Na základě protestů Americké asociace knihoven (American Library Association, ALA) byl tento program v roce 1987 zastaven. Spouštěčem protestů byla tehdy iniciativa dvou agentů FBI, kteří chtěli sledovat výpůjčky cizinců v knihovnách v domnění, že by mohli odcizit americké know-how.

4.3.3 Dvouvejčná dvojčata: informační politika v USA a EU

Jak jsem již uvedla, iniciativa **NII** v USA a program eEurope v EU měly velmi podobné začátky: vznikaly ve stejnou dobu a měly společnou vizi, v průběhu dalšího vývoje se však stále více odlišují. Co se týče odlišností praktické realizace informační politiky v USA a v EU, americká informační politika významně a velmi precizně řeší tzv. „government information“, tedy **informace produkované federálními a státními institucemi a jejich zpřístupňování občanům**. Za Reaganovy vlády začala v rámci snižování nákladů na administrativu a zvyšování efektivity státní služby tzv. privatizace distribučních sítí. Tyto sítě měly na starosti šíření informací a dokumentů pocházejících ze státní správy a samosprávy (v USA tedy organizace federální a státní). Při úřadu vlády USA dodnes funguje vládní vydavatelství tiskovin *Government Printing Office*, které sice publikuje oficiální vládní dokumenty, ale o jejich rozšiřování a zpřístupňování (vč. prodeje) se starají soukromé agentury. Tento princip sice snížil náklady na straně státních institucí, ale zároveň vyprovokoval debaty o svobodném přístupu daňových poplatníků k informacím. Jedním z cílů NII bylo už od počátečních úvah o informační superdálnici zpřístupnit publikace vydávané *Government Printing Office* online všem občanům USA. Dnes se zpřístupňování informací ze státní správy dostává do úrovně samosprávy a jednotlivých úřadů. Každá státní instituce povinně publikuje veškeré materiály související s její činností na internetu. I mimo státní sféru je dnes zcela běžné, že americké instituce zveřejňují své strategické a prováděcí plány, formuláře, nařízení, vyhlášky, standardy, cestovní zprávy, výkazy apod.

V Evropské unii rovněž najdeme určitou snahu o transparentnost a sdílení know-how, na druhou stranu situace není stejná ve všech zemích a všech sektorech hospodářství. Pro příklad můžeme sáhnout právě do oblasti informační politiky, kde by maximální transparentnost měla být samozřejmostí. Ukazuje se, že v oblasti informačních politik hraje významnou roli tradice regionu, a tudíž není možné vše zajistit pouze nařizováním a zákony. Zatímco u nás bylo nutné i po přijetí Zákona č. 106/1999 Sb., o svobodném přístupu k informacím, zveřejňování základních informací vynucovat, v Nizozemí například vznikají díky tradici tzv. *polter democracie* strategické plány rozvoje měst, aniž by je kdokoliv

vynucoval a financoval. Obecně se v EU ukazuje, že sociální zázemí a kulturní tradice determinují výslednou podobu informační společnosti.

Nick Moore rozlišuje dva mechanismy stojící za politikami informační společnosti: **neoliberální a intervenční**. Neoliberální přístup k organizované a řízené podpoře rozvoje informační společnosti se řídí především požadavky svobodného a efektivního trhu, priority jsou většinou nastavovány podle toho, co je pro trh výhodné a důležité. Tímto principem se podle Moora rozvíjí informační společnost G7, USA, EU a Jihoafrické republiky, zatímco například v Japonsku, Číně, Vietnamu, Koreji a Singapuru je převažující model intervenční, tedy model, ve kterém je rozvoj hospodářství řízen státem na základě předem stanovených cílů a kritérií jejich splnění¹⁵⁰. Zdá se, že toto rozdělení je velmi obecné, opírá se hlavně o převažující tradici regionu a nedokáže tak postihnout jemné nuance konkrétní politiky. Například výše popsané modely řízení rozvoje informační společnosti v USA a v EU zjevně vycházely z neoliberálního přístupu, ovšem zároveň v sobě kombinují prvky intervenční politiky: v EU se odehrává na úrovni regionální hierarchie a v USA jsou silně centralizovány agendy související s bezpečností země.

Podle mého názoru však princip realizace informační politiky stále více ovlivňuje – vedle tradice regionu – ještě jeden významný hráč: **aktivity globálních byrokratických struktur a korporací**. Zájmy těchto aktérů velmi výrazně ovlivňují rozhodování a tvorbu politik na úrovni státní správy a samosprávy; neoliberalismus se pak z veřejné politiky pochopitelně vytrácí bez ohledu na tradici regionu. Srozumitelným krokem v zájmu ochrany veřejných zájmů je proto snaha o (znovu)nalezení rovnováhy např. v podobě hledání silných strategických partnerů (regionů) nebo posilování federativního uspořádání daného celku. Ptáme-li se nyní na základě výše uvedených zjištění, jak může informační věda ovlivnit rozvoj informační společnosti, pak například podle Franka Webstera **rozvoj informační společnosti není přímo úměrně spojen s vědecko-technickým pokrokem**; o tom však více následující kapitola.

¹⁵⁰ Moore 1998.

4.4 Profesor Katz jde do Washingtonu¹⁵¹ : co říká věda o informační politice?

Zrod společné myšlenky a následné úsilí vedoucí k budování *informační superdálnice* v USA či *informační společnosti pro všechny* v EU měly podle mého názoru společný kořen, a to hypotézu, že pokud jsou informační a komunikační technologie nezbytné pro rozběh globalizace, potom posilování ICT infrastruktury a souvisejících technologií logicky povede k urychlení vývoje společnosti. Jinými slovy, že **technologie jsou příčinou změny a vývoje společnosti**. Obecně řečeno, z představy, že nové technologie posilují sílu lidské inteligence a konání, vychází reflexe *informační společnosti jako naplnění symbiózy mezi lidskou evolucí a vědecko-technickým pokrokem*¹⁵². Tento technologický determinismus ovšem velmi brzy ukázal své limity: technologie nejsou jediným činitelem změny, výše zmíněný pohled by je oddělil od společensko-kulturního kontextu, což by neumožňovalo komplexní pochopení některých sociálních dopadů rozvoje informační společnosti; v neposlední řadě by ve středu zájmu neměly být technologie, ale síťová podstata fungování informační společnosti a přesun moci do informačních toků¹⁵³. Kromě toho by tento technologický determinismus zavedl naše zkoumání informační společnosti pouze do oblasti technologického vývoje a její pokrok a úspěchy by tedy byly měřeny pouze na základě vědecky uznatelných a měřitelných pokroků vědy a techniky. Vzhledem k tomu, že vědecko-technický pokrok je celkem dobře měřitelný a časově ohraničený, zavedl by nás tento přístup k donedávna populární představě, že informační společnost je nová historická éra (často představovaná jako éra následující po industriální společnosti). Právě tento líbivý, popularizující a zjednodušující pohled přinesl názor, že to, co je na informační společnosti nové, jsou informační a komunikační technologie. Řada teoretiků již delší dobu poukazuje na skutečnost, že „revolučnost“ těchto nových technologií vůbec není tak revoluční, aby sama aspirovala na zrod nové historické éry; tvorba, šíření, shromažďování a zpřístupňování informací jsou nezávislé na supermoderních sofistikovaných technologiích. Revolučnost tak podle mnohých (Foucault, Poster, Lyon aj.) spočívá spíše **v novém a často nerovném přístupu a kontrole nad informačními zdroji, tedy způsobu distribuce znalostí a moci**. Podle Anthonyho Giddense a Franka Webstera byly informace vždy regulačním mechanismem v moderních, především národních státech a surveillance se stala integrální součástí moderního vládnutí dávno před rozšířením osobních počítačů a internetu. Frank Webster, Manuel Castells, Anthony Giddens, David Lyon, Mark Poster a mnozí další oponují

¹⁵¹ Název této kapitoly je parafrází článku „Professor Katz goes to Washington“, ve kterém Randy H. Katz popisuje své zkušenosti z doby, kdy pracoval pro vládní agenturu ARPA (viz vysvětlení pojmu ARPANET v seznamu použitých zkratk 6.4). Jeho článek ukazuje složitost postavení výzkumu založeného na akademické svobodě ve službách státu, vlády a sociálně-ekonomického rozvoje. Výzkum žádá od občanů investice plynoucí z jejich daní, jak ale má výzkum občanům dokázat svou hodnotu a mají výzkumníci zasahovat do rozhodovacích procesů?

¹⁵² Robins a Webster 1999, s. 89

¹⁵³ Webster 2002, Castells 1996.

technologickému determinismu, zároveň však neubírají zásluhy technologickému pokroku ani ekonomickému růstu. Podle nich nejsou technologie neutrální, a proto zdůrazňují význam informačních a komunikačních technologií ve smyslu jejich politicko-kulturního rozměru. Tímto prizmatem jsem se pokusila analyzovat minulost a současnost politik rozvoje informační společnosti. Nezabývala jsem se tolik technologickým pokrokem a ekonomickým růstem, zajímala mě **aspirace těchto politik na sociální řízení a kontrolu**, neboť se domnívám, že relevantní výzvou rozvoje informační společnosti je růst nerovnosti, distribuce moci a nové chápání toho, kde začíná a končí soukromí a jak jej lze do budoucna obhájit.

5 Závěry

Zpočátku jsem se zaměřila na proces přeměny společnosti na společnost informační z hlediska jeho teoretického uchopení, zkoumala jsem relevantní a významně citované teorie, které tento proces analyzovaly a reflektovaly z různých hledisek zájmu. Později jsem pochopila, že jediné přijatelné uchopení nového fenoménu vyžaduje redefinici paradigmatu informační vědy a metod zkoumání, že to, co zkoumám – **internet jako globální komunikační prostředí - , je vlastně sama metoda, nikoli objekt analýzy** (viz teze I.).

Teorie informační společnosti – zřejmě z podstaty jevu, kterým se zabývají – mají síťovou podobu: mají mnoho sousedících oblastí a zároveň každá za sebe upřednostňuje určitý jev nebo prvek, skrze nějž pak nahlíží a vysvětluje jevy související. Abych však práci dala nějaký konkrétní smysl (užitek) a také přesně vymezila cíl, zkoumala jsem nejprve proměny informační vědy ve vztahu k teoriím o informační společnosti, tedy nahlížím informační společnost prizmatem informační vědy (nikoli naopak) a argumentuji pro redefinici paradigmatu informační vědy. S tímto prvotním vymezením pak teprve **kladu otázky týkající se – podle mého názoru zásadní – změny, kterou je kontrola nad genezí a cirkulací informace** (viz teze I a II.).

Informační společnost mění zásadním způsobem proces vzniku a užívání informací. Nejprve jsem konstatovala, že kvalita života i konkurenceschopnost jedince, regionu nebo skupiny se odvíjí od jejich mobility a orientace, proto jsou reforma systému vzdělávání, přístup k celoživotnímu vzdělávání a nové strategie učení se¹⁵⁴ ústředním tématem transformace na informační společnost. Rozdílné vstupní podmínky a kvalita přístupu jsou jednou z příčin pokračující stratifikace společnosti rozvírající pomyslné nůžky mezi informačně chudými a bohatými (jedinci, regiony, státy) a vytvářející nová centra moci. Tato úvaha postupně vykrystalizovala do tří **oblastí, které jsem v práci postavila jako konkrétní manifestace nutnosti redefinice paradigmatu informační vědy: 1) dostupnost (digitální propast a překonání sociálního vyloučení), 2) pravidla (dilema duševního vlastnictví v síťovém prostředí kyberprostoru) a 3) bezpečí (surveillance jako nutná podmínka modernity otevírá dilema svobody versus ochrany)** (viz teze II.). Na tyto konkrétní problémové okruhy, které jsem se pokusila promyslet z hlediska jejich filozofické podstaty, nikoli nabízet politická nebo technologická řešení, aplikuji paradigma sítě. Optikou informační vědy pak hledám vysvětlení těchto problémů a výzvy, které z toho vyplývají pro znalostní instituce.

¹⁵⁴ Význam vzdělávání v uvedených formách jde skutečně napříč většinou teorií o informační společnosti, a to téměř bez ohledu na to, z jakého ideového, politického či kulturního proudu autor pochází.

Paralelně s rozvojem informační společnosti by tedy měla probíhat přeměna znalostních institucí¹⁵⁵ a jejich fungování, přičemž znalostními institucemi označuji souhrnně ta místa, ve kterých probíhá proces geneze a cirkulace informace (znalosti), tedy odborné knihovny a místa, kde probíhá výuka – nemusí to být jen školy, ale ve stále větší míře jsou to také podniky a *ad hoc* pracovní týmy uspořádané kolem konkrétního projektu nebo problému. Na tomto místě je nutné poznamenat, že zde používám starý slovník pro popis nového jevu (ve smyslu McLuhanova popisování nového média jazykem starých médií), tedy výraz *instituce*, který evokuje představu centralizovaného, uchopitelného a kontrolovatelného procesu tvorby, transformace a zpřístupňování informací. V informační společnosti, jak ji analyzuji, se ale tento proces geneze a cirkulace informace odehrává v síti, jejíž součástí také mohou (ale nemusí) být tradičně chápané instituce. Při analýze tohoto procesu již nemůžeme postulovat tradiční distinkci subjekt-objekt, přičemž subjektem je klient a objektem informace, ale hovořím zde o síti, která je proměnlivá a nestálá, v níž se klient stává objektem i subjektem při každém vstupu do ní (viz teze I.).

V této práci jsem ukázala příklady, na nichž lze demonstrovat proces redefinice paradigmatu informační vědy ve vztahu k výše uvedenému; jinými slovy, zmíněné jevy jsem zkoumala zvnitřku a ptala se, jaké výzvy znalostním institucím přináší paradigma sítě – a v tomto konkrétním případě především akademickým a výzkumným knihovnám (viz teze II.). **Na základě konkrétních zkoumaných oblastí jsem si pak položila otázku, zda jsou tyto znalostní instituce vybaveny takovým vědecko-výzkumným zázemím v informační vědě, aby dokázaly na nový proces reprodukce informací (znalostí) efektivně reagovat. Jinými slovy, práce si kladla za cíl odpovědět na otázku, zda a jak může informační věda aktivně vstoupit do procesu transformace současné společnosti na společnost informační (viz teze III.).**

¹⁵⁵ Miroslav Petříček „překládá“ informační technologie jako technologie vědění. Logicky potom informační instituce budou instituce vědění, zde používám raději výrazu „znalostní instituce“, abych je odlišila od vědění jako takového, o kterém šířeji hovoří Petříček.

Teze I.: pozice současných teorií informační společnosti v informační vědě vyžaduje změnu paradigmatu informační vědy

V úvodu této práce reaguji na *epistemologický skepticismus*¹⁵⁶, který vychází z paradoxní situace informační vědy v současném poli teorií zabývajících se informační společností. Situaci informační vědy jsem nazvala paradoxní proto, že tato věda je interdisciplinárním polem, jejíž jádro spočívá v průniku (resp. v logické jednotě) teorií informace pojatých z různých oborů od filozofie přes kybernetiku až po teorie založené na lingvistice, v aplikacích informační a komunikační techniky a technologie na společenský informační proces a funkcích orientovaných na informační služby. Na jednu stranu tedy **může být tato síťová podstata informační vědy schopna zachytit tyto procesy nejen z hlediska jejich časového vývoje a historických paralel, ale také jako procesy konvergující v poli relevantních vědních oborů a disciplín, na stranu druhou ponechává jen malý nebo vůbec žádný prostor pro kritické pojednání informační společnosti.** Proč tomu tak je, vysvětluji v úvodu práce, kde jsem se pokusila kriticky zhodnotit dosavadní směry v teoriích informační společnosti a závěry jsem se pokusila testovat na informační vědě jako takové. Paradigmatická východiska jednotlivých zkoumaných teorií totiž mají jádro právě v těch oborech, ze kterých byly vyňaty, nikoli v informační vědě samotné. Postulujeme-li jedno z těchto paradigmat, dostáváme se logicky mimo rámec informační vědy. Moje první otázka, kterou jsem si před dalším zkoumáním položila, tedy logicky byla: **jaké je relevantní paradigma informační vědy, které by bylo schopné obstát testování současnými teoriemi informační společnosti a tudíž bylo schopné vytvořit prostředí pro kritiku a aktivní přínos informační vědy k těmto teoriím?**

Kritické zhodnocení dosavadních teoretických přístupů jsem v práci provedla tak, aby bylo zřejmé paradigma, ze kterého vycházejí. Připustíme-li možnost určitého zobecnění etablovaných, ověřených a citovaných teoretických přístupů k fenoménu informační společnosti a dovolíme-li si pracovat s jistou esencí těchto teorií, pak můžeme konstatovat, že analyticky lze vysledovat existenci pěti základních paradigmat. **Jsou to směry zakládající na technologickém** (A. Toffler, J. Martin, M. Castells), **ekonomickém** (F. Machlup, P. Drucker, M. Porat), **profesním** (M. Porat, M. Castells), **prostorovém** (J. Goddard, M. Castells) **a kulturním** (J. Baudrillard, G. Lovink, M. Castells, L. Manovich, M. McLuhan) **paradigmatu.** Nesmíme však opominout, že **existuje linie, která separuje tyto jednotlivé přístupy dle toho, zda přijímají informační společnost jako nový fenomén, nebo zda si všímají spíše procesu informatizace.** Jinými slovy, jedni uvažují o informační společnosti jako nově vzniklé, kvalitativně odlišné od předchozího historického stádia, zatímco druzí představují informační společnost v procesu, kontinuu, utváření vztahů

¹⁵⁶ Skenderija 1997, s. 11.

na základě předchozích ustavených podmínek. Do první skupiny můžeme jako zástupce zařadit například postindustrialismus (Daniel Bell) a postmodernismus (v informačních teoriích pak jako zástupce Marka Postera) a ze současných aktuálních prací pak Manuela Castellse; v druhé skupině pak můžeme vidět Herberta Schillera (neomarxismus), Antonyho Giddense (teorie vzniku národních států postavených na kontrole informací) a nebo Jürgena Habermase (veřejná sféra)¹⁵⁷. Jiné zhodnocení těchto přístupů nabízí epistemologický pohled, který rozděluje tyto teorie na **pragmatický proud** a **hermeneutický proud**. Pragmatický proud zkoumá fyzické manifestace informačních toků, procesů a systémů, hermeneutický proud pak analyzuje celý proces od vzniku až po využití informace, tedy metody získávání, zpracování, ukládání a zprostředkování informací a zabývá se otázkami řízení tohoto procesu, jakož i jeho dopady na člověka a společnost¹⁵⁸.

Zdrojem zmíněného *epistemologického skepticismu* je výše uvedené pozorování, totiž, že současná informační věda má fazetovou, mozaikovou podstatu a propojuje související vědní disciplíny, z nichž čerpá metodický, teoretický i terminologický aparát pro zachycení jevu informace. Povýšením kteréhokoliv z výše uvedených paradigmat se ovšem jádro zkoumání a celý tento aparát posouvá zpět do původní disciplíny, ze které vyšel. Informační věda tak paradoxně – díky své neinvazivní a síťové podstatě – přichází o možnost reflexe jevů, jako jsou veřejný a rovný přístup k informacím, svoboda digitální tvorby a projevu, sociální exkluze v informační společnosti nebo kultura virtuálních komunit. Domnívám se, že skepticismus lze překonat, a to tím, že redefinujeme paradigma, kterým zkoumáme předmět informační vědy. Jak jsem již naznačila v úvodu, zásadní je překonání tradiční distinkce mezi subjektem a objektem, přičemž za objekt zkoumání jsme dosud považovali informaci manifestovanou procesy, jako tvorba, hledání, klasifikace, ukládání, vyhledávání a používání, centralizované v konkrétních znalostních institucích a spojích mezi nimi. Subjektem pak byl klient, který do takto definovaných a lokalizovaných procesů a datových spojů vstupoval. **Tato distinkce informační vědě nevyhovuje, chce-li uchopit a kriticky nahlížet relevantní jevy spojované s procesem vzniku informační společnosti. Abychom dokázali kriticky hodnotit proces vzniku informační společnosti zevnitř informační vědy, musíme najít odpovídající metodický aparát, který nebude starým jazykem aplikovaným na nový jev (McLuhan) ani nebude „nové“ představovat v rámci „starého“, jako to podle Geerta Lovinka dělají ti teoretici médií, kteří postulují technologický determinismus, neschopni konstruktivní kritiky, neboť dosahují pouze oslavování „nového“ a zavrhování „starého“¹⁵⁹.**

¹⁵⁷ Webster 1995, s 1-5.

¹⁵⁸ Skenderija 1999, s. 332-333.

¹⁵⁹ Lovink 1996, s. 3.

Při hledání metody pro uchopení problematiky informační společnosti z hlediska informační vědy jsem použila dva přístupy: 1) na základě kritické analýzy současných teorií jsem dospěla k závěru, že je třeba se soustředit na jev informace, její reprodukci a cirkulaci a 2) že je třeba aplikovat síťovost nového komunikačního paradigmatu důsledněji na informační vědu, bez použití tradiční distinkce a odečítání nového od starého. Co se týče prioritizace informace, **informační věda svoji mnohvrstevnou, multidisciplinární a síťovou podstatou vytváří platformu pro překonání tradičního dělení věd a vystižení esence jevu informace ve společnosti.** Tento jev je však potřeba zkoumat aplikací **paradigmatu sítě**, nikoliv systému nebo struktury¹⁶⁰. Tradiční postup by nás totiž nutil hledat konkrétní manifestace informace lokalizované v konkrétních institucích či spojích mezi nimi; chceme-li však zkoumat informační společnost, centrem není konkrétní instituce, ale nekonečno informačních požadavků, fluidní, proměnlivá síť, která se konfiguruje na základě momentálního vstupu do ní (informačního požadavku). **Aplikací sítě jako redefinovaného paradigmatu informační vědy už neusilujeme o přesnou lokalizaci, kde je informace (objekt) a kde klient (subjekt), ale hovoříme o zcela nové identitě informace, která vzniká jako momentální konfigurace sítě, kde klient je tvůrcem, klasifikátorem a čtenářem zároveň a kde konkrétní fyzické manifestace informace neexistují samy o sobě, odděleně od klienta, ale právě a jenom díky jeho dotyku s datasférou¹⁶¹.**

¹⁶⁰ Zde vycházím především z prací Miroslava Petříčka, které později také interpretoval Saša Skenderija. Jde o to, že systémem Petříček myslí paradigma, kde vztah subjekt-objekt je lokalizovatelný a význam (informace) se odvíjí od jeho fyzické lokace. Ve struktuře se podle Petříčka význam odvíjí od vztahů s ostatními entitami. Síť je řádem zcela jiného typu, je otevřený nepředvídatelným variantám a význam je dán okamžitou konfigurací určité oblasti, kde se data mění v informace, o významu rozhoduje uživatel, nikoli lokace v systému nebo vazba ve struktuře. (Petříček 1998)

¹⁶¹ Petříček 1998, Skenderija 1999 a 1997, Baudrillard 2001.

Teze II.: nové paradigma informační vědy lze ověřit na dilematech digitální propasti, svobody tvorby a kontroly moci

Naznačenou metodu jsem aplikovala postupně na dilemata spojovaná s rozvojem informační společnosti. Když jsem se zaměřila na analýzu procesu reprodukce a cirkulace informace, zjistila jsem, že problémové oblasti – pouze ty relevantní pro náš obor – mají společné dvě základní premisy, kterými jsou **požadavek svobody a překonání digitálního vyloučení**. Rozpracujeme-li tyto dvě výzvy do konkrétních směrů, zjistíme, že za požadavkem svobody se skrývá určité nastavení pravidel tak, aby bylo chráněno soukromí, aby byla zachována základní lidská práva a zároveň vyřešeno dilema mezi svobodou přístupu k informacím a zájmy jejich producentů. Tím jsem se dostala k teoriím *surveillance* a na konkrétních případech pak ukazuji rozpor mezi kulturou sítě a ochranou duševního vlastnictví. Aplikujeme-li totiž výše definovaný přístup, zjistíme, že jediným logickým závěrem je oddělení původce informace od manifestace informace v digitální podobě. Přesně ve stejném duchu je vedena i iniciativa *Open Access Initiative*.

Pro analýzu nové role knihoven v informační společnosti jsem aplikovala teorie *surveillance* na paradigma sítě. Vycházím z hypotézy, že databáze konstruuji identitu jednotlivce, ale zároveň tyto databáze spolu konvergují v síťovém prostředí a vytvářejí tak *Superpanoptikum*. Pokud každá jednotlivá součást Superpanoptika konstituuje subjekt odděleně, pak by identita jednotlivce v informační společnosti byla konstruována jako pouhý součet těchto identit. Domnívám se však, že síťové Superpanoptikum pracuje se síťovou identitou, resp. konstituuje ji jako momentální konfiguraci všech dostupných síťových identit. Podle mého názoru z toho pro knihovny vyplývá, že 1) musí pracovat jako aplikační rovina a inteligentní rozhraní mezi klientem a univerzem dat dostupných mimo její fyzickou instanci a 2) že by knihovny mohly aspirovat na funkci garanta rovného přístupu k terabytům informací proudícím sítí. Tyto nové výzvy ukazují, že informační společnosti svou architekturou, síťovostí a distribucí moci odpovídá **superpanoptikální knihovna**, tedy síť knihoven pracující na principu sítě, dodávající klíče k porozumění obsahu databází.

Teze III.: výzvy informační společnosti knihovnám

Sít' nemůže být objektem zkoumání informační vědy, je jejím paradigmatem, bude-li objektem, nemůžeme uchopit a kriticky zhodnotit výzvy, které přináší transformace na informační společnost. Je třeba vytvořit nový terminologický a metodický aparát pro popis těchto nových skutečností. V důsledku je třeba odmítat zavedené a ověřené postupy, ale podrobovat pozorované skutečnosti kritice a novým pohledům; paradigma sítě je mj. paradigmatem změny, fluidity, variability a nestálosti. Tato práce se zaměřila na proces reprodukce a cirkulace informace jako esenci procesu tvorby, přenosu, sdílení a užití znalostí ve společnosti, protože chápe informační technologie jako technologie vědění a informační instituce jako znalostní instituce. Informaci pak chápe jako zjevenou, momentální a pro daný okamžik a místo jedinečnou konfiguraci dat získaných stykem člověka, instituce nebo stroje s datasférou. Ve stejném smyslu redefinuje knihovnu jako nikoli instituci vystavěnou kolem lokalizovatelných, statických a fixovaných informací, ale jako prvek sítě, která funguje jako inteligentní *Superpanoptikum*¹⁶². Podrobíme-li teorie informační společnosti v tomto směru zkoumání z hlediska paradigmatu sítě, vyplynou konkrétní problémy, na které proces tvorby znalostí naráží: jedná se o dilema svobody tvorby, identity a demokratizace společnosti a technologie moci. Právě na konkrétních manifestacích těchto problémů ve světě knihoven se ukazuje oprávněnost změny paradigmatu; boje o duševní vlastnictví jsou výsledkem střetu kultury sítě a tradičních technologií vědění, otázka svobody se předkládá jako dilema ochrany jedince versus zajištění bezpečnosti všech a požadavek rovného přístupu v podstatě volá po redefinici informace, informačního toku, protože technologie moci jsou rozprostřené v síti, která není lokalizovaná v konkrétních institucích¹⁶². Ve všech případech se společně hovoří o střetu nového a starého – ovšem, musíme podotknout, že není samozřejmostí, že nové „vyhraje“ prostě pro svou „novost“. Tento technologický determinismus vycházející ze symbiotické provázanosti vědecko-technického vývoje a rozvoje společnosti jsme přeci odmítli. Aktuální teorie nových médií ukazují, že nové médium nezabíjí to staré, ale remediuje ho a tedy řešení onoho fatálního střetu není „jedno nebo druhé“, ale reprodukce starého v novém. Tyto teorie souznějí se závěry mého kritického zhodnocení informačních politik, jejichž současný vývoj a posuny od dnes již historických vizí roku 1994 ukazují, že je potřeba nové technologie zkoumat v komplexu vztahů s reprodukcí vědění ve společnosti a distribucí moci, že informační společnost determinují kromě nových technologií také nové způsoby řízení a sociální kontroly, kde moc je uložena v informačních tocích uvnitř sítě sítí.

¹⁶² Tím samozřejmě netvrdím, že tradiční instituce nadále nevlastní žádné znalosti nebo že neexistují hodnoty jako jsou chráněné vzory či produkce mediálního průmyslu (film, hudba, literatura, zpravodajství). Naopak, know-how a mozky zaměstnanců jsou ve stále větší části institucí (vyspělého) světa tím největším kapitálem. Zde však odkazuji na zjištění, že se moc přesouvá do informačních toků, jinak řečeno, nelze ji lokalizovat a kvantifikovat výčtem konkrétních databází konkrétních vlastníků.

6 Použité zdroje

6.1 Literatura

The information revolution. Edited by Donald Altschiller. New York: Wilson, 1995. 241 s. The reference shelf. Vol. 67, no. 5. ISBN 0-8242-0872-2.

BAGDIKIAN, Ben H. *The new media monopoly*. Boston: Beacon Press, 2004. 299 s. ISBN 0-8070-6187-5.

BAUDRILLARD, Jean. *Dokonalý zločín*. Olomouc: Votobia, 2001. 180 s. ISBN 80-902836-7-5.

BAUDRILLARD, Jean. *Selected writings*. 2nd ed. rev. and exp. Ed. Mark Poster. Stanford : Stanford University, 2001. ISBN 0-8047-4273-1.

BOLTER, Jay David; GRUSIN, Richard. *Remediation: understanding new media*. Cambridge: MIT Press, 1998. 295 s. ISBN 0-262-52279-9.

BORGMAN, Christine L. *From Guttenberg to the global information infrastructure: access to information in the networked world*. Cambridge: MIT Press, 2000. xviii, 324 s. ISBN 0-262-02473-X.

BRAIDOTTI, Rosi. *Cyberfeminism with a difference* [online]. July 3, 1996 [cit. 2004-02-05]. 15 s. Dostupný z WWW: <http://www.let.ruu.nl/womens_studies/rosi/cyberfem.htm>.

BOURDIEU, P. *O televizi*. Brno: Doplněk, 2002. ISBN 80-7239-122-4.

BRAIDOTTI, Rosi. *Nomadic subjects : Embodiment and Sexual Difference in Contemporary Feminist Theory*. New York: Columbia University, 1994. 325 s. ISBN 0-231-08235-5.

BREAZEALE, Kenon. In Spite of Women: *Esquire Magazine and the Contruction of the Male Consumer*. In DINEZ, Gail; HUMEZ, Jean M. *Gender, race and class in media: a text reader*. London: Sage, 2002. 2. vyd. 776 s. ISBN 0-7619-2261-X, s. 230-243.

CASTELLS, Manuel. *The information age: Economy, society and culture. Vol. I, The rise of the network society*. Malden: Blackwell, 1996. 556 s. ISBN: 1-55786-617-1.

CASTELLS, Manuel. *The information age: Economy, society and culture. Vol. II, The power of identity*. Malden: Blackwell, 1997. 461 s. ISBN: 1-55786-873-5.

CASTELLS, Manuel. *The information age: Economy, society and culture. Vol. III, End of Millenium*. Malden: Blackwell, 1998. 418 s. ISBN: 1-55786-872-7.

CASTELLS, Manuel. *The internet galaxy : Reflections on the internet, business, and society*. Oxford: Oxford University Press, 2001. 292 s. ISBN 0-19-924153-8.

CEJPEK, Jiří. Co je informační věda. *i '93*, Roč. 35, č. 3, s. 61-63.

CEJPEK, Jiří. Informační věda z pohledu postmoderního myšlení. *i '93*, Roč. 35, č. 12, s. 300-303.

CEJPEK, Jiří. *Informace, komunikace a myšlení: úvod do informační vědy*. Praha: Karolinum, 1998. 179 s. ISBN 80-7184-767-4.

CROSBIE, Vin. *What is new media?* [online]. [cit. 2006-02-05]. Dostupný z WWW: <<http://www.digitaldeliverance.com/philosophy/definition/definition.html>>.

CROTEAU, David; HOYNES, William. The new media giants: Changing industry structure. In DINEZ, Gail; HUMEZ, Jean M. *Gender, race and class in media: a text reader*. London: Sage, 2002. 2. vyd, s. 21-39.

CURRAN, James; GUREVITCH, Michael (Ed.). *Mass Media and Society*. London: Edward Arnold, 1991. 350 s. ISBN 0-340-51759-X.

DEIBERT, Ronald J. *Parchment, Printing, and Hypermedia: Communication in the World Order Transformation*. New York: Columbia University Press, 1997. 329 s. ISBN 0-231-10713-7.

DELEUZE, Gilles. *Foucault*. Praha: Hermann, 1996. 191 s.

DINEZ, Gail; HUMEZ, Jean M. *Gender, race and class in media: a text reader*. London: Sage, 2002. 2. vyd. 776 s. ISBN 0-7619-2261-X.

Despite weak economy, skilled ICT staff still needed in Europe : An IDC White paper. IDC, 2002. 4 s.

Česko. Ministerstvo práce a sociálních věcí. *Dodatek k programu. Operační program rozvoj lidských zdrojů. Verze 1.4, Březen 2006* [online]. Praha: Ministerstvo práce a sociálních věcí ČR, 2006 [cit. 2006-02-05]. 108 s. Dostupný z WWW: <<http://www.esfcr.cz/files/clanky/411/Dodatek.pdf>>.

Doing business in the Czech Republic 2002/2003. Praha: PP Agency. 208 s.

DRUCKER, Peter Ferdinand. *The new realities: in goverment and politics, in economics and business, in society and world view*. New York: Harper and Row, 1989. 1. vyd. xi, 276 s.

Evropská komise. *eEurope+ 2003: Progress Report*. June 2002. 46 s.

Evropská komise. *eEurope+ 2003: Společný program k realizaci informační společnosti v Evropě. Akční plán připravený kandidátskými státy s příspěvím Evropské komise. Červen 2001*. 37 s.

Education at a glance: OECD indicators 2002. Paris: OECD, 2002. 382 s. ISBN 92-64-19890-3.

ECO, Umberto. *Skeptikové a těšitelé*. Praha: Svoboda, 1995. 417 s. ISBN 80-205-0472-9.

EGENDORF, Laura K. (Ed.) *The information revolution: opposing viewpoints*. San Diego: Greenhaven Press, 2004. 202 s.

FALUDI, S. *Backlash: The undeclared war against American women*. New York: Anchor, 1991.

FISKE, J. Gendered television: Femininity. In DINEZ, Gail; HUMEZ, Jean M. *Gender, race and class in media: a text reader*. London: Sage, 2002. 2. vyd., s. 469-475

FLETCHER, Patricia; WESTERBACK, Lisa K. Catching a ride on the NII: The federal policy vehicles paving the information highway. *Journal of the American society for information science and technology*. 1999, roč. 50, číslo 4, s. 299-304.

FOUCAULT, Michel. *Dohlížet a trestat: kniha o zrodu vězení*. Praha: Dauphin, 2000. 427 s. ISBN 80-86019-96-9.

- FUKUYAMA, Francis. *The great disruption: human nature and the reconstitution of social order*. New York: Free Press, 1999. xii, 354 s. ISBN 0684865777.
- FUKUYAMA, Francis. *Our posthuman future: consequences of the biotechnology revolution*. New York: Farrar Straus and Giroux, 2002. xiii, 256 s. ISBN 0312421710.
- GALLOWAY, Alexander R. Protocol vs. Institutionalization. In CHUN, Wendy Hui Kyong; KEENAN, Thomas. *New media, old media: A history and theory reader*. New York: Routledge, 2006, s. 187-198.
- GAUNTLETT, David. *Media, gender and identity.: an introduction*. London: Routledge, 2002.
- GAY, Martin. *The new information revolution: a reference handbook*. Santa Barbara: ABC-CLIO, 1996. xv, 247 s. ISBN 0-87436-847-2.
- GERIN, Roseanne; JEDLICKOVÁ, Petra. *Vol. XIII: A Decade of Transformation* [online]. Vienna, IWM, 1999 [cit. 2006-08-08]. Dostupný z WWW: http://www.iwm.at/index.php?option=com_content&task=view&id=146&Itemid=276&limit=1&limitstart=2.
- FLUSSER, V. *Za filosofii fotografie*. Praha: Hynek, 1994.
- Funkční gramotnost dospělých. Národní zpráva z projektu SIALS, Část I*. Praha: SoÚ AV ČR, SC&C, 1998. 131 s., Přílohy.
- HAVELKOVÁ, Hana. Rod, kultura a demokracie v českých médiích. In *Žena a muž v médiích*. Sest. Havelková H. a Vodrážka M. Praha: Nadace gender studies, 1998, s. 4-8.
- HVÍŽDALA, K. *Moc a nemoc médií: rozhovory, eseje a články 2000-2003*. Praha: Máj, Dokořán, 2003. ISBN 80-86569-70-5.
- HARAWAY, Donna J. *Modest_Witness@Second_Millennium.FemaleMan@_Meets_Onco_Mouse™: Feminism and Technoscience*. New York: Routledge, 1997. 361 s. ISBN 0-415-91245-8.
- HARAWAY, Donna J. *Simians, cyborgs, and women : The reinvention of Nature*. New York: Routledge, 1991. 287 s. ISBN 0-415-90387-4.
- HARCOUT, Wendy. *Women@Internet : Creating new cultures in cyberspace*. London: Zed Books, 1999. 240 s. ISBN 1-85649-572-8.
- HERBERT Marshall McLuhan. *Člověk, média a elektronická kultura. Výbor z díla*. Brno: Jota, 2000. 1. vyd. 424 s. ISBN 80-7217-128-6.
- HUITEMA, Christian. *A Bůh stvořil internet*. Praha : Mladá fronta , 1996. 175 s. ISBN 80-204-0576-3.
- CHERNY, Lynn; WEISE, Elizabeth Reba. *Wired women: gender and new realities in cyberspace*. Washington: Seal Press, 1996. 269 p. ISBN 1-878067-73-7.
- CHUN, Wendy Hui Kyong; KEENAN, Thomas. *New media, old media: A history and theory reader*. Routledge, New York: 2006. 418 s.
- ICT and economic growth – evidence from OECD countries, industries and firms*. Paris: OECD, 5-6 May 2003. 73 s.

INCOM report. Inclusive Communications – Incom. Electronic Communications Package: implementation of the provisions related to disabled users in the Member States [online]. Brusel: Evropská komise, 2006 [cit. 2006-08-08]. 41 s. Dostupný z WWW: <http://forum.europa.eu.int/Public/irc/infso/cocom1/library?l=/public_documents_2006/cocom06-16_incom_1/_EN_1.0_&a=d>.

Issues and challenges in e-learning in the context of lifelong learning in the candidate countries. Reutligen: Steinbeis-Transfercentre. 7 s.

JEDLIČKA, Petr. Tý-sí-pí-aj-pí už nestačí. *Business World*, 2003 č. 2, s. 6-8.

JEDLIČKOVÁ, Petra. Vliv informačních a komunikačních technologií na vzdělávání a zaměstnanost. In *Lidské zdroje v České republice 2003*. Praha: NVF, 2004, s. 38-49, přílohy.

KAHIN, Brian; WILSON, Ernest J. (Ed.). *National information infrastructure initiatives: vision and policy design*. Cambridge, MIT Press: 1997. xiv, 649 s.

KATZ, Randy H. Professor Katz goes to Washington. *Communications of the ACM*, 1996, roč. 39, č. 5, s. 13-18.

KERA, Denisa. *Teorie nových médií jako ontologie počítačového kódu*. Praha, 2005. 138 s. + 143 s. příloh. Disertační práce. Univerzita Karlova v Praze, Filozofická fakulta, Ústav informačních studií a knihovnictví. Vedoucí disertační práce Doc. PhDr. Rudolf Vlasák.

KLEINOVÁ, N. *Bez loga*. Praha: Argo, 2005. ISBN 80-7203-671-8.

KÖNIGOVÁ, Marie. Vybrané kapitoly z informační vědy [CD-ROM]. In *Informační studia a knihovnictví v Elektronických textech I*. editoři Richard Papík, Martin Souček, Anna Stöcklová. [Praha] : Univerzita Karlova v Praze, Filozofická fakulta, Ústav informačních studií a knihovnictví, c2001. 1 CD-ROM. 18 s.

Learning to bridge digital divide. Paris: OECD, 2000. 137 s. ISBN 92-64-18288-8.

LEARY, Timothy. *Chaos a kyberkultura*. Praha: Mat'a, 1997. 371. s. ISBN 80-86013-23-5.

LEGGEWIE, Claus; MAAR, Christa (Ed.). *Internet & Politik: Von der Zuschauer- zur Beteiligungsdemokratie?*. Köln: Bollman, 1998. 569 s. ISBN: 3-89658-101-5.

LEGGEWIE, Claus. Netizens oder: Der gut informierte Buerger heute. *Transit*, č. 13 (1997), s. 3-25.

LESSIG, Lawrence. *The future of ideas: the fate of the commons in a connected world*. New York: Random House, 2001. 352 s. ISBN 0-375-50578-4.

Literacy in the information age: Final report of the international adult literacy survey. Paris: OECD, 2000. 185 s. ISBN 92-64-17654-3.

LOADER, Brian d. *Cyberspace divide: equality, agency, and policy in the information society*. New York: Routledge, 1998. xvi, 266 s.

LOVINK, Geert. *From speculative media theory to net criticism: Lecture at ICC, Tokio, 19.12. 1996.* [online]. [cit. 2006-03-20]. Dostupný z WWW: <<http://www.think.desk.nl/bilwet/TXT/ICC.txt>>.

LYKKE, Nina; BRAIDOTTI, Rosi (Ed.). *Between monsters, goddesses and cyborgs: Feminist confrontations with science, medicine and cyberspace.* London: Zed Books, 1996. 260 s. ISBN 1-85649-382-2.

LYON, David. *The electronic eye: the rise of surveillance society.* Minneapolis: University of Minnesota press, 1994. 270 s. ISBN 0-8166-2515-8.

LYON, David; ZUREIK, Elia (editors). *Computers, surveillance, and privacy.* Minneapolis: University of Minnesota press, 1996. 285 s. ISBN 0-8166-2653-7.

LYON, David. *Surveillance society: monitoring everyday life.* Buckingham: Open university press, 2001. 189 s. ISBN 0-335-20546-1.

LYON, David. (Ed.) *Surveillance as social sorting. Privacy, risk, and digital discrimination.* London: Routledge, 2003. 287 s. ISBN 0-415-27873-2.

MANOVICH, Lev. *The language of new media.* Cambridge: MIT Press, 2000. ISBN 0-262-13374-1.

MATUŠÍK, Zdeněk (Přel. a uspoř.) *Strategie pro evropské knihovny.* Praha: SKIP, 2006. 124 s. Aktuality SKIP. Svazek 22. ISBN 80-85851-16-4.

MAY, Christopher. *The information society: a sceptical view.* Malden: Polity press, 2002. 189 s. ISBN 0-7456-2685-8.

Measuring the information economy [online]. Paris: OECD, 2002. 93 s. Dostupný z WWW: <<http://www.oecd.org/sti/measuring-infoeconomy>>.

MELYMUKOVÁ, Kathleen; JEDLIČKA, Petr. Někteří mají, jiní ne. *Business World*, 2003, č. 2 ISSN 1213-1709, s. 9-11.

MOORE, Nick. Confucius or capitalism? Policies for an information society. In LOADER, Brian D. (Ed.). *Cyberspace divide: Equality, agency and policy in the information society.* London, Routledge: 1998. 266 s. ISBN 0-415-16969-0. Kap. 9, str. 149-160.

MCCHESENEY, Robert. The Titanic sales on: Why the internet won't sink the media giants. In DINEZ, Gail; HUMEZ, Jean M. *Gender, race and class in media: a text reader.* London: Sage, 2002. 2. vyd. 776 s. ISBN 0-7619-2261-X, s. 677-683.

Česko. Ministerstvo školství, mládeže a tělovýchovy. *Národní program rozvoje vzdělávání v České republice.* Bílá kniha. Praha : MŠMT : ÚIV, 2001. ISBN 80-211-0372-8. 98 s.

OSVALDOVÁ, B. *Česká média a feminismus.* Praha: Slon, 2004.

PETKOVIČ, B. (Sest.) *Media ownership and its impact on media independence and pluralism.* Ljubljana: Peace Institute, Institute for Contemporary Social and Political Studies, 2004.

PLANT, Sadie. On the Matrix: Cyberfeminist Simulations. In G. Kirkup, L. Janes, K. Woodward and F. Hovenden (Ed.). *The Gendered Cyborg: A Reader*. London: Routledge, 2000, s. 265-275.

PETŘÍČEK, Miroslav. Síť čili tělo bez orgánů. *Filosofický časopis*, Roč. 46, 1998, č. 1, s. 67-71.

PETŘÍČEK, Miroslav. *Úvod do (současné) filosofie*. Praha: Hermann, 1997. 178 s.

POSTER, Mark. *The mode of information: Poststructuralism and social context*. Chicago: The University of Chicago Press, 1990. 179. s. ISBN 0-226-67596-3.

POSTER, Mark. Databases as discourse; or, electronic interpellations. In LYON, David; ZUREIK, Elia (editors). *Computers, surveillance, and privacy*. Minneapolis: University of Minnesota press, 1996, s. 186.

Procesy informatizace společnosti. Sociální komunikace. In *Vize rozvoje České republiky do roku 2015*. Praha: Centrum pro sociální a ekonomické strategie, UK FSV, 2001, s. 180-186.

REVOLUTION in the U.S. information infrastructure Washington D.C.: National Academy of Engineering, 1995. 79 s. ISBN 0-309-05287-4.

RICHTER, Vít. *Veřejný internet a knihovny*. Praha: Národní knihovna, 2002. 6 s.

ROBINS, Kevin; WEBSTER, Frank. *Times of the technoculture: from the information society to the virtual life*. New York: Routledge, 1999. viii, 318 s.

ROČENKA HN 2002. Příloha HN 6. ročník. Praha: Economia, 2002. 281 s. ISBN 80-85378-40-X.

ROČENKA HN 2003. Příloha HN 7. ročník. Praha: Economia, 2003. 272 s.

RUBIN, Richard. *Foundations of library and information science*. New York: Neal-Schuman Publishers, 2000. xi, 495 s. ISBN 1-5557-0402-6.

SHABER Bennet. *Bodies without words, words without bodies* [online]. [cit. 2006-08-08]. Dostupný z WWW: < <http://bigjacket.com/sasha/texty/bennet.pdf> >.

SHAPIRO, Andrew L. *The control revolution: how the internet is putting individuals in charge and changing the world we know*. New York: Public Affairs, 1999. 286 s. ISBN 1-891620-19-3.

SHIELDS, Rob (Ed.). *Cultures of internet. Virtual spaces, real histories, living bodies*. London: Sage, 1996. 196 p. ISBN 0-8039-7519-8.

SHIRMACHER, Wolfgang. *Media Aesthetics in Europe* [online]. [2000] [cit. 2006-08-08]. Dostupný z WWW: <http://www.o-o.lt/agon/med_aes.html>.

SHOLE, David. *What is Information: The Flow of Bits and the Control of Chaos* [online]. [1999] [cit. 2006-08-08]. Dostupný z WWW: < <http://web.mit.edu/comm-forum/papers/sholle.html> >.

SKENDERIJA, Saša. The Media Paradigm for Information Science. In *Information Science: Where Has It Been, Where Is It Going?, Proceedings of the 27th Annual Conference of Canadian Association for Information Science (CAIS 1999)*, Sherbrooke, June 9-11, 1999. pp.332-341.

SKENDERIJA, Saša. Miroslav Petricek and the Quest for a New Ontology of Information. In *Conference on the Interdisciplinarity: Cultures of knowledge in a global information age*,

SUNY Oswego, October 22-24, 2004 [online]. [cit.2004-10-25]. (Commentary Paper). Dostupný z WWW: <<http://www1.cuni.cz/~skenders/Skenderija-Petricek.pdf>>.

SKENDERIJA, Saša. Výzvy mediální společnosti. *Ikaros* [online]. 1998, roč. 2, č. 6 [cit. 2006-08-08]. Dostupný z WWW: <<http://www.ikaros.cz/node/226>>.

SKENDERIJA, Saša. *Informační věda teoretická* [online]. Část I. 1997 [cit. 2004-10-25]. Disertace. Dostupný z WWW: <<http://www1.cuni.cz/~skenders/TEORIJA.pdf>>.

SKENDERIJA, Saša. Knihovny v nových akademických znalostních prostředích. CASLIN 2005 - The 12th International Seminar. Public Services: New Trends. Lednice, Czech Republic June 19-23, 2005 [cit. 2004-10-25]. 8 s. Dostupný z WWW: <<http://www.mzk.cz/CASLIN05/dokumenty/skenderija.doc>>.

SLEVIN, James. *The internet and the society*. Cambridge: Polity press, 2000. 266 s. ISBN 0-7456-2087-6.

SPENDER, Dale. *Nattering on the net : Women, power and cyberspace*. Melbourne: Spinifex, 1995. 278 p. ISBN 1-875559-09-4.

Evropská komise. *Statistics in focus. Industry, trade and services*. Theme 4. Č. 32 2002. ISSN 1561-4840.

Evropská komise. *Statistics in focus. How skilled are Europeans in using computers and the internet?* 17/2006. 8 s. ISSN 1561-4840.

Evropská komise. *Statistics in focus. The digital divide in Europe*. 38/2005. 8 s. ISSN 1561-4840.

Česko. Ministerstvo práce a sociálních věcí. *Strategie rozvoje lidských zdrojů pro Českou republiku*. Praha: Úřad vlády ČR : MPSV, 2003. ISBN 80-86734-02-1. 64 + 72 s.

Otero, Manuel Souto; McCoshan, Andrew. *Study on Access to Education and Training – Tender No EAC/38/04, Lot 1. Final Report for the European Commission*. Birmingham: Ecotec, 2005. 100 s.

Šetření "Přístup mladých lidí ke vzdělávání a jejich profesní uplatnění", projekt programu LS "Výzkum pro státní správu" Ministerstva školství, mládeže a tělovýchovy. Interní materiál. Identifikační kód projektu LS02G.

Český statistický úřad. *Šetření o využívání ICT v domácnostech a mezi jednotlivci 2003, 2004, 2005* [online]. [cit. 2006-10-13]. Dostupný z WWW: <http://www.czso.cz/csu/redakce.nsf/i/Domacnosti_a_jednotlivci>.

Český statistický úřad. *Šetření o využívání ICT v domácnostech a mezi jednotlivci v roce 2006* [online]. [cit. 2006-10-13]. Dostupný z WWW: <<http://www.czso.cz/csu/edicniplan.nsf/p/9701-06>>.

ŠINDELÁŘOVÁ, Martina. *Dílo Manuela Castellse v kontextu informační vědy*. Praha, 2005. 83 s. Diplomová práce. Univerzita Karlova v Praze, Filozofická fakulta, Ústav informačních studií a knihovnictví. Vedoucí práce Petra Jedličková.

ŠPINAR, David. *Přístupnost webů státní správy* [online]. 5-dílný seriál, jednotlivé články vydány 13. 11., 21. 11., 28. 11. 5. 12. a 15.12. 2003. [cit. 2006-11-11]. Dostupný na World

Wide Web: <<http://www.lupa.cz/clanky/pristupnost-webu-statni-spravy-maly-uvod-pred-velkym-testem/>> <<http://www.lupa.cz/clanky/pristupnost-webu-statni-spravy-testovaci-kriteria/>> <<http://www.lupa.cz/clanky/pristupnost-webu-statni-spravy-test-prvni/>> <<http://www.lupa.cz/clanky/pristupnost-webu-statni-spravy-test-druhy/>> <<http://www.lupa.cz/clanky/pristupnost-webu-statni-spravy-test-treti-a-posledni/>>.

UNESCO. *Učení je skryté bohatství: Zpráva Mezinárodní komise UNESCO „Vzdělávání pro 21. století“*. Praha: Pedagogická fakulta UK – Ústav výzkumu a rozvoje školství, 1997. 125 s.

VENDANHAM, Anu; BREEDEN Laura. Networking for K-12 education: the federal perspective. *Internet Research*, 1995. Roč. 5, č. 1, s. 29-39.

VLASÁK, Rudolf. Informační sektor, informační profese a informační vzdělávání. *Národní knihovna: knihovnická revue*. Roč. (2001), č. 3. s. 159-168.

WEBSTER, Frank (ed.). *The information society reader*. London: Routledge, 2004. 449 s. ISBN 0-415-31928-5.

WEBSTER, Frank. Globalization, information, and change. In ALLISON, Juliann Emmons (Ed.). *Technology, Development, and Democracy: International Conflict and Cooperation in the Information Age*. New York: State University of New York Press, 2002, s. 79-101.

WEBSTER, Frank. *Theories of the information society*. London: Routledge, 1995. 257 p. ISBN 0-415-10574-9.

6.2 Použité internetové stránky a portály

6.2.1 Statistiky

- Český statistický úřad – <http://www.czso.cz/>
- Eurostat. Údaje o ICT - http://epp.eurostat.ec.europa.eu/portal/page?_pageid=0,1136195,0_45572097&_dad=portal&_schema=PORTAL
- Internet World Stats. Usage and Population Statistics - <http://www.internetworldstats.com/>
- ITU International Telecommunication Union. ICT indicators: data and statistics on the ICT/telecommunication sector - <http://www.itu.int/ITU-D/ict/informationsharing/index.html>.
- Ministerstvo informatiky. Statistiky o informační společnosti - <http://www.micr.cz/statistiky/default.htm>
- OECD Broadband Statistics - <http://www.oecd.org/sti/ict/broadband>.

6.2.2 Slovníky a encyklopedie

- Wikipedia základní – <http://www.wikipedia.org/>
- Wikipedia česká verze - <http://cs.wikipedia.org/>
- Encyclopaedia Britannica online - <http://www.britannica.com/>
- Vícejazyčný slovník - <http://slovník.seznam.cz/>
- Český národní korpus - <http://ucnk.ff.cuni.cz/>

6.2.3 České zdroje

- MŠMT ČR - <http://www.msmt.cz/>
- MK ČR - <http://www.mkcr.cz/>
- Národní knihovna České republiky - <http://www.nkp.cz/>
- Program VISK - Veřejné informační služby knihoven, program MK ČR v koordinaci s NK ČR - http://www.nkp.cz/o_knihovnach/konsorcia/VISK/VISKindex.htm
- Státní informační politika ve vzdělávání (SIP VZ) – Informační gramotnost – MŠMT ČR - <http://www.msmt.cz/cp1250/info/sql/web/informace.asp?kods='1004'>
- SIP VZ – Software a informační zdroje pro vzdělávání - <http://vsiz.msmt.cz/>
- SIP VZ – informační gramotnost – <http://www.e-gram.cz/>
- Informační vzdělávací portál, spravuje ÚIV v rámci projektu SIP VZ II - <http://www.skolinfo.cz/>
- Internet do škol - <http://www.indos.cz/>
- Informace Úřadu vlády o SIP - <http://www.vlada.cz/1250/eng/vrk/rady/rady.htm>
- Úřad pro veřejné informační systémy - <http://www.uvis.cz/>
- České fórum pro informační společnost - <http://www.info-forum.cz/indexe.html>
- Český telekomunikační úřad - http://www.ctu.cz/index_a.htm
- Centrální adresa: Oficiální portál státní správy - <http://www.centralni-adresa.cz/cadr/index.htm>
- SITES: Second Information Technology in Education Study - http://www.uiv.cz/mez_setreni/sites.html
- SIALS: Second International Adult Literacy Survey, SÚ AV ČR - <http://www.soc.cas.cz>

- Březen – měsíc internetu - <http://www.brezen.cz/>
- Portál HN školství, celoživotní vzdělávání a kariéra - <http://vzdelavani.ihned.cz/>
- Portál pro základní a střední školství - <http://www.ceskaskola.cz>
- Zlenická výzva učitelů informatiky - <http://www.horackova.cz/zlenice/>
- Alternativní stránky k projektu „Internet do škol“ - <http://antiindos.cmsps.cz/>

6.2.4 Zdroje EU

- Původní stránka o informační společnosti - <http://europa.eu.int/ISPO/>
- Oficiální stránka o informační společnosti - http://europa.eu.int/information_society/
- Culture 2000 programme -
http://europa.eu.int/comm/dgs/education_culture/cult/index_en.html
- Directorate-General for Education & Culture odkazy na otázky týkající se vzdělávání a informační společnosti -
http://europa.eu.int/comm/dgs/education_culture/index_en.htm
- The First European eLearning Summit (Květen 2001) -
<http://www.ibmweblectureservices.com/eu/elearningsummit/>
- Strategická iniciativa 23 ministerstev kultury EU a Evropské Komise: The European Schoolnet Initiative (EUN) - <http://www.eun.org/>
- Akce podporující povědomí o ICT v EU: Netd@ys -
<http://europa.eu.int/comm/education/netdays/index.html>
- Výukový CD-ROM pro střední školy: Hello Europe -
http://europa.eu.int/comm/dg10/publications/cdrom/index_en.html
- CEDEFOP - <http://europa.eu.int/comm/education/cedefop.html>
- European Training Foundation - <http://www.etf.eu.int/etfweb.nsf/>
- EURYDICE - <http://www.eurydice.org/>
- Podpora povědomí o ICT ve vzdělávání: proacte - <http://www.proacte.com/>
- Information Network on Education in Europe: EURYBASE -
<http://www.eurydice.org/Eurybase/Application/eurybase.htm>
- Program EU MEDIA - http://europa.eu.int/comm/avpolicy/mediapro/media_en.htm

6.2.5 Mezinárodní zdroje

- E-schola - <http://eschola.eun.org/>
- European Schoolnet - <http://www.eun.org>
- BBC Education - <http://www.bbc.co.uk/education>
- BBC Science - <http://www.bbc.co.uk/science>
- MS Encarta - <http://www.microsoft.com/education>
- USA – education - <http://www.educationworld.com>
- USA - <http://www.educationplanet.com>
- USA - <http://www.lightspan.com>

6.2.6 Významné organizace v oblasti INSK

- National Commission on Library and Information Science, NCLIS (USA) - <http://www.nclis.gov/>
- American Society for Information Science and Technology, ASIS (USA) - <http://www.asis.org/>
- Association of Research Libraries, ARL (USA) - <http://www.arl.org/index.shtml>
- International Federation of Library Associations, IFLA - <http://www.ifla.org/>
- Medical library Association, MLA (USA) - <http://www.mlanet.org/>
- Special Libraries Association, SLA (USA) - <http://www.sla.org/>
- Svaz knihovníků a informačních pracovníků, SKIP(ČR) - <http://skip.nkp.cz/>

6.3 Rejstříky

6.3.1 Rejstřík použitých termínů a jejich význam v této práci

Výrazy uvedené v závorce jsou alternativní termíny, které v práci používám ve smyslu synonym.

Bellovy laboratoře (Bell Laboratories, Bell Labs, AT&T Bell Laboratories, Bell Telephone Laboratories) Byly založeny v roce 1925 sloučením Western Electric Research Laboratories a části technického oddělení americké telekomunikační společnosti AT&T. Laboratoře byly založeny jako výzkumné a vývojové středisko, které se v průběhu let vyvinulo do megapodniku s pobočkami po celém světě. Hlavní sídlo mají na Murray Hill ve státě New Jersey (USA). V sedmdesátých letech minulého století se laboratoře zaměřily na výpočetní techniku, stály za významnými produkty, které umožnily rozvoj internetu: operačního systému UNIX a programovacího jazyka C, který v roce 1983 pracovník laboratoří Bjarne Stroustrup rozšířil na programovací jazyk C++.

Oficiální stránka laboratoří: <http://www.bell-labs.com/>.

Blog Weblog (stažením anglického web log – zhruba: webový záznam[ník]) nebo zkráceně a neformálněji blog je webová aplikace obsahující periodické příspěvky na jedné webové stránce. Nejčastěji, nikoli však nezbytně, bývají zobrazovány v obráceném chronologickém pořadí (tj. nejnovější nahoře). Weblogy tvoří nesmírně široké a diferencované pole, spektrum sahá od osobních „deníčků“ po oficiální zpravodajství firem, sdělovacích prostředků a politických kampaní; do weblogu může přispívat jediný autor stejně jako malá skupina přátel nebo široká komunita. Mnoho weblogů umožňuje přidávat komentáře k jednotlivým příspěvkům, takže kolem nich vzniká čtenářská komunita; jiné jsou neinteraktivní. Různí se i formát weblogů, od prostého seznamu odkazů na webové stránky po dlouhé původní texty. Jednotlivé příspěvky jsou téměř vždy označeny datem a časem; jelikož odkazy jsou pro weblogy důležité, většina má způsob, jak archivovat starší příspěvky a určit jim stabilní URL adresu; ta se nazývá permalink. Stále častější (dnes už *de facto* standardem) je nabízet přehled nejnovějších příspěvků ve formátu RSS.

Broadband Viz Vysokorychlostní internet

Commons	Tento výraz ve svém původním a širokém významu označuje území, statky, které slouží všem a nikdo konkrétní je nevlastní. V češtině je nejbližše tomuto označení výraz „náves“, tedy místo, které užívá nějaká komunita či jinak omezená skupina lidí. Výraz však také označuje nehmotné statky. Dnes se výraz vztahuje především na kulturní a duševní hodnoty a ve světě knihoven se užívají termíny <i>Information Commons</i> a <i>Learning Commons</i> .
Digitální propast (Digital divide)	Označuje rozdíl mezi těmi, kteří mají pravidelný a kvalitní přístup k ICT, a těmi, kteří takový přístup nemají. Zahrnuje nejen samotnou úroveň přístupu k technologiím, ale také přístup ke vzdělání a dovednostem, které jsou pro ovládnutí ICT potřeba. Digitální propast se projevuje jak mezi jednotlivci, tak i mezi skupinami nebo regiony. Nejčastěji se zkoumají rozdíly na základě sociálního postavení, ekonomické síly, pohlaví, věku, výše dosaženého vzdělání, postavení na trhu práce, rasy, domovského regionu (rurální oblast vs. město) vyznání apod.
eGovernment	Výraz, který se obecně vžil, jako označení pro státní správu online, tedy možnosti správy komunikovat s občanem přes internet, poskytovat a přijímat dokumenty elektronicky a komunikovat s ostatními orgány státní správy a samosprávy elektronicky.
evaluace	Hodnocení nějakého procesu, projektu, organizace či politiky, programu. Evaluace používá různé metody: může se jednat o evaluaci ex ante, kontinuální, průběžnou, ex post, může jít o evaluaci procesů, zdrojů, výsledků apod. Evaluace je často povinnou součástí realizace projektů EU a některých národních politik a jejich programů. Smyslem evaluace je zhodnotit dopady, efektivitu a hospodárnost daného předmětu, zkontrolovat, zda byly naplněny původní cíle a jaká se nabízejí budoucí zlepšení.
Gender (pohlaví)	Sociální konstrukt, který vyjadřuje, že vlastnosti a chování spojované s obrazem muže a ženy jsou formovány kulturou a společností. Na rozdíl od pohlaví, které je univerzální kategorií a nemění se podle času či místa, působení gender ukazuje, že určení rolí, chování a norem vztahujících se k ženám a mužům je v různých společnostech, v různých obdobích či různých sociálních skupinách rozdílné. Jejich závaznost či determinace není tedy přirozeným, neměnným stavem, ale dočasným stupněm vývoje sociálních vztahů mezi muži a ženami.
Gramotnost:	Viz poznámka pod čarou č. 129

**funkční, informační,
literární,
dokumentová,
numerická,
jazyková a mediální**

ICQ	Je počítačový program, tzv. „instant messenger“, provozuje jej Time Warner's AOL, poprvé byl vyroben izraelskou firmou Mirabilis, jeho první verze se objevila v listopadu roku 1996. ICQ není zkratka, ale akronym, který čten anglicky vyjadřuje větu „I seek you“, tedy „Hledám tě“. Dnes je to jeden z nejužívanějších instant messengerů, který kombinuje prvky chatu a hledání kontaktů s řadou dalších služeb.
Informace	Viz poznámka pod čarou č. 16
Informační společnost	Viz kapitola 2.1
informační superdálnice (Information superhighway)	Viz Národní informační infrastruktura
Information commons	Information Commons (IC) je teorie, koncepce, strategie a konkrétní postup uspořádání fyzického prostoru knihoven, organizace práce a řízení pracovníků knihovny tak, aby vznikl integrovaný model služeb pro získávání, zpracování a prezentaci informací, učení a informačně-technickou podporu. V akademických knihovnách IC označuje prostředí, ve kterém knihovna nabízí co nejširší škálu možností pro informační služby. S ohledem na média se jedná o papírové, elektronické a třírozměrné formáty, s ohledem na profil služby se může jednat o online i offline přístup. Vždy však jde o to, aby se uživatel k jakékoliv službě, k jakékoliv informaci, na jakékoliv fyzické i virtuální místo v knihovně dostal přes jedno rozhraní, tedy jedná-li se o služby přes internet, pak jde o jasnou navigaci přes jednotné grafické rozhraní webové stránky (jdoucí až do detailů - například konfigurace rozhraní pro přístup k jednotlivým databázím do jednotné grafické podoby nebo přes jedno vyhledávací pole); jde-li o fyzický vstup čtenáře do knihovny, pak by měl všechny výše uvedené požadavky vyřídit u jednoho obslužného pultu, a zatelefonuje-li čtenář do knihovny, pak by mělo existovat telefonní číslo, kde se buď automatickou volbou čtenář

dostane ke komu potřebuje, nebo mu knihovník na telefonu poradí. Information commons je obecný koncept, a proto se mohou jeho principy uplatnit jak ve velké akademické knihovně, tak i v malé obecní knihovně nebo třeba v obchodním domě.

Internetová telefonie	Druh služby, která umožňuje realizovat telefonní rozhovory prostřednictvím sítě internet; přesněji řečeno jde o přenos hlasu pomocí sítě založené na TCP/IP protokolu. Služba vyžaduje instalaci speciálního programového vybavení a kvalitní připojení k internetu; někdy bývá označována jako IP telefonie, VoIP (Voice over Internet Protocol), širokopásmová telefonie, širokopásmový telefon aj.
Knihovna	Viz poznámka pod čarou č. 2 a kapitola 3.3.1
Národní informační infrastruktura (National Information Infrastructure, NII)	Oficiální termín federální vlády USA používaný místo populárního výrazu „informační superdálnice“ (Information superhighway), který po roce 1991 zavedl tehdejší senátor Al Gore. NII neboli informační superdálnice spojují infrastrukturu, obsah a služby v jednu síť. Propojují totiž různá elektronická zařízení (osobní počítače, servery, televize, telefony a jiná zařízení sloužící k přístupu do NII) a různé typy sítí do jedné sítě, která je všem občanům a institucím přístupná pomocí kabelů, satelitů i bezdrátově a která přináší textové, zvukové i obrazové informace. NII zahrnuje také osoby, které zpřístupňují, kontrolují a vytvářejí informace.
Nová média	Používám termíny „nová média“ a „nové médium“ – ačkoliv se to z mluvnického pohledu tak nejeví, jedná se o odlišné významy, tedy nikoli jen rozdíl v singuláru a plurálu. Zatímco novým médii označuji internet jako médium nikoli jen jako technologii, výraz nová média má širší význam. Označuje všechna média, která fungují na principech many-to-many, jsou tedy síťová, interaktivní, decentralizovaná. Lze tedy mezi ně zahrnout i tradiční média, která se mění a konvergují s internetem.
Peer-to-peer komunikační síť (P2P)	P2P, zkratka pro peer to peer síť, je označení architektury počítačových sítí, ve které spolu komunikují přímo jednotliví klienti (uživatelé). Opakem je architektura klient–server, ve které jednotliví klienti komunikují vždy s centrálním serverem či servery, prostřednictvím kterého případně komunikují i s jinými klienty. P2P se vztahuje hlavně na výměnné sítě, prostřednictvím kterých si mnoho uživatelů může vyměňovat data. Nejčastějším obsahem šířeným po výměnných sítích jsou hudba, filmy a software.

Open Access Initiative (OAI, Open Access, otevřený přístup)

OAI je iniciativa, která vznikla na setkání Open Society Institutu v Budapešti roku 2001. Více viz <http://www.soros.org/openaccess/>. V principu jde o to, aby uživatelé neplatili za přístup k dokumentům, který musí být trvalý, bezplatný, online a pro všechny uživatele. Autor svoluje ke čtení, stahování, sdílení, ukládání, vyhledávání a linkování článků. Předpokládá se fair use, tedy princip umožňující za stanovených podmínek (posuzuje se účel využití, velikost použitého díla, povaha původního díla a efekt, který jeho dílo způsobí) využít díla chráněného autorskými právy bez nutnosti svolení autora. Typy zdrojů OAI: předmětově profilované archivy, volný povrchový web (osobní stránky autorů, kteří na nich publikují své vydané články), institucionální repozitáře (archivy ústavů; registrem takových repozitářů je ROAR), online časopisy (Directory of OA Journals, dnes 2 235 titulů). Hráči v oblasti OAI: autoři (autor musí chtít archivovat své články v institucionálních repozitářích), instituce (finanční podpora) a komerční vydavatelé (projekt SHERPA v projektu ROMEO, semaforovými barvami jsou označeni vydavatelé, kteří umožňují (zelená), nebo zakazují (červená) svým autorům publikovat prostřednictvím OA). V oblasti citačních indexačních služeb existují komerční služby (Web of Science, Scopus a CrossRef), které jsou dominantní co do počtu excerpovaných časopisů i retrospektivy; další služby jako je scholar.google.com jsou zatím ve vývoji, dále existuje <http://citeseer.ist.psu.edu>, který je oborově zaměřený a dále se rozvíjí, systém Citebase Search <http://citebase.eprints.org> je hodnotný pro své citační výstupy.

Open source (otevřený kód)

Soubor principů a praktik, které podporují otevřený přístup k designu a produkci zboží, služeb a znalostí. V kultuře a vědění je tento princip označován jako Creative Commons. Nejčastěji je open source užíván ve spojení s počítačovými programy a zpřístupnění jejich zdrojového kódu. Tento princip umožňuje vytvářet nové a inkrementálně vylepšovat stávající počítačové programy. Děje se tak nejčastěji na principu spolupráce s ostatními vývojáři. Nejznámější příklady produktů vzniklých na principu open source jsou OS UNIX, prohlížeč Netscape, komunita Hip Hop, LiveJournal, WorldPress, blogy, Wikipedia, php a mnoho jiných.

Otevřená metoda koordinace (Open

Otevřená metoda koordinace je dobrovolný proces, ke kterému se přihlásily členské státy EU v návaznosti na obsah Lisabonské

Metod of Co-ordination)

strategie. Tato metoda může být cestou, jak lépe ozřejmit a posílit strategický a integrační přístup, mainstreamová témata dotýkající se chudoby a sociálního vyloučení, mobilizovat všechny relevantní aktéry a v neposlední řadě podnítit vzájemné učení a výměnu zkušeností. Metoda má pět základních prvků: 1) Stanovení a odsouhlasení společných cílů Evropské unie, 2) Stanovení společných indikátorů pro účely měření dosaženého pokroku a vyhledávání příkladů dobré praxe, 3) Pomocí dvouletých Národních akčních plánů sociálního začleňování převádět společné cíle EU do národních a regionálních politik, 4) Pravidelné monitorování, vyhodnocování a program peer review a 5) Propagace spolupráce při tvorbě politik, mezinárodní výměnu zkušeností a příkladů dobré praxe. Otevřená metoda koordinace je podpořena Akčním programem Společenství na podporu spolupráce v jejich boji s chudobou a sociálním vyloučení (2002-2006) – jedním z komunitárních programů Evropské komise. Z tohoto programu je rovněž financována řada konkrétních aktivit.

Panoptikum

Michel Foucault demonstroval princip dohledu v knize *Dohlížet a trestat* na **modelu Panoptika**. Foucault se inspiroval architektonickým návrhem vězení od Jeremy Benthama, který jej připravil během svého pobytu v Rusku, kde pobýval od roku 1785 a doufal, že zaujme carevnu Kateřinu Velikou, později se pak snažil o realizaci projektu vězení podle svého plánu v rodné Anglii. Jeremy Bentham byl právník, filozof a reformátor práva a sociálních institucí. Benthamův model kruhového vězení, v jehož středu je strážce, který může sledovat každého vězně jednotlivě, přičemž ani jeden z takto sledovaných a vzájemně izolovaných vězňů neví, zda se na něj strážce právě dívá či nikoliv, získal větší uznání ve filozofické kritice moderní disciplinované společnosti založené na normalizaci a dohledu než ve vězeňské praxi. Projekt vězení se nakonec nerealizoval a ačkoliv existuje několik staveb zřejmě inspirovaných principem Panoptika, ani o jedné nelze tvrdit, že je realizací Benthamova projektu. Výraz Panoptikum vznikl složením slov *pan* – celý, vše a *optikon* – schopný sledovat.

Second Life

Virtuální svět na internetu, do něhož uživatelé (rezidenti) vstupují pomocí aplikace instalované v jejich počítači. Jejich manifestace v tomto světě, avatar, může nabývat různých podob a má své jméno. Ve světě je možné nejen vlastnit pozemky, budovy a

předměty, ale také podnikat. Svět vyvinula Linden Research, v roce 2003 byl spuštěn, masové popularity se mu však dostalo až v letech 2006-2007.

Self publishing	Kultura spojená s prostředím internetu, zejména pak s principy <i>open source</i> a <i>sociálními médii</i> . Lidé publikují vlastní texty, vytvářejí vlastní stránky, programy a jiné projekty.
Skype	Služba založená na principu <i>P2P sítí</i> , která poskytuje především <i>internetové telefonování</i> a řadu dalších služeb (chatování, videokonferencing, vyhledávání apod.).
Sociální exkluze (sociální vyloučení)	Sociální vyloučení znamená oddělování, vyčleňování, nenávisť, předsudky apod. namířené proti určité skupině lidí ve společnosti. Často se tak děje na základě sociálního postavení, rasy, pohlaví, vyznání, ekonomické situace, vzdělání, ale i mnoha dalších faktorů a jejich kombinací. V principu každý, kdo se nějak odlišuje od většiny, může být předmětem exkluze.
Sociální inkluze (sociální začlenění)	Zpravidla vědomý, plánovaný a řízený proces navrácení sociálně vyloučených lidí do společnosti. Protože se vyloučení často děje jako myšlenkový proces, je sociální začlenění komplexem aktivit a strategií, které nejen vrací jedinci původní místo (srovnatelné s ostatními z majoritní společnosti), ale také se pokouší stírat předsudky a nenávisť.
Sociální média	Z angl. (Social Media), představuje širokou škálu aktivit, projektů i softwarových aplikací, které umožňují publikovat a sdílet texty, zvuky, obrazy, aplikace a filmy. Protože jde především o šíření vlastních produktů dál, nejčastějšími zástupci jsou <i>blogy</i> .
Stakeholder	Stakeholder, ten, u koho jsou uloženy peníze, investor, ten, kdo má na něčem (finanční) zájem, kdo do něčeho vložil peníze. V projektovém řízení a strategickém řízení politik se nejčastěji jedná o sociální skupiny definované určitými zájmy na změně, kterou daná politika, projekt nebo aktivita přinese. Může tedy jít o zaměstnavatele, zaměstnance, veřejnou správu, vzdělavatele, samosprávu, neziskové organizace, konkurenční firmy, občanská sdružení, veřejnost apod.
Strukturální fondy	Od roku 2004 čerpá Česká republika podporu z tzv. Strukturálních fondů, které jsou jedním z několika finančních nástrojů EU v oblasti posilování hospodářské a sociální soudržnosti usilující o vyvážený rozvoj evropských regionů a odstraňování rozdílů v úrovni rozvoje těchto regionů. Strukturální fondy jsou tvořeny čtyřmi fondy, z

nichž každý plní svoji specifickou roli (podpora regionálního rozvoje, podpora zemědělství, podpora rybolovu, podpora realizace Evropské strategie zaměstnanosti v rámci Evropského sociálního fondu) a je možno ho využívat pouze na předem vymezeném území¹⁶³ (např. fond na podporu rybolovu není pro ČR relevantní, na hl. město Praha se zase vztahují pouze některé ze tří cílů, na které se jinak dělí podpora podle úrovně hospodářské a sociální vyspělosti regionu). Čerpání prostředků ze Strukturálních fondů se řídí patřičnými programovými dokumenty, které si vypracovává každá členská země sama a které zpravidla vycházejí z jejího Národního rozvojového plánu a dalších strategických dokumentů. Finanční prostředky jsou obrovské, vždyť také EU dává do strukturální politiky třetinu svého rozpočtu; v historicky prvním českém programovacím období 2004-2006 měla ČR k dispozici více než 2,6 miliardy EUR a pro programovací období 2007 -2013 může Česká republika využít až 26,7 miliard EUR.

Superpanoptikum	Superpanoptikum je výraz, který se často vyskytuje v textech, které vycházejí z myšlenek Michela Foucaulta a které reflektují současný posun <i>surveillance</i> směrem od systému k síti. Stejně jako je internet sítí sítí, je Superpanoptikum složeno z mnoha <i>Panoptik</i> . Tuto koncepci najdeme např. u Davida Lyona, Marka Postera a dalších.
Surveillance (dohled)	V textu práce používám termín <i>surveillance</i> v původním anglickém znění, do češtiny jej lze přeložit jako „(ochranný) dohled“, který však lze chápat dvěma způsoby: 1) dávat pozor ve smyslu hlídat, zda někdo neudělá něco, co jsme mu zakázali, ale také 2) dávat pozor ve smyslu chránit, aby se někomu něco zlého nestalo. Podrobněji se tomuto fenoménu a jeho dopadu na knihovny věnuji v kapitole 3.3.
širokopásmové připojení	Viz Vysokorychlostní internet
Třetí vlna	Třetí vlna, anglicky The Third Wave, je název knihy, kterou v roce 1980 publikoval Alvin Toffler. Následovala po vydání knihy Future Shock z roku 1970, trilogii pak uzavřela kniha s názvem Powershift,

¹⁶³ Evropská unie si rozdělila své území na hierarchii územních jednotek, které označuje jako NUTS; pro představu, NUTS 1 je celá ČR, NUTS 2 je tzv. region soudržnosti, kterých má ČR celkem 7 + hl. m. Praha, a tvoří jej většinou dvojice sousedících krajů, NUTS 3 odpovídá krajům, kterých má ČR celkem 14 vč. hl. města Prahy, které je tak zároveň NUTS 2 i NUTS 3. O čerpání výše zmíněných 4 fondů se rozhoduje pro celé území NUTS 1, o čerpání jednotlivých cílů pak na úrovni NUTS 2. Protože hl. m. Praha má výrazně vyšší některé hospodářské a sociální ukazatele, bylo vyčleněno z čerpání prostředků na cíl 1.

kteřou Toffler vydal opět v další dekádě, tedy v roce 1990. Výřaz odkazuje obecně k antropologickému vývoji společnosti, například jsou známa označení „doba kamenná“, „doba bronzová“ a „doba železná“. Toffler asociuje s těmito výřaznými předělý ve vývoji společnosti, které označuje jako „vlny“, druhá vlna je posun od věku železa do věku páry a třetí vlna je posun od industriální společnosti ke společnosti postindustriální.

Usenet

USEr NETwork, globální, decentralizovaný, distribuovaný internetový diskusní systém. Byl vytvořen na Duke University v roce 1979. Uživatelé systému čtou a posílají e-mailové zprávy do jedné nebo více zájmových skupin (předmětových skupin) zvaných newsgroups. Usenet se v mnoha ohledech podobá systému bulletin board (BBS), ale rozdíl je v tom, že zde není žádné centrum, žádný centrální server ani majitel. Systém distribuuje zprávy do sítě spolupracujících serverů, které si posílají zprávy navzájem. Konkrétní uživatel tak vlastně stahuje a posílá zprávy na svůj nejbližší, domácí server a ten se pak postará o distribuci do sítě. Tento systém kolaborace je podobný dnešním aplikacím [Web 2.0](#).

Vysokorychlostní internet (širokopásmové připojení, vysokorychlostní připojení)

Vysokorychlostní internet (high-speed internet) je výřaz označující širokopásmové připojení (broadband) k síti internet, které je nejčastěji označováno jako jakékoliv nepřetržité připojení, které spojuje koncového uživatele se sítí internet minimálně rychlostí 256 kb/s. Standard ITU, Mezinárodní telekomunikační unie, stanovuje, že za širokopásmovou je chápána rychlost přenosu dat vyšší než jakou má standard ISDN, což je od 1.5 do 2 Mbit/s, jiný standard udává rychlost 0,2 Mbit/s, OECD definuje broadband jako rychlost vyšší než 256 kb/s alespoň v jednom směru. Protože je tato definice nejmírnější, je také nejrozšířenější díky způsobům, jak poskytovatelé připojení k internetu nabízejí a propagují své služby. Statistiky ČSÚ vymezují vysokorychlostní připojení k internetu jako připojení přes DSL, kabelovou televizi, mobilní telefon nebo WiFi, které má přenosovou rychlost dat 144 kb/s a více, tato definice je v současné době v souladu s tím, jak vysokorychlostní internet chápe Evropská komise. Jak je vidět z tohoto stručného přehledu, definice širokopásmového připojení se liší, čímž dochází k nesrovnalostem v mezinárodních statistických srovnáních.

Web 2.0

Výřaz označuje novou generaci webových služeb, které umožňují existenci sociálních médií, [wiki](#) a folksonomií. Podstatou je sdílení

všech podob digitálního obsahu, aktivní role uživatele v tvorbě informací a také zvyšující se podíl interaktivního multimediálního obsahu. Vznikají tzv. „social networks“ neboli sociální sítě, tedy virtuální komunity, z nichž jedna z největších je například MySpace se 180 miliony uživatelů, známé jsou služby jako YouTube, del.icio.us, Flickr aj.

Wiki

Wiki je označení pro kolaborativní prostředí založené na databázi přístupné přes web, ve kterém může kdokoli cokoli přidat nebo editovat. Za první wiki byla označena stránka Warda Cunninghama WikiWikiWeb. Wiki se obecně používají pro kolaborativní práci na textech, sdílení know-how, výuku, řízení projektů. Nejznámější wiki je otevřená internetová encyklopedie Wikipedie.

6.3.2 Rejstřík klíčových slov

Vzhledem k tomu, že celá práce pojednává o informační společnosti, informačních politikách, informační vědě, knihovnách, internetu, ICT atd., vyskytují-li se tyto – z pohledu této práce - obecné termíny v tomto rejstříku, odkazují na jejich použití ve zvláštním významu, zejména je-li o dané problematice psáno podrobněji, případně jde-li o podstatu termínu jako takovou. Např. rejstřík nezmiňuje výskyt termínu *informace*, jde-li o témata spojená čistě s přenosem informací, ukládáním apod. *Informace* je zmíněna jako termín pouze pokud se vyskytuje ve významu předmětu zkoumání. Rovněž např. *internet* se do rejstříku dostal pouze tehdy, když se o něm hovoří jako o médiu, společensko-kulturním fenoménu a nebo technologii. Rejstřík nezmiňuje *internet*, pokud se kontext týká jeho užívání či aplikací.

B

biomoc	68
blind-friendly web	51

C

celoživotní vzdělávání	11, 55, 60, 86
------------------------	----------------

D

databáze	73, 75, 104
digitální propast	25, 26, 27, 28, 35, 49, 58, 59, 85, 104
digitální propast - geografická lokace	38, 43
digitální propast - postavení na trhu práce	44
digitální propast - tělesně a duševně hendikepovaní	51
digitální propast - věkové skupiny	43
digitální propast - výše dosaženého vzdělání	45
dilema soukromí	25, 71, 98, 104
dilema svobody	25, 68, 70, 104
duševní vlastnictví	23, 25
dvourychlostní společnost	26

E

eGovernment	58
e-learning	30, 58, 85, 86
epistemologický skepticismus	101, 102
epistemologie	102
evaluace	79
evropský integrační proces	9

G

gender	31, 42, 48, 49, 75, 84, 191
globalizace	8, 10, 20, 25, 26, 27, 28, 81, 86, 88, 90, 96, 97
gramotnost	8, 11, 47, 55, 56, 59, 85, 86
gramotnost - informační	26, 58, 80, 81, 87
gramotnost - mediální	85
gramotnost - počítačová	31, 32, 45, 48

H

horizontální témata	54, 88, 90
human-computer interaction	58

I

ICT infrastruktura	31, 32, 41
industriální společnost	17, 97, 124
informace	16, 69, 102, 103, 105
informační ekonomika	18, 19

informační infrastruktura	20
informační management	20
informační politika	10, 11, 13, 25, 78, 79, 81, 88, 93, 95
informační politika - dopady	35, 37
informační politika - USA	94
informační proces	24, 26
informační profese	19
informační průmysl	17, 19
informační společnost	15, 22, 43, 71, 80, 81, 83, 88, 89, 90, 96
informační společnost - teorie	15, 61, 68, 99, 105
informační superdálnice	91, 97
informační věda	15, 23, 25, 58, 66, 69, 78, 90, 96, 101, 102, 103
information commons	58
inovace	20
internet	17, 61, 62, 63, 64, 71, 99

K

knihovna	8, 23, 58, 62, 66, 68, 69, 73, 76, 77, 94, 104, 105
veřejná	77
knihovna - odborná	100
knihovna - re-definice	68
knihovnictví	24, 78, 80, 95
konvergence	20

L

learning commons	58
Lisabonský proces	46, 81, 83, 86, 87, 88, 89, 121

M

média	9, 18, 21, 84, 85
média - masová	72
média - nová	9, 21, 61, 62, 66, 68, 72, 100, 105
mikrofyzika moci	73

N

neo-marxismus	16, 102
nezaměstnanost	45, 47

O

off-line populace	45
ochrana duševního vlastnictví	25, 61, 92, 94, 104, 105
on-line populace	38
otevřená metoda koordinace	87

P

Panoptikum	68, 70
politiky rozvoje informační společnosti	58, 59, 98
postindustrialismus	16, 102

postmodernismus	16, 102
protokol TCP/IP	17, 62

R

reklama	75
rozvoj lidských zdrojů	11

S

sociální exkluze	25, 26, 56, 58
statistiky	55, 60
strategické řízení	84, 89, 90
strategie	11, 12, 45, 58, 60, 78
stratifikace společnosti	8, 10, 15, 19, 99
Strukturální fondy	88
Superpanoptikum	68, 72, 76
surveillance	25, 68, 70, 71, 73

T

technologický determinismus	15, 97, 98, 102, 105
technologie moci	70, 105
transakční data	73

V

Velký bratr	70, 71, 72, 73
veřejná sféra	16, 102
virtuální komunity	64, 67, 125
vysokorychlostní internet	29, 30, 36, 37, 40, 57
vzdělání informačních pracovníků	19

Z

znalostní management	18
----------------------	----

6.3.3 Rejstřík názvů institucí a projektů

American Library Association	95
Bell laboratoře.....	62
Bellovy laboratoře.....	64
Boloňská deklarace.....	53
Centrum pro výzkum znalostní vědy a společnosti Univerzity v Newcastleu, UK.....	13
Claritas Corporation	74
Communication Committee.....	51
Confidentiality of circulation records.....	94
Copyright Act	94
Corporation for National Research Initiatives (CNRI).....	62
Design for All	54
Dokumentace zásad přístupnosti webových stránek pro těžce zrakově postižené uživatele .	52
eAccessibility.....	52, 85, 88
Ecotec	46
eEurope.....	56, 59, 81, 89, 93, 95
eEurope 2002	82
eEurope 2005	83
eEurope+	82
eEurope+ 2003	83
eInclusion.....	56, 58, 85
Eurostat	19, 27, 31, 37, 43, 48, 50
Evropská komise	51, 84, 85, 86
Evropský sociální fond, ESF	53, 58, 88
FBI.....	95
Futurist.....	91
Google	29, 74, 76
Government Printing Office	95
High Performance Computing and Communications Program.....	92
Ikaros	13
Inclusive Communications Subgroup	51
Information Processing Techniques Office (IPTO).....	62
iniciativa i2010	56, 84
Iniciativa NII.....	92
Institut für die Wissenschaften vom Menschen.....	10, 13, 108
Internet do škol.....	54

komunitární program MODINIS.....	84
Laboratoř umělé inteligence při MIT	64
Lévi Strauss	72
Library Awareness Program.....	95
Longwood University, Virginia, USA.....	13
Microsoft	62, 64
MS Word	29
Nadace pro volně přístupný software	64
Národní komise pro techniku užívání materiálů chráněných copyrightem	94
Národní program rozvoje vzdělávání v České republice	87
Národní vzdělávací fond	10, 11, 12
National information infrastructure, NII	91
National Research and Education Network, NREN.....	91
National Science Foundation, NSF	91
Nintendo	91
Open Access Initiative.....	61
Operační program rozvoj lidských zdrojů	53
Patriot Act	94
Poradní komise pro národní informační infrastrukturu	92
Ředitelství pro informační společnost EK.....	51
server Lupa.....	52
Sjednocená organizace nevidomých a slabozrakých ČR.....	51
Státní informační politika – cesta k informační společnosti (SIP)	80
Strategic Computing Program	62
Strategie rozvoje lidských zdrojů pro Českou republiku	11, 12, 87
Studia nových médií	13
Study on Access to Education and Training	46
šetření ČSÚ o využívání ICT v domácnostech a mezi jednotlivci	39
Šetření Společnosti o použití ICT domácnostmi a jednotlivci 2005	31
Telecommunications Act	94
telekomunikační společnosti AT&T	62, 64
UCLA.....	91
Ústav informačních studií a knihovnictví FF UK Praha (ÚISK)	10, 13
W3C.....	52
Web Access Initiative.....	52
Web Content Accessibility Guidelines.....	52

6.4 Seznam použitých zkratek

ARPANET Advanced Research Projects Agency Network (ARPANET) byla počítačová síť spuštěná v roce 1969, která se stala zárodkem toho, co dnes chápeme jako internet. Odpojena byla v roce 1990. Vznik ARPANETu byl financován grantovou agenturou (později přejmenovanou na DARPA – Defense Advanced Research Projects Agency) ministerstva obrany USA. V roce 1973 pronikl ARPANET do Evropy, když se připojilo Norsko a záhy i Velká Británie. V roce 1983 se od ARPANETu oddělila vojenská síť MILNET. Významným mezníkem je ovšem tento rok hlavně proto, že od jeho začátku byl protokol NCP definitivně nahrazen protokoly TCP/IP. S nástupem lokálních sítí se ARPANET stále častěji stával pouze páteří sítí pro přenos. I tuto jeho funkci však postupně přebrala NSFNET (National Science Foundation Network) a v březnu 1990 přišel konec ARPANETu.

AT&T AT&T Inc. je největší poskytovatel telekomunikačních služeb v USA, provozuje telefonní služby a služby připojení k internetu, má sídlo v San Antoniu ve státě Texas. V roce 1925 založil Bellovy laboratoře, v roce 1984, kdy se v USA rozpadl telekomunikační monopol, se AT&T stala jednou ze tří telekomunikačních firem v USA, které vznikly z rozpadlého monopolu American Telephone and Telegraph Company. Více na <http://www.att.com/>.

BBS Bulletin Board System (BBS, vyslovuje se bíbéska(*??)) jsou systémem elektronických nástěnek, které jsou rozděleny podle témat, do kterých mohou uživatelé přispívat. Samotná BBS je provozována na počítači (serveru), kde je spuštěn speciální program, který umožňuje zakládání uživatelských účtů, jejich ochranu heslem, pro uživatele registruje dosud nepřečtené vzkazy a příspěvky na nástěnkách (dnes bychom řekli v diskusních fórech), umožňuje uživatelům privátní i skupinové rozhovory (chat), může mít i svůj vlastní archiv volně šiřitelných programů (freeware, public domain, shareware), systém elektronické pošty a podobně. Systém BBS předcházela masové používání internetu, BBS vznikly v USA na přelomu 70. a 80. let. Většina informací byla v podobě textů, ale některé byly i v grafické podobě, a to zejména díky nárůstu popularity formátu GIF. Díky použití grafiky rostly požadavky na rychlost modemů. V roce 1990 byly BBS systémy tak populární, že o nich dokonce vycházely časopisy, např. BBS Magazine. Největší BBS sítí byla FidoNet, která je dokonce ještě dnes částečně aktivní. FidoNet umožňoval uživateli mít svou elektronickou poštu, nazvanou netmail. Nejvíce ziskové byly BBS v letech 1983–1995. V roce 1992 vydělaly více než tři miliony dolarů. Přes BBS systémy se zprvu posílaly zprávy, ale brzo přibyla různá fóra, puzzle, online hry a tisíce hvězdářských obrázků.

Později nabízely jako jedny z prvních erotické a pornografické materiály. V roce 1996 vzrostla popularita internetu a díky tomu na Západě začala popularita systémů BBS klesat. Stanice BBS většinou provozovali počítačová nadšenci. Přístup do nich měl každý. Za jejich používání uživatel neplatil nic nebo jen malou částku. Našlo se ale i několik stanic BBS, které provozovaly různé firmy. Tyto stanice sloužily i jako reklama dotyčné firmy, protože přes ni bylo možné nabízet běžným uživatelům výrobky a služby. Některé firmy měly i velké stanice BBS s desítkami modemů, do kterých se denně přihlašovaly tisíce uživatelů. Známymi BBS v České republice byly Infima BBS a Liane BBS.

BTS Systém základnových stanic (anglicky Base Station S(ubs)ystem, BSS) je část sítě GSM, která je zodpovědná za přenos a příjem rádiových signálů z mobilního telefonu. Systém základnových stanic provádí překódování hovorových kanálů, přidělování rádiových kanálů mobilním telefonům, paging a mnoho dalších úkolů patřících k rádiové síti. Základnová převodní stanice (Base Transceiver Station - BTS, v odborném slangu bétéeska) je vysílač a přijímač rádiových signálů. BTS pro systém UMTS se nazývá Node B.

CAD Computer-aided design

CNRI Corporation for National Research Initiatives (CNRI), nezisková organizace, kterou roku 1986 založil Bob Kahn a která dnes financuje výzkum a rozvoj Národní informační infrastruktury, projektu na podporu informační společnosti v USA.

DARPA The Defense Advanced Research Projects Agency, tedy vládní výzkumná agentura pracující pro Ministerstvo obrany (Department of Defence) Spojených států amerických. Oficiální stránka agentury DARPA viz <http://www.darpa.mil/>. DARPA se z hlediska tématu této práce „proslavila“ štědrými investicemi do výzkumu v oblasti počítačových technologií a sítí, které později vedly ke vzniku sítě internet. DARPA provádí mj. výzkum technologií, jako jsou počítačová grafika, pracovní stanice, Unix, CAD, superpočítače aj.; tyto technologie jsou jedním ze základů Národní informační infrastruktury (NII)¹⁶⁴. Pracovní skupina z agentury DARPA byla vybrána pro síťové připojení Bílého domu k NII¹⁶⁴.

EHP Evropský hospodářský prostor (EHP), dohoda o EHP rozšiřuje jednotný trh EU o tři ze čtyř zemí Evropského sdružení volného obchodu (ESVO), a to Norsko, Island a Lichtenštejnsko. Švýcarsko, přestože je členem ESVO, není součástí Evropského hospodářského prostoru, neboť jeho občané v referendu v prosinci 1992 hlasovali proti členství v EHP. Švýcarsko udržuje a rozvíjí své vztahy s EU prostřednictvím rozšířených dvojstranných smluv. EHP vytváří trh s přibližně

¹⁶⁴ Katz 1996, s. 1.

380 miliony spotřebitelů a kromě vnitřního obchodu se EHP podílí na světovém obchodu téměř 18 % v případě dovozu a 20 % v případě vývozu (údaje z roku 2000). V rámci EHP platí volný pohyb zboží, služeb, kapitálu a osob. Občané ze všech 18 zemí mají právo se pohybovat svobodně po celém území EHP - žít, pracovat, zakládat podniky, investovat, nakupovat nemovitosti - s několika drobnými omezeními v určitých sektorech.

ESF	Evropský sociální fond, jeden ze čtyř <u>Strukturálních fondů</u> ↗ Evropské unie.																
ESVO	Evropské sdružení volného obchodu, členové: Norsko, Island, Lichtenštejnsko a Švýcarsko.																
EU	Evropská unie																
Eurostat	Eurostat je statistický úřad Evropské komise se sídlem v Lucemburku. Evropská společnost přijala pro oblast statistiky okolo 300 právních norem, které upravují činnost úřední statistiky v rámci Společenství. Česká republika splňuje svoje závazky vůči Unii prostřednictvím státní statistické služby ČR, která je tvořena Českým statistickým úřadem a pracovišti státní statistické služby ministerstev a ústředních správních úřadů.																
FidoNet	Největší síť <u>BBS</u> ↗.																
G7	Sedm průmyslově nejvyspělejších zemí světa: USA, Kanada, Německo, Japonsko, Británie, Francie a Itálie.																
HCI	Human Computer Interaction																
ICT	Z angl. „Information and communication technology“, tedy informační a komunikační technologie. Více viz příloha 7.1 Definice ICT sektoru. Srovnání dvou významných klasifikací.																
INSK	Informační studia a knihovnictví, název oboru a studijního programu																
IPTO	Information Processing Techniques Office																
ISCED	Mezinárodní standardní klasifikace vzdělávání - ISCED (International Standard Classification of Education) byla vypracována a vydána UNESCO v roce 1976, aby sloužila <i>"jako nástroj vhodný pro shromažďování, zpracování a zpřístupňování vzdělávacích statistik jak v jednotlivých zemích, tak v mezinárodním měřítku"</i> . Klasifikace ISCED 1997 má sedm úrovní vzdělávání (0 až 6), které mohou mít vnitřní členění A až C:																
	<table> <tr> <td>kód</td> <td>úroveň vzdělání</td> </tr> <tr> <td>0</td> <td>preprimární vzdělávání (bez vzdělání)</td> </tr> <tr> <td>1</td> <td>primární vzdělávání</td> </tr> <tr> <td>2</td> <td>nižší sekundární vzdělávání</td> </tr> <tr> <td>3</td> <td>vyšší sekundární vzdělávání</td> </tr> <tr> <td>4</td> <td>postsekundární vzdělávání nižší než terciární</td> </tr> <tr> <td>5</td> <td>první stupeň terciárního vzdělávání</td> </tr> <tr> <td>6</td> <td>druhý stupeň terciárního vzdělávání</td> </tr> </table>	kód	úroveň vzdělání	0	preprimární vzdělávání (bez vzdělání)	1	primární vzdělávání	2	nižší sekundární vzdělávání	3	vyšší sekundární vzdělávání	4	postsekundární vzdělávání nižší než terciární	5	první stupeň terciárního vzdělávání	6	druhý stupeň terciárního vzdělávání
kód	úroveň vzdělání																
0	preprimární vzdělávání (bez vzdělání)																
1	primární vzdělávání																
2	nižší sekundární vzdělávání																
3	vyšší sekundární vzdělávání																
4	postsekundární vzdělávání nižší než terciární																
5	první stupeň terciárního vzdělávání																
6	druhý stupeň terciárního vzdělávání																
MIT	Massachusetts Institute of Technology																

NVF	Národní vzdělávací fond
OAI	Open Access Initiative. Význam tohoto termínu je podrobněji vysvětlen v Rejstříku použitých termínů, podkapitola 6.3.1.
OECD	Zkratka OECD pochází z anglického názvu Organization for Economic Cooperation and Development, tedy Organizace pro hospodářskou spolupráci a rozvoj. Z původních dvaceti zemí, které 14. 12. 1960 podepsaly Konvenci o OECD, se OECD rozrostlo na dnešních 30 členských a dalších asi 70 úzce spolupracujících zemí. Členskými státy OECD jsou Austrálie, Belgie, Česká republika (od 21. 12. 1995), Dánsko, Finsko, Francie, Island, Irsko, Itálie, Japonsko, Kanada, Korea, Lucembursko, Maďarsko, Mexiko, Německo, Nizozemí, Norsko, Nový Zéland, Polsko, Portugalsko, Rakousko, Řecko, Slovenská republika, Španělsko, Švédsko, Švýcarsko, Turecko, USA a Velká Británie. OECD spolupracuje kromě těchto členů také s dalšími zeměmi a institucemi, aby mohlo sledovat ekonomický a sociální rozvoj, a to od makroekonomického pohledu, přes obchod, vzdělávání, rozvoj, vědu a inovace. OECD produkuje velmi kvalitní a uznávané statistiky, analytické studie a dále mezinárodně uznávané nástroje, rozhodnutí a doporučení pro oblasti růstu jednotlivých zemí nebo odvětví v globální prostředí. Oficiální stránka OECD se nachází na adrese www.oecd.org .
OP LZZ	Operační program Lidské zdroje a zaměstnanost platný v programovém období 2007-2013, v jistém smyslu navazuje na OP RLZ ↗.
OP RLZ	Operační program Rozvoj lidských zdrojů platný v ČR v letech 2004-2007.
RLZ	Rozvoj lidských zdrojů
SIP	Státní informační politika
SIP VZ	Státní informační politika ve vzdělávání
TCP/IP	Transmission Control Protocol / Internet Protocol - protokolová architektura TCP/IP je definována sadou protokolů pro komunikaci v počítačové síti. Komunikační protokol je množina pravidel, které určují syntaxi a význam jednotlivých zpráv při komunikaci.
ÚISK	Ústav informačních studií a knihovnictví (Filozofická Fakulta Univerzity Karlovy v Praze)

6.5 Seznam vyobrazení

Graf 1: Prohlubování digitální propasti	21
Graf 2: Zaostávání ČR za světem v hustotě hostitelských počítačů.....	26
Graf 3: Procento domácností s připojením k internetu	27
Graf 4: Růst podílu domácností připojených k internetu.....	29
Graf 5: Jedinci, kteří nikdy nepoužili počítač nebo internet (2005), EU 25	35
Graf 6: Pravidelní uživatelé osobního počítače podle věku a postavení na trhu práce (2005)	37
Graf 7: Kombinace nerovností: věk a vzdělání	39
Tabulka 1: Místo použití osobního počítače	26
Tabulka 2: Vybavenost domácností ICT	31
Tabulka 3: Vysokorychlostní připojení domácností	33
Tabulka 4: Kombinace dosaženého vzdělání a postavení na trhu práce.....	40

7 Přílohy

7.1 Definice ICT sektoru. Srovnání dvou významných klasifikací.

ISIC/NACE	ICIC /OECD	NACE ¹⁶⁵ /Eurostat	anglický význam podle ICIC (a není-li uvedeno jinak také, podle NACE)	český ekvivalent
Výroba / Manufacturing				
shodují se	30	30	Office, accounting and computing machinery	Výroba kancelářských strojů a počítačů (vč. přístrojů na zpracování dat)
shodují se	3130	31.3	Insulated wire and cable	Výroba izolovaných vodičů a kabelů
Eurostat do své definice ICT sektoru zahrnuje celou kategorii 32: Manufacture of radio, television and communication equipment and apparatus	3210	32.1	Electronic valves and tubes and other electronic components	Výroba elektronek a jiných elektronických součástek
	3220	32.2	Television and radio transmitters and apparatus for line telephony and line telegraphy	Výroba rozhlasových a televizních vysílačů a přístrojů pro drátovou telefonii a telegrafii
	3230	32.3	Television and radio receivers, sound or video recording or reproducing apparatus and associated goods	Výroba rozhlasových a televizních přijímačů, přístrojů na záznam a reprodukci zvuku nebo obrazu a podobných rádiových zařízení
shodují se	3312	33.20	Instruments and appliances for measuring, checking, testing, navigating and other purposes, except industrial process equipment	Výroba měřících, kontrolních, zkušebních, navigačních a jiných přístrojů a zařízení kromě zařízení pro řízení průmyslových procesů
Dle NACE: „Manufacture of industrial process control equipment“	3313	33.30	Industrial process equipment	Výroba zařízení pro řízení průmyslových procesů
Služby / Services				
Eurostat zahrnuje pouze kategorii 51.64: Wholesale of office machinery	5150	51.43 51.64 51.65	Wholesaling of machinery, equipment and supplies	Velkoobchod se stroji, strojním zařízením a potřebami

¹⁶⁵ Statistiky ČSÚ použité v této práci vycházejí z klasifikace NACE.

shodují se	6420	64.20	Telecommunications	Telekomunikace
Tuto kategorii Eurostat do definice ICT sektoru nezahrnuje	7123	71.33	Renting of office machinery and equipment (including computers)	Pronájem kancelářských strojů a zařízení vč. počítačů
shodují se	72	72	Computer and related activities	Činnosti v oblasti výpočetní techniky

Zdroj: OECD a Eurostat.

7.2 Tabulky a grafy

7.2.1 Tabulka 1: Frekvence užití osobního počítače jednotlivci

Frekvence užití osobního počítače jednotlivci podle jejich postavení na trhu práce, hustoty osídlení místa a typu připojení domácnosti k internetu (v procentech z celé populace)		2005			
		Procento jednotlivců, kteří za poslední tři měsíce použili PC průměrně, nebo alespoň:			
Region	Sociální postavení / typ lokality, odkud jedinec pochází / typ připojení domácnosti jedince	1x denně	1x týdně	1x měsíčně	méně než 1x měsíčně
EU-25	Celá populace	41	12	4	1
	Zaměstnanci, OSVČ, spolupracující rodinní příslušníci	52	13	4	1
	OSVČ, spolupracující rodinní příslušníci	44	10	4	1
	Zaměstnanci	54	13	5	2
	Studující	68	21	4	1
	Nezaměstnaní	28	14	5	2
	Vysoká hustota populace (min. 500 obyv./ km ²)	45	12	4	2
	Střední hustota populace (100-499 obyv./ km ²)	41	12	5	1
	Malá hustota populace (méně než 100 obyv./ km ²)	32	12	4	1
	Domácnost s vysokorychlostním připojením	72	13	3	1
	Domácnost s jiným než vysokorychlostním připojením k internetu	53	18	6	2
EU-15	Celá populace	43	12	4	2
	Zaměstnanci, OSVČ, spolupracující rodinní příslušníci	55	13	5	2
	OSVČ, spolupracující rodinní příslušníci	47	10	4	2
	Zaměstnanci	57	14	5	2
	Studující	72	17	4	1
	Nezaměstnaní	33	15	6	2
	Vysoká hustota populace (min. 500 obyv./ km ²)	46	12	4	2
	Střední hustota populace (100-499 obyv./ km ²)	44	12	5	1
	Malá hustota populace (méně než 100 obyv./ km ²)	36	13	4	1
	Domácnost s vysokorychlostním připojením	73	13	3	1
	Domácnost s jiným než vysokorychlostním připojením k internetu	53	18	6	2
Česká republika	Celá populace	22	14	5	1
	Zaměstnanci, OSVČ, spolupracující rodinní příslušníci	:	:	:	:
	OSVČ, spolupracující rodinní příslušníci	:	:	:	:
	Zaměstnanci	32	15	6	1
	Studující	42	42	7	:
	Nezaměstnaní	8	11	4	:
	Vysoká hustota populace (min. 500 obyv./ km ²)	27	15	5	1
	Střední hustota populace (100-499 obyv./ km ²)	21	14	4	1
	Malá hustota populace (méně než 100 obyv./ km ²)	20	13	5	1
	Domácnost s vysokorychlostním připojením	62	23	5	:
	Domácnost s jiným než vysokorychlostním připojením k internetu	51	27	7	1
Dánsko	Celá populace	65	14	3	0
	Zaměstnanci, OSVČ, spolupracující rodinní příslušníci	74	13	3	0
	OSVČ, spolupracující rodinní příslušníci	70	10	2	0
	Zaměstnanci	74	13	3	0
	Studující	81	15	2	0
	Nezaměstnaní	57	17	6	1

	Vysoká hustota populace (min. 500 obyv./ km ²)	73	11	2	0
	Střední hustota populace (100-499 obyv./ km ²)	66	14	3	0
	Malá hustota populace (méně než 100 obyv./ km ²)	57	16	4	1
	Domácnost s vysokorychlostním připojením	83	11	2	0
	Domácnost s jiným než vysokorychlostním připojením k internetu	63	21	5	0
Německo	Celá populace	50	16	6	2
	Zaměstnanci, OSVČ, spolupracující rodinní příslušníci	63	16	:	:
	OSVČ, spolupracující rodinní příslušníci	68	14	:	:
	Zaměstnanci	62	16	5	2
	Studující	77	17	:	:
	Nezaměstnaní	34	25	:	:
	Vysoká hustota populace (min. 500 obyv./ km ²)	53	15	5	:
	Střední hustota populace (100-499 obyv./ km ²)	49	16	6	:
	Malá hustota populace (méně než 100 obyv./ km ²)	43	19	7	:
	Domácnost s vysokorychlostním připojením	74	13	3	:
	Domácnost s jiným než vysokorychlostním připojením k internetu	56	21	7	2
Estonsko	Celá populace	43	12	4	:
	Zaměstnanci, OSVČ, spolupracující rodinní příslušníci	51	:	:	:
	OSVČ, spolupracující rodinní příslušníci	47	:	:	:
	Zaměstnanci	52	13	4	:
	Studující	73	:	:	0
	Nezaměstnaní	:	:	:	:
	Vysoká hustota populace (min. 500 obyv./ km ²)	48	11	:	:
	Střední hustota populace (100-499 obyv./ km ²)	:	:	0	0
	Malá hustota populace (méně než 100 obyv./ km ²)	37	14	4	:
	Domácnost s vysokorychlostním připojením	80	12	:	:
	Domácnost s jiným než vysokorychlostním připojením k internetu	63	20	:	:
Řecko	Celá populace	19	7	2	1
	Zaměstnanci, OSVČ, spolupracující rodinní příslušníci	27	8	3	1
	OSVČ, spolupracující rodinní příslušníci	21	6	2	0
	Zaměstnanci	30	9	3	2
	Studující	41	23	8	2
	Nezaměstnaní	13	9	1	1
	Vysoká hustota populace (min. 500 obyv./ km ²)	28	9	3	1
	Střední hustota populace (100-499 obyv./ km ²)	18	3	3	0
	Malá hustota populace (méně než 100 obyv./ km ²)	14	6	2	1
	Domácnost s vysokorychlostním připojením	59	14	0	4
	Domácnost s jiným než vysokorychlostním připojením k internetu	52	16	6	1
Španělsko	Celá populace	32	13	5	3
	Zaměstnanci, OSVČ, spolupracující rodinní příslušníci	43	14	6	3
	OSVČ, spolupracující rodinní příslušníci	36	13	5	3
	Zaměstnanci	44	14	6	3
	Studující	54	33	7	2
	Nezaměstnaní	23	13	7	4
	Vysoká hustota populace (min. 500 obyv./ km ²)	38	13	5	2
	Střední hustota populace (100-499 obyv./ km ²)	28	13	5	3
	Malá hustota populace (méně než 100 obyv./ km ²)	22	12	5	2
	Domácnost s vysokorychlostním připojením	58	16	5	1
	Domácnost s jiným než vysokorychlostním připojením k internetu	46	20	6	3
Irsko	Celá populace	27	12	4	1
	Zaměstnanci, OSVČ, spolupracující rodinní příslušníci	36	11	3	1
	OSVČ, spolupracující rodinní příslušníci	25	12	3	1

	Zaměstnanci	39	11	3	2
	Studující	30	29	5	1
	Nezaměstnaní	10	7	3	3
	Vysoká hustota populace (min. 500 obyv./ km ²)	32	10	4	1
	Střední hustota populace (100-499 obyv./ km ²)	28	13	3	1
	Malá hustota populace (méně než 100 obyv./ km ²)	21	14	3	1
	Domácnost s vysokorychlostním připojením	:	:	:	:
	Domácnost s jiným než vysokorychlostním připojením k internetu	:	:	:	:
Itálie	Celá populace	36	1	3	0
	Zaměstnanci, OSVČ, spolupracující rodinní příslušníci	50	2	3	:
	OSVČ, spolupracující rodinní příslušníci	46	1	3	:
	Zaměstnanci	51	2	3	0
	Studující	77	4	5	:
	Nezaměstnaní	29	2	5	:
	Vysoká hustota populace (min. 500 obyv./ km ²)	39	1	3	0
	Střední hustota populace (100-499 obyv./ km ²)	34	1	3	1
	Malá hustota populace (méně než 100 obyv./ km ²)	31	2	4	1
	Domácnost s vysokorychlostním připojením	67	2	4	1
	Domácnost s jiným než vysokorychlostním připojením k internetu	56	2	5	1
Kypr	Celá populace	28	9	3	1
	Zaměstnanci, OSVČ, spolupracující rodinní příslušníci	35	7	3	1
	OSVČ, spolupracující rodinní příslušníci	22	8	2	1
	Zaměstnanci	38	7	3	1
	Studující	60	29	4	0
	Nezaměstnaní	23	10	7	2
	Vysoká hustota populace (min. 500 obyv./ km ²)	35	9	3	1
	Střední hustota populace (100-499 obyv./ km ²)	27	12	5	0
	Malá hustota populace (méně než 100 obyv./ km ²)	16	8	2	0
	Domácnost s vysokorychlostním připojením	63	11	3	0
	Domácnost s jiným než vysokorychlostním připojením k internetu	50	13	5	1
Lotyšsko	Celá populace	29	13	5	1
	Zaměstnanci, OSVČ, spolupracující rodinní příslušníci	37	14	6	1
	OSVČ, spolupracující rodinní příslušníci	14	12	8	1
	Zaměstnanci	39	14	6	1
	Studující	61	30	5	1
	Nezaměstnaní	9	8	3	1
	Vysoká hustota populace (min. 500 obyv./ km ²)	37	12	4	1
	Střední hustota populace (100-499 obyv./ km ²)	26	24	9	6
	Malá hustota populace (méně než 100 obyv./ km ²)	23	13	5	1
	Domácnost s vysokorychlostním připojením	65	13	3	1
	Domácnost s jiným než vysokorychlostním připojením k internetu	35	17	7	1
Litevsko	Celá populace	24	14	3	1
	Zaměstnanci, OSVČ, spolupracující rodinní příslušníci	30	15	4	1
	OSVČ, spolupracující rodinní příslušníci	14	10	3	1
	Zaměstnanci	32	16	5	1
	Studující	58	37	2	0
	Nezaměstnaní	6	7	5	1
	Vysoká hustota populace (min. 500 obyv./ km ²)	35	16	4	1
	Střední hustota populace (100-499 obyv./ km ²)	:	:	:	:
	Malá hustota populace (méně než 100 obyv./ km ²)	15	12	3	1
	Domácnost s vysokorychlostním připojením	64	18	3	0
	Domácnost s jiným než vysokorychlostním připojením k internetu	54	18	4	1

Luxembursko	Celá populace	57	15	3	1
	Zaměstnanci, OSVČ, spolupracující rodinní příslušníci	68	16	3	1
	OSVČ, spolupracující rodinní příslušníci	59	18	7	0
	Zaměstnanci	68	16	2	1
	Studující	74	22	4	0
	Nezaměstnaní	37	15	5	2
	Vysoká hustota populace (min. 500 obyv./ km ²)	54	16	3	1
	Střední hustota populace (100-499 obyv./ km ²)	61	14	3	1
	Malá hustota populace (méně než 100 obyv./ km ²)	54	18	5	1
	Domácnost s vysokorychlostním připojením	81	12	1	1
	Domácnost s jiným než vysokorychlostním připojením k internetu	61	23	5	1
Maďarsko	Celá populace	31	10	2	0
	Zaměstnanci, OSVČ, spolupracující rodinní příslušníci	43	11	1	:
	OSVČ, spolupracující rodinní příslušníci	44	11	1	:
	Zaměstnanci	43	11	1	0
	Studující	55	24	3	:
	Nezaměstnaní	20	10	2	:
	Vysoká hustota populace (min. 500 obyv./ km ²)	43	12	2	0
	Střední hustota populace (100-499 obyv./ km ²)	33	10	1	0
	Malá hustota populace (méně než 100 obyv./ km ²)	20	8	1	0
	Domácnost s vysokorychlostním připojením	85	11	1	:
	Domácnost s jiným než vysokorychlostním připojením k internetu	73	20	2	1
Nizozemí	Celá populace	61	17	3	1
	Zaměstnanci, OSVČ, spolupracující rodinní příslušníci	72	17	3	1
	OSVČ, spolupracující rodinní příslušníci	73	16	2	1
	Zaměstnanci	72	17	3	1
	Studující	91	7	1	0
	Nezaměstnaní	82	7	3	1
	Vysoká hustota populace (min. 500 obyv./ km ²)	67	14	3	1
	Střední hustota populace (100-499 obyv./ km ²)	60	20	3	1
	Malá hustota populace (méně než 100 obyv./ km ²)	55	20	4	1
	Domácnost s vysokorychlostním připojením	78	14	2	1
	Domácnost s jiným než vysokorychlostním připojením k internetu	57	29	5	1
Rakousko	Celá populace	44	14	4	1
	Zaměstnanci, OSVČ, spolupracující rodinní příslušníci	58	15	4	1
	OSVČ, spolupracující rodinní příslušníci	51	14	4	2
	Zaměstnanci	59	16	4	1
	Studující	82	14	2	0
	Nezaměstnaní	30	18	6	2
	Vysoká hustota populace (min. 500 obyv./ km ²)	52	12	3	1
	Střední hustota populace (100-499 obyv./ km ²)	46	14	4	1
	Malá hustota populace (méně než 100 obyv./ km ²)	37	16	5	1
	Domácnost s vysokorychlostním připojením	70	14	3	1
	Domácnost s jiným než vysokorychlostním připojením k internetu	55	20	5	1
Polsko	Celá populace	28	12	3	1
	Zaměstnanci, OSVČ, spolupracující rodinní příslušníci	36	12	4	1
	OSVČ, spolupracující rodinní příslušníci	22	10	4	2
	Zaměstnanci	41	13	4	1
	Studující	61	31	4	0
	Nezaměstnaní	13	9	4	2
	Vysoká hustota populace (min. 500 obyv./ km ²)	40	13	3	1
	Střední hustota populace (100-499 obyv./ km ²)	28	13	4	1

	Malá hustota populace (méně než 100 obyv./ km ²)	18	11	3	1
	Domácnost s vysokorychlostním připojením	63	14	3	1
	Domácnost s jiným než vysokorychlostním připojením k internetu	46	16	5	2
Portugalsko	Celá populace	29	7	3	1
	Zaměstnanci, OSVČ, spolupracující rodinní příslušníci	35	7	:	:
	OSVČ, spolupracující rodinní příslušníci	26	7	:	:
	Zaměstnanci	37	7	3	1
	Studující	76	20	:	:
	Nezaměstnaní	15	7	5	:
	Vysoká hustota populace (min. 500 obyv./ km ²)	36	7	2	1
	Střední hustota populace (100-499 obyv./ km ²)	25	7	3	1
	Malá hustota populace (méně než 100 obyv./ km ²)	21	8	2	:
	Domácnost s vysokorychlostním připojením	61	9	3	1
	Domácnost s jiným než vysokorychlostním připojením k internetu	39	11	5	:
Slovinsko	Celá populace	37	11	:	:
	Zaměstnanci, OSVČ, spolupracující rodinní příslušníci	:	:	:	:
	OSVČ, spolupracující rodinní příslušníci	:	:	:	:
	Zaměstnanci	52	12	:	:
	Studující	72	:	:	:
	Nezaměstnaní	:	:	:	:
	Vysoká hustota populace (min. 500 obyv./ km ²)	51	:	:	:
	Střední hustota populace (100-499 obyv./ km ²)	36	:	:	:
	Malá hustota populace (méně než 100 obyv./ km ²)	33	:	:	:
	Domácnost s vysokorychlostním připojením	68	:	:	:
	Domácnost s jiným než vysokorychlostním připojením k internetu	52	17	:	:
Slovensko	Celá populace	43	15	3	1
	Zaměstnanci, OSVČ, spolupracující rodinní příslušníci	56	14	3	1
	OSVČ, spolupracující rodinní příslušníci	57	20	5	1
	Zaměstnanci	55	13	3	1
	Studující	57	36	5	1
	Nezaměstnaní	19	17	5	0
	Vysoká hustota populace (min. 500 obyv./ km ²)	54	12	2	1
	Střední hustota populace (100-499 obyv./ km ²)	:	:	:	:
	Malá hustota populace (méně než 100 obyv./ km ²)	40	16	4	1
	Domácnost s vysokorychlostním připojením	85	12	1	0
	Domácnost s jiným než vysokorychlostním připojením k internetu	72	21	2	0
Finsko	Celá populace	60	11	3	2
	Zaměstnanci, OSVČ, spolupracující rodinní příslušníci	72	11	2	2
	OSVČ, spolupracující rodinní příslušníci	56	18	3	3
	Zaměstnanci	74	10	2	2
	Studující	85	11	2	0
	Nezaměstnaní	32	19	10	4
	Vysoká hustota populace (min. 500 obyv./ km ²)	72	11	1	2
	Střední hustota populace (100-499 obyv./ km ²)	62	10	3	1
	Malá hustota populace (méně než 100 obyv./ km ²)	53	12	4	2
	Domácnost s vysokorychlostním připojením	86	8	1	1
	Domácnost s jiným než vysokorychlostním připojením k internetu	60	18	4	2
Švédsko	Celá populace	63	16	4	1
	Zaměstnanci, OSVČ, spolupracující rodinní příslušníci	70	17	4	1
	OSVČ, spolupracující rodinní příslušníci	63	20	3	1
	Zaměstnanci	71	17	4	1
	Studující	84	12	1	1

	Nezaměstnaní	61	22	5	2
	Vysoká hustota populace (min. 500 obyv./ km ²)	68	13	2	1
	Střední hustota populace (100-499 obyv./ km ²)	70	17	3	1
	Malá hustota populace (méně než 100 obyv./ km ²)	59	18	5	1
	Domácnost s vysokorychlostním připojením	85	11	2	0
	Domácnost s jiným než vysokorychlostním připojením k internetu	60	25	5	1

Údaje za Spojené království a důchodcích ze všech zemí byla z tabulky vymazána, neboť data nebyla k dispozici.

Zdroj: Eurostat, 2006.

7.2.2 Tabulka 2: Domácnosti v EU připojené k internetu

Domácnosti v EU připojené k internetu podle typu domácnosti (2005)																	
Země / oblast		Procento připojených domácností z celkového počtu všech domácností v roce 2005							Procento připojených domácností ze všech připojených domácností v roce 2005								
	Typ připojení	široko pásmové	modem	ISDN	DSL	jiné	bezdrátové	mode m/ISDN	mobil	širokopásmové	modem	ISDN	DSL	jiné	bezdrátové	mode m/ISDN	mobil
EU 25	Celkem	23	:	:	17	6	:	26	4	48	:	:	36	12	:	53	8
	Jeden dospělý bez závislých dětí	15	:	:	11	4	:	19	3	43	:	:	32	12	:	56	10
	Jeden dospělý se závislými dětmi	31	:	:	20	11	:	26	3	53	:	:	35	19	:	45	6
	Dva dospělí bez závislých dětí	20	:	:	15	5	:	24	3	45	:	:	34	12	:	56	6
	Dva dospělí se závislými dětmi	31	:	:	23	8	:	33	5	48	:	:	37	12	:	52	8
	Tři a více dospělých bez závislých dětí	28	:	:	22	6	:	29	6	50	:	:	40	11	:	51	10
	Tři a více dospělých se závislými dětmi	30	:	:	23	7	:	26	7	53	:	:	41	13	:	46	13
	Domácnosti bez závislých dětí	20	:	:	15	5	:	24	4	46	:	:	35	11	:	55	8
	Domácnosti se závislými dětmi	30	:	:	22	8	:	31	5	49	:	:	37	13	:	51	9
EU 15	Celkem	25	:	:	20	6	:	29	3	48	:	:	37	11	:	54	6
	Jeden dospělý bez závislých dětí	17	:	:	12	4	:	22	3	43	:	:	32	11	:	57	8
	Jeden dospělý se závislými dětmi	33	:	:	22	11	:	28	3	53	:	:	36	18	:	46	5
	Dva dospělí bez závislých dětí	22	:	:	17	5	:	27	2	45	:	:	35	11	:	57	5
	Dva dospělí se závislými dětmi	34	:	:	27	7	:	37	4	49	:	:	39	11	:	53	5
	Tři a více dospělých bez závislých dětí	30	:	:	26	5	:	33	3	50	:	:	42	8	:	54	6
	Tři a více dospělých se závislými dětmi	35	:	:	29	7	:	30	4	55	:	:	45	11	:	47	6
	Domácnosti bez závislých dětí	21	:	:	17	5	:	27	3	45	:	:	36	10	:	57	6
	Domácnosti se závislými dětmi	33	:	:	26	8	:	34	3	50	:	:	39	11	:	51	5
Belgie	Celkem	41	:	:	29	12	:	10	0	81	:	:	57	24	:	19	1
	Jeden dospělý bez závislých dětí	23	:	:	15	8	:	7	0	78	:	:	51	27	:	22	1
	Jeden dospělý se závislými dětmi	33	:	:	22	12	:	11	1	75	:	:	49	26	:	24	1
	Dva dospělí bez závislých dětí	31	:	:	22	9	:	9	1	78	:	:	55	23	:	21	1
	Dva dospělí se závislými dětmi	57	:	:	41	17	:	13	1	81	:	:	58	24	:	19	1
	Tři a více dospělých bez závislých dětí	62	:	:	44	18	:	12	0	84	:	:	60	24	:	16	1
	Tři a více dospělých se závislými dětmi	69	:	:	50	19	:	9	0	89	:	:	64	25	:	11	1

	Domácnosti bez závislých dětí	34	:	:	24	10	:	8	0	80	:	:	56	24	:	20	1
	Domácnosti se závislými dětmi	56	:	:	40	17	:	12	1	82	:	:	58	24	:	18	1
Česká republika	Celkem	5	:	:	1	4	:	13	1	27	:	:	5	22	:	71	4
	Jeden dospělý bez závislých dětí	2	:	:	0	2	:	4	0	31	:	:	5	26	:	64	6
	Jeden dospělý se závislými dětmi	9	:	:	2	7	:	13	1	42	:	:	9	33	:	58	5
	Dva dospělí bez závislých dětí	3	:	:	1	2	:	7	1	29	:	:	7	22	:	67	5
	Dva dospělí se závislými dětmi	9	:	:	2	7	:	25	1	25	:	:	5	20	:	73	3
	Tři a více dospělých bez závislých dětí	6	:	:	1	6	:	17	1	26	:	:	3	23	:	71	4
	Tři a více dospělých se závislými dětmi	7	:	:	1	6	:	26	1	20	:	:	3	17	:	78	3
	Domácnosti bez závislých dětí	3	:	:	1	3	:	7	1	28	:	:	5	23	:	68	5
	Domácnosti se závislými dětmi	8	:	:	2	7	:	24	1	25	:	:	5	20	:	72	3
Dánsko	Celkem	51	:	:	28	23	:	23	8	68	:	:	38	31	:	31	11
	Jeden dospělý bez závislých dětí	41	:	:	17	24	:	18	5	68	:	:	29	40	:	30	8
	Jeden dospělý se závislými dětmi	54	:	:	31	23	:	19	5	76	:	:	44	33	:	27	8
	Dva dospělí bez závislých dětí	45	:	:	23	22	:	29	6	59	:	:	31	29	:	38	8
	Dva dospělí se závislými dětmi	70	:	:	47	23	:	24	14	74	:	:	50	25	:	25	15
	Tři a více dospělých bez závislých dětí	:	:	:	:	:	:	:	:	:	:	:	:	:	:	:	:
	Tři a více dospělých se závislými dětmi	:	:	:	:	:	:	:	:	:	:	:	:	:	:	:	:
	Domácnosti bez závislých dětí	:	:	:	:	:	:	:	:	:	:	:	:	:	:	:	:
	Domácnosti se závislými dětmi	:	:	:	:	:	:	:	:	:	:	:	:	:	:	:	:
Německo	Celkem	23	:	:	22	:	:	43	6	38	:	:	36	:	:	69	10
	Jeden dospělý bez závislých dětí	14	:	:	13	:	:	31	:	31	:	:	28	:	:	68	:
	Jeden dospělý se závislými dětmi	:	:	:	:	:	:	49	:	:	:	:	:	:	:	77	:
	Dva dospělí bez závislých dětí	20	:	:	18	:	:	42	5	34	:	:	32	:	:	74	8
	Dva dospělí se závislými dětmi	33	:	:	32	:	:	58	9	39	:	:	38	:	:	69	11
	Tři a více dospělých bez závislých dětí	43	:	:	42	:	:	56	:	50	:	:	49	:	:	66	:
	Tři a více dospělých se závislými dětmi	46	:	:	44	:	:	48	:	55	:	:	52	:	:	57	:
	Domácnosti bez závislých dětí	20	:	:	19	:	:	39	:	37	:	:	34	:	:	70	:
	Domácnosti se závislými dětmi	:	:	:	:	:	:	55	:	:	:	:	:	:	:	67	:
Estonsko	Celkem	30	:	:	14	16	:	9	6	77	:	:	36	42	:	24	15
	Jeden dospělý bez závislých dětí	17	:	:	:	:	:	:	:	84	:	:	:	:	:	:	:
	Jeden dospělý se závislými dětmi	:	:	:	:	:	:	:	:	:	:	:	:	:	:	:	:
	Dva dospělí bez závislých dětí	19	:	:	9	11	:	8	:	70	:	:	33	41	:	28	:
	Dva dospělí se závislými dětmi	42	:	:	18	24	:	14	:	74	:	:	32	42	:	26	:
	Tři a více dospělých bez závislých dětí	46	:	:	21	27	:	14	:	79	:	:	35	46	:	24	:

	Tři a více dospělých se závislími dětmi	48	:	:	25	23	:	:	13	:	:	81	:	:	41	39	:	:	22	:
	Domácnosti bez závislých dětí	25	:	:	:	:	:	:	:	:	:	77	:	:	:	:	:	:	:	:
	Domácnosti se závislími dětmi	:	:	:	:	:	:	:	:	:	:	:	:	:	:	:	:	:	:	
Řecko	Celkem	1	:	:	1	0	:	:	21	1	:	3	:	:	2	0	:	:	97	6
	Jeden dospělý bez závislých dětí	0	:	:	0	0	:	:	15	3	:	1	:	:	1	0	:	:	99	17
	Jeden dospělý se závislími dětmi	0	:	:	0	0	:	:	16	0	:	0	:	:	0	0	:	:	100	0
	Dva dospělí bez závislých dětí	0	:	:	0	0	:	:	13	1	:	1	:	:	1	0	:	:	98	5
	Dva dospělí se závislími dětmi	1	:	:	1	0	:	:	28	1	:	3	:	:	3	1	:	:	97	3
	Tři a více dospělých bez závislých dětí	1	:	:	1	0	:	:	28	1	:	4	:	:	3	1	:	:	95	5
	Tři a více dospělých se závislími dětmi	1	:	:	1	0	:	:	25	1	:	3	:	:	3	1	:	:	97	5
	Domácnosti bez závislých dětí	1	:	:	0	0	:	:	19	1	:	3	:	:	2	0	:	:	97	7
	Domácnosti se závislími dětmi	1	:	:	1	0	:	:	27	1	:	3	:	:	3	1	:	:	97	4
Španělsko	Celkem	21	:	:	17	4	:	:	15	2	:	58	:	:	47	12	:	:	43	4
	Jeden dospělý bez závislých dětí	9	:	:	7	2	:	:	9	1	:	52	:	:	39	14	:	:	49	5
	Jeden dospělý se závislími dětmi	20	:	:	16	4	:	:	15	1	:	56	:	:	46	12	:	:	42	3
	Dva dospělí bez závislých dětí	13	:	:	10	2	:	:	10	1	:	56	:	:	46	11	:	:	45	4
	Dva dospělí se závislími dětmi	24	:	:	19	5	:	:	20	2	:	54	:	:	43	12	:	:	47	5
	Tři a více dospělých bez závislých dětí	27	:	:	22	6	:	:	18	2	:	61	:	:	50	12	:	:	40	4
	Tři a více dospělých se závislími dětmi	30	:	:	25	6	:	:	17	2	:	65	:	:	53	12	:	:	38	5
	Domácnosti bez závislých dětí	19	:	:	15	4	:	:	13	1	:	59	:	:	48	12	:	:	42	4
	Domácnosti se závislími dětmi	25	:	:	20	5	:	:	19	2	:	58	:	:	47	12	:	:	43	4
Irsko	Celkem	7	:	:	2	5	:	:	38	2	:	16	:	:	5	10	:	:	81	5
	Jeden dospělý bez závislých dětí	4	:	:	1	3	:	:	17	1	:	20	:	:	6	13	:	:	77	3
	Jeden dospělý se závislími dětmi	4	:	:	1	4	:	:	14	7	:	17	:	:	2	15	:	:	56	27
	Dva dospělí bez závislých dětí	5	:	:	2	3	:	:	32	2	:	13	:	:	5	8	:	:	81	5
	Dva dospělí se závislími dětmi	9	:	:	3	5	:	:	50	3	:	14	:	:	6	9	:	:	83	5
	Tři a více dospělých bez závislých dětí	11	:	:	3	8	:	:	47	3	:	18	:	:	5	13	:	:	79	5
	Tři a více dospělých se závislími dětmi	9	:	:	3	7	:	:	54	3	:	14	:	:	4	10	:	:	83	4
	Domácnosti bez závislých dětí	7	:	:	2	5	:	:	32	2	:	17	:	:	5	11	:	:	79	5
	Domácnosti se závislími dětmi	8	:	:	3	5	:	:	47	3	:	14	:	:	5	9	:	:	82	6
Itálie	Celkem	13	:	:	12	1	:	:	24	1	:	34	:	:	32	1	:	:	63	4
	Jeden dospělý bez závislých dětí	8	:	:	7	1	:	:	13	2	:	38	:	:	35	4	:	:	61	7
	Jeden dospělý se závislími dětmi	12	:	:	12	:	:	:	22	:	:	34	:	:	32	:	:	:	61	:
	Dva dospělí bez závislých dětí	9	:	:	9	:	:	:	15	1	:	36	:	:	36	:	:	:	59	4
	Dva dospělí se závislími dětmi	16	:	:	16	:	:	:	31	2	:	33	:	:	32	:	:	:	63	3
	Tři a více dospělých bez závislých dětí	17	:	:	16	:	:	:	34	1	:	32	:	:	31	:	:	:	65	3
	Tři a více dospělých se závislími dětmi	18	:	:	18	:	:	:	36	2	:	32	:	:	31	:	:	:	61	4

	Domácnosti bez závislých dětí	11	:	:	11	:	:	21	1	34	:	:	33	:	:	63	4
	Domácnosti se závislými dětmi	17	:	:	16	:	:	32	:	33	:	:	31	:	:	63	:
Kypr	Celkem	4	:	:	4	0	:	28	4	14	:	:	14	0	:	87	12
	Jeden dospělý bez závislých dětí	3	:	:	3	0	:	13	3	17	:	:	17	0	:	83	20
	Jeden dospělý se závislými dětmi	8	:	:	8	0	:	26	0	24	:	:	24	0	:	76	0
	Dva dospělí bez závislých dětí	1	:	:	1	0	:	10	1	8	:	:	8	0	:	94	10
	Dva dospělí se závislými dětmi	6	:	:	6	0	:	34	5	16	:	:	16	0	:	86	13
	Tři a více dospělých bez závislých dětí	6	:	:	6	0	:	44	7	12	:	:	12	0	:	89	13
	Tři a více dospělých se závislými dětmi	9	:	:	9	0	:	43	4	17	:	:	17	0	:	84	8
	Domácnosti bez závislých dětí	3	:	:	3	0	:	22	3	12	:	:	12	0	:	89	13
	Domácnosti se závislými dětmi	7	:	:	7	0	:	38	5	16	:	:	16	0	:	85	10
Lotyšsko	Celkem	14	:	:	5	9	:	6	18	46	:	:	16	30	:	18	59
	Jeden dospělý bez závislých dětí	4	:	:	1	3	:	2	7	32	:	:	8	25	:	17	58
	Jeden dospělý se závislými dětmi	18	:	:	1	17	:	4	12	62	:	:	2	59	:	13	40
	Dva dospělí bez závislých dětí	10	:	:	4	6	:	3	13	47	:	:	18	30	:	16	58
	Dva dospělí se závislými dětmi	21	:	:	6	15	:	10	23	48	:	:	14	34	:	22	53
	Tři a více dospělých bez závislých dětí	20	:	:	8	13	:	7	29	45	:	:	17	29	:	16	63
	Tři a více dospělých se závislými dětmi	21	:	:	10	11	:	10	29	47	:	:	22	24	:	22	65
	Domácnosti bez závislých dětí	11	:	:	4	7	:	4	16	44	:	:	16	29	:	16	61
	Domácnosti se závislými dětmi	21	:	:	7	14	:	9	24	48	:	:	16	32	:	22	57
Litensko	Celkem	12	:	:	4	8	:	3	2	73	:	:	26	48	:	18	13
	Jeden dospělý bez závislých dětí	3	:	:	1	2	:	1	1	59	:	:	25	33	:	27	13
	Jeden dospělý se závislými dětmi	10	:	:	2	8	:	4	0	73	:	:	13	60	:	27	0
	Dva dospělí bez závislých dětí	8	:	:	3	5	:	2	1	75	:	:	27	48	:	15	13
	Dva dospělí se závislými dětmi	15	:	:	6	9	:	4	3	74	:	:	30	44	:	20	15
	Tři a více dospělých bez závislých dětí	27	:	:	9	19	:	4	4	81	:	:	27	55	:	13	11
	Tři a více dospělých se závislými dětmi	20	:	:	6	14	:	6	5	67	:	:	20	48	:	21	18
	Domácnosti bez závislých dětí	9	:	:	3	6	:	2	2	75	:	:	26	49	:	16	12
	Domácnosti se závislými dětmi	16	:	:	6	10	:	5	3	71	:	:	25	46	:	21	15
Lucembursko	Celkem	33	:	:	32	2	:	33	1	52	:	:	49	3	:	51	2
	Jeden dospělý bez závislých dětí	25	:	:	23	1	:	22	1	54	:	:	51	3	:	49	1
	Jeden dospělý se závislými dětmi	27	:	:	27	0	:	33	0	48	:	:	48	0	:	59	0
	Dva dospělí bez závislých dětí	29	:	:	27	2	:	33	0	48	:	:	45	3	:	55	0
	Dva dospělí se závislými dětmi	38	:	:	36	2	:	42	2	48	:	:	46	2	:	54	2
	Tři a více dospělých bez závislých dětí	45	:	:	43	2	:	43	2	53	:	:	50	3	:	51	2
	Tři a více dospělých se závislými dětmi	49	:	:	47	2	:	31	2	63	:	:	60	2	:	39	2
	Domácnosti bez závislých dětí	31	:	:	29	2	:	31	1	51	:	:	49	3	:	52	1

	Domácnosti se závislími dětmi	41	:	:	39	2	:	38	2	53	:	:	50	2	:	49	2
Maďarsko	Celkem	11	:	:	6	5	:	10	2	49	:	:	29	21	:	46	11
	Jeden dospělý bez závislých dětí	6	:	:	3	3	:	5	2	55	:	:	28	27	:	40	18
	Jeden dospělý se závislími dětmi	8	:	:	6	3	:	9	2	49	:	:	37	17	:	54	14
	Dva dospělí bez závislých dětí	7	:	:	4	3	:	7	1	48	:	:	27	23	:	47	9
	Dva dospělí se závislími dětmi	16	:	:	10	6	:	13	3	52	:	:	33	21	:	43	11
	Tři a více dospělých bez závislých dětí	15	:	:	9	7	:	15	2	49	:	:	28	21	:	48	8
	Tři a více dospělých se závislími dětmi	13	:	:	8	5	:	14	4	45	:	:	29	17	:	49	14
	Domácnosti bez závislých dětí	10	:	:	5	4	:	9	2	50	:	:	28	23	:	46	10
	Domácnosti se závislími dětmi	14	:	:	9	6	:	13	3	49	:	:	32	19	:	45	12
Nizozemí	Celkem	54	:	:	33	21	:	24	2	69	:	:	43	27	:	31	3
	Jeden dospělý bez závislých dětí	39	:	:	26	13	:	24	2	63	:	:	42	21	:	38	4
	Jeden dospělý se závislími dětmi	66	:	:	44	23	:	26	2	72	:	:	48	25	:	28	2
	Dva dospělí bez závislých dětí	48	:	:	29	19	:	28	1	63	:	:	39	24	:	36	2
	Dva dospělí se závislími dětmi	72	:	:	36	36	:	17	3	80	:	:	40	40	:	19	4
	Tři a více dospělých bez závislých dětí	60	:	:	34	26	:	17	2	76	:	:	43	33	:	22	3
	Tři a více dospělých se závislími dětmi	82	:	:	45	38	:	14	5	85	:	:	47	39	:	15	5
	Domácnosti bez závislých dětí	45	:	:	28	17	:	25	2	63	:	:	40	24	:	36	3
	Domácnosti se závislími dětmi	70	:	:	42	29	:	22	3	76	:	:	46	31	:	24	3
Rakousko	Celkem	23	:	:	10	14	:	24	0	50	:	:	21	29	:	51	1
	Jeden dospělý bez závislých dětí	18	:	:	5	13	:	14	:	56	:	:	17	40	:	43	:
	Jeden dospělý se závislími dětmi	25	:	:	8	17	:	25	:	50	:	:	17	34	:	50	:
	Dva dospělí bez závislých dětí	20	:	:	8	12	:	18	:	53	:	:	22	31	:	47	:
	Dva dospělí se závislími dětmi	29	:	:	14	15	:	35	:	46	:	:	22	24	:	54	:
	Tři a více dospělých bez závislých dětí	28	:	:	13	15	:	31	:	47	:	:	23	25	:	53	:
	Tři a více dospělých se závislími dětmi	27	:	:	14	13	:	39	:	41	:	:	21	20	:	60	:
	Domácnosti bez závislých dětí	21	:	:	8	13	:	19	:	53	:	:	20	32	:	47	:
	Domácnosti se závislími dětmi	28	:	:	14	15	:	35	:	45	:	:	21	24	:	55	:
Polsko	Celkem	16	:	:	8	8	:	10	13	51	:	:	27	27	:	34	44
	Jeden dospělý bez závislých dětí	8	:	:	4	4	:	4	8	53	:	:	29	28	:	30	53
	Jeden dospělý se závislími dětmi	19	:	:	7	13	:	8	12	57	:	:	22	39	:	22	35
	Dva dospělí bez závislých dětí	10	:	:	5	6	:	7	7	53	:	:	27	29	:	37	38
	Dva dospělí se závislími dětmi	19	:	:	9	11	:	14	19	48	:	:	23	27	:	36	48
	Tři a více dospělých bez závislých dětí	24	:	:	13	13	:	14	18	54	:	:	29	30	:	33	40
	Tři a více dospělých se závislími dětmi	17	:	:	10	7	:	13	18	45	:	:	28	19	:	36	48
	Domácnosti bez závislých dětí	15	:	:	8	8	:	9	11	54	:	:	29	29	:	33	42
	Domácnosti se závislími dětmi	18	:	:	10	9	:	14	18	47	:	:	25	24	:	36	48

Portugalsko	Celkem	20	:	:	9	13	:	:	12	9	63	:	:	29	41	:	39	27
	Jeden dospělý bez závislých dětí	9	:	:	4	6	:	:	6		68	:	:	29	43	:	42	
	Jeden dospělý se závislými dětmi	30	:	:			:	:			82	:	:			:		
	Dva dospělí bez závislých dětí	15	:	:	7	10	:	:	9	7	62	:	:	30	40	:	37	30
	Dva dospělí se závislými dětmi	28	:	:	11	19	:	:	17	10	66	:	:	26	46	:	40	23
	Tři a více dospělých bez závislých dětí	30	:	:	15	19	:	:	20	13	60	:	:	30	38	:	40	26
	Tři a více dospělých se závislými dětmi	29	:	:	13	20	:	:	20	15	60	:	:	27	41	:	40	30
	Domácnosti bez závislých dětí	18	:	:	9	11	:	:	11		62	:	:	30	39	:	39	
	Domácnosti se závislými dětmi	28	:	:			:	:			65	:	:			:		
Slovinsko	Celkem	19	:	:	12	9	:	:	29	22	40	:	:	24	18	:	61	46
	Jeden dospělý bez závislých dětí	:	:	:	:	:	:	:	:	:	:	:	:	:	:	:	:	:
	Jeden dospělý se závislými dětmi	:	:	:	:	:	:	:	:	:	:	:	:	:	:	:	:	:
	Dva dospělí bez závislých dětí	:	:	:	:	:	:	:	:	:	:	:	:	:	:	:	:	:
	Dva dospělí se závislými dětmi	:	:	:	:	:	:	:	43	29	:	:	:	:	:	:	64	43
	Tři a více dospělých bez závislých dětí	26	:	:	15	12	:	:	41	31	40	:	:	22	19	:	63	47
	Tři a více dospělých se závislými dětmi	28	:	:	20		:	:	37	34	42	:	:	31		:	55	52
	Domácnosti bez závislých dětí	:	:	:	:	:	:	:	:	:	:	:	:	:	:	:	:	:
	Domácnosti se závislými dětmi	:	:	:	:	:	:	:	:	:	:	:	:	:	:	:	:	:
Slovensko	Celkem	7	:	:	3	4	:	:	12	9	31	:	:	14	17	:	52	38
	Jeden dospělý bez závislých dětí	3	:	:	1	1	:	:	7	5	22	:	:	11	11	:	55	38
	Jeden dospělý se závislými dětmi	7	:	:	1	6	:	:	8	11	31	:	:	4	28	:	37	50
	Dva dospělí bez závislých dětí	6	:	:	4	3	:	:	8	5	38	:	:	21	16	:	50	31
	Dva dospělí se závislými dětmi	10	:	:	4	6	:	:	18	13	32	:	:	13	19	:	54	39
	Tři a více dospělých bez závislých dětí	8	:	:	3	5	:	:	15	10	30	:	:	13	18	:	56	37
	Tři a více dospělých se závislými dětmi	11	:	:	5	6	:	:	15	14	32	:	:	15	17	:	46	43
	Domácnosti bez závislých dětí	5	:	:	2	3	:	:	9	6	30	:	:	15	15	:	54	35
	Domácnosti se závislými dětmi	10	:	:	4	6	:	:	16	13	32	:	:	13	19	:	51	41
Finsko	Celkem	36	:	:	26	10	:	:	15	:	67	:	:	48	19	:	27	:
	Jeden dospělý bez závislých dětí	24	:	:	15	9	:	:	8		70	:	:	44	26	:	24	
	Jeden dospělý se závislými dětmi	49	:	:	34	15	:	:	7		86	:	:	60	26	:	13	
	Dva dospělí bez závislých dětí	33	:	:	23	10	:	:	17		61	:	:	43	18	:	32	
	Dva dospělí se závislými dětmi	57	:	:	43	14	:	:	21		69	:	:	52	17	:	26	
	Tři a více dospělých bez závislých dětí	44	:	:	37	7	:	:	25		59	:	:	50	9	:	33	
	Tři a více dospělých se závislými dětmi	61	:	:	47	14	:	:	18		70	:	:	55	16	:	21	
	Domácnosti bez závislých dětí	29	:	:	20	9	:	:	13		64	:	:	44	20	:	29	
	Domácnosti se závislými dětmi	56	:	:	42	14	:	:	19		71	:	:	53	18	:	24	
Švédsko	Celkem	40	:	:	32	8	:	:	31	1	55	:	:	45	11	:	43	1

Jeden dospělý bez závislých dětí	31	:	:	23	8	:	23	1	57	:	:	42	15	:	42	2
Jeden dospělý se závislými dětmi	34	:	:	24	10	:	35	1	50	:	:	35	14	:	50	1
Dva dospělí bez závislých dětí	39	:	:	31	8	:	35	0	52	:	:	42	10	:	46	1
Dva dospělí se závislými dětmi	51	:	:	44	8	:	40	1	55	:	:	48	8	:	43	1
Tři a více dospělých bez závislých dětí	50	:	:	43	8	:	31	1	61	:	:	52	9	:	37	1
Tři a více dospělých se závislými dětmi	60	:	:	51	9	:	33	1	64	:	:	55	9	:	35	1
Domácnosti bez závislých dětí	36	:	:	28	8	:	29	1	55	:	:	43	12	:	43	1
Domácnosti se závislými dětmi	50	:	:	42	8	:	38	1	56	:	:	48	9	:	43	1
Spojené Království																
Celkem	32	:	:	22	9	:	28	:	52	:	:	37	15	:	47	:
Jeden dospělý bez závislých dětí	16	:	:	12	:	:	20	:	44	:	:	32	:	:	55	:
Jeden dospělý se závislými dětmi	21	:	:	:	:	:	23	:	47	:	:	:	:	:	51	:
Dva dospělí bez závislých dětí	29	:	:	20	9	:	30	:	48	:	:	34	15	:	51	:
Dva dospělí se závislými dětmi	47	:	:	34	13	:	37	:	57	:	:	41	16	:	45	:
Tři a více dospělých bez závislých dětí	45	:	:	35	:	:	30	:	60	:	:	47	:	:	39	:
Tři a více dospělých se závislými dětmi	48	:	:	:	:	:	:	:	74	:	:	:	:	:	:	:
Domácnosti bez závislých dětí	27	:	:	20	:	:	27	:	50	:	:	36	:	:	49	:
Domácnosti se závislými dětmi	42	:	:	:	:	:	:	:	57	:	:	:	:	:	:	:

*u= údaj není k dispozici a nebo není spolehlivý
Zdroj: Eurostat, 2006.*

7.2.3 Tabulka 3: Frekvence užití osobního počítače jednotlivci

Frekvence užití osobního počítače jednotlivci podle jejich postavení na trhu práce, hustoty osídlení místa a typu připojení domácnosti k internetu (v procentech z celé populace)		2005			
		Procento jednotlivců, kteří za poslední tři měsíce použili PC průměrně, nebo alespoň:			
Region	Sociální postavení / typ lokality, odkud jedinec pochází / typ připojení domácnosti jedince	1x denně	1x týdně	1x měsíčně	méně často
EU-25	Celá populace	41	12	4	1
	Zaměstnanci, OSVČ, spolupracující rodinní příslušníci	52	13	4	1
	OSVČ, spolupracující rodinní příslušníci	44	10	4	1
	Zaměstnanci	54	13	5	2
	Studující	68	21	4	1
	Nezaměstnaní	28	14	5	2
	Vysoká hustota populace (min. 500 obyv.km ²)	45	12	4	2
	Střední hustota populace (100-499 obyv.km ²)	41	12	5	1
	Malá hustota populace (méně než 100 obyv.km ²)	32	12	4	1
	Domácnost s vysokorychlostním připojením	72	13	3	1
	Domácnost s jiným než vysokorychlostním připojením k internetu	53	18	6	2
EU-15	Celá populace	43	12	4	2
	Zaměstnanci, OSVČ, spolupracující rodinní příslušníci	55	13	5	2
	OSVČ, spolupracující rodinní příslušníci	47	10	4	2
	Zaměstnanci	57	14	5	2
	Studující	72	17	4	1
	Nezaměstnaní	33	15	6	2
	Vysoká hustota populace (min. 500 obyv.km ²)	46	12	4	2
	Střední hustota populace (100-499 obyv.km ²)	44	12	5	1
	Malá hustota populace (méně než 100 obyv.km ²)	36	13	4	1
	Domácnost s vysokorychlostním připojením	73	13	3	1
	Domácnost s jiným než vysokorychlostním připojením k internetu	53	18	6	2
Česká republika	Celá populace	22	14	5	1
	Zaměstnanci, OSVČ, spolupracující rodinní příslušníci	:	:	:	:
	OSVČ, spolupracující rodinní příslušníci	:	:	:	:
	Zaměstnanci	32	15	6	1
	Studující	42	42	7	:
	Nezaměstnaní	8	11	4	:
	Vysoká hustota populace (min. 500 obyv.km ²)	27	15	5	1
	Střední hustota populace (100-499 obyv.km ²)	21	14	4	1
	Malá hustota populace (méně než 100 obyv.km ²)	20	13	5	1
	Domácnost s vysokorychlostním připojením	62	23	5	:
	Domácnost s jiným než vysokorychlostním připojením k internetu	51	27	7	1
Dánsko	Celá populace	65	14	3	0
	Zaměstnanci, OSVČ, spolupracující rodinní příslušníci	74	13	3	0
	OSVČ, spolupracující rodinní příslušníci	70	10	2	0
	Zaměstnanci	74	13	3	0
	Studující	81	15	2	0
	Nezaměstnaní	57	17	6	1
	Vysoká hustota populace (min. 500 obyv.km ²)	73	11	2	0
	Střední hustota populace (100-499 obyv.km ²)	66	14	3	0
	Malá hustota populace (méně než 100 obyv.km ²)	57	16	4	1
	Domácnost s vysokorychlostním připojením	83	11	2	0
	Domácnost s jiným než vysokorychlostním připojením k internetu	63	21	5	0
Německo	Celá populace	50	16	6	2
	Zaměstnanci, OSVČ, spolupracující rodinní příslušníci	63	16	:	:
	OSVČ, spolupracující rodinní příslušníci	68	14	:	:
	Zaměstnanci	62	16	5	2

	Studující	77	17	:	:
	Nezaměstnaní	34	25	:	:
	Vysoká hustota populace (min. 500 obyv.km ²)	53	15	5	:
	Střední hustota populace (100-499 obyv.km ²)	49	16	6	:
	Malá hustota populace (méně než 100 obyv.km ²)	43	19	7	:
	Domácnost s vysokorychlostním připojením	74	13	3	:
	Domácnost s jiným než vysokorychlostním připojením k internetu	56	21	7	2
Estonsko	Celá populace	43	12	4	:
	Zaměstnanci, OSVČ, spolupracující rodinní příslušníci	51	:	:	:
	OSVČ, spolupracující rodinní příslušníci	47	:	:	:
	Zaměstnanci	52	13	4	:
	Studující	73	:	:	0
	Nezaměstnaní	:	:	:	:
	Vysoká hustota populace (min. 500 obyv.km ²)	48	11	:	:
	Střední hustota populace (100-499 obyv.km ²)	:	:	0	0
	Malá hustota populace (méně než 100 obyv.km ²)	37	14	4	:
	Domácnost s vysokorychlostním připojením	80	12	:	:
	Domácnost s jiným než vysokorychlostním připojením k internetu	63	20	:	:
Řecko	Celá populace	19	7	2	1
	Zaměstnanci, OSVČ, spolupracující rodinní příslušníci	27	8	3	1
	OSVČ, spolupracující rodinní příslušníci	21	6	2	0
	Zaměstnanci	30	9	3	2
	Studující	41	23	8	2
	Nezaměstnaní	13	9	1	1
	Vysoká hustota populace (min. 500 obyv.km ²)	28	9	3	1
	Střední hustota populace (100-499 obyv.km ²)	18	3	3	0
	Malá hustota populace (méně než 100 obyv.km ²)	14	6	2	1
	Domácnost s vysokorychlostním připojením	59	14	0	4
	Domácnost s jiným než vysokorychlostním připojením k internetu	52	16	6	1
Španělsko	Celá populace	32	13	5	3
	Zaměstnanci, OSVČ, spolupracující rodinní příslušníci	43	14	6	3
	OSVČ, spolupracující rodinní příslušníci	36	13	5	3
	Zaměstnanci	44	14	6	3
	Studující	54	33	7	2
	Nezaměstnaní	23	13	7	4
	Vysoká hustota populace (min. 500 obyv.km ²)	38	13	5	2
	Střední hustota populace (100-499 obyv.km ²)	28	13	5	3
	Malá hustota populace (méně než 100 obyv.km ²)	22	12	5	2
	Domácnost s vysokorychlostním připojením	58	16	5	1
	Domácnost s jiným než vysokorychlostním připojením k internetu	46	20	6	3
Irsko	Celá populace	27	12	4	1
	Zaměstnanci, OSVČ, spolupracující rodinní příslušníci	36	11	3	1
	OSVČ, spolupracující rodinní příslušníci	25	12	3	1
	Zaměstnanci	39	11	3	2
	Studující	30	29	5	1
	Nezaměstnaní	10	7	3	3
	Vysoká hustota populace (min. 500 obyv.km ²)	32	10	4	1
	Střední hustota populace (100-499 obyv.km ²)	28	13	3	1
	Malá hustota populace (méně než 100 obyv.km ²)	21	14	3	1
	Domácnost s vysokorychlostním připojením	:	:	:	:
	Domácnost s jiným než vysokorychlostním připojením k internetu	:	:	:	:
Itálie	Celá populace	36	1	3	0
	Zaměstnanci, OSVČ, spolupracující rodinní příslušníci	50	2	3	:
	OSVČ, spolupracující rodinní příslušníci	46	1	3	:
	Zaměstnanci	51	2	3	0
	Studující	77	4	5	:
	Nezaměstnaní	29	2	5	:
	Vysoká hustota populace (min. 500 obyv.km ²)	39	1	3	0
	Střední hustota populace (100-499 obyv.km ²)	34	1	3	1

	Malá hustota populace (méně než 100 obyv.km ²)	31	2	4	1
	Domácnost s vysokorychlostním připojením	67	2	4	1
	Domácnost s jiným než vysokorychlostním připojením k internetu	56	2	5	1
Kypr	Celá populace	28	9	3	1
	Zaměstnanci, OSVČ, spolupracující rodinní příslušníci	35	7	3	1
	OSVČ, spolupracující rodinní příslušníci	22	8	2	1
	Zaměstnanci	38	7	3	1
	Studující	60	29	4	0
	Nezaměstnaní	23	10	7	2
	Vysoká hustota populace (min. 500 obyv.km ²)	35	9	3	1
	Střední hustota populace (100-499 obyv.km ²)	27	12	5	0
	Malá hustota populace (méně než 100 obyv.km ²)	16	8	2	0
	Domácnost s vysokorychlostním připojením	63	11	3	0
	Domácnost s jiným než vysokorychlostním připojením k internetu	50	13	5	1
Lotyšsko	Celá populace	29	13	5	1
	Zaměstnanci, OSVČ, spolupracující rodinní příslušníci	37	14	6	1
	OSVČ, spolupracující rodinní příslušníci	14	12	8	1
	Zaměstnanci	39	14	6	1
	Studující	61	30	5	1
	Nezaměstnaní	9	8	3	1
	Vysoká hustota populace (min. 500 obyv.km ²)	37	12	4	1
	Střední hustota populace (100-499 obyv.km ²)	26	24	9	6
	Malá hustota populace (méně než 100 obyv.km ²)	23	13	5	1
	Domácnost s vysokorychlostním připojením	65	13	3	1
	Domácnost s jiným než vysokorychlostním připojením k internetu	35	17	7	1
Litevsko	Celá populace	24	14	3	1
	Zaměstnanci, OSVČ, spolupracující rodinní příslušníci	30	15	4	1
	OSVČ, spolupracující rodinní příslušníci	14	10	3	1
	Zaměstnanci	32	16	5	1
	Studující	58	37	2	0
	Nezaměstnaní	6	7	5	1
	Vysoká hustota populace (min. 500 obyv.km ²)	35	16	4	1
	Střední hustota populace (100-499 obyv.km ²)	:	:	:	:
	Malá hustota populace (méně než 100 obyv.km ²)	15	12	3	1
	Domácnost s vysokorychlostním připojením	64	18	3	0
	Domácnost s jiným než vysokorychlostním připojením k internetu	54	18	4	1
Lucembur sko	Celá populace	57	15	3	1
	Zaměstnanci, OSVČ, spolupracující rodinní příslušníci	68	16	3	1
	OSVČ, spolupracující rodinní příslušníci	59	18	7	0
	Zaměstnanci	68	16	2	1
	Studující	74	22	4	0
	Nezaměstnaní	37	15	5	2
	Vysoká hustota populace (min. 500 obyv.km ²)	54	16	3	1
	Střední hustota populace (100-499 obyv.km ²)	61	14	3	1
	Malá hustota populace (méně než 100 obyv.km ²)	54	18	5	1
	Domácnost s vysokorychlostním připojením	81	12	1	1
	Domácnost s jiným než vysokorychlostním připojením k internetu	61	23	5	1
Maďarsko	Celá populace	31	10	2	0
	Zaměstnanci, OSVČ, spolupracující rodinní příslušníci	43	11	1	:
	OSVČ, spolupracující rodinní příslušníci	44	11	1	:
	Zaměstnanci	43	11	1	0
	Studující	55	24	3	:
	Nezaměstnaní	20	10	2	:
	Vysoká hustota populace (min. 500 obyv.km ²)	43	12	2	0
	Střední hustota populace (100-499 obyv.km ²)	33	10	1	0
	Malá hustota populace (méně než 100 obyv.km ²)	20	8	1	0
	Domácnost s vysokorychlostním připojením	85	11	1	:
	Domácnost s jiným než vysokorychlostním připojením k internetu	73	20	2	1

	internetu				
Nizozemí	Celá populace	61	17	3	1
	Zaměstnanci, OSVČ, spolupracující rodinní příslušníci	72	17	3	1
	OSVČ, spolupracující rodinní příslušníci	73	16	2	1
	Zaměstnanci	72	17	3	1
	Studující	91	7	1	0
	Nezaměstnaní	82	7	3	1
	Vysoká hustota populace (min. 500 obyv.km ²)	67	14	3	1
	Střední hustota populace (100-499 obyv.km ²)	60	20	3	1
	Malá hustota populace (méně než 100 obyv.km ²)	55	20	4	1
	Domácnost s vysokorychlostním připojením	78	14	2	1
	Domácnost s jiným než vysokorychlostním připojením k internetu	57	29	5	1
Rakousko	Celá populace	44	14	4	1
	Zaměstnanci, OSVČ, spolupracující rodinní příslušníci	58	15	4	1
	OSVČ, spolupracující rodinní příslušníci	51	14	4	2
	Zaměstnanci	59	16	4	1
	Studující	82	14	2	0
	Nezaměstnaní	30	18	6	2
	Vysoká hustota populace (min. 500 obyv.km ²)	52	12	3	1
	Střední hustota populace (100-499 obyv.km ²)	46	14	4	1
	Malá hustota populace (méně než 100 obyv.km ²)	37	16	5	1
	Domácnost s vysokorychlostním připojením	70	14	3	1
	Domácnost s jiným než vysokorychlostním připojením k internetu	55	20	5	1
Polsko	Celá populace	28	12	3	1
	Zaměstnanci, OSVČ, spolupracující rodinní příslušníci	36	12	4	1
	OSVČ, spolupracující rodinní příslušníci	22	10	4	2
	Zaměstnanci	41	13	4	1
	Studující	61	31	4	0
	Nezaměstnaní	13	9	4	2
	Vysoká hustota populace (min. 500 obyv.km ²)	40	13	3	1
	Střední hustota populace (100-499 obyv.km ²)	28	13	4	1
	Malá hustota populace (méně než 100 obyv.km ²)	18	11	3	1
	Domácnost s vysokorychlostním připojením	63	14	3	1
	Domácnost s jiným než vysokorychlostním připojením k internetu	46	16	5	2
Portugalsko	Celá populace	29	7	3	1
	Zaměstnanci, OSVČ, spolupracující rodinní příslušníci	35	7	:	:
	OSVČ, spolupracující rodinní příslušníci	26	7	:	:
	Zaměstnanci	37	7	3	1
	Studující	76	20	:	:
	Nezaměstnaní	15	7	5	:
	Vysoká hustota populace (min. 500 obyv.km ²)	36	7	2	1
	Střední hustota populace (100-499 obyv.km ²)	25	7	3	1
	Malá hustota populace (méně než 100 obyv.km ²)	21	8	2	:
	Domácnost s vysokorychlostním připojením	61	9	3	1
	Domácnost s jiným než vysokorychlostním připojením k internetu	39	11	5	:
Slovinsko	Celá populace	37	11	:	:
	Zaměstnanci, OSVČ, spolupracující rodinní příslušníci	:	:	:	:
	OSVČ, spolupracující rodinní příslušníci	:	:	:	:
	Zaměstnanci	52	12	:	:
	Studující	72	:	:	:
	Nezaměstnaní	:	:	:	:
	Vysoká hustota populace (min. 500 obyv.km ²)	51	:	:	:
	Střední hustota populace (100-499 obyv.km ²)	36	:	:	:
	Malá hustota populace (méně než 100 obyv.km ²)	33	:	:	:
	Domácnost s vysokorychlostním připojením	68	:	:	:
	Domácnost s jiným než vysokorychlostním připojením k internetu	52	17	:	:
Slovensko	Celá populace	43	15	3	1
	Zaměstnanci, OSVČ, spolupracující rodinní příslušníci	56	14	3	1

	OSVČ, spolupracující rodinní příslušníci	57	20	5	1
	Zaměstnanci	55	13	3	1
	Studující	57	36	5	1
	Nezaměstnaní	19	17	5	0
	Vysoká hustota populace (min. 500 obyv.km ²)	54	12	2	1
	Střední hustota populace (100-499 obyv.km ²)	:	:	:	:
	Malá hustota populace (méně než 100 obyv.km ²)	40	16	4	1
	Domácnost s vysokorychlostním připojením	85	12	1	0
	Domácnost s jiným než vysokorychlostním připojením k internetu	72	21	2	0
Finsko	Celá populace	60	11	3	2
	Zaměstnanci, OSVČ, spolupracující rodinní příslušníci	72	11	2	2
	OSVČ, spolupracující rodinní příslušníci	56	18	3	3
	Zaměstnanci	74	10	2	2
	Studující	85	11	2	0
	Nezaměstnaní	32	19	10	4
	Vysoká hustota populace (min. 500 obyv.km ²)	72	11	1	2
	Střední hustota populace (100-499 obyv.km ²)	62	10	3	1
	Malá hustota populace (méně než 100 obyv.km ²)	53	12	4	2
	Domácnost s vysokorychlostním připojením	86	8	1	1
	Domácnost s jiným než vysokorychlostním připojením k internetu	60	18	4	2
Švédsko	Celá populace	63	16	4	1
	Zaměstnanci, OSVČ, spolupracující rodinní příslušníci	70	17	4	1
	OSVČ, spolupracující rodinní příslušníci	63	20	3	1
	Zaměstnanci	71	17	4	1
	Studující	84	12	1	1
	Nezaměstnaní	61	22	5	2
	Vysoká hustota populace (min. 500 obyv.km ²)	68	13	2	1
	Střední hustota populace (100-499 obyv.km ²)	70	17	3	1
	Malá hustota populace (méně než 100 obyv.km ²)	59	18	5	1
	Domácnost s vysokorychlostním připojením	85	11	2	0
	Domácnost s jiným než vysokorychlostním připojením k internetu	60	25	5	1

Údaje za Spojené království a důchodcích ze všech zemí byly z tabulky vymazány, neboť data nebyla k dispozici.

Zdroj: Eurostat, 2006.

7.2.4 Tabulka 4: Frekvence užití osobního počítače jednotlivci podle věkových skupin

Frekvence užití osobního počítače jednotlivci podle věkových skupin (v procentech z celé populace)		2003				2004				2005			
		Procento jednotlivců, kteří za poslední tři měsíce použili PC průměrně, nebo alespoň:											
Region	Jednotlivci ve věku:	1x denně	1x týdně	1x měsíčně	méně často	1x denně	1x týdně	1x měsíčně	méně často	1x denně	1x týdně	1x měsíčně	méně často
EU-25	Celkem	:	:	:	:	36	12	5	2	41	12	4	1
	16-24 let	:	:	:	:	52	21	7	2	58	20	5	1
	25-34 let	:	:	:	:	49	13	5	2	53	13	5	2
	25-54 let	:	:	:	:	43	12	5	2	47	12	5	2
	35-44 let	:	:	:	:	43	13	5	2	48	14	5	2
	45-54 let	:	:	:	:	36	10	4	2	41	11	4	1
	55-64 let	:	:	:	:	21	8	3	1	26	9	3	1
	55-74 let	:	:	:	:	15	6	2	1	18	7	3	1
	65-74 let	:	:	:	:	8	5	1	1	9	5	2	1
EU-15	Celkem	34	15	5	2	39	12	5	2	43	12	4	2
	16-24 let	46	26	7	3	55	19	7	2	61	18	5	1
	25-34 let	46	18	6	2	52	13	5	2	56	13	6	2
	25-54 let	41	16	5	3	47	12	5	2	51	13	5	2
	35-44 let	42	17	6	3	46	13	6	2	51	13	6	2
	45-54 let	36	12	4	2	41	11	5	2	45	11	4	1
	55-64 let	20	9	3	2	24	9	3	2	28	10	4	2
	55-74 let	14	7	2	1	17	7	3	1	20	8	3	1
	65-74 let	7	5	2	1	9	5	2	1	11	6	3	1
Česká republika	Celkem	19	13	5	1	23	13	5	1	22	14	5	1

	16-24 let	28	34	9	1	36	32	8	1	36	32	7	:
	25-34 let	24	14	6	2	30	14	7	1	28	18	7	1
	25-54 let	25	12	5	2	29	13	7	1	28	14	7	:
	35-44 let	28	13	6	2	31	12	8	1	33	13	8	1
	45-54 let	23	8	4	1	25	12	5	1	25	11	4	:
	55-64 let	9	6	2	0	11	8	2	1	12	8	2	:
	55-74 let	5	3	1	0	6	4	2	0	6	5	:	:
	65-74 let	1	1	1	0	1	1	1	0	1	2	:	:
Dánsko	Celkem	54	18	5	1	63	13	4	1	65	14	3	0
	16-24 let	55	33	4	2	69	20	5	0	76	17	2	0
	25-34 let	63	21	6	1	73	13	5	1	76	16	3	0
	25-54 let	62	17	6	1	72	12	4	1	75	14	3	0
	35-44 let	62	17	6	1	73	12	4	0	77	13	3	0
	45-54 let	61	14	4	1	69	11	3	1	70	13	3	1
	55-64 let	45	15	3	1	53	16	4	1	54	12	4	0
	55-74 let	36	13	3	1	43	13	4	1	43	12	4	0
	65-74 let	22	9	3	1	27	9	4	1	24	11	3	1
Německo	Celkem	42	14	6	3	46	17	5	2	50	16	6	2
	16-24 let	63	21	:	:	64	25	:	:	70	21	:	:
	25-34 let	58	:	:	:	65	17	:	:	69	16	:	:
	25-54 let	52	:	:	:	56	18	:	:	59	17	:	:
	35-44 let	52	18	:	:	55	21	6	:	58	19	6	:
	45-54 let	46	13	:	:	50	16	5	:	53	16	6	:
	55-64 let	24	10	:	:	30	12	5	:	36	16	5	:
	55-74 let	:	:	:	:	22	11	:	:	26	:	:	:
	65-74 let	:	:	:	:	13	9	:	:	15	:	:	:
Estonsko	Celkem	:	:	:	:	34	14	4	1	43	12	4	:
	16-24 let	:	:	:	:	57	20	4	1	65	20	:	:
	25-34 let	:	:	:	:	49	13	4	2	53	14	:	:
	25-54 let	:	:	:	:	38	16	4	1	49	14	:	:
	35-44 let	:	:	:	:	35	21	8	2	49	17	:	:

	45-54 let	:	:	:	:	29	14	1	0	44	9	:	:
	55-64 let	:	:	:	:	16	8	3	1	23	7	:	:
	55-74 let	:	:	:	:	11	6	3	0	:	:	:	:
	65-74 let	:	:	:	:	4	4	2	0	:	:	:	:
Řecko	Celkem	14	8	2	1	15	8	2	1	19	7	2	1
	16-24 let	23	25	6	3	24	23	6	2	31	18	5	1
	25-34 let	23	10	3	1	24	8	2	1	31	7	3	1
	25-54 let	17	8	2	1	19	8	2	1	23	7	3	1
	35-44 let	18	9	2	1	20	9	2	0	21	8	4	1
	45-54 let	9	5	2	1	12	5	1	0	17	6	2	1
	55-64 let	5	1	0	0	2	2	:	0	7	2	1	0
	55-74 let	3	1	0	0	2	1	0	0	4	1	0	0
	65-74 let	1	0	0	0	1	1	0	:	0	0	0	0
Španělsko	Celkem	26	14	5	1	29	12	5	3	32	13	5	3
	16-24 let	40	26	9	2	45	26	8	4	47	25	8	4
	25-34 let	37	18	7	2	41	16	6	4	46	16	6	3
	25-54 let	30	14	6	2	34	13	6	3	37	13	6	3
	35-44 let	30	14	6	2	34	13	6	3	36	14	7	3
	45-54 let	21	10	5	1	25	9	5	2	26	9	4	3
	55-64 let	11	4	2	0	12	5	2	2	15	5	3	1
	55-74 let	7	3	1	0	7	4	1	1	9	4	2	1
	65-74 let	2	2	1	0	2	2	1	1	3	2	1	1
Irsko	Celkem	23	11	4	2	24	12	3	1	27	12	4	1
	16-24 let	26	16	6	3	27	19	5	2	25	20	5	2
	25-34 let	34	12	3	2	34	13	3	2	37	12	4	1
	25-54 let	27	12	3	2	29	12	3	1	33	12	4	1
	35-44 let	28	13	4	2	30	13	4	1	35	12	4	1
	45-54 let	17	9	3	2	22	10	4	2	24	11	3	1
	55-64 let	10	5	2	2	11	7	3	1	16	9	3	1
	55-74 let	7	4	:	:	8	5	2	1	11	7	2	1
	65-74 let	3	2	:	:	3	3	1	:	4	5	1	0

Itálie	Celkem	20	16	4	0	34	1	3	1	36	1	3	0
	16-24 let	24	34	6	0	59	3	6	1	62	4	5	:
	25-34 let	32	22	5	0	49	2	4	1	49	2	4	0
	25-54 let	27	18	4	0	41	1	4	1	43	1	4	0
	35-44 let	27	18	4	1	41	1	4	1	44	1	4	1
	45-54 let	20	13	4	0	33	1	3	1	35	1	3	0
	55-64 let	8	6	2	0	15	0	2	0	16	1	2	1
	55-74 let	5	4	1	0	10	0	1	0	10	:	1	:
	65-74 let	3	2	1	0	3	:	1	0	4	:	1	:
Kypr	Celkem	:	:	:	:	31	8	3	1	28	9	3	1
	16-24 let	:	:	:	:	49	21	6	1	44	25	7	0
	25-34 let	:	:	:	:	45	9	3	1	43	8	4	1
	25-54 let	:	:	:	:	34	6	3	1	33	7	3	1
	35-44 let	:	:	:	:	33	6	4	1	31	9	2	1
	45-54 let	:	:	:	:	23	3	1	1	23	4	1	1
	55-64 let	:	:	:	:	11	3	0	0	10	2	1	0
	55-74 let	:	:	:	:	8	2	0	0	7	1	0	0
	65-74 let	:	:	:	:	4	1	0	0	4	0	0	0
Lotyšsko	Celkem	:	:	:	:	24	12	4	1	29	13	5	1
	16-24 let	:	:	:	:	41	28	8	1	57	25	5	1
	25-34 let	:	:	:	:	35	16	4	1	41	17	8	1
	25-54 let	:	:	:	:	28	12	4	1	31	13	6	1
	35-44 let	:	:	:	:	28	12	5	1	31	13	6	1
	45-54 let	:	:	:	:	20	8	2	0	22	10	4	1
	55-64 let	:	:	:	:	10	3	1	0	11	5	2	0
	55-74 let	:	:	:	:	6	2	1	0	7	3	1	0
	65-74 let	:	:	:	:	2	1	0	0	3	1	1	0
Litevsko	Celkem	18	13	3	1	21	13	2	0	24	14	3	1
	16-24 let	:	:	:	:	44	36	2	0	47	29	4	1
	25-34 let	:	:	:	:	28	13	3	1	32	17	5	1
	25-54 let	:	:	:	:	22	11	2	1	25	14	4	1

	35-44 let	:	:	:	:	22	12	2	0	24	15	5	1
	45-54 let	:	:	:	:	16	9	1	0	19	10	3	0
	55-64 let	:	:	:	:	7	3	1	0	7	4	1	0
	55-74 let	:	:	:	:	5	2	1	0	4	2	1	0
	65-74 let	:	:	:	:	2	1	0	0	1	1	0	0
Lucembursko	Celkem	38	16	4	3	53	17	3	1	57	15	3	1
	16-24 let	47	41	4	2	58	30	7	1	71	23	3	0
	25-34 let	64	13	4	2	62	15	5	1	64	15	5	0
	25-54 let	49	15	4	3	60	17	4	1	63	15	4	1
	35-44 let	42	15	7	6	58	18	5	1	65	17	5	2
	45-54 let	43	18	1	2	60	16	2	1	61	14	1	2
	55-64 let	16	10	4	0	44	13	0	1	44	16	2	1
	55-74 let	10	6	3	1	32	9	0	1	35	12	3	1
	65-74 let	4	2	2	2	17	4	0	1	22	6	3	1
Maďarsko	Celkem	:	:	:	:	25	11	4	1	31	10	2	0
	16-24 let	:	:	:	:	47	24	7	1	44	19	3	0
	25-34 let	:	:	:	:	34	13	6	3	38	11	2	1
	25-54 let	:	:	:	:	28	11	4	2	37	10	2	0
	35-44 let	:	:	:	:	28	14	3	2	38	14	2	0
	45-54 let	:	:	:	:	23	7	2	0	34	7	1	0
	55-64 let	:	:	:	:	11	2	2	1	16	4	1	0
	55-74 let	:	:	:	:	:	:	:	:	11	3	0	0
	65-74 let	:	:	:	:	:	:	:	:	5	1	0	0
Nizozemí	Celkem	:	:	:	:	:	:	:	:	61	17	3	1
	16-24 let	:	:	:	:	:	:	:	:	79	16	3	1
	25-34 let	:	:	:	:	:	:	:	:	77	15	2	1
	25-54 let	:	:	:	:	:	:	:	:	69	17	3	1
	35-44 let	:	:	:	:	:	:	:	:	68	19	4	1
	45-54 let	:	:	:	:	:	:	:	:	63	17	4	1
	55-64 let	:	:	:	:	:	:	:	:	43	19	4	2
	55-74 let	:	:	:	:	:	:	:	:	35	17	4	2

	65-74 let	:	:	:	:	:	:	:	:	22	15	2	2
Rakousko	Celkem	32	17	5	2	40	16	3	1	44	14	4	1
	16-24 let	47	30	6	2	57	22	6	1	65	20	4	1
	25-34 let	44	21	7	3	55	20	3	1	61	17	4	2
	25-54 let	40	19	6	3	48	17	3	1	52	15	5	2
	35-44 let	41	21	6	3	48	16	4	1	53	15	5	2
	45-54 let	32	13	4	3	40	15	3	1	44	14	4	1
	55-64 let	14	12	3	2	21	12	1	1	21	11	2	1
	55-74 let	9	8	2	1	15	9	1	1	15	8	2	1
	65-74 let	3	3	1	1	6	4	1	1	6	4	1	1
Polsko	Celkem	:	:	:	:	23	12	4	1	28	12	3	1
	16-24 let	:	:	:	:	42	28	6	2	53	26	5	1
	25-34 let	:	:	:	:	33	12	5	2	39	13	5	2
	25-54 let	:	:	:	:	23	10	4	1	29	11	4	2
	35-44 let	:	:	:	:	20	12	5	1	28	14	4	2
	45-54 let	:	:	:	:	17	7	3	1	21	8	3	1
	55-64 let	:	:	:	:	9	4	2	1	11	5	2	1
	55-74 let	:	:	:	:	6	3	1	1	7	3	1	1
	65-74 let	:	:	:	:	2	2	0	0	2	1	1	1
Portugalsko	Celkem	24	8	2	2	26	8	3	1	29	7	3	1
	16-24 let	42	23	:	:	49	18	4	:	56	18	4	:
	25-34 let	38	9	:	:	37	12	3	:	42	10	4	2
	25-54 let	28	7	:	:	29	8	3	:	33	7	3	:
	35-44 let	25	7	:	:	27	7	3	:	32	6	4	2
	45-54 let	21	5	:	:	22	5	2	:	22	4	2	:
	55-64 let	9	:	:	:	8	3	:	:	10	3	:	:
	55-74 let	:	:	:	:	5	:	:	:	6	:	:	:
	65-74 let	:	:	:	:	2	:	:	:	2	:	:	:
Slovinsko	Celkem	:	:	:	:	34	11	3	1	37	11	:	:
	16-24 let	:	:	:	:	56	21	3	1	69	:	:	:
	25-34 let	:	:	:	:	52	16	4	0	53	:	:	:

	25-54 let	:	:	:	:	40	12	4	1	42	:	:	:
	35-44 let	:	:	:	:	37	13	5	1	42	:	:	:
	45-54 let	:	:	:	:	30	6	4	0	32	:	:	:
	55-64 let	:	:	:	:	:	:	0	0	:	:	:	:
	55-74 let	:	:	:	:	:	:	:	0	:	:	:	:
	65-74 let	:	:	:	:	:	:	:	0	:	:	0	:
Slovensko	Celkem	:	:	:	:	39	16	3	1	43	15	3	1
	16-24 let	:	:	:	:	55	21	4	1	53	29	7	1
	25-34 let	:	:	:	:	46	19	3	1	53	16	4	1
	25-54 let	:	:	:	:	44	18	3	1	52	14	3	1
	35-44 let	:	:	:	:	47	18	3	0	52	16	3	1
	45-54 let	:	:	:	:	40	17	3	1	51	12	3	1
	55-64 let	:	:	:	:	12	7	1	1	17	7	2	0
	55-74 let	:	:	:	:	8	5	1	1	12	5	1	0
	65-74 let	:	:	:	:	4	3	1	0	4	2	1	0
Finsko	Celkem	53	13	4	2	56	13	4	2	60	11	3	2
	16-24 let	68	21	6	2	70	19	5	2	77	16	3	1
	25-34 let	67	16	4	2	77	12	4	1	80	10	3	2
	25-54 let	63	14	4	3	67	12	4	2	70	11	4	2
	35-44 let	68	13	4	2	68	15	3	2	72	11	3	2
	45-54 let	56	12	5	3	59	11	4	3	60	12	4	2
	55-64 let	37	8	4	2	41	13	4	3	44	9	3	1
	55-74 let	24	7	3	2	28	10	3	3	31	8	3	1
	65-74 let	6	5	2	2	8	5	2	3	10	7	2	2
Švédsko	Celkem	53	20	4	3	63	19	3	1	63	16	4	1
	16-24 let	64	28	2	2	72	22	3	1	77	18	3	0
	25-34 let	64	23	5	1	70	21	2	1	74	18	3	1
	25-54 let	59	22	5	2	68	19	3	1	71	17	4	1
	35-44 let	63	20	6	3	69	18	5	1	71	17	5	1
	45-54 let	51	23	5	2	66	16	3	1	67	15	5	2
	55-64 let	55	19	5	5	55	18	3	1	57	17	5	1

	55-74 let	:	:	:	:	47	17	4	:	41	15	3	1
	65-74 let	:	:	:	:	33	16	5	:	16	12	1	0
Spojené království	Celkem	43	16	5	4	43	15	7	3	:	:	:	:
	16-24 let	47	26	9	6	53	20	11	:	:	:	:	:
	25-34 let	55	16	6	:	56	17	8	:	:	:	:	:
	25-54 let	52	16	5	4	50	16	8	3	:	:	:	:
	35-44 let	50	19	5	5	49	17	9	:	:	:	:	:
	45-54 let	50	13	:	:	46	15	7	:	:	:	:	:
	55-64 let	30	14	:	:	29	13	:	:	:	:	:	:
	55-74 let	21	11	3	:	22	11	4	4	:	:	:	:
	65-74 let	9	8	:	:	12	:	:	:	:	:	:	:

Zdroj: Eurostat, 2006.

7.2.5 Tabulka 5: Užití osobního počítače jednotlivci podle věku a dosaženého vzdělání

Užití osobního počítače jednotlivci podle věku a dosaženého vzdělání		2004				2005			
		Procento jednotlivců, kteří za poslední tři měsíce použili PC průměrně, nebo alespoň:							
Jednotlivci ve věku:		1x denně	1x týdně	1x měsíčně	méně často	1x denně	1x týdně	1x měsíčně	méně často
EU-25	Celkem	36	12	5	2	41	12	4	1
	16-24 let, nižší vzdělání	47	25	6	2	57	21	5	1
	16-24 let, střední vzdělání	55	19	7	1	58	20	5	1
	16-24 let, vyšší vzdělání	68	16	7	3	68	16	5	1
	25-54 let, nižší vzdělání	16	8	4	2	21	8	4	2
	25-54 let, střední vzdělání	45	14	6	2	48	15	6	2
	25-54 let, vyšší vzdělání	71	14	4	1	76	13	3	1
	55-74 let, nižší vzdělání	5	3	1	1	7	5	2	1
	55-74 let, střední vzdělání	21	9	4	1	22	9	4	1
	55-74 let, vyšší vzdělání	43	14	4	2	46	13	4	1
EU-15	Celkem	39	12	5	2	43	12	4	2
	16-24 let, nižší vzdělání	48	22	6	2	60	18	5	1
	16-24 let, střední vzdělání	59	18	8	1	60	20	4	1
	16-24 let, vyšší vzdělání	67	16	8	3	67	15	5	1
	25-54 let, nižší vzdělání	18	9	5	2	22	8	5	2
	25-54 let, střední vzdělání	52	15	6	2	55	15	6	2
	25-54 let, vyšší vzdělání	73	13	4	1	76	12	3	1
	55-74 let, nižší vzdělání	5	3	1	1	9	5	2	1
	55-74 let, střední vzdělání	25	11	4	2	27	11	5	2
	55-74 let, vyšší vzdělání	45	14	4	2	48	13	4	1
Česká republika	Celkem	23	13	5	1	22	14	5	1
	16-24 let, nižší vzdělání	34	42	9	1	36	39	8	:
	16-24 let, střední vzdělání	37	25	8	0	36	25	6	:
	16-24 let, vyšší vzdělání	65	14	12	0	60	:	:	:
	25-54 let, nižší vzdělání	4	4	2	1	5	3	4	:
	25-54 let, střední vzdělání	25	14	7	1	25	14	7	1
	25-54 let, vyšší vzdělání	71	15	6	0	67	21	3	:
	55-74 let, nižší vzdělání	0	0	0	0	:	:	:	:
	55-74 let, střední vzdělání	5	5	2	1	6	5	2	:
	55-74 let, vyšší vzdělání	30	18	4	0	28	16	:	:

Dánsko	Celkem	63	13	4	1	65	14	3	0
	16-24 let, nižší vzdělání	67	21	6	0	75	18	2	0
	16-24 let, střední vzdělání	73	21	2	0	79	14	2	0
	16-24 let, vyšší vzdělání	:	:	:	:	100	0	0	0
	25-54 let, nižší vzdělání	55	16	5	1	58	16	7	1
	25-54 let, střední vzdělání	70	12	5	0	72	17	3	0
	25-54 let, vyšší vzdělání	85	9	2	1	89	7	1	0
	55-74 let, nižší vzdělání	23	12	4	1	25	10	4	0
	55-74 let, střední vzdělání	43	15	5	1	46	14	4	0
	55-74 let, vyšší vzdělání	73	12	2	0	66	11	3	1
Německo	Celkem	46	17	5	2	50	16	6	2
	16-24 let, nižší vzdělání	58	29	:	:	68	22	:	:
	16-24 let, střední vzdělání	74	19	:	:	75	19	:	:
	16-24 let, vyšší vzdělání	:	:	:	:	:	:	:	:
	25-54 let, nižší vzdělání	36	19	:	:	40	18	:	:
	25-54 let, střední vzdělání	55	19	6	:	58	19	7	:
	25-54 let, vyšší vzdělání	75	14	4	:	79	12	:	:
	55-74 let, nižší vzdělání	:	:	:	:	16	:	:	:
	55-74 let, střední vzdělání	22	10	:	:	24	12	:	:
	55-74 let, vyšší vzdělání	41	16	:	:	46	13	:	:
Estonsko	Celkem	34	14	4	1	43	12	4	:
	16-24 let, nižší vzdělání	54	24	3	1	59	:	:	:
	16-24 let, střední vzdělání	54	17	5	1	75	:	:	0
	16-24 let, vyšší vzdělání	84	16	0	0	:	:	0	0
	25-54 let, nižší vzdělání	17	8	1	5	:	:	:	:
	25-54 let, střední vzdělání	30	16	5	1	38	17	5	:
	25-54 let, vyšší vzdělání	58	18	4	1	73	9	:	:
	55-74 let, nižší vzdělání	0	0	0	0	:	:	:	:
	55-74 let, střední vzdělání	6	8	2	1	:	:	:	:
	55-74 let, vyšší vzdělání	29	9	8	0	34	:	:	:
Řecko	Celkem	15	8	2	1	19	7	2	1
	16-24 let, nižší vzdělání	11	21	6	1	21	20	7	1
	16-24 let, střední vzdělání	31	23	6	3	33	18	3	1
	16-24 let, vyšší vzdělání	44	28	4	:	59	15	7	0
	25-54 let, nižší vzdělání	2	2	0	0	4	3	2	0
	25-54 let, střední vzdělání	19	9	2	0	24	8	3	2
	25-54 let, vyšší vzdělání	45	13	4	1	53	13	4	1
	55-74 let, nižší vzdělání	0	0	:	:	1	0	0	0

	55-74 let, střední vzdělání	3	2	:	1	10	1	1	0
	55-74 let, vyšší vzdělání	14	13	1	1	23	9	3	3
Španělsko	Celkem	29	12	5	3	32	13	5	3
	16-24 let, nižší vzdělání	31	26	9	5	34	25	10	4
	16-24 let, střední vzdělání	53	27	8	3	57	26	8	3
	16-24 let, vyšší vzdělání	60	25	6	2	62	26	4	2
	25-54 let, nižší vzdělání	10	9	5	3	11	9	5	3
	25-54 let, střední vzdělání	41	15	9	3	44	18	8	4
	25-54 let, vyšší vzdělání	64	17	5	3	67	16	5	2
	55-74 let, nižší vzdělání	2	1	1	1	2	2	1	1
	55-74 let, střední vzdělání	21	11	4	3	22	5	5	2
	55-74 let, vyšší vzdělání	38	14	5	2	43	14	5	2
Irsko	Celkem	24	12	3	1	27	12	4	1
	16-24 let, nižší vzdělání	19	24	7	1	13	24	3	4
	16-24 let, střední vzdělání	27	18	4	2	31	17	5	0
	16-24 let, vyšší vzdělání	48	13	2	:	54	13	9	1
	25-54 let, nižší vzdělání	9	8	3	2	12	10	4	2
	25-54 let, střední vzdělání	29	15	4	2	33	14	4	1
	25-54 let, vyšší vzdělání	53	13	3	1	58	11	3	1
	55-74 let, nižší vzdělání	3	2	1	1	4	4	1	1
	55-74 let, střední vzdělání	16	8	5	:	18	9	4	0
	55-74 let, vyšší vzdělání	21	17	4	3	33	21	5	1
Itálie	Celkem	34	1	3	1	36	1	3	0
	16-24 let, nižší vzdělání	50	3	5	1	54	4	5	:
	16-24 let, střední vzdělání	66	3	7	1	69	3	6	:
	16-24 let, vyšší vzdělání	80	:	8	:	78	:	:	:
	25-54 let, nižší vzdělání	16	1	3	1	18	1	3	0
	25-54 let, střední vzdělání	58	2	4	1	58	2	4	1
	25-54 let, vyšší vzdělání	80	1	3	1	81	1	3	:
	55-74 let, nižší vzdělání	3	0	0	0	3	:	1	:
	55-74 let, střední vzdělání	30	1	3	1	28	:	3	1
	55-74 let, vyšší vzdělání	45	1	5	:	49	:	:	:
Kypr	Celkem	31	8	3	1	28	9	3	1
	16-24 let, nižší vzdělání	50	24	4	0	42	28	7	1
	16-24 let, střední vzdělání	45	19	7	2	40	23	7	0
	16-24 let, vyšší vzdělání	64	15	6	0	68	20	3	0
	25-54 let, nižší vzdělání	2	3	1	0	6	2	0	1
	25-54 let, střední vzdělání	30	6	3	1	28	7	4	1

	25-54 let, vyšší vzdělání	63	9	4	1	60	12	3	1
	55-74 let, nižší vzdělání	2	0	0	0	2	0	0	0
	55-74 let, střední vzdělání	9	3	0	0	15	3	1	1
	55-74 let, vyšší vzdělání	35	11	2	0	32	5	2	1
Lotyšsko	Celkem	24	12	4	1	29	13	5	1
	16-24 let, nižší vzdělání	31	33	8	1	42	30	9	1
	16-24 let, střední vzdělání	42	27	9	1	63	22	4	1
	16-24 let, vyšší vzdělání	86	8	1	0	78	20	1	0
	25-54 let, nižší vzdělání	3	3	2	0	5	7	5	1
	25-54 let, střední vzdělání	20	12	4	1	23	13	7	1
	25-54 let, vyšší vzdělání	64	15	3	0	67	17	4	0
	55-74 let, nižší vzdělání	0	0	1	0	0	0	0	0
	55-74 let, střední vzdělání	4	2	1	0	6	4	2	0
	55-74 let, vyšší vzdělání	27	6	2	1	27	7	1	0
Litvsko	Celkem	21	13	2	0	24	14	3	1
	16-24 let, nižší vzdělání	38	43	2	0	46	32	3	0
	16-24 let, střední vzdělání	49	26	3	1	44	26	5	1
	16-24 let, vyšší vzdělání	65	14	3	0	62	23	4	3
	25-54 let, nižší vzdělání	2	3	1	0	4	7	1	0
	25-54 let, střední vzdělání	10	8	2	0	14	13	5	1
	25-54 let, vyšší vzdělání	36	16	2	1	59	20	4	1
	55-74 let, nižší vzdělání	0	0	0	0	:	:	:	:
	55-74 let, střední vzdělání	1	1	1	0	3	2	1	0
	55-74 let, vyšší vzdělání	14	6	1	0	20	11	3	0
Lucembursko	Celkem	53	17	3	1	57	15	3	1
	16-24 let, nižší vzdělání	48	38	6	1	67	26	4	0
	16-24 let, střední vzdělání	66	24	10	0	74	21	2	1
	16-24 let, vyšší vzdělání	76	15	3	5	93	3	4	0
	25-54 let, nižší vzdělání	31	16	6	2	42	20	5	2
	25-54 let, střední vzdělání	64	22	5	0	67	17	4	2
	25-54 let, vyšší vzdělání	83	12	2	1	89	7	1	1
	55-74 let, nižší vzdělání	16	6	0	1	18	6	4	1
	55-74 let, střední vzdělání	37	13	0	0	39	23	0	1
	55-74 let, vyšší vzdělání	60	11	0	1	66	14	3	0
Maďarsko	Celkem	25	11	4	1	31	10	2	0
	16-24 let, nižší vzdělání	38	23	7	2	21	11	2	0
	16-24 let, střední vzdělání	59	27	6	2	52	23	3	0
	16-24 let, vyšší vzdělání	:	:	:	:	65	24	3	:

	25-54 let, nižší vzdělání	10	8	4	2	12	8	2	0
	25-54 let, střední vzdělání	43	16	4	1	48	14	3	0
	25-54 let, vyšší vzdělání	71	14	3	0	75	12	2	0
	55-74 let, nižší vzdělání	:	:	:	:	1	1	0	0
	55-74 let, střední vzdělání	:	:	:	:	17	4	0	0
	55-74 let, vyšší vzdělání	39	9	7	2	44	10	2	:
Nizozemí	Celkem	:	:	:	:	61	17	3	1
	16-24 let, nižší vzdělání	:	:	:	:	74	18	4	1
	16-24 let, střední vzdělání	:	:	:	:	84	12	3	1
	16-24 let, vyšší vzdělání	:	:	:	:	84	16	0	0
	25-54 let, nižší vzdělání	:	:	:	:	46	21	5	2
	25-54 let, střední vzdělání	:	:	:	:	69	20	3	1
	25-54 let, vyšší vzdělání	:	:	:	:	88	10	1	0
	55-74 let, nižší vzdělání	:	:	:	:	19	14	4	3
	55-74 let, střední vzdělání	:	:	:	:	39	23	5	2
	55-74 let, vyšší vzdělání	:	:	:	:	64	18	2	0
Rakousko	Celkem	40	16	3	1	44	14	4	1
	16-24 let, nižší vzdělání	55	24	6	1	62	22	3	0
	16-24 let, střední vzdělání	57	21	6	1	66	19	5	1
	16-24 let, vyšší vzdělání	79	9	12	0	78	19	3	0
	25-54 let, nižší vzdělání	16	14	2	1	23	11	5	2
	25-54 let, střední vzdělání	49	19	4	1	52	17	5	2
	25-54 let, vyšší vzdělání	74	15	2	0	76	13	3	1
	55-74 let, nižší vzdělání	3	3	1	1	4	3	1	0
	55-74 let, střední vzdělání	18	11	1	1	17	11	2	1
	55-74 let, vyšší vzdělání	38	16	2	1	38	11	4	1
Polsko	Celkem	23	12	4	1	28	12	3	1
	16-24 let, nižší vzdělání	44	34	5	1	53	34	3	0
	16-24 let, střední vzdělání	38	22	8	2	52	19	6	1
	16-24 let, vyšší vzdělání	75	17	3	0	78	15	5	0
	25-54 let, nižší vzdělání	2	1	1	0	4	4	1	1
	25-54 let, střední vzdělání	19	10	4	2	22	12	4	2
	25-54 let, vyšší vzdělání	62	20	5	2	71	16	4	1
	55-74 let, nižší vzdělání	0	0	0	0	0	0	0	0
	55-74 let, střední vzdělání	6	3	1	1	7	3	2	1
	55-74 let, vyšší vzdělání	26	13	5	1	31	12	4	1
Portugalsko	Celkem	26	8	3	1	29	7	3	1
	16-24 let, nižší vzdělání	36	19	5	:	43	20	5	:

	16-24 let, střední vzdělání	75	17	:	:	81	13	:	:
	16-24 let, vyšší vzdělání	73	:	:	:	83	:	:	0
	25-54 let, nižší vzdělání	13	6	3	1	15	6	3	2
	25-54 let, střední vzdělání	68	11	3	:	71	9	:	:
	25-54 let, vyšší vzdělání	77	15	:	:	83	9	:	:
	55-74 let, nižší vzdělání	2	1	:	:	2	1	:	:
	55-74 let, střední vzdělání	24	:	:	:	:	:	:	:
	55-74 let, vyšší vzdělání	48	:	:	:	51	:	:	:
Slovinsko	Celkem	34	11	3	1	37	11	:	:
	16-24 let, nižší vzdělání	:	:	5	0	:	:	:	:
	16-24 let, střední vzdělání	52	19	2	2	68	:	:	:
	16-24 let, vyšší vzdělání	:	:	:	0	:	0	0	0
	25-54 let, nižší vzdělání	:	:	:	2	:	:	:	:
	25-54 let, střední vzdělání	39	14	5	0	37	17	:	:
	25-54 let, vyšší vzdělání	81	12	4	0	88	:	:	0
	55-74 let, nižší vzdělání	:	:	:	:	0	0	0	0
	55-74 let, střední vzdělání	:	:	:	0	:	:	:	:
	55-74 let, vyšší vzdělání	:	:	:	0	:	:	:	:
Slovensko	Celkem	39	16	3	1	43	15	3	1
	16-24 let, nižší vzdělání	43	25	7	3	48	33	7	1
	16-24 let, střední vzdělání	61	20	3	1	55	27	6	1
	16-24 let, vyšší vzdělání	85	5	0	0	67	25	0	0
	25-54 let, nižší vzdělání	10	10	2	1	17	10	5	1
	25-54 let, střední vzdělání	46	19	4	1	54	16	3	1
	25-54 let, vyšší vzdělání	73	17	2	0	81	12	2	0
	55-74 let, nižší vzdělání	1	1	1	1	1	2	1	0
	55-74 let, střední vzdělání	13	10	1	1	19	8	1	0
	55-74 let, vyšší vzdělání	32	9	2	1	39	8	4	1
Finsko	Celkem	56	13	4	2	60	11	3	2
	16-24 let, nižší vzdělání	65	24	6	1	76	17	4	0
	16-24 let, střední vzdělání	82	8	3	3	81	13	0	2
	16-24 let, vyšší vzdělání	100	:	:	:	:	:	:	:
	25-54 let, nižší vzdělání	45	14	6	2	45	17	6	3
	25-54 let, střední vzdělání	60	16	5	2	63	15	4	3
	25-54 let, vyšší vzdělání	87	7	1	1	89	5	2	1
	55-74 let, nižší vzdělání	12	7	2	3	17	8	4	1
	55-74 let, střední vzdělání	28	11	3	4	27	8	3	2
	55-74 let, vyšší vzdělání	59	14	4	3	65	11	0	1

Švédsko	Celkem	63	19	3	1	63	16	4	1
	16-24 let, nižší vzdělání	71	25	3	1	78	19	2	0
	16-24 let, střední vzdělání	66	24	5	1	71	20	5	1
	16-24 let, vyšší vzdělání	94	6	:	:	92	7	0	0
	25-54 let, nižší vzdělání	50	20	6	3	52	22	6	3
	25-54 let, střední vzdělání	61	22	4	1	63	19	6	1
	25-54 let, vyšší vzdělání	82	14	2	:	85	12	1	0
	55-74 let, nižší vzdělání	21	19	2	0	23	11	2	1
	55-74 let, střední vzdělání	48	18	6	1	38	18	5	1
	55-74 let, vyšší vzdělání	73	15	:	0	72	15	2	0
Spojené království	Celkem	43	15	7	3	:	:	:	:
	16-24 let, nižší vzdělání	39	:	:	:	:	:	:	:
	16-24 let, střední vzdělání	52	20	12	:	:	:	:	:
	16-24 let, vyšší vzdělání	71	:	:	:	:	:	:	:
	25-54 let, nižší vzdělání	16	14	11	:	:	:	:	:
	25-54 let, střední vzdělání	48	18	10	4	:	:	:	:
	25-54 let, vyšší vzdělání	75	15	:	:	:	:	:	:
	55-74 let, nižší vzdělání	8	:	:	:	:	:	:	:
	55-74 let, střední vzdělání	29	17	:	:	:	:	:	:
	55-74 let, vyšší vzdělání	51	:	:	:	:	:	:	:

Zdroj: Eurostat, 2006.

7.2.6 Tabulka 6: Celosvětový přehled o uživateli internetu: světadíly

Celosvětový přehled o počtu obyvatel a uživatelů internetu						
Světadíly	Populace (2006 odhad)	Populace % ze světové populace	Uživatelé internetu údaje k 07/2006	% Populace (Penetrace)	Uživatelé % ze světové on-line populace	Nárůst počtu uživatelů 2000-2005
Afrika	915,210,928	14.1	23,649,000	2.6	2.3	423.9
Asie	3,667,774,066	56.4	380,400,713	10.4	36.5	232.8
Evropa	807,289,020	12.4	294,101,844	36.4	28.2	179.8
Střední Východ	190,084,161	2.9	18,203,500	9.6	1.7	454.2
Severní Amerika	331,473,276	5.1	227,470,713	68.6	21.8	110.4
Latinská Amerika a Karibik	553,908,632	8.5	79,962,809	14.7	7.8	350.5
Oceánie a Austrálie	33,956,977	0.5	17,872,707	52.6	1.7	134.6
CELKEM SVĚT	6,499,697,060	100.0	1,043,104,886	16.0	100.0	189.0
Poznámky: (1) Údaje o uživateli internetu a celosvětové populaci byly aktualizovány k 30. 6. 2006. (2) Údaje o využívání internetu pocházejí z dat publikovaných v Nielsen//NetRatings, která vydala International Telecommunications Union a z dalších zdrojů.						

Zdroj: Miniwatts Marketing Group, <http://www.internetworldstats.com/>

7.2.7 Tabulka 7: Celosvětový přehled o uživateli internetu: jednotlivé země

Celosvětová internetová populace v roce 2005 je podle Computer Industry Almanac 1 080 000 000 Stejný zdroj odhaduje její velikost v roce 2010 na 1 800 000 000						
Země	Celková populace	Uživatelé internetu	Podíl populace on-line v %		Aktivní uživatelé	Poskytovatelé připojení
			na příušném počtu populace v zemi	na celkovém počtu populace on-line		
	(CIA's World Factbook)	(CIA's World Factbook)			(Nielsen//NetRatings)	(CIA's World Factbook)
Afghanistan	31 060 000	25 000	0,08	0,00	NA	76,00
Albania	3 580 000	75 000	2,09	0,01	NA	749,00
Algeria	32 930 000	845 000	2,57	0,09	NA	1,18
Andorra	71 201	24 500	34,41	0,00	NA	7,06
Angola	12 130 000	172 000	1,42	0,02	NA	2,50
Anguilla	13 477	3 000	22,26	0,00	NA	395,00
Antigua and Barbuda	69 108	20 000	28,94	0,00	NA	1,14
Argentina	39 920 000	10 000 000	25,05	1,12	NA	1.23 million
Armenia	2 980 000	150 000	5,03	0,02	NA	8,85
Aruba	71 891	24 000	33,38	0,00	NA	5,42
Australia	20 260 000	14 180 000	69,99	1,58	10 million	5.35 million
Austria	8 190 000	4 650 000	56,78	0,52	1.3 million	1.81 Million
Azerbaijan	7 960 000	408 000	5,13	0,05	NA	460,00
The Bahamas	303 770	93 000	30,62	0,01	NA	359,00
Bahrain	698 585	152 700	21,86	0,02	NA	1,95
Bangladesh	147 370 000	300 000	0,20	0,03	NA	266,00
Barbados	279 912	150 000	53,59	0,02	NA	241,00
Belarus	10 290 000	1 600 000	15,55	0,18	NA	20,97
Belgium	10 380 000	5 100 000	49,13	0,57	2.24 million	61,00
Belize	287 730	35 000	12,16	0,00	NA	3,85
Benin	7 860 000	100 000	1,27	0,01	NA	814,00
Bhutan	2 280 000	20 000	0,88	0,00	NA	3,00
Bolivia	8 990 000	350 000	3,89	0,04	NA	16,05
Bosnia and Herzegovian	4 500 000	225 000	5,00	0,03	NA	8,53

Botswana	1 630 000	60 000	3,68	0,01	NA	1,62
Brazil	188 100 000	25 900 000	13,77	2,89	12 million	4.39 million
Brunei	379 444	56 000	14,76	0,01	NA	27,00
Bulgaria	7 390 000	1 610 000	21,79	0,18	NA	95,54
Burkina Faso	13 900 000	53 200	0,38	0,01	NA	373,00
Burma	47 380 000	63 700	0,13	0,01	NA	43,00
Burundi	8 090 000	25 000	0,31	0,00	NA	155,00
Cambodia	13 900 000	41 000	0,29	0,00	NA	1,32
Cameroon	17 340 000	167 000	0,96	0,02	NA	34,00
Canada	33 100 000	20 900 000	63,14	2,33	8.8 million	3.53 million
Cape Verde	420 979	25 000	5,94	0,00	NA	155,00
Cayman Islands	454 360	9 909	2,18	0,00	NA	5,07
Central African Republic	4 300 000	9 000	0,21	0,00	NA	13,00
Chad	9 940 000	60 000	0,60	0,01	NA	7,00
Chile	16 130 000	5 600 000	34,72	0,63	NA	335,45
China	1 310 000 000	123 000 000	9,39	13,73	NA	187,51
Colombia	43 600 000	3 590 000	8,23	0,40	NA	386,61
Comoros	690 948	8 000	1,16	0,00	NA	6,00
Congo, Democratic Republic of the	62 660 000	50 000	0,08	0,01	NA	188,00
Congo, Republic	3 700 000	36 000	0,97	0,00	NA	46,00
Cook Islands	21 388	3 600	16,83	0,00	NA	542,00
Costa Rica	4 080 000	1 000 000	24,51	0,11	NA	12,58
Cote d'Ivoire	17 650 000	300 000	1,70	0,03	NA	2,02
Croatia	4 490 000	1 010 000	22,49	0,11	NA	19,37
Cuba	11 380 000	150 000	1,32	0,02	NA	1,92
Cyprus	784 301	298 000	38,00	0,03	NA	46,86
Czech Republic	10 240 000	4 800 000	46,88	0,54	NA	819,77
Denmark	5 450 000	3 760 000	68,99	0,42	NA	2.11 million
Djibouti	486 530	9 000	1,85	0,00	NA	506,00
Dominica	68 109	18 500	27,16	0,00	NA	446,00
Dominican Republic	9 180 000	800 000	8,71	0,09	NA	81,60
East Timor	1 060 000	1 000	0,09	0,00	NA	215,00

Ecuador	13 550 000	624 600	4,61	0,07	NA	16,22
Egypt	78 890 000	5 000 000	6,34	0,56	NA	1,70
El Salvador	6 820 000	587 500	8,61	0,07	NA	4,40
Equatorial Guinea	540 109	5 000	0,93	0,00	NA	18,00
Eritrea	4 790 000	50 000	1,04	0,01	NA	1,05
Estonia	1 320 000	670 000	50,76	0,07	NA	50,44
Ethiopia	74 780 000	113 000	0,15	0,01	NA	87,00
Faroe Islands	47 246	31 000	65,61	0,00	NA	3,15
Fiji	905 949	61 000	6,73	0,01	NA	1,72
Finland	5 230 000	3 290 000	62,91	0,37	NA	1.50 million
France	60 880 000	26 210 000	43,05	2,93	16.9 million	2.92 million
French Guiana	199 509	38 000	19,05	0,00	NA	107,00
French Polynesia	274 578	61 000	22,22	0,01	NA	6,15
Gabon	1 420 000	40 000	2,82	0,00	NA	310,00
The Gambia	1 640 000	49 000	2,99	0,01	NA	13,00
Georgia	4 660 000	175 600	3,77	0,02	NA	8,94
Germany	82 420 000	48 720 000	59,11	5,44	31.88 million	7.66 million
Ghana	22 410 000	368 000	1,64	0,04	NA	384,00
Gibraltar	279 280	62 000	22,20	0,01	NA	629,00
Greece	10 690 000	3 800 000	35,55	0,42	NA	414,72
Greenland	56 361	30 000	53,23	0,00	NA	8,78
Grenada	89 703	8 000	8,92	0,00	NA	18,00
Guadeloupe	452 776	79 000	17,45	0,01	NA	418,00
Guam	171 019	79 000	46,19	0,01	NA	95,00
Guatemala	12 290 000	756 000	6,15	0,08	NA	40,41
Guernsey	65 409	36 000	55,04	0,00	NA	1,17
Guinea	9 700 000	46 000	0,47	0,01	NA	364,00
Guinea-Bissau	1 440 000	26 000	1,81	0,00	NA	5,00
Guyana	767 245	145 000	18,90	0,02	NA	914,00
Haiti	8 300 000	500 000	6,02	0,06	NA	3,00
Honduras	7 320 000	223 000	3,05	0,02	NA	4,76
Hong Kong	6 940 000	4 880 000	70,32	0,54	2.60 million	859,93
Hungary	9 980 000	3 050 000	30,56	0,34	NA	261,29

Iceland	299 388	225 000	75,15	0,03	NA	190,14
India	1 100 000 000	50 600 000	4,60	5,65	NA	787,54
Indonesia	245 450 000	18 000 000	7,33	2,01	NA	134,74
Iran	68 690 000	7 500 000	10,92	0,84	NA	5,25
Iraq	26 780 000	36 000	0,13	0,00	NA	4,00
Ireland	4 060 000	2 060 000	50,74	0,23	NA	238,71
Isle of Man	75 441	NA			NA	264,00
Islas Malvinas (Falkland Islands)	2 967	1 900	64,04	0,00	NA	103,00
Israel	6 350 000	320 000	5,04	0,04	976,00	1.07 million
Italy	58 130 000	28 870 000	49,66	3,22	17.36 million	1.25 million
Jamaica	2 760 000	1 070 000	38,77	0,12	NA	1,27
Japan	127 460 000	8 630 000	6,77	0,96	39.82 million	21.30 million
Jersey	91 840	27 000	29,40	0,00	NA	1,16
Jordan	5 910 000	600 000	10,15	0,07	NA	2,79
Kazakhstan	15 230 000	400 000	2,63	0,04	NA	20,33
Kenya	34 700 000	150 000	0,43	0,02	NA	11,65
Kiribati	105 432	2 000	1,90	0,00	NA	36,00
Kuwait	2 420 000	600 000	24,79	0,07	NA	2,44
Kyrgyzstan	5 210 000	263 000	5,05	0,03	NA	18,54
Laos	6 370 000	20 900	0,33	0,00	NA	1,15
Latvia	2 270 000	810 000	35,68	0,09	NA	53,25
Lebanon	3 870 000	600 000	15,50	0,07	NA	3,37
Lesotho	2 020 000	43 000	2,13	0,00	NA	154,00
Liberia	3 040 000	1 000	0,03	0,00	NA	5,00
Libya	5 900 000	205 000	3,47	0,02	NA	47,00
Liechtenstein	33 987	20 000	58,85	0,00	NA	7,49
Lithuania	3 590 000	968 000	26,96	0,11	NA	136,35
Luxembourg	474 413	270 800	57,08	0,03	NA	70,47
Macau	453 125	201 000	44,36	0,02	NA	62,00
Macedonia	2 100 000	392 671	18,70	0,04	NA	3,54
Madagascar	18 600 000	90 000	0,48	0,01	NA	805,00
Malawi	13 010 000	46 100	0,35	0,01	NA	305,00

Malaysia	24 390 000	10 040 000	41,16	1,12	NA	151,24
Maldives	359 008	19	0,01	0,00	NA	1,34
Mali	11 720 000	50	0,00	0,00	NA	270,00
Malta	400 214	301	0,08	0,00	NA	10,74
Marshall Islands	60 422	2	0,00	0,00	NA	6,00
Martinique	436 131	107	0,02	0,00	NA	70,00
Mauritania	3 180 000	14	0,00	0,00	NA	21,00
Mauritius	1 240 000	180	0,01	0,00	NA	4,95
Mexico	107 450 000	170 000	0,16	0,02	NA	2.03 million
Micronesia	108 004	12	0,01	0,00	NA	433,00
Moldova	4 470 000	406	0,01	0,00	NA	30,86
Monaco	32 543	16	0,05	0,00	NA	716,00
Mongolia	2 830 000	200	0,01	0,00	NA	192,00
Montserrat	9 439	NA			NA	363,00
Morocco	33 240 000	350 000	1,05	0,04	NA	2,54
Mozambique	19 690 000	138 000	0,70	0,02	NA	7,23
Namibia	2 040 000	75 000	3,68	0,01	NA	3,27
Nauru	13 287	300	2,26	0,00	NA	52,00
Nepal	28 290 000	175 000	0,62	0,02	NA	7,85
The Netherlands	16 490 000	10 810 000	65,55	1,21	7.78 million	6.78 million
Netherlands Antilles	221 736	2 000	0,90	0,00	NA	1,39
New Caledonia	219 246	70 000	31,93	0,01	NA	6,76
New Zealand	4 080 000	320 000	7,84	0,04	NA	751,72
Nicaragua	5 570 000	125 000	2,24	0,01	NA	12,63
Niger	12 530 000	24 000	0,19	0,00	NA	137,00
Nigeria	131 860 000	1 770 000	1,34	0,20	NA	1,54
Niue	1 733	450	25,97	0,00	NA	1,00
Norfolk Island	1 828	700	38,29	0,00	NA	91,00
North Korea	23 110 000	NA			NA	NA
Northern Mariana Islar	82 459	10 000	12,13	0,00	NA	20,00
Norway	4 610 000	3 140 000	68,11	0,35	NA	1.34 million
Oman	3 100 000	245 000	7,90	0,03	NA	3,26
Pakistan	165 800 000	750 000	0,45	0,08	NA	38,31

Palau	20 579	NA			NA	3,00
Panama	3 190 000	300 000	9,40	0,03	NA	7,01
Papua New Guinea	5 670 000	170 000	3,00	0,02	NA	909,00
Paraguay	6 510 000	150 000	2,30	0,02	NA	10,21
Peru	28 300 000	4 570 000	16,15	0,51	NA	205,53
Philippines	89 470 000	7 820 000	8,74	0,87	NA	96,50
Pitcairn Islands	45 000	NA			NA	5,00
Poland	38 540 000	1 060 000	2,75	0,12	NA	366,90
Portugal	10 610 000	6 090 000	57,40	0,68	NA	845,98
Puerto Rico	3 930 000	10 000	0,25	0,00	NA	132,00
Qatar	885 359	165 000	18,64	0,02	NA	204,00
Reunion	787 584	200 000	25,39	0,02	NA	29,00
Romania	22 300 000	4 500 000	20,18	0,50	NA	56,19
Russia	142 890 000	23 700 000	16,59	2,65	NA	1.30 million
Rwanda	8 650 000	38 000	0,44	0,00	NA	1,59
St. Kitts and Nevis	39 129	10 000	25,56	0,00	NA	48,00
St. Lucia	168 458	55 000	32,65	0,01	NA	25,00
St. Vincent and the Grenadines	117 848	8 000	6,79	0,00	NA	21,00
Samoa	176 908	6 000	3,39	0,00	NA	9,17
San Marino	29 251	14 300	48,89	0,00	NA	2,17
Sao Tome and Principe	193 413	20 000	10,34	0,00	NA	1,02
Saudi Arabia	27 010 000	2 540 000	9,40	0,28	NA	10,34
Senegal	11 990 000	482 000	4,02	0,05	NA	569,00
Seychelles	81 541	20 000	24,53	0,00	NA	525,00
Sierra Leone	6 000 000	2 005	0,03	0,00	NA	277,00
Singapore	4 490 000	2 420 000	53,90	0,27	956,00	679,37
Slovakia	5 440 000	2 280 000	41,91	0,25	NA	135,99
Slovenia	2 010 000	950 000	47,26	0,11	NA	59,09
Solomon Islands	552 438	8 400	1,52	0,00	NA	740,00
Somalia	8 860 000	89 000	1,00	0,01	NA	2,00
South Africa	44 190 000	360 000	0,81	0,04	NA	460,57
South Korea	48 850 000	33 900 000	69,40	3,78	NA	5.43 million

Spain	40 400 000	17 140 000	42,43	1,91	11.56 million	1.38 million
Sri Lanka	20 220 000	280 000	1,38	0,03	NA	6,03
Sudan	41 240 000	1 140 000	2,76	0,13	NA	1,00
Suriname	439 117	30 000	6,83	0,00	NA	122,00
Svalbard	2 701	NA			NA	NA
Swaziland	1 140 000	36 000	3,16	0,00	NA	2,40
Sweden	9 020 000	6 800 000	75,39	0,76	4.65 million	2.70 million
Switzerland	7 520 000	4 940 000	65,69	0,55	3.60 million	1.82 million
Syria	18 880 000	800 000	4,24	0,09	NA	64,00
Taiwan	23 040 000	13 800 000	59,90	1,54	5.0 million	3.84 million
Tajikistan	7 320 000	5 000	0,07	0,00	NA	63,00
Tanzania	37 450 000	333 000	0,89	0,04	NA	9,24
Thailand	64 630 000	8 420 000	13,03	0,94	NA	786,23
Togo	5 550 000	221 000	3,98	0,02	NA	205,00
Tokelau	1 392	NA			NA	303,00
Tonga	114 689	3 000	2,62	0,00	NA	18,91
Trinidad and Tobago	1 070 000	160 000	14,95	0,02	NA	17,17
Tunisia	10 180 000	835 000	8,20	0,09	NA	426,00
Turkey	70 410 000	5 500 000	7,81	0,61	NA	753,39
Turkmenistan	5 040 000	36 000	0,71	0,00	NA	557,00
Turks and Caicos	21 152	NA			NA	1,49
Tuvalu	9 802	1 300	13,26	0,00	NA	NA
Uganda	28 200 000	200 000	0,71	0,02	NA	2,50
Ukraine	46 710 000	5 280 000	11,30	0,59	NA	167,50
United Arab Emirates	2 600 000	1 380 000	53,08	0,15	NA	118,50
United Kingdom	60 610 000	37 800 000	62,37	4,22	24.36 million	4.69 million
United States	298 440 000	203 820 000	68,30	22,75	143.43 million	195.14 million
Uruguay	3 430 000	680 000	19,83	0,08	NA	112,97
Uzbekistan	27 310 000	880 000	3,22	0,10	NA	7,12
Vanuatu	208 869	7 500	3,59	0,00	NA	487,00
Venezuela	25 730 000	3 040 000	11,82	0,34	NA	57,88
Vietnam	84 400 000	5 870 000	6,95	0,66	NA	3,61
Virgin Islands	108 605	30 000	27,62	0,00	NA	3,82

Wallis and Futuna	16 025	900	5,62	0,00	NA	1,00
Western Sahara	273 008	NA			NA	NA
Yemen	21 460 000	220 000	1,03	0,02	NA	166,00
Zambia	11 500 000	231 000	2,01	0,03	NA	2,79
Zimbabwe	12 240 000	820 000	6,70	0,09	NA	6,58
CELKEM	6 511 565 076	895 847 342	13,76	100,00		

NA - údaj není k dispozici

Zdroj: <http://www.nua.com> a <http://www.internetworldstats.com/>

7.2.8 Tabulka 8: Země podle podílu online populace na celkové populaci v příslušné zemi

Země podle podílu online populace na celkové populaci v příslušné zemi			
Země	Celková populace (CIA's World Factbook)	Uživatelé internetu (CIA's World Factbook)	Podíl populace online v % na příslušném počtu populace v zemi
Sweden	9 020 000	6 800 000	75,39
Iceland	299 388	225 000	75,15
Hong Kong	6 940 000	4 880 000	70,32
Australia	20 260 000	14 180 000	69,99
South Korea	48 850 000	33 900 000	69,40
Denmark	5 450 000	3 760 000	68,99
United States	298 440 000	203 820 000	68,30
Norway	4 610 000	3 140 000	68,11
Switzerland	7 520 000	4 940 000	65,69
Faroe Islands	47 246	31 000	65,61
The Netherlands	16 490 000	10 810 000	65,55
Islas Malvinas (Falkland Islands)	2 967	1 900	64,04
Canada	33 100 000	20 900 000	63,14
Finland	5 230 000	3 290 000	62,91
United Kingdom	60 610 000	37 800 000	62,37
Taiwan	23 040 000	13 800 000	59,90
Germany	82 420 000	48 720 000	59,11
Liechtenstein	33 987	20 000	58,85
Portugal	10 610 000	6 090 000	57,40
Luxembourg	474 413	270 800	57,08
Austria	8 190 000	4 650 000	56,78
Guernsey	65 409	36 000	55,04
Singapore	4 490 000	2 420 000	53,90
Barbados	279 912	150 000	53,59
Greenland	56 361	30 000	53,23
United Arab Emirates	2 600 000	1 380 000	53,08
Estonia	1 320 000	670 000	50,76

Ireland	4 060 000	2 060 000	50,74
Italy	58 130 000	28 870 000	49,66
Belgium	10 380 000	5 100 000	49,13
San Marino	29 251	14 300	48,89
Slovenia	2 010 000	950 000	47,26
Czech Republic	10 240 000	4 800 000	46,88
Guam	171 019	79 000	46,19
Macau	453 125	201 000	44,36
France	60 880 000	26 210 000	43,05
Spain	40 400 000	17 140 000	42,43
Slovakia	5 440 000	2 280 000	41,91
Malaysia	24 390 000	10 040 000	41,16
Jamaica	2 760 000	1 070 000	38,77
Norfolk Island	1 828	700	38,29
Cyprus	784 301	298 000	38,00
Latvia	2 270 000	810 000	35,68
Greece	10 690 000	3 800 000	35,55
Chile	16 130 000	5 600 000	34,72
Andorra	71 201	24 500	34,41
Aruba	71 891	24 000	33,38
St. Lucia	168 458	55 000	32,65
New Caledonia	219 246	70 000	31,93
The Bahamas	303 770	93 000	30,62
Hungary	9 980 000	3 050 000	30,56
Jersey	91 840	27 000	29,40
Antigua and Barbuda	69 108	20 000	28,94
Virgin Islands	108 605	30 000	27,62
Dominica	68 109	18 500	27,16
Lithuania	3 590 000	968 000	26,96
Niue	1 733	450	25,97
St. Kitts and Nevis	39 129	10 000	25,56
Reunion	787 584	200 000	25,39
Argentina	39 920 000	10 000 000	25,05

Kuwait	2 420 000	600 000	24,79
Seychelles	81 541	20 000	24,53
Costa Rica	4 080 000	1 000 000	24,51
Croatia	4 490 000	1 010 000	22,49
Anguilla	13 477	3 000	22,26
French Polynesia	274 578	61 000	22,22
Gibraltar	27 928	6 200	22,20
Bahrain	698 585	152 700	21,86
Bulgaria	7 390 000	1 610 000	21,79
Romania	22 300 000	4 500 000	20,18
Uruguay	3 430 000	680 000	19,83
French Guiana	199 509	38 000	19,05
Guyana	767 245	145 000	18,90
Macedonia	2 100 000	392 671	18,70
Qatar	885 359	165 000	18,64
Guadeloupe	452 776	79 000	17,45
Cook Islands	21 388	3 600	16,83
Russia	142 890 000	23 700 000	16,59
Peru	28 300 000	4 570 000	16,15
Belarus	10 290 000	1 600 000	15,55
Lebanon	3 870 000	600 000	15,50
Trinidad and Tobago	1 070 000	160 000	14,95
Brunei	379 444	56 000	14,76
Brazil	188 100 000	25 900 000	13,77
Tuvalu	9 802	1 300	13,26
Thailand	64 630 000	8 420 000	13,03
Belize	287 730	35 000	12,16
Northern Mariana Islar	82 459	10 000	12,13
Venezuela	25 730 000	3 040 000	11,82
Ukraine	46 710 000	5 280 000	11,30
Iran	68 690 000	7 500 000	10,92
Sao Tome and Principe	193 413	20 000	10,34
Jordan	5 910 000	600 000	10,15
			celosvětový průměr

Panama	3 190 000	300 000	9,40
Saudi Arabia	27 010 000	2 540 000	9,40
China	1 310 000 000	123 000 000	9,39
Grenada	89 703	8 000	8,92
Philippines	89 470 000	7 820 000	8,74
Dominican Republic	9 180 000	800 000	8,71
El Salvador	6 820 000	587 500	8,61
Colombia	43 600 000	3 590 000	8,23
Tunisia	10 180 000	835 000	8,20
Oman	3 100 000	245 000	7,90
New Zealand	4 080 000	320 000	7,84
Turkey	70 410 000	5 500 000	7,81
Indonesia	245 450 000	18 000 000	7,33
Vietnam	84 400 000	5 870 000	6,95
Suriname	439 117	30 000	6,83
St. Vincent and the Grenadines	117 848	8 000	6,79
Japan	127 460 000	8 630 000	6,77
Fiji	905 949	61 000	6,73
Zimbabwe	12 240 000	820 000	6,70
Egypt	78 890 000	5 000 000	6,34
Guatemala	12 290 000	756 000	6,15
Haiti	8 300 000	500 000	6,02
Cape Verde	420 979	25 000	5,94
Wallis and Futuna	16 025	900	5,62
Azerbaijan	7 960 000	408 000	5,13
Kyrgyzstan	5 210 000	263 000	5,05
Israel	6 350 000	320 000	5,04
Armenia	2 980 000	150 000	5,03
Bosnia and Herzegovian	4 500 000	225 000	5,00
Ecuador	13 550 000	624 600	4,61
India	1 100 000 000	50 600 000	4,60
Syria	18 880 000	800 000	4,24
Senegal	11 990 000	482 000	4,02

Togo	5 550 000	221 000	3,98
Bolivia	8 990 000	350 000	3,89
Georgia	4 660 000	175 600	3,77
Botswana	1 630 000	60 000	3,68
Namibia	2 040 000	75 000	3,68
Vanuatu	208 869	7 500	3,59
Libya	5 900 000	205 000	3,47
Samoa	176 908	6 000	3,39
Uzbekistan	27 310 000	880 000	3,22
Swaziland	1 140 000	36 000	3,16
Honduras	7 320 000	223 000	3,05
Papua New Guinea	5 670 000	170 000	3,00
The Gambia	1 640 000	49 000	2,99
Gabon	1 420 000	40 000	2,82
Sudan	41 240 000	1 140 000	2,76
Poland	38 540 000	1 060 000	2,75
Kazakhstan	15 230 000	400 000	2,63
Tonga	114 689	3 000	2,62
Algeria	32 930 000	845 000	2,57
Paraguay	6 510 000	150 000	2,30
Nauru	13 287	300	2,26
Nicaragua	5 570 000	125 000	2,24
Cayman Islands	454 360	9 909	2,18
Lesotho	2 020 000	43 000	2,13
Albania	3 580 000	75 000	2,09
Zambia	11 500 000	231 000	2,01
Kiribati	105 432	2 000	1,90
Djibouti	486 530	9 000	1,85
Guinea-Bissau	1 440 000	26 000	1,81
Cote d'Ivoire	17 650 000	300 000	1,70
Ghana	22 410 000	368 000	1,64
Solomon Islands	552 438	8 400	1,52
Angola	12 130 000	172 000	1,42

Sri Lanka	20 220 000	280 000	1,38
Nigeria	131 860 000	1 770 000	1,34
Cuba	11 380 000	150 000	1,32
Benin	7 860 000	100 000	1,27
Comoros	690 948	8 000	1,16
Morocco	33 240 000	350 000	1,05
Eritrea	4 790 000	50 000	1,04
Yemen	21 460 000	220 000	1,03
Somalia	8 860 000	89 000	1,00
Congo, Republic	3 700 000	36 000	0,97
Cameroon	17 340 000	167 000	0,96
Equatorial Guinea	540 109	5 000	0,93
Netherlands Antilles	221 736	2 000	0,90
Tanzania	37 450 000	333 000	0,89
Bhutan	2 280 000	20 000	0,88
South Africa	44 190 000	360 000	0,81
Turkmenistan	5 040 000	36 000	0,71
Uganda	28 200 000	200 000	0,71
Mozambique	19 690 000	138 000	0,70
Nepal	28 290 000	175 000	0,62
Chad	9 940 000	60 000	0,60
Madagascar	18 600 000	90 000	0,48
Guinea	9 700 000	46 000	0,47
Pakistan	165 800 000	750 000	0,45
Rwanda	8 650 000	38 000	0,44
Kenya	34 700 000	150 000	0,43
Burkina Faso	13 900 000	53 200	0,38
Malawi	13 010 000	46 100	0,35
Laos	6 370 000	20 900	0,33
Burundi	8 090 000	25 000	0,31
Cambodia	13 900 000	41 000	0,29
Puerto Rico	3 930 000	10 000	0,25
Central African Republic	4 300 000	9 000	0,21

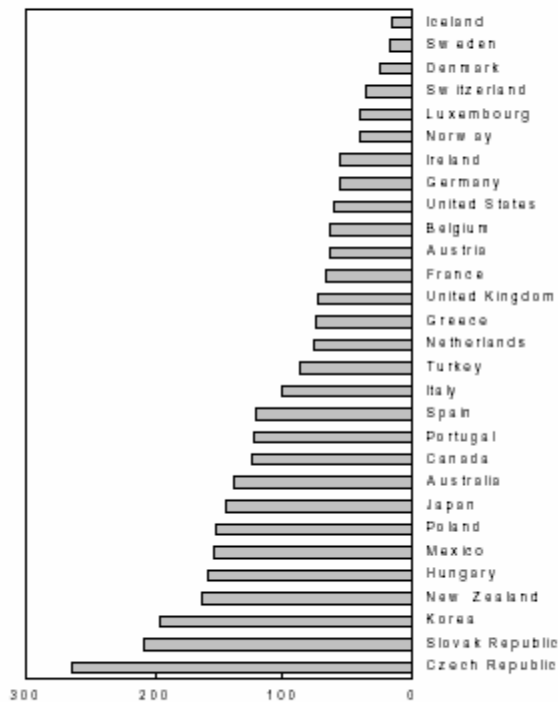
Bangladesh	147 370 000	300 000	0,20
Niger	12 530 000	24 000	0,19
Mexico	107 450 000	170 000	0,16
Ethiopia	74 780 000	113 000	0,15
Burma	47 380 000	63 700	0,13
Iraq	26 780 000	36 000	0,13
East Timor	1 060 000	1 000	0,09
Afghanistan	31 060 000	25 000	0,08
Congo, Democratic Republic of the	62 660 000	50 000	0,08
Malta	400 214	301	0,08
Tajikistan	7 320 000	5 000	0,07
Monaco	32 543	16	0,05
Sierra Leone	6 000 000	2 005	0,03
Liberia	3 040 000	1 000	0,03
Martinique	436 131	107	0,02
Mauritius	1 240 000	180	0,01
Micronesia	108 004	12	0,01
Moldova	4 470 000	406	0,01
Mongolia	2 830 000	200	0,01
Maldives	359 008	19	0,01
Marshall Islands	60 422	2	0,00
Mauritania	3 180 000	14	0,00
Mali	11 720 000	50	0,00
Isle of Man	75 441	NA	
Montserrat	9 439	NA	
North Korea	23 110 000	NA	
Palau	20 579	NA	
Pitcairn Islands	45 000	NA	
Svalbard	2 701	NA	
Tokelau	1 392	NA	
Turks and Caicos	21 152	NA	
Western Sahara	273 008	NA	
CELKEM	6 511 565 076	895 791 542	13,76

NA - údaj není k dispozici; Zdroj: <http://www.nua.com> a <http://www.internetworldstats.com/>

7.2.9 Graf 1: Cena pevných linek v přepočtu na spotřební koš. Srovnání vybraných zemí OECD

Price of leased lines in the OECD area,
May 2002

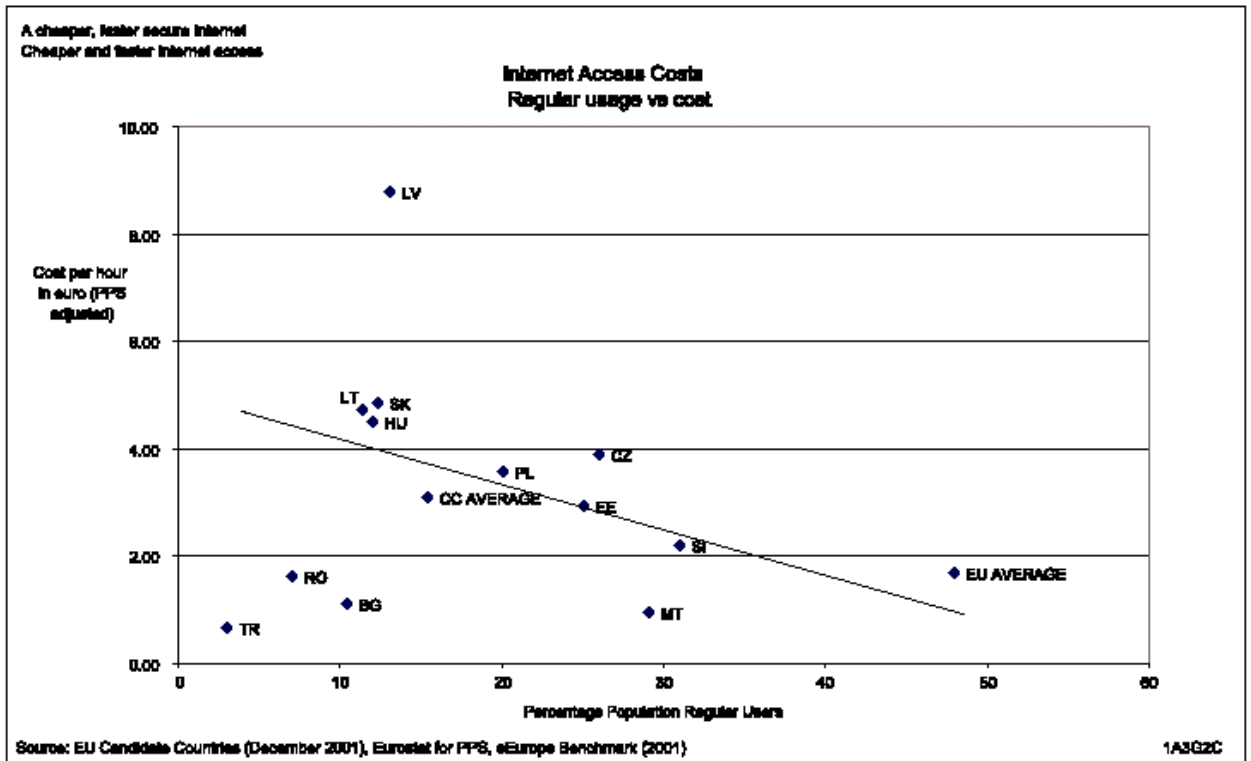
Charges for a basket of national leased lines of
2 megabits per second, OECD average = 100

1. In some countries ISP and PSTN usage charges are bundled ar
Source: OECD, *Telecommunications Database*, June 2002.

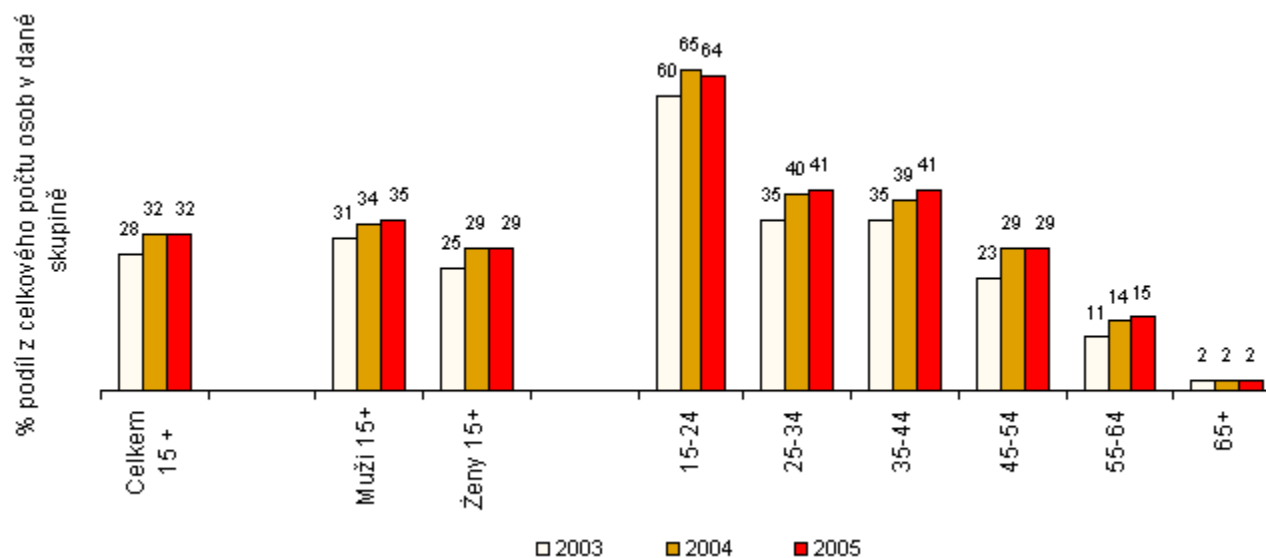
Zdroj: *MEASURING the information economy*, s. 57.

7.2.10 Graf 2: Cena za připojení k internetu vztahovaná k frekvenci využívání internetu

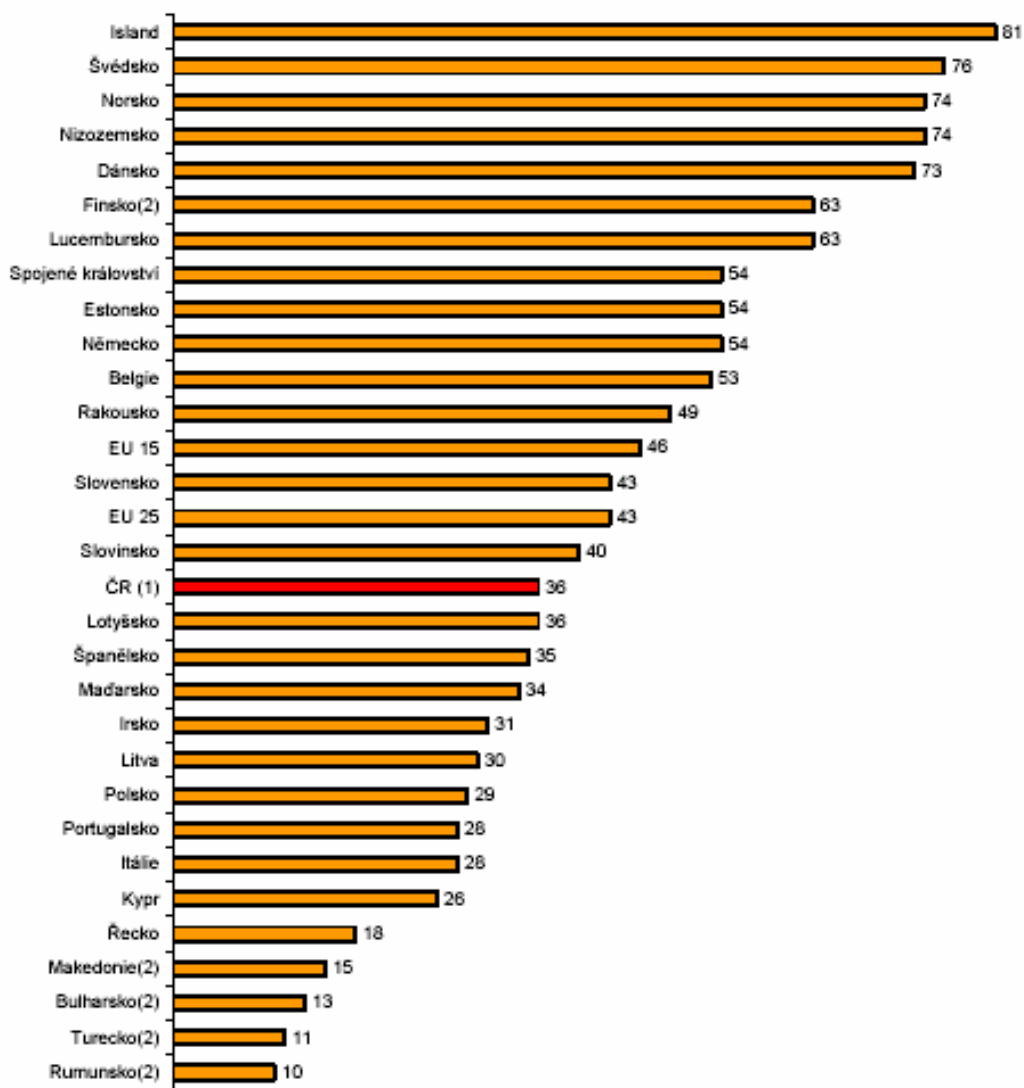
Zdroj: eEurope+ 2003: Progress Report, June 2002, s. 19.

7.2.11 Graf 3: Uživatelé internetu podle pohlaví a věku

Poznámky: (1) za uživatele internetu se považuje jednotlivec, který použil internet v posledních třech měsících. (2) šetření za rok 2003 a 2004 proběhlo ve 4. čtvrtletí daného roku, za rok 2005 v 1. čtvrtletí 2005. Zdroj: Šetření o využívání ICT v domácnostech a mezi jednotlivci v roce 2003, 2004 a 2005, ČSÚ

7.2.12 Graf 4: Procento jednotlivců ve věku 16 až 74 let z celkového počtu osob ve věku 16-74 let, kteří používají internet pravidelně (alespoň jednou týdně) - údaje za rok 2005

(1) údaje roku 2006

(2) údaje roku 2004

Zdroj: Eurostat, Community survey on ICT usage in households and by individuals 2005
 ČSÚ, Šetření o využívání ICT v domácnostech a mezi jednotlivci v roce 2006. Graf: ČSÚ.

Evidence výpůjček

Prohlášení:

Dávám svolení k půjčování této disertační práce. Uživatel potvrzuje svým podpisem, že bude tuto práci řádně citovat v seznamu použité literatury.

Petra Jedličková

V Praze dne 14. října 2007

Jméno	Katedra / Pracoviště	Datum	Podpis